M. Oğuz YEĞİN

RADYO, SİNEMA VE TELEVİZYON

Doktora Tezi

2023

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, SİNEMA VE TELEVİZYON ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNİN ALIMLANMASI: ARNAVUTLUK VE KOSOVA ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Mustafa Oğuz YEĞİN

Danışman
Doç. Dr. Burak MEDİN

Doktora Tezi

Temmuz 2023, KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, SİNEMA ve TELEVİZYON ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNİN ALIMLANMASI: ARNAVUTLUK VE KOSOVA ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Hazırlayan
Mustafa Oğuz YEĞİN

Danışman
Doç. Dr. Burak MEDİN

Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SDK-2022-11307 kodlu proje ile desteklenmiştir.

Temmuz 2023, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mustafa Oğuz YEĞİN

İmza

T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Radyo, Sinema ve Televizyon

Program Adı : Radyo, Sinema ve Televizyon Doktora Programı

Tez Başlığı : Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması: Arnavutluk ve Kosova Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 319 sayfalık kısmına ilişkin 03/07/2023 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı**: %5'** dır.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 11/07/2023

Danışman: Doç. Dr. Burak MEDİN

İmza

Öğrenci: Mustafa Oğuz YEĞİN

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

"Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması: Arnavutluk ve Kosova Örneği" başlıklı Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan	**Danışman**
Mustafa Oğuz YEĞİN	Doç. Dr. Burak MEDİN
İmza	İmza

Radyo, Sinema ve Televizyon ABD Başkanı

Prof. Dr. Vahit İLHAN

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Burak MEDİN danışmanlığında **Mustafa Oğuz Yeğin** tarafından hazırlanan **"Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması: Arnavutluk ve Kosova Örneği"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Radyo, Sinema ve Televizyon** Anabilim Dalı'nda **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

23/06/2023

JÜRİ:

Danışman	: Doç. Dr. Burak MEDİN	İmza
Üye	: Doç. Dr. Ali KORKMAZ	İmza
Üye	: Doç. Dr. Ahmet ÖZTEKİN	İmza
Üye	: Doç. Dr. Mustafa ASLAN	İmza
Üye	: Doç. Dr. Serhat YETİMOVA	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …. /…./…… tarih ve …….. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

……. /…..…../ ……..…

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Öncelikle bu mertebeye gelmemde emeği olan ve zorlu tez sürecinde daima yanımda olan Anneme ve Babama manevi desteklerinden dolayı minnettarım ayrıca bu çalışmayı onlara atfediyorum. Aynı zamanda beni bu alana yönlendiren ve her daim değerli katkılar sunan kıymetli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Burak MEDİN'e kalben müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim. Manevi desteklerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesinden Prof. Dr. Kudret ALTUN hocama da minnettarım. Ayrıca yüksek lisans döneminden beri uzun bir süredir desteklerini esirgemeyen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı değerli hocam Prof. Dr. M. Engin DENİZ hocama ve çalışmanın yurtdışı ayağında bana destek olan Doç. Dr. Nalan KAZAZ hocam ile Yeşim REFEYA'ya aynı zamanda yol gösteren birbirinden değerli insanlara ve Erciyes Üniversitesi Rektörlüğüyle BAP birimine de teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa Oğuz YEĞİN, Kayseri, 2023

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNİN ALIMLANMASI: ARNAVUTLUK VE KOSOVA ÖRNEĞİ

Mustafa Oğuz YEĞİN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi, Temmuz 2023
Danışman: Doç. Dr. Burak MEDİN

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlar'daki kültürel diplomatik etkinliğini, özellikle Arnavutluk ve Kosova'ya odaklanarak anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Araştırma, bu bağlamda çalışma kapsamını genişletmek için farklı etnik kökenlerden bireylerle yapılan anketleri ve derinlemesine görüşmeleri içeren nitel ve nicel yöntemleri birleştirmektedir. Çalışmanın önemli bir bileşeni, tarihi Türk televizyon dizilerinin ilgili bölgelerde izlenmesinin Türk imgesine ve Türkiye'ye yönelik algıları nasıl etkilediğinin incelenmesidir. Çalışmanın çerçevesi, Türkiye'nin kültürel diplomasisine yalnızca kamu güdümlü televizyon kanallarının katılımını değil aynı zamanda özel televizyon kuruluşlarıyla özel sektörün de katılımını içeren kültüralist bir yaklaşımı içermektedir. Bu yaklaşım kültürel diplomasinin Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi dizilerle yakalamış olduğu çok boyutlu arka planları göstermesi açısından önemlidir.

Son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti, kendi kültürel diplomasisini ilerletmek için Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüleri, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar gibi kurumlarının yanı sıra Türk televizyon dizi endüstrisini de güçlendirmiştir. Türk televizyon dizileri, Türk kültürel unsurlarının, dilinin ve tarihinin dünyaya tanıtılmasında etkili birer araç haline dönüşmüştür. Bu anlamda tarih temalı Türk dizileri de Türkiye'nin etkin birer kültür elçileri olarak görevlerini sürdürmektedirler. Bu minvalde çalışma Türkiye'nin geçmişten beri kültürel yakınlığa sahip olduğu Balkanlar coğrafyasında bulunan Arnavutluk'taki ve Kosova'daki izleyicileri ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Türk Dizileri, Alımlama Analizi, Kültürel Diplomasi,Arnavutluk,Kosova

RECEPTION ANALYSIS OF HISTORICAL TURKISH TV SERIES IN THE CONTEXT OF CULTURAL DIPLOMACY: THE CASE OF ALBANIA AND KOSOVO

Mustafa Oğuz YEĞİN

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences
PhD Thesis, July 2023
Supervisor: Assoc. Prof. Burak MEDİN

ABSTRACT

This study aims to explain the diplomatic activity of Turkey in Balkans by focusing particularly on Albania and Kosovo. Investigation, in this context, combines the qualitative and quantitative methods including surveys conducted with individuals from different ethnic backgrounds and detailed interviews in order to broaden its scope. A major component of the study is the examination of the impact of the viewing of historical Turkish TV series in the specified regions to the turkish image and perception about Turkey. The framework of the study develops a cultural approach which includes not only the state driven TV channels but also the participation of private tv corporations and private sector to the turkish cultural diplomacy. Such an approach is very significant in terms of indicating the multi dimensional backgrounds that the Republic of Turkey has attained through cultural diplomacy by the utilisation of its historical tv series.

In recent years, Turkish Republic has reinforced the Turkish television series industry besides its institutions such as Turkish Cooperation and Coordination Agency (TCCA), Yunus Emre Institutes, Turks abroad and kinship communities in order to improve its cultural diplomacy. Thus, turkish tv series has become efficient instruments in promoting turkish cultural elements, language and history. Historical themed turkish series in this sense keep acting as active cultural ambassadors. Our study in this manner, handles the audiences in Albania and Kosovo in Balkan territory to which Turkey has cultural intimacy from the past.

Keywords: Historical Turkish Series, Reception Analysis, Cultural Diplomacy, Albania, Kosovo

İÇİNDEKİLER

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNİN ALIMLANMASI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI ..... **ii**
KILAVUZA UYGUNLUK ..... **iii**
KABUL VE ONAY TUTANAĞI ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
KISALTMALAR ve SİMGELER ..... **xii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xvi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ, KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE MEDYA

1.1.Güç Kavramı 13
1.1.1.Sert Güç 15
1.1.2.Yumuşak Güç 21
1.1.3.Akıllı Güç 29
1.2.Diplomasi Kavramı 32
1.3.Kamu Diplomasisi 35
1.4.Kültürel Diplomasi 46
1.5.Kamu Diplomasisi ve Kültürel Diplomasi İlişkisi 51
1.6.Yumuşak Güç ve Kültürel Diplomasi Bağlamında Kullanılan İletişim Araçları 57
1.6.1.Sinema 61
1.6.2.Televizyon 64
1.6.3.Reklam ve Halkla İlişkiler Faaliyetleri 72
1.6.4.Dizi 77

İKİNCİ BÖLÜM

ALIMLAMA ÇALIŞMALARI VE TELEVİZYON DİZİLERİ: BİR KÜLTÜREL DİPLOMASİ FAALİYETİ OLARAK TÜRK DİZİLERİ

2.1.Etki Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi 83
2.2.Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi 84
2.3.İngiliz Kültürel Çalışmaları 96
2.3.1..Düşünsel Temelleri 104
2.3.2.Popüler Kültüre İlişkin Yaklaşımları 109
2.3.3.Alımlama Çalışmaları 114
2.4.Televizyon Dizilerinde Alımlama 122
2.5.Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı 125
2.6.Türk Televizyon Dizilerinin Genel Özellikleri 128
2.7.Türk Televizyon Dizilerinin Kültürel Diplomasideki Rolü 132
2.8.Türkiye'nin Kültürel Elçileri: Türk Dizileri 135
2.8.1.Tarihi Türk Dizileri 139
2.8.2.Avrupa 142
2.8.3.Amerika 144
2.8.4.Balkanlar 145

ÜÇÜNCÜCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK DİZİLERİNİN ALIMLANMASI

3.Araştırmanın Metodolojisi 148
3.1.1. Karma Araştırma Yöntemi 148
3.1.2. Nicel Veri Toplama Tekniği 154
3.1.2.1.Anket Formlarının Oluşturulma Süreci ve Ölçme Kriterleri 156
3.1.2.2.Anketlerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Testleri 159
3.1.3.Nitel Veri Toplama Tekniği 162
3.1.3.1. Alımlama Çalışmaları 163
3.1.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme 165
3.1.3.3. Görüşülen Katılımcıların Seçimi 166
3.1.3.4. Görüşmelerde Tema Oluşturma ve Kodlama Aşaması 168

3.1.3.5. Tematik Analiz ve Betimsel Analiz Süreci 172
3.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı 175
3.3. Araştırmanın Problemi ve Hipotezleri 176
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 178
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 178
3.6. Bulgular ve Yorum 179
3.6.1. Bulguları Yorumlama Süreci 179
3.7. Arnavutluk Ülkesindeki Bulgular 181
3.7.1.Arnavutluk Ülkesinde Oluşan Temalar ve Kodlar 184
3.7.1.1.Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri 185
3.7.1.2.En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar 189
3.7.1.3.Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri 192
3.7.1.4.Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri .. 197
3.7.1.4.1.Tarihi Türk Dizilerinin Tarihi Gerçeklikleri Gösterme Algısı 200
3.7.1.4.2. Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma 202
3.7.1.5.Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme 205
3.7.1.6.Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler 207
3.7.1.7.Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri 211
3.7.1.7.1. Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları 217
3.8..Kosova Ülkesindeki Bulgular 221
3.8.1.Kosova Ülkesinde Oluşan Temalar ve Kodlar 224
3.8.1.1.Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri 225
3.8.1.2.En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar 230
3.8.1.3.Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri 232
3.8.1.4.Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri .. 238

3.8.1.4.2. Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma..... 248
3.8.1.5.Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme..... 252
3.8.1.6.Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler 255
3.8.1.7.Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri..... 259
3.8.1.7.1.Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları 269
3.9.Nicel Veri Analizleri 276
3.9.1. Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular..... 276
3.9.2. Türkiye'ye ve Türklere İlişkin Bulgular..... 280
3.9.3. Tanımlayıcı İstatistikler..... 297
SONUÇ 314
KAYNAKÇA..... 320
ETİK KURUL ONAYI 338

KISALTMALAR ve SİMGELER

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ANOVA : Varyans Analizi

BBC : British Broadcasting Corporation

BM : Birleşmiş Milletler

DW : Deutsche Welle

NATO : North Atlantic Treaty Organization

SPSS : İstatistik Paket Programı

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TDK : Türk Dil Kurumu

TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TV : Televizyon

YEE : Yunus Emre Enstitüsü

YTB : Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

THY : Türk Hava Yolları

VOA : Voice of America

WHO : World Health Organization

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Lider Devletler ve Güç Kaynakları 1500-2000 Yılları 20
Tablo 2: Nye'ın Güç Spektrumu..... 23
Tablo 3: Yumuşak Güç Kaynakları 24
Tablo 4: Nye'ye Göre Devletlerin Uluslararası Hareket Modeli Çerçevesindeki Güç Araçları 26
Tablo 5. Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi 38
Tablo 6: Geleneksel Kamu Diplomasisi İle 21. Yy Kamu Diplomasisini Karşılaştırma Tablosu 42
Tablo:7 Kamu Diplomasisinde Zaman, Bilgi Akışı ve Altyapı Taksonomisi..... 52
Tablo 8: Diplomaside Kavramlar ve Fonksiyonları 55
Tablo 9: Araştırmalarda Nicel, Nitel ve Karma Metotlar Arasındaki Farklılıklar 151
Tablo 10: Çalışmanın Güvenilirlik Analizi 159
Tablo 11: Anket Değişkenlerinin Güvenilirliği..... 160
Tablo 12: Çalışmanın Geçerlilik ve Güvenilirlik Testi 162
Tablo 13: Arnavutluk'taki Katılımcıların Demografik Özellikleri 181
Tablo 14: Arnavutluk'ta Yapılan Derinlemesine Görüşmelerde En Fazla Kullanılan Sözcükler. 183
Tablo 15: Arnavutluk'ta Yapılan Görüşme Bulgularına Ait En Çok Kullanılan Kelimelerin Kod Bulutu. 185
Tablo 16: Arnavutluk Görüşmelerinde Katılımcıların Tarihi Türk Dizileri Dışında İzlediği Çeşitli Türdeki Popüler ve Farklı Ülkelerin Tarihi Dizilerinin Listesi. 186
Tablo 17: Arnavutluk'ta Katılımcılar Arasında En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri Ve Dizilerin İzlendiği Platformlar..... 190
Tablo 18: Kosova'daki Katılımcıların Demografik Özellikleri..... 222
Tablo 19: Kosova'da Yapılan Derinlemesine Görüşmelerde En Fazla Kullanılan Sözcükler. 223
Tablo 20: Arnavutluk Görüşmelerinde Katılımcıların Tarihi Türk Dizileri Dışında İzlediği Çeşitli Türdeki Popüler ve Farklı Ülkelerin Tarihi Dizilerinin Listesi. 226
Tablo 21: Kosova'da Katılımcılar Arasında En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri Ve Dizilerin İzlendiği Platformlar. 230
Tablo 22: Katılımcıların Ülkelere Göre Demografik Değerleri 276

Tablo 23: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları 277
Tablo 24: Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımları 277
Tablo 25: Katılımcıların Ülkelere Göre Eğitim Düzeyleri 278
Tablo 26: Katılımcıların Milletlere Göre Dağılımları 279
Tablo 27: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Türkiye'ye Ve Türklere Karşı Duygulardaki Değişime İlişkin Frekans Dağılımı 280
Tablo 28: Tarihi Türk Dizilerini Tavsiye Etme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı. 281
Tablo 29: Türkiye İle Ülkeler Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Dizileri İzledikten Sonra Daha Sık Takip Edilip Edilmeme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı 282
Tablo 29: Tarihi Türk Dizilerinin Diğer Ülkelerin Tarihi Dizi Yapımlarına Göre Kaliteli Olup Olmama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı 283
Tablo 30: Yeni Bir Tarihi Türk Dizisinin Yayınlanması Durumunda Dizinin Katılımcılar Tarafından Takip Edilip/Edilmeme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı 284
Tablo 31: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Türkiye'yi Ziyaret Etme İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı 285
Tablo 32: Yunus Emre Enstitülerine veya Türkçe Dil Eğitimi Veren Kuruluşlara Başvuru İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı 286
Tablo 33: Türk Ürünlerinden Memnun Olup/Olmama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı 287
Tablo 34: Türkiye'de Eğitim Alma İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı 288
Tablo 35: Türk Yapımı Müziklerin Takip Edilme İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı 289
Tablo 36: Türk Oyuncularının ve Sanatçılarının Takip Edilme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı 290
Tablo 37: Türkiye'nin Köklü Bir Tarihe Sahip Olup Olmadığına İlişkin Frekans Dağılımı 291
Tablo 38: Türkiye'nin Balkanlarda Aktif Bir Role Sahip Olup Olmadığına İlişkin Frekans Dağılımı 292
Tablo 39: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Ülkelerinin Tarihine Dair Ortak Paydaların Bulunup Bulunmasına İlişkin Frekans Dağılımı 293
Tablo 40: Türk Sinemasına İlginin Artıp Artmadığına İlişkin Frekans Dağılımı 294
Tablo 41: Türk Tarihine İlginin Artıp Artmadığına İlişkin Frekans Dağılımı 295

Tablo 42: Türklerle Arkadaş Olma İsteğine İlişkin Frekans Dağılımı 296
Tablo 43: Tanımlayıcı İstatistikler 297
Tablo 44: Tanımlayıcı İstatistikler I (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem) 298
Tablo 45: Varyans Analizi I (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem) 299
Tablo 46: Tanımlayıcı İstatistikler II (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Cinsiyete Göre Dağılımı) 300
Tablo 47: Varyans Analizi II (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Cinsiyete Göre Dağılımı) 301
Tablo 48: Tanımlayıcı İstatistikler III (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Yaş Grubuna Göre Dağılımı) 302
Tablo 49: Varyans Analizi III (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Yaş Grubuna Göre Dağılımı) 303
Tablo 50: Tanımlayıcı İstatistikler IV (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı) 304
Tablo 51: Varyans Analizi IV (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı) 305
Tablo 52: Tanımlayıcı İstatistikler V (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Etnik Kökene Göre Dağılımı) 306
Tablo 53: Varyans Analizi V (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Etnik Kökene Göre Dağılımı) 307
Tablo 54: Tanımlayıcı İstatistikler VI (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Duygulardaki Değişime Göre Dağılımı) 308
Tablo 55: Varyans Analizi VI (Türk Dizilerini Tercih Etme ve Türkiye'ye Verilen Önem Arasındaki İlişkinin Duygulardaki Değişime Göre Dağılımı) 310
Tablo 56: Korelasyonlar 311

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: John W. Creswell'in Nitel Bir Çalışmada Araştırmanın Tümevarımsal Mantığı 169

Şekil 2: Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri 187

Şekil 3: Arnavutluk'ta Katılımcılar Arasında Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri 193

Şekil 4: Arnavutluk'taki Katılımcıların Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma Durumları 203

Şekil 5: Kosova'da Yapılan Görüşme Bulgularına Ait En Çok Kullanılan Kelimelerin Kod Bulutu 225

Şekil 6: Kosova'da Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri 227

Şekil 7: Kosova'da Katılımcılar Arasında Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri ... 232

Şekil 8: Kosova'daki Katılımcıların Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma Durumları 249

Grafik 1: Linear (Doğrusal) İlişki Grafiği 312

Grafik 2: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra İzleyicilerde Tespit Edilen Duygu Değişiklikleri 313

GİRİŞ

Kallikles'den Morgenthau'a kadar siyasal tarihe bakıldığında devletlerin var olma sebeplerinden, sosyal ve politik hayatlarına kadar çeşitli alanlarda güç kavramı kendini göstermiştir. Antik çağlardan günümüz modern devlet yapılanmalarına kadar askeriyenin güçlü bir temelde konumlandırılması esas olmuştur. Bu hususta neo-klasik gerçekçi bakış açıları, uluslararası arenada devletlerin güçlü bir konum elde edebilmeleri için ekonomik, askeri ve stratejik anlaşmalar gibi kaynakların önemini vurgulamıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından dünyadaki uluslararası konjonktür de zamanla değiştikçe, sert gücün tek başına devletler açısından jeopolitik hedeflere ulaşmada yetersiz olduğu konusu da ortaya çıkmıştır. Temelde statükosunu korumayı amaç edinen devletler bu durumu tek başına başaramayacaklarını öngörerek buna uygun politikalar üretmeye başlamışlardır. Yeni Dünya politik sisteminde "güç" kavramının içeriğini değiştiren ve dönüştüren bir kavram olarak diplomasi kavramının ağırlığı daha çok ön plana çıkmıştır. *Copeland* diplomasi açısından *"siyasi yapı", "kültürlerarası iletişim", "müzakere", "dengeleme", "uzlaşma"* gibi kavramların önemine dikkat çekerken aynı zamanda diplomaside önemli aktörler olan devlet temsilcilerinin ve devlet yöneticilerinin "uluslararası problem çözme" fonksiyonlarına da atıflarda bulunmuştur (Copeland, 2013, s. 455). Devletlerarası ilişkilerde devletlerin uluslararası arenadaki problem çözme kabiliyetlerinin konvansiyonel güç kaynaklarından diplomatik araçlara dönmesi neticesinde ülkelerin diplomatik hamleleri de daha işlevsel bir seviyeye gelmiştir. Diplomasi kavramı devletlerarasında önemli işlevlere sahip olmakla birlikte klasik anlayışın dışına çıkmayan bir diplomasi anlayışı ise günümüz ülke yönetimleri tarafından fazla kabul görmemektedir. Geleneksel diplomasinin belirli kalıplar üzerinden şekillenmesi nedeniyle 21. Yüzyıl'ın küreselleşen dünyasına ait olmadığı gerçeği ülke yöneticileri tarafından kabul edilmeye başlamış, bu yönde modern paradigmalara ait yeni yaklaşımların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasisi bu anlamda küreselleşen ve uluslararası arenada var olmaya çalışan devletlerin diğer milletlerle ve ülke yönetimleriyle kurduğu

ilişkilerin yansımasıdır. Bu bağlamda ülkelerin *"Dışişleri bakanlıklarının kamu diplomasisini yabancı halklarla geleneksel politika odaklı ve giderek daha etkisiz hale gelen, tek yönlü iletişimle sınırlaması"* modern diplomatik unsurlar açısından çok da uygun görünmemektedir. Devlet merkezli anlayışla diğer milletlerle tek yönlü bir iletişim kurmayı ön plana alan ülkeler aktif olarak kamu diplomasisine dahil olamamakta ve kendi ülkelerini adeta izole etmektedirler. Ulusötesi bir anlayışa sahip olarak kendi ülkelerinin yeni diplomatik faaliyetlerini toplum odaklı geliştirme arayışında olan devletler için kamu diplomasisi postmodern diplomatik ilişkilerin de işlevselleştirilmesi yönüyle büyük bir öneme sahiptir (Melissen, 2005, s. 23).

Geleneksel diplomasi "resmi", "yavaş" ve "gizli" olarak biçimlenirken yeni diplomatik anlayışlarda ise kitle iletişimiyle birbirlerine bağlı ve etkileşimli toplum anlayışları söz konusudur. Önceki dönemlerde devletlerarasında ağır bir şekilde ve uzun süreçlerle resmi kanallar üzerinden yapılan diplomatik işlemler günümüzde kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte birçok farklı kanaldan ve farklı muhataplar üzerinden yapılabilmektedir (Gilboa, 2002, s. 84). Genel anlamda bilim insanları tarafından kitle iletişiminin ön planda olduğu bir kamu diplomasisi kavramı gündeme getirilmektedir. *Nancy Snow'a* göre kamu diplomasisi anlayışının, devlette iktidardaki yöneticilerin dışındaki aktörlerin de sürece katılımlarıyla ülkelerin küresel stratejiler geliştirerek uluslararası alanlarda diyaloğu ve kültürel alışverişi etkin kılmalarının bir sonucu olduğu görülebilmektedir. Ülkeler bu bağlamda kendi etkin kamu diplomasisi anlayışlarını sürdürebilmek adına kültürel diplomasi ve uluslararası yayınlar gibi devlet dışı aktörleri de etkinleştirme yoluna gitmelidirler. Bu anlamda literatürde iki yönlü bir kültürel alışverişin öneminin de vurgulandığı görülmektedir (Snow, 2009, s. 6).

Kamu diplomasisi açısından aynı zamanda devletlerin yumuşak güç potansiyelleri devreye girmektedir. Joseph S. Nye'nin 1990 yılında literatüre kazandırdığı nosyonlardan biri olarak da görülen yumuşak güç kavramı ülkelerin belirli potansiyel unsurlarını ortaya çıkarması itibariyle önem arz etmektedir. Bir ülkenin sert gücünün (ordu, ekonomi) dışındaki unsurları diğer milletleri cezbetmek için kullandığı sistematik işleyişler bütünü olarak adlandırılabilecek yumuşak güç kavramı uluslararası sistemde giderek daha fazla tanınmaktadır. Yumuşak gücü devletler kendi ülkelerindeki "siyasi değerler", "kültür" ve "kurumlar" gibi yapıları kullanarak diğer ülkeler üzerinden uygulamaya geçirmektedirler (Nye, 2020, s. 24). Bir devlet ülke

potansiyellerini kendi doktrinleri doğrultusunda cezbedici bir hale getirerek karşıdaki toplumları etkileme maksadıyla kullandığı zaman yumuşak gücünü etkinleştirmiş olmaktadır.

Armstrong ise yumuşak gücün aktif olduğu bir kamu diplomasisi anlayışından bahsederek bu anlamda sadece zihinleri değil "kalpleri ve gönülleri" kazanmanın da kamu diplomasisi açısından fonksiyonunu vurgulamaktadır. Bu noktada artık ulusların yumuşak güç bağlamında hikaye anlatıcılıkları devreye girmektedir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri kendi ulusunu ve ordusunu yumuşak güç açısından konvansiyonel medya ve yeni medya araçlarını kullanarak tüm dünyaya sunmakta böylece toplumların gönüllerini kazanmaktadır (Armstrong, 2009, s. 64).

Uluslararası normlara saygı, güçlü ittifaklar, küresel krizlere pragmatik yaklaşımlar, ekonomik faydaların farkındalığı ve siyasi uyum, devletlerin yumuşak güç hedeflerine ulaşmasında kilit faktörlerdendir (Gallarotti, 2010, s. 28). Bu yumuşak güç girişimleri, bu devletlere liderlik eden hükümetlerin eylemlerine dayanmaktadır. Devletler, yumuşak güç bağlamında *"bilgi ve fikirlerin uluslar ötesi akışına"* dayalı paradigmaları dikkate alarak kendi politikalarını uluslararası koşullara uygun olarak geliştirmektedirler (Sancar, 2022). Yumuşak güce odaklanan devlet politikaları, küresel sahnedeki kültürcü politikaları da kapsar. Kültür, paylaşılan deneyimler aracılığıyla çeşitli medeniyetleri ve toplumları birbirine bağlamada çok önemli bir rol oynamaktadır. Yüzyıllar boyunca farklı toplumlar, plastik sanatlar, edebiyat, görsel-işitsel sanatlar, ve genel medya araçları gibi alanlar aracılığıyla çeşitli somut ve somut olmayan kültürel unsurlarını paylaşmışlardır. Toplumlar sürekli olarak bu paralelde gelişip benzersiz kültürel unsurlarını mübadele ederken, kültürün küresel dolaşımını da gözlemlemek mümkün hale gelmektedir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler *Jan Melissen'in* de vurguladığı üzere kültürlerin karşı toplumlara aktarımını kolaylaştırmaktadır (Melissen, 2005, s. 13). Kültürlerini çeşitli kitle iletişim araçlarıyla yabancı milletlere etkili bir şekilde ileten toplumlar, diğer toplumlara kıyasla birçok alanda avantaj elde edebilmektedirler.

Ulusların kültürlerini uluslararası mecralarda tanıtarak, bu ulusların uluslararası alanda etkinlik kurma çabalarının genelini kültürel diplomasi olarak tanımlamak mümkündür. Kültürel diplomasi, geleneksel diplomasinin yanı sıra, iletişim

teknolojilerindeki gelişmelerle fazlaca desteklenen "kamu diplomasisinin bir alt kategorisi" olarak var olmuştur (Yağmurlu, 2019, s. 1187). Bu anlamda kültürlerin dinamik doğası, diziler ve filmler gibi ortamlar aracılığıyla kültürlerarası bağlamlarda kendini göstermeye devam etmektedir. Son zamanlarda, farklı uluslar kültürel ürünlerini giderek birbirine bağlı küresel bir izleyici kitlesine sunarken, devletlerin ise bu kültürel diplomasi işlevlerini aktif olarak kullandıkları da görülmektedir. Ayrıca, toplumlar arasında sembolik ifadelerin veya kültürel bakış açılarının değiş tokuşu ile vurgulanan kültürel faaliyetler alanı, günümüzde birçok yönden önemli bir diplomasi dalı olarak uluslara hizmet etme potansiyeline sahiptir. Kültürel diplomasi, bir ulusun kültürel başarılarının çeşitli yönlerden kullanılmasına dayanır. Milletler, dillerini, kültürel bakış açılarını ve sanatlarını diğer ülkelere aktarmak için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Çok sayıda ülkede dil eğitimi veren Fransa'nın *Institut Français* veya İngiltere'nin *British Council* gibi kurumlar, kültürel diplomasinin uygulandığını göstermektedirler. Birçok ülkenin yabancı ülkelerde kültürel ataşelikleri ve temsilcilikleri de bulunmaktadır. Örneğin, Fransa'nın kültürel etkisini çeşitli ülkelerdeki üniversiteler veya kültürel temsiller aracılığıyla uyguladığı böylece baskın kültürel varlığını sergilediği bilinmektedir (Berridge & James, 2003, s. 10). Geleneksel diplomatik önlemlerin ötesine geçen bir yumuşak güç unsuru olarak kültürel diplomasi, ulusların doktrinlerini diğer ülkelere ve halklara kendi bakış açılarından sunmalarına izin verdiği için önemlidir. Bu bağlamda kültürel diplomatik çabalar, edebiyat, müzik, sinema, sanat, öğrenci değişimleri ve ülkelerin kültürel temsiliyetleri gibi alanları yurt dışında kapsamaktadır. Modern çağda diplomasi, teknolojik gelişmelerle birlikte gelişir ve uyum sağlar. İletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, sinemasal ifade yeteneklerinin genişlemesi ve film yapımının teknik temeline yapılan yatırımlar, sinemanın kültürel diplomasideki rolünü artırmıştır. Sinema, yalnızca bir ülkenin diplomatik kavramlarının küresel olarak tanınmasını ve benimsenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel diplomasiyi de güçlendirir. Bu fikir, Cynthia Weber'in *"International Relations Theory: A Critical Introduction"* adlı kitabında yer alan tezine dayanmaktadır: *"Uluslararası ilişkiler teorisi, sorgusuz sualsiz kabul edilen bir dünya hakkında ürettiğimiz argümanları anlaşılır kılmak için uluslararası ilişkiler mitlerini (varsayımlar, gelenekler) kullanır"* (Weber, 2013, s. 4). Bu bağlamda, kültürel diplomasi, uluslararası ilişkiler teorisine benzer şekilde hikaye anlatıcılığını vurgular ve

böylece ulus adına kültürel bakış açılarının dolaylı ve pragmatik bir şekilde sunulmasını kolaylaştırır.

Kültürün hikâye anlatımı yoluyla sinemada temsil edilmesi durumu, televizyon söz konusu olduğunda da literatürde kabul gören bir gerçekliktir. Televizyon yapımında yer alanlar için işlevsel bir kolektif hafızanın yaratılması vurgulanarak, bir topluluğun ortak bilincini ve geçmiş deneyimlerini içeren bir anlatı çerçevesi kurulmaktadır. Bu bağlamda televizyon, bir toplumun kimliğini diğer toplumlara iletebileceği en kapsamlı ortamlardan biri olarak hizmet vermektedir (Neiger ve diğerleri, 2011, s. 2). Bir ülkenin diğer yabancı toplumlara kültürel diplomatik faaliyetleri kapsamında uygulayabileceği en kapsamlı kültürel faaliyetlerden birisi de televizyon dizileri olarak kendini göstermektedir. Bu kapsamda literatürde kültürel diplomasi, kamu diplomasisi, yumuşak güç bağlamında ve izlerkitle bazında irdelenen çeşitli alımlama çalışmaları da bulunmaktadır.

Gyunel Mamedova'nın 2020 yılında yaptığı *"Türkiye'de kamu diplomasisinin uygulanmasına yönelik mekanizmalar Türk dizilerinin Rusya'daki izleyici örneği"* isimli çalışmasında Rusya'da gösterime giren dizilerde en fazla popüler olan temalar analiz edilerek Rus izleyicinin tercihleri ele alınmıştır. Türk dizilerinin Rusya'da yaşayan milletlerin algıları üzerindeki etkileri ve bu dizilerin Rusya'da ve Rus dili tercih edilen ülkelerde neden yoğun bir şekilde tercih edildiği araştırılarak, izleyici tercihleri bağlamında en çok popülerlik taşıyan Türk dizileri analiz edilip, izleyicilerin diziler hakkındaki yorumları sonucu izleyici yapısı ortaya çıkarılmıştır. Bölgede hangi konuların ve hangi karakterlerin daha çok tercih edilip izlendiği irdelenerek, izleyicilerin Türk kültürüne ve Türk diline olan ilgi oranları incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmada Türkiye'deki kamu diplomasi çalışmalarında bölgede en çok izlenen Türk dizilerinin rolü araştırılarak, bu diziler aracılığıyla Rusya'da var olan Türkiye'ye dair algının nasıl şekillendiği ve Rusya'daki Türk dizilerinin başarı oranlarının nedenlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır (Mamedova, 2020, s. 1-2).

Sibel Akova'nın 2014 yılında yaptığı *"Türk dizilerini Balkanlar'daki etkileri (Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek örneklemi)"* isimli çalışmasında Balkan toplumları üzerinde Türk dizilerinin etkileri algı ve etkileri belirlenmesi, Balkan bölgelerinde yaşayan milletlerin Türk dizileri üzerine algılarının ne yönde ve hangi

şekilde değişimlere yol açtığı irdelenmiştir. Ayrıca Balkan coğrafyası kültürüne dâhil olan farklı etnik kökenlere sahip olan toplumlarda oluşan Türk dizilerine gösterilen ilginin günlük yaşam pratiklerindeki etkileri araştırılmıştır (Akova, 2014, s. 1).

Youcef Benrazek'in 2022 yılında ele aldığı *"Modern Türk dizilerinin, yumuşak güç olarak Cezayir toplumu üzerindeki etkileri: analitik çalışma"* isimli çalışmasının amacını Cezayir toplumunda modern Türk dizilerinin izleyicilerine ışık tutmak ve bu dizileri izlemeye yönelik farklı alışkanlık ve motivasyonları incelemek konusu oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda dizilerin içerik ve mesajlarının Cezayirli izleyicileri nasıl etkilediği ve ülkenin Cezayir'deki yumuşak gücüne nasıl hizmet ettiği araştırılmıştır. Benzer şekilde Dilek Akşen'in Türk dizileri bağlamında 2016 yılında ele aldığı "Arap coğrafyasında Türk dizileri ve izlenme nedenleri" isimli çalışmasında Arap ülkelerine en çok izlenen Türk dizilerinin etkileri ve izlenme sebepleri ele alınarak Türk dizilerinin, karakterlerinin Arap halkı tarafından hangi sebepler açısından fenomen adı ile tanımlandırıldığı Gümüş isimli Türk dizi film örneği ile incelenmiştir. *Melike Sejfula'nın* 2019 yılında ele aldığı "Kültürün küresel karşı akışına örnek olarak Türk dizileri ve Türk dizilerinin Makedonya'daki üniversite öğrencileri tarafından alımlanması" başlıklı çalışmasında ise Türk dizilerinin Makedonya'daki üniversite öğrencileri tarafından nasıl alımlandığı ülkenin başkenti olan Üsküp'teki üniversite öğrencileri gerçekleştirilen grup çalışması ile ortaya konulması amaçlanmıştır (Benrazek, 2022).

Alparslan Akkuş'un 2016 yılında ele aldığı *"Yeni iletişim ortamlarıyla birlikte değişen kamu diplomasisi pratikleri"* adlı çalışmasında kamu diplomasisi uygulayanların Türkiye'de değişim ve dönüşüme ne kadar uyum gösterdiği incelenerek yabancı gazeteler tarafından yapılan mülakat sonuçlarıyla karşılaştırma yapılarak, Türk kamu diplomasisini uygulayanların toplumsal olaylarda dijital diplomasiye uyum sağlayıp sağlayamadıkları ile birlikte bu dönemde Dünya kamuoyuna Türkiye'nin tezlerini duyurmada, ikna etmede ve algılarını değiştirmeye yol açacak bir saygınlık uyandırmada ne derecede etki gösterebileceğinin de teşhis edilmesi konusunun incelenmesi hedeflenmiştir (Akkuş, 2016).

Aziz Mücahit Bakır'ın 2018 yılında *"Türkiye ve Orta Doğu ülkeleri arasında pazarlama iletişiminin bir aracı olarak Türk dizileri"* isimli çalışmasında pazarlama

iletişi hakkında teorik bilgi verilerek kültür konusu ele alınmış, kültür çeşitleri ve kültürü meydana getiren unsurlar incelenmiştir. Son olarak ise Orta Doğu ülkeleri ile Türkiye'nin bağlantıları ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan irdelenerek Türk dizilerini Orta Doğu'da çok fazla izlenmesinin sebepleri hakkında değerlendirme yapılmıştır (Bakır, 2018).

Rania Itanı'nin 2018 yılında ele aldığı *"Üniversite öğrencilerinin Türk dizilerini izleme alışkanlıklarının ve motivasyonlarının demografik değişkenler bağlamında incelenmesi: Lübnan örneği"* isimli çalışmasında Türk dizilerinin Lübnan Üniversitesi öğrencileri tarafından izlenme pratiklerinin ve motivasyonlarının değişkenlerle beraber belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kullanımlar ve doyumlar yaklaşımından yola çıkılarak Lübnan Üniversitesi'nde öğrenimini devam ettiren 17-25 yaş arasındaki 365 kişi ile anket çalışması yapılmıştır.

Pınar Aslan'ın 2018 yılında ele aldığı *"Bir uluslararası halkla ilişkiler stratejisi olarak kültür ve yaratıcı endüstri ürünleri: Latin Amerika pazarında Türk dizileri üzerine bir araştırma"* isimli çalışmasında Türk televizyon dizilerinin Latin Amerika'daki gösterdiği başarının incelenmesi ve sonuçlarının ne yönde olduğu amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda kamu diplomasisi, kültür diplomasisi, yumuşak güç, yaratıcı endüstri, kültür endüstrisi kavramlarına değinilmiştir. Araştırmalar bölümünde ise Latin Amerika bölgesinde Türk televizyon dizilerinin gösterimde yer aldığı ilk ülke olan Şili'de Türk dizilerinin başarı göstermesi örnek olay tekniğiyle incelenerek derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Aslan, 2018).

Seçkin Karakulas'ın 2019 yılında ele *aldığı* "Bir endüstri ürünü olan dizilerin uluslararası pazarlanması: Türk dizilerine ilişkin bir araştırma" başlıklı çalışmasında dizilerin ulusal ve uluslararası olarak gelişimi incelenerek Türk dizilerinin ülke dışına satışı konusu dizilerin yurt dışına satışını oluşturan ve aracılık yapan firmalar üzerinden irdelenmiştir. Çalışmanın araştırma kısmını, televizyon programı alıcısı olan uluslararası firmalar adına açık uçlu anket ve Türk dizilerinin uluslararası satışını gerçekleştiren Türkiye'den üç firma ile birlikte yarı yapılandırılmış gölge formu ile derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır (Karakulas S., 2019).

Ceyda Safçı'nın 2021 yılında ele aldığı *"Kosova'da Türk azınlık medyası ve Türk izleyicilerin medya içeriklerini alımlaması"* başlıklı çalışmasında farklı etnik

kökenlere sahip olan Kosova Cumhuriyeti'nin altı etnik grubundan biri olan Türk topluluğunun medya yapısı incelendikten sonra bu medyayı takip eden Kosova'daki Türk izleyicilerin üretilen içerikleri ve sosyolojik psikolojik açıdan nasıl alımladıklarına dair görüşleri ortaya konulmuştur. Bu hedef doğrultusunda kamuoyu oluşturma, habercilik, siyasal sürece, ulusal bütünlüğün korunması gibi birtakım konulara hizmet eden azınlık gruplarının kendilerinin toplum içerisinde varlık göstermelerinde önemli bir konumda olan medyanın Kosova'daki Türk toplumları içerisinde nasıl bir yere sahip olduğu ve kendi toplumlarıyla bütünleşmesi olgusunun etkileri irdelenmiştir (Safçı, 2021).

Türker Söğütlüler'in 2022 yılında yaptığı *"Z kuşağının Netflix yerel içeriklerini alımlama biçimleri"* isimli çalışmasında dünyada ve Türkiye'de değişen izleme eğilimlerinin değişimine etki eden faktörler tartışılmıştır. Z kuşağının izleme eyleminde önemli bir konumda bulunan Netflix platformu ile kurduğu ilişki incelenmiş, kuşağın temel sosyolojik yapısı, platform kullanımları ve içerik tüketim biçimleri ilişkisel yaklaşım benimsenerek yorumlanmıştır. Ortaya çıkan tüm veriler ışığında Netflix'in yerel yönelimleri ve içerik üretim stratejilerinin Z kuşağı üzerindeki etkileri, alımlama yöntemi ile analiz edilmiştir (Söğütlüler, 2022).

Mohammed Arfan Salem'in 2020 yılında ele aldığı *"Türkiye'de yaşayan Yemenlilerin Türk televizyon dizilerini alımlamaları"* isimli çalışmasında Türkiye'de yaşamını sürdüren Yemenlilerin Türk dizilerini izleme aşamalarının ve bu dizilerden nasıl alımlama yaptıkları konusunun araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Arap coğrafyasında diziler üzerine yapılan araştırmalara yer verilerek diziler hakkında kamuoyunda ve medyada yer alan tartışmalar ele alınarak Türkiye'de yaşamını sürdüren ve ayrıca Türk dizilerinin takipçisi olan Yemenlilerle derinlemesine görüşme yapılarak izledikleri dizileri ne yönde alımladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır (Yashot, 2020).

Barış Kara'nın 2012 yılında ele aldığı *"Kültürel kimliğin oluşmasında reklamın rolü: Fransa'da yaşayan 3.nesil Türk göçmenlerin reklamları alımlaması"* başlıklı çalışmasında Paris'te ikamet eden kökeni Türkiye olan gençlerin Türkiye ve Fransa televizyonlarında gösterilen reklamları alımlaması konusu üzerinden kültürel kimliğin meydana gelmesinde reklamın rolünün incelenmesi araştırılmıştır. Çalışmada kültürel

kimlik kavramına ilişkin temel kavramlar açıklanarak kültürel kimlik oluşumunda reklam konusuna genel bir çerçevede bakış konusu adı altında ele alınan belli başlı kavramlar açıklanmış. Son bölümde ise görüşmelerde göstergebilimsel inceleme yöntemi aracılığıyla alımlama araştırılmasının sonuçları analiz çerçevesi bağlamında irdelenmiştir (Kara B., 2012).

Bu çalışmada diğer tez çalışmalarından farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi paralelindeki etkinliğini Balkanlar özelindeki iki ülke olan Arnavutluk ve Kosova açısından ölçmenin yollarını göstermek amaçlanmıştır. Bu kapsam doğrultusunda çalışmada nitel ve nicel yöntem ve teknikler bir arada uygulanarak araştırmanın çok boyutlu olması hedeflenmiştir. Çalışmanın derinliğini arttırmak amacıyla anket ve derinlemesine görüşme tekniklerinin Arnavutluk ve Kosova'daki farklı etnik kökenlere yöneltilmesi ve bireylerin birbirlerinden farklı bakış açıları ile tarihi dizileri izleme pratiklerinin açıklanması amaçlanmıştır. Bu maksatla çalışmada kültürel diplomasinin çok boyutlu *kültüralist* anlayışı baz alınmıştır (Zamorano, 2016, s. 180). Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetlerinin de temelinde bu anlayış yer almaktadır. Kültürel diplomasideki kültüralist anlayış *Zamorano'nun* da belirttiği gibi tek yönlü ve yalnızca devlet eliyle yapılan kültürel faaliyetlerden ibaret olmayıp aynı zamanda özel sektöre ait televizyon kuruluşlarının da Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi etkinliğine desteklerde bulunması şeklinde olmaktadır.

Son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüleri, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar gibi kurumların ötesinde önemli bir kültür kanalı olan Türk televizyon dizilerinin de gelişmesine katkılarda bulunmuştur. Kültürel diplomasinin önemli bir parçası olan Türk televizyon dizileri, hem yurt içinde hem de Dünyanın birçok ülkesinde ilgi toplamış ve bu mecraya devlet düzeyinde çeşitli yatırımlar yapılmasını da gerekli kılmıştır. Bu Türk televizyon dizileri, Türk kültürel unsurlarının yayılmasında, Türk dilinin tanıtılmasında ve Türk tarihinin benimsenmesinde etkili birer kültürel elçiler olarak ortaya çıkmış ve küresel boyutta çok önemli bir konuma sahip olmuştur. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, kültürel figürleri sanatsal mecralar ve televizyon dili aracılığıyla sergileyen öncü kamu televizyon kanalıdır. Türkiye'nin ihraç ettiği ilk televizyon dizisi olan ve TRT'de yayınlanan *"Aşk-ı Memnu"* dizisinin 1981'de

yurtdışına (Fransa) ihraç edilmesinin ardından Türk televizyon dizileri, önemli bir ivme kazandığı 2000'li yıllara kadar aralıklı bir ilerleme kaydetmiştir (Çelenk, 2010, s. 27). 2000'li yıllarda Türkiye'nin kamu televizyonu *TRT ve Show TV, Star TV, ATV* gibi özel kanallar önemli dizilerin ihraç edilmesine öncülük etmiştir. Balkanlar, Orta Doğu, Asya ve Afrika'da geniş bir izleyici kitlesine ulaşan bu diziler, Türkiye'nin kültürel diplomasi çabalarının da mihenk taşı haline gelmiştir. Kültürler arası bağları güçlendiren Türk dizileri sadece Türkiye'nin kültürel kimliğini temsil etmekle ve sosyal meselelerini ele almakla kalmamakta, aynı zamanda farklı yabancı izleyiciler arasında Türk kültürünün daha nitelikli algılanmasını da sağlamaktadır. Türk dizileriyle uygulanan devlet destekli kültürel diplomasinin bir sonucu olarak, Türk toplumunun sosyal ve kültürel özellikleri, gelenek görenekleri, edebi değerleri küresel çapta tanıtılmakta ve bu sayede uluslararası arenada diplomatik yönlerden çeşitli avantajlar sağlanmaktadır. Buccianti'nin de belirttiği gibi *"Telenovelas dizileri gibi, Türk dizileri de belirli bir kimlik ve çeşitli unsurlarla güçlendirilmiş kültürel değerleri"* farklı uluslara sunabilmektedir (Buccianti, 2010, s. 1-2).

Tarihi Türk televizyon dizilerinin büyük önem kazandığı 2010 yılından sonra *ise Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl, Kuruluş Osman* gibi önemli ölçekteki tarihi Türk televizyon dizileri büyük mesafeler katederek dünya çapında izlenen diziler haline dönüşmüştür. Anadolu Türk tarihi öncesindeki dönemlerden, Osmanlı tarihine kadar geniş bir skalada görülebilen tarihi Türk dizileri yalnızca Türkiye'deki izleyicilerin tarihi hususları içselleştirdikleri bir etki oluşturmamakta aynı zamanda yabancı izlerkitlenin de dikkatini çekmektedir. Çalışma bu bağlamda 2010 yılı sonrasında en az 20 bölüm yayınlanan tarihi Türk Dizilerinden; *Muhteşem Yüzyıl (2011-2014), Bir Zamanlar Osmanlı (12 Mart 2012-17 Aralık 2012), Filinta (2014-2016), Diriliş Ertuğrul (2014-2019), Muhteşem Yüzyıl: Kösem (2015-2017), Payitaht Abdülhamid (2017-2021), Kuruluş Osman (2019-Günümüz) ve Uyanış: Büyük Selçuklu (2020-2021)* dizilerini ele almaktadır. Çalışmada Pew Raporuna göre Balkanlar'daki en fazla Müslüman nüfus oranına sahip ve en fazla dizi ihraç edilen ülkelerden olan Arnavutluk ve Kosova araştırmaya dahil edilmiştir. (Pew, 2009, s. 21). Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında yüzlerce yıldır farklı etnik unsurların yaşadığı bu bölgede katılımcılar üzerinde yapılan derinlemesine görüşmeler ve anketlerle çalışma neticelendirilmiştir. Bu minvalde çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetleri

arasındaki önemli kültürel aktörlerden biri olan tarihi Türk dizilerinin ilgili ülkelerin izleyicilerindeki belirli görünümleri ortaya koyarak bunları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda çalışmada, Arnavutluk'taki ve Kosova'daki farklı demografik karakteristiklere sahip izleyicilerin tarihi Türk dizilerini izleme pratikleri irdelenmektedir. Nitekim belirtilen ülkelerdeki izleyicilerin ilgili dizileri izleme pratikleriyle Türk tarihine, Türk kültürüne, Türk değerlerine ilgi duymaları ve izleyicilerin Türkiye ile yakınlıklar kurarak Türk imgesine önem atfetmeleri gibi durumların kaynağının tarihi Türk dizileri olup olmadığı bu çalışmada ortaya konmaya çalışılmıştır. Neticede bu sayılan temaların Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetlerine uzun vadede olabilecek katkılarını algılamak açısından çalışma önem arz etmektedir.

Bu minvalde çalışma üç bölümden oluşmaktadır birinci bölümde; yumuşak güç ve sert güç gibi kavramlar ele alınarak kamu diplomasisinin bir enstrümanı olarak ortaya çıkan kültürel diplomasi kavramı ve Türkiye dahil diğer ülkelerin bu kavram kapsamda yapmış oldukları faaliyetler ele alınmaktadır. Bölümün devamında aynı zamanda kültürel diplomasinin önemli taşıyıcıları olan televizyon, sinema ve dizi gibi unsurlar da tartışılmaktadır. İkinci bölümde ise; "Etki Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi", "Kültür Endüstrisi", "İngiliz Kültürel Çalışmaları" gibi başlıklar etrafında alımlama çalışmalarının temelinde olan kavramlar irdelenmektedir. Aynı bölümde "Televizyon Dizilerinde Alımlama", "Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı", "Türk Televizyon Dizilerinin Genel Özellikleri" gibi başlıklar ele alınarak "alımlama" anlayışından Türk televizyon dizilerine kadar olan süreç tartışılmaktadır. Aynı zamanda ilgili bölümde "Türk "Televizyon Dizilerinin Kültürel Diplomasideki Rolü" ve ihraç edilen popüler ve tarihi Türk televizyon dizilerinin yurtdışındaki alımlama çalışmaları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasisine sunduğu katkılar da irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye'nin kültürel diplomatik aktörlerinden biri olan tarihi Türk dizilerinin Arnavutluk ve Kosova ülkelerindeki etkileri, izlerkitle üzerinden nitel ve nicel veriler eşliğinde incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ, KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE MEDYA

Çok yönlü bir kavram olan güç kavramı, bir aktörün inançlarını ve değerlerini değiştirerek veya manipülasyon girişimlerine direnerek başka unsurlar üzerinde etki yaratma kapasitesi olarak anlaşılabilmektedir. Bu nüfuz uygulama kapasitesi, devletlerin bölgesel ve küresel hakimiyet arayışlarının yanı sıra kendi güvenliklerini ve refahını sağlamaları açısından kritik öneme sahiptir. Diplomasi, ekonomik dinamikler, güç kullanma ya da tehdit etme gibi çeşitli yöntem ve araçlar uluslararası ilişkilerde devletler nezdindeki gücün tezahürüne katkıda bulunmaktadır. Uluslararası İlişkiler literatüründe güç genellikle üç ana kategoriye ayrılmaktadır bunlar: sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç olarak ifade edilebilmektedir. Sert güç; askeri güç ve ekonomik yaptırımlar gibi gücün herhangi bir otorite veya makamlar tarafından zor kullanmayla ilgili yönlerini kapsamaktadır. Buna karşılık yumuşak güç, ulusların kültürel cazibelerini kullanarak ve ulusların paylaşılan değerlerini teşvik etme yoluyla yabancı milletlerin tercihlerini şekillendirme yeteneğine dayanmaktadır. Akıllı güç kavramı ise, ülkelerin çeşitli stratejik hedeflere ulaşmaları adına hem sert hem de yumuşak güç unsurlarını birleştirebildikleri bir yapıyı tanımlamaktadır.

Bu güç sınıflandırmaları, uluslararası ilişkiler çerçevesinde devletler nezdindeki etkinliklerin çok yönlü doğasını da ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu sınıflandırmalar devletlerarasında uluslararası düzeydeki etkileşimlerin karmaşık sürecini ve ulusların politik hedefleri güvence altına almak için kullandıkları çeşitli stratejileri de vurgulamaktadır. Küresel siyasetin temelini oluşturan ve ulusal çıkarların takibini şekillendiren bu güç dinamiklerinin iyi anlaşılması kültürel diplomasinin de küresel alanda etraflıca algılanmasını sağlayacaktır. Bu bölümde güç kavramına yönelik bir önceki paragrafta belirtilen konu başlıkları incelendikten sonra “kamu diplomasisi”, “kültürel diplomasi”, “yumuşak güç” ve “kültürel diplomasi bağlamında kullanılan iletişim araçları” gibi başlıklar da ele alınmaktadır. Birinci bölümde güç kavramından

hareketle kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi kavramlarının ülkeler bazındaki etkinlik alanları da ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1.Güç Kavramı

Güç kavramının literatürde çeşitli anlamları bulunmakla birlikte ilk anlamı itibariyle *"Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor: Zihin gücü, Yaşama gücü"* gibi ifadeler etrafında kullanıldığı görülmektedir (TDK, 2022). Güç, düşünsel ve ahlaksal yönden karşı tarafa bir etkide bulunabilme yeterliliğine sahip kişinin, grubun, kurumun veya merciinin etki kapasitesini anlatmaktadır. Güç, bir kişi ya da grubun, diğerlerinin hareketlerini kontrol etmek için kendi arzularını, kurallarını ve etkinliğini kullanmasıdır. Gücün tetikleyicisi kanaat gücü, çoğu durumlarda işe yararken, ancak aşırıya kaçıldığında, gerginlikleri ve çatışmaları arttırabilmektedir. Kanaat gücünü yalnız başına kullanmaktan ziyade, diğer güç biçimleriyle birlikte kullanmak etkinliğini daha yüksek düzeylere çıkarmaktadır. *Carr* da güç tanımında; "Kanaat üzerinde güç, üçüncü güç biçimidir. 'Gemilerimiz var, adamlarımız var, paramız da var', diye şarkı söyleyen 'Jingolar' siyasi gücün üç temel unsurunu isabetli bir şekilde teşhis etmişlerdir: silahlar, insan gücü ve ekonomik güç" ifadelerini kullanır. Güç, "bir kişinin davranışını etkileme yeteneği" ve "diğerlerine karşı istediği sonucu elde etmek için kullandığı" yöntem ve metotlar bütünüdür. "*Güç tarihsel olarak, nüfus büyüklüğü ve bölgenin doğal kaynakları, ekonomik güç, askeri güç ve sosyal istikrar gibi kriterlerle ölçülmüştür."* (Carr, 2020, s. 173).

Franz Oppenheimer, devletin belirli bir bölgedeki değerli kaynakların münhasır kontrolünü ele geçirmek için bireylere veya gruplara karşı güç kullanmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını düşünmektedir ve *Oppenheimer* için devletlerin doğuş sebebi *"zorlayıcı güç"* kullanmasına bağlıdır (Oppeenheimer, 1997, s. 43). Daha geniş ölçekte bakıldığında ise tarihler boyunca devletlerin üzerinde durduğu önemli kavramlardan biri olarak ön plana çıkan güç kavramı devletlerin politik yönelimlerini de belirleyen bir anlamı içermektedir. Devletler açısından güç temelli önemli politika alanları bulunmaktadır. Bunlar arasında dış politika, ekonomik politika, sosyal politika, savunma politikası ve çevre politikası sayılabilir. Dış politika, bir devletin çeşitli ülkelerle olan ilişkilerini belirleyen politikalardır. Devletler arasındaki ilişkiler, diplomatik girişimler, ticaret, savaşlar, güvenlik anlaşmaları, tarafsız kalma ve diğer

konular bu alandaki politikaların kapsamını oluşturur. Ekonomik politika, bir devletin ekonomik faaliyetleri ve üretiminin düzenlenmesi için uyguladığı politikalardır. Sosyal politika, "bireylerin refahını artırıcı önlemler, kamu desteğiyle sağlanan politikalar (barınma, sağlık ve sosyal hizmetler v.b.)" politikaları tanımlarken, çevre politikaları ise devletin çevresel sorunları, politik mekanizma ve dolayısıyla yasalarla koruma altına almasını sembolize etmektedir. Savunma politikaları da bir devlet açısından normal şartlarda geleneksel güç faktörünün en önemli kısmını ve diğer devletlerin düşman faktörüne karşı caydırıcılığını temsil etmektedir (Kennett, 2004, s. 292). Güç ve siyaset teorilerinin gelişmesinde önemli katkılarda bulunan *Thomas Hobbes'un "Leviathan"* adlı yapıtında aslında güç teorisinin temel çıkış argümanını dile getirilmiştir. Doğanın kanunları ve devlet üzerine çeşitli çalışmalarda bulunan Hobbes'a göre doğanın etkin olup devlet otoritesinin bulunmadığı bir ortamda *"herkesin herkesle savaşı"* söz konusudur. Buradan yola çıkarak toplumları bir arada tutan en etkin mekanizmanın devlet otoritesi olduğu, devlet otoritesinin de uluslararası arenadaki otoritesini ve kendi işlerliğini sürdürebilmesi adına *"güç"* kavramına başvurduğu söylenebilmektedir (Hobbes, 1992, s. 94).

> *Arzu edilen sonuçların alınması yeteneği çoğunlukla belli kaynaklara sahip olmakla birlikte gider; bu nedenle gücü, kısaca, nispeten büyük oranda nüfus, toprak, doğal kaynaklar, ekonomik kuvvet, askeri kuvvet ve siyasi istikrar gibi unsurlara sahip olmak şeklinde tanımlarız"* (Nye, 2003, s. 5).

Açık yasal kuralları olmayan uluslararası ilişkiler ve yaptırımlarla onları destekleyen merkezi bir otorite ile her ulus, öz varlığını sürdürebilmek, global yapı içerisinde bir yer kazanmak için güvenlik ve güç aramaktadır. Devletlerin ekonomik güç, askeri güç gibi potansiyellerinin nasıl görülmesi gerektiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Joseph Nye'ye göre güç, hava durumu gibidir. Hava durumunda olan anlık değişiklikleri tahmin etmenin zorluğu gibi güç tanımlamasında da birçok teorisyenin bu konuda konuştuğu halde nihai bir güç tanımlamasından söz etmenin zorluğu da göz önüne alınmalıdır. Güç; devletler açısından dünya siyasetindeki durum, uluslararası dengeler ve dengesizlikler, her dönemin farklı konjonktürel ortamları gibi değişkenlerle ilgili bir kavramdır. Tarihin çeşitli evrelerinde teknolojik açıdan yetersizlikler sebebiyle klasik savaş metotları kullanılarak, ekonomik güç ve antlaşmalarla varlığını sürdürmeye çalışan Devletler artık teknolojinin ve diplomatik

faaliyetlerin gelişmesine paralel olarak güç unsurlarını değiştirmek durumunda kalmaktadır (Nye J. S., 1990, s. 177). Salt güç ile Ortaçağ dönemi boyunca krallar ve derebeyleri gibi otoritelerin nüfuzu altında olan kitleler zorla dikte ettirilen değerleri kabul ederken artık günümüzde gücün kavramsal yapısının yön değiştirmesine paralel olarak daha farklı alanlara nüfuz eden bir güç tanımlaması yapmak mümkündür. Güç, milletleri dikte ile nüfuz altına almaktan ziyade artık devletlerin politik ve diplomatik unsurlarını harekete geçirerek kendi politik çıkar ve amaçlarını benimsetebilme iradesini yansıtan bir niteliğe dönüşmektedir. Bu politik çıkar ve amaçları kullanabilme kapasitesi o ülkenin gücü ile eşdeğer niteliktedir.

Güç, uluslararası ilişkiler literatüründeki önemli isimlerden *Morgenthau* tarafından çeşitli aktörlerin kaynaklarını veya çıkarlarını koruma veya ilerletme arzusuyla harekete geçirdikleri bir araç olarak nitelendirilmektedir. *Morgenthau* dış politika alanında insanların, devletlerin ve toplulukların birbirleriyle etkileşiminde güç kavramına önemli bir rol atfetmektedir. Bu doğrultuda güç, dış ilişkiler kurallarının ihlal edilmemesi adına ülkeler arasındaki uyumu sağlamak için kullanılan bir stratejidir. Bu güç, etkili bir şekilde kullanıldığında, diğer ülkeler arasındaki çatışmaların önlenmesi ve çözülmesi için yol gösterici de olabilmektedir. Ayrıca güç, ülkelerin diğer ülkeler ve insanlar üzerinde pozitif veya negatif etki doğurabilecek nitelikte bir araçtır. Morgenthau'nun güç kavramı teorisinin merkezinde yer alan bireylerin ve ülkelerin arzuları arasındaki çatışma özellikle vurgulanmaktadır. Yine Morgenthau'nun görüşüne göre güç, bir ülkenin veya liderin mevcut statükosunu devam ettirme ya da emperyalist politikalar etrafında yayılım gösterebildiği de bir alandır (Morgenthau, 1997, s. 81-96).

1.1.1.Sert Güç

> *Uluslararası politikada, "güce" sahip olmak, bir varlığın başka türlü davranmayacağı şekillerde hareket etmesi için başka birini etkileme yeteneğine sahip olmaktır. Sert güç, onları bunu yapmaya zorlama kapasitesidir. Sert güç stratejileri, ulusal çıkarları güçlendirmek için askeri müdahaleye, zorlayıcı diplomasiye ve ekonomik yaptırımlara odaklanır* (Wilson E. J., 2008, s. 114).

Savaş ve güvenlik politikalarının temelinde olan diplomasi ve uluslararası ilişkiler kavramını literatür içinde konumlandırabilmek açısından sert güç teorisinin

temelinde yer alan realist teoriyi açıklamak gerekmektedir. Klasik realizm fikrinin temellerini ortaya çıkaran önemli iki düşünürün düşüncelerinden etkilenen teori uluslararası ilişkilerin ve siyasal sistemin temel argümanlarından sayılmaktadır. Gerek Machiavelli'nin insan doğası üzerine yaptığı çalışmalarda *"kötü, çıkarcı ve bencil"* olarak addedilen insanın bir uzantısı olan otoritelerin (iktidar) sert güç enstrümanlarını kullanmasına yönelik fikirleri gerekse de *Edward Carr'ın Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)* adlı eserinde ütopyacılık ve realizmi harmanlayan görüşleri klasik realizm teorisini temellendirmektedir. Güç başlığında bahsedilen güç faktörlerinden ekonomik güç ve askeri güç gibi unsurlar devletlerin konvansiyonel yapıda sergileyebildikleri kaynaklardandır. Realist kuram, uluslararası sistemin ana öğeleri olan devletleri vurgulayarak güçler arasındaki ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır. Realistler, devletlerin her zaman güç kullanarak birbirleri arasındaki ilişkileri tayin etmeye çalıştıklarını ve bu nedenle gücün önemli olduğunu öne sürmektedirler. Aynı zamanda klasik realistler, zayıf devletlerin güçlü devletler tarafından sömürülme riski taşıdıklarını da öngörmektedirler (Ronfeldt & Arquilla, 2009, s. 357).

Klasik realizm teorisi, gücün özünü ve kaynağını genellikle devlet merkezli bir sistemde aramaktadır. Bu anlayış, gücü çoğu zaman askeri veya ekonomik güç olarak tanımlar ve güce sahip olanların yönetim ve kontrol üstünlüğünü ele almasını öngörür. Ayrıca bu kapsamda gücün, normlarına uyulup muhafaza edilmesi durumunda devletin, kendi güvenliğini sağlaması gibi pek çok farklı niteliğe sahip olması beklenmektedir. Gücün kullanımı, devletin çıkarını korumaya ve kollamaya odaklanmıştır. Klasik realizm, sert gücün özellikle de askeri gücün caydırıcılık unsuru üzerinden politikalar üretmektedir. Bu uluslararası ilişkiler teorisi bağlamında savaşların önlenmesi veya durdurulması için güç kullanımının normalleştirilmesi ve dolayısıyla devletlerin uluslararası ilişkiler alanında da güçlerini göstermekten kaçınmaması gerektiği öne sürülmektedir. Klasik realistlerin görüşüne göre, uluslararası ilişkiler karmaşık bir oyun gibidir, ancak temel olarak, her ülkenin ulusal çıkarlarını koruma ve hatta geliştirme arzusu üzerine kuruludur. Bu nedenle, her ülke uluslararası arenada hak ve menfaatlerini koruma noktasında mümkün olan en iyi sonucu elde etmek için diğer ülkeler üzerinde baskı ve caydırıcılık fonksiyonları olan askeri ve silah gücü, ekonomik güç, zengin altyapı gibi unsurlar dolayımıyla faaliyetlerini sürdürmelidir (Luke & Kersel, 2013, s. 4). Klasik realistler bir devlet otoritesinin *"havuç ve sopa mantığıyla"*

arzulanan davranışları yaptırıp istenilmeyen davranışları cezalandırma üzerine tasarlanan fikri de desteklemektedirler (Petrovic, 2007, s. 54).

"Reinhold Niebuhr (1932) ve Hans Morgenthau (1947)" gibi klasik realistler, tıpkı insanlar gibi devletlerin de kendini koruma ve güvenlik için güçlü bir ihtiyaç tarafından yönlendirildiğine inanırlar. Uluslararası sistem klasik realistlerce, devletlerin birincil aktörler olduğu düzensiz bir yapı olarak görülmektedir. Bu düşünürler devletlerin, kendi çıkarları tarafından motive edildiğini ve devletlerin güç artırımı, güvenlik gibi unsurların peşinden gitmeleri gerektiğini iddia ettiler. Ayrıca uluslararası siyasetin, rekabetçi devletlerin güç kazanımı ve kaynaklar için aralarındaki güç mücadelesi tarafından yönlendirildiğini savundular. Aynı zamanda uluslararası sistem devletlerin birbirlerine üstünlük sağladığı ve kendi çıkarlarını korumaya çalıştıkları bir güç mücadele alanı olarak görülmektedir. Realist teorinin mantığı özetle, devlet yönetimlerinin kendi güçlerini ve güvenliklerini en üst düzeye çıkarmaya yönelik politikalarını ve devletlerin potansiyel düşmanların gücünü en aza indirgemeye yönelik paradigmalarını desteklemektedir (Dierauer, 2013, s. 27-28).

> *Her devlet nihai olarak kendi bekasından sorumlu olduğu ve komşularının niyetleri konusunda kararsız hissettiği için, gerçekçilik ihtiyatlı siyasi liderlerin ulusal güvenliği artırma hususunda silah ve müttefik aradığını iddia eder. Başka bir deyişle, uluslararası sistemin anarşik (kısmi hiyerarşik belirsizlik) yapısı, iyi niyetli liderleri bile kendi kendine yetmeye, askeri gücü artırmaya ve potansiyel tehditleri caydırmak için başkalarıyla iş birliği yapmaya yönlendiriyor"* (Kegley & Raymond, 2013, s. 28).

İnsan doğasında kaynaklı kaba kuvvet ile kendi çıkarlarını savunma üzerinden devletlerin uluslararası sistemde yer bulma ve düşman unsurları bertaraf etme faaliyetleri zamanla *neo-realist* (yeni gerçekçi) politikalar ekseninde dönüşüme uğramıştır. İnsan doğasının devletler üzerindeki politik yansımaları klasik realist güç stratejileriyle mümkün olurken değişen yeni gerçekçi akım ise insan doğası yerine uluslararası sistemi ön plana almaktadır. Neo-Realist kuramın, devletlerin çatışmaya yönelik tutumlarının ve davranışlarının toplumsal bağlantılarını anlamak için kullanıldığı göze çarpmaktadır. Neo-Realizm, devletler arasındaki ilişkilerin ve çatışmaların özünü oluşturan yapısal etkenleri kavrayarak buna uygun stratejiler

geliştirmektedir (Dierauer, 2013, s. 28). Neo-realizm, uluslararası siyasal arenadaki güç etkileşimlerinde öne çıkan devletlerin rolünü ve uluslararası siyasetin anarşik (hiyerarşik yönden belirsiz) durumunu anlamayı amaçlamaktadır. Devletlerarası ilişkilerde devletler arasındaki siyasi gücün önemini ve etkisini vurgulayan neo-realistler, devletler arasındaki çatışmaların, kültürler arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedirler (Kegley & Raymond, 2013, s. 30)

Kenneth Waltz'ın "1979 tarihli Theory of International Politics" adlı eserinde *"Yapısal Gerçekçilik"* olarak da bilinen *Neo-realizmin*, uluslararası sistemin kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden devletlerden oluştuğunu ve bu davranış kalıplarının uluslararası sistemin yapısı tarafından dikte edildiğini belirtmektedir. Waltz'a göre, uluslararası sistemde hiçbir devlet uluslararası ilişkilerin şartlarını dikte etme gücüne sahip değildir ve bu sistem bir çeşit devletlerin kendi kendine yardım sistemi şeklinde yapılanmaktadır. Bunun yerine devletler birbirleriyle etkileşime girmelidir. Uluslararası sistem içindeki davranış kuralları, devletler arasındaki güç dengesi tarafından belirlenir. Bu sistemde devletler, kendi bekalarını sağlamak için sürekli olarak güvenliklerini ve güçlerini en üst düzeye çıkarmaya çalışmalıdır. Neo-realist anlayışa göre uluslararası ilişkilerde devletin önceliği vurgulanırken uluslararası sistem aslında devletlerin kendi başlarının çaresine bakmalarını gerektiren anarşik bir yapı olarak görülmektedir (Waltz, 1979, s. 102-103).

Neo-realist teoriyi ön plana çıkaran *Waltz* açısından, uluslararası yönlerden bütünleşmiş ve kalıcı bir dünya düzeni mümkün olmadığı için anarşik ve istikrarsız olan yapı ancak "*göreli maddi kabiliyet ve sistemli teşvikler"* ile değişebilmektedir. Bu, durum devletlerin rekabetçi kalabilmek ve kendi çıkarlarını korumak için sürekli olarak uyum sağlamaları gerekmektedir. Neo-realistler, devletlerin göreli maddi kapasitelerini korumak ve çıkarlarını güvence altına almak için stratejilerini değiştirdiklerini iddia etmektedirler. Bu husus ittifaklar kurarak, uluslararası örgütler kurarak ve ekonomik iş birliğine gidilerek yapılabilmektedir. Ayrıca devletler güvenlik hedeflerine; silah geliştirmek, savunma harcamalarını artırmak ve bölgesel silahlanma yarışlarına girmek gibi askeri yollarla da ulaşmaya çalışabilirler. Neo-realistler devletlerin uluslararası sistemsel teşviklerin farkında olmalarını ve uluslararası bağlamda güvenlikli, rekabetçi kalabilmeleri için bu alanda stratejik ayarlamalar yapmaları gerektiğini savunmaktadırlar. (Waltz, 1979, s. 111-115). *Waltz'ın* bu görüşlerine rağmen üçüncü

Dünya ülkelerinin uluslararası alandaki sistemsel teşviklere itimat etmedikleri de fark edilmektedir.

Krasner, üçüncü dünya devletlerinin kendi bağımsız politika uygulamalarına güvenlerinden dolayı, bu ülkelerin uluslararası arenadaki serbest ticareti ve ekonomik entegrasyonu vurgulayan "yeni ekonomik düzeni" benimsemelerinin zorlaştığını iddia etmektedir. Üçüncü dünya devletlerinin kendi ekonomi modellerine güvenerek küresel piyasaya direnmelerinin neticesinde merkantilist ve Marksist modellere yakın, dışa kapalı ekonomik modellerin çıkması da olanaklar dahilinde görünmektedir. Bu devletlerin uluslararası iş birliğinden uzak ekonomi politikaları sonucunda küresel ekonomik rekabete dahil olmaları da zorlaşmaktadır. Diğer taraftan, birçok ülke yönetimi, uluslararası kurallara uymak adına kendi ülkelerine karşı avantaj sağlamaktan kaçınmaya çalışmaktadır. Uluslararası sistemde başat rollerde olan ve bu sistemde sert gücü dolaylı yollardan kendi lehine kullanan devletler sert güç açısından daha küçük nitelikte olan (üçüncü dünya ülkeleri) devletlerin ekonomik politikaları kullanma serbestliklerini de engellemektedirler. Uluslararası politikada devletlerin kendi lehine karar alma mekanizmalarında yaşanan tıkanıklıklar özellikler sert güç potansiyelleri açısından daha yetersiz devletleri etkilemektedir (Krasner, 1985, s. 131-133).

Sonuçta sert güç bir devletin, karşısında bulunan düşmanlarına belirli bir hareket tarzını kabul ettirmek amacıyla ekonomik yaptırımlar, ambargolar, ablukalar, askeri harekatlar gibi güç unsurlarını kullanarak onu biçimlendirmeye çalıştığı araçlar bütünüdür. Sert güç, tarih boyunca bir devlet idaresi aracı olarak kullanılmıştır, ancak genellikle bir saldırganlık işareti olarak görüldüğü ve uzun vadeli istikrarsızlığa ve küskünlüğe yol açabileceği için iki ucu keskin bir kılıç gibi de olabilmektedir (Dierauer, 2013, s. 46).

David Baldwin, sert güç unsuru olmayan liberal tarzdaki yapıların geçmiş dönemlerde devletler tarafından fazlaca dikkate alınmadığını belirtmektedir. Aynı zamanda *"Diplomatik baskının ve kamuoyu nezdinde utandırmanın"* dış politika hedeflerine ulaşmada etkili olabileceğini savunmaktadır. *Baldwin* devletlerin askeri gücünü ancak son çare olarak kullanması gerektiğini ve dış politika hedeflerine ulaşmada diplomasinin birincil araç konumuna getirilmesi zorunluluğunu vurgulamaktadır. Ayrıca milletler tarafından kullanılan askeri olmayan güç

yöntemlerinin, genellikle daha kalıcı bir barışa ve çatışmanın çözümüne askeri güçten daha etkin olacağını ve askeri olmayan yöntemlerin uluslararası gerilimleri azaltmak için kullanılabileceğine inanmaktadır. Ek olarak Baldwin, sert güç niteliğinde olmayan güç yöntemlerinin diğer uluslara mesaj göndermede etkin olarak kullanılabileceğini belirtmektedir (Baldwin, 2020, s. 38-39).

Dünyanın önde gelen devletleri ve bu devletlerin güç kaynakları, uluslararası ilişkileri etkileme ve dünyayı şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bunun nedeni bu ülkelerin yasaları oluşturma ve uygulama, uluslararası gündemi belirleme ve daha küçük ulusların vatandaşlarının kaderini belirleme kapasitesine sahip olmalarıdır. Ayrıca bu devletler en güçlü askeri birliklerini konuşlandırabilir, en büyük ekonomik yardımı sağlayabilir ve uluslararası ilişkilerin gidişatını şekillendirebilirler. Bu koşullarda dünyada önde gelen devletler ve onların güç kaynakları, küresel ortamı olumlu veya olumsuz olarak şekillendirebilmektedir (Nye S. J., 2003, s. 14-15).

Tablo 1: Lider devletler ve güç kaynakları 1500-2000 yılları

Dönem	***Devlet***	***Temel Kaynaklar***
16. Yüzyıl	İspanya	Külçe Altın, Sömürgelerle Yapılan Ticaret, Paralı Askerler, Hanedanlık Bağları
17. Yüzyıl	Hollanda	Ticaret, Sermaye, Pazarlama, Donanma
18. Yüzyıl	Fransa	Kamu Yönetimi Ordu Kültür (Yumuşak Güç)
19. Yüzyıl	Britanya	Sanayi Politik Birlik Finans ve Kredi Donanma Liberal Kuramlar (Yumuşak Güç) Ada Yerleşimi (Savunma Kolaylığı)
20. Yüzyıl	ABD	Ekonomik Büyüklük, Bilimsel ve Teknik Liderlik, Yerleşim, Askeri Güçler ve İttifaklar, Evrenselci Kültür ve Liberal Uluslararası Rejim (Yumuşak Güç)
21. Yüzyıl	ABD	Teknolojik Liderlik, Askeri ve Ekonomik Büyüklük, Yumuşak Güç, Uluslar Üstü İletişim Ağının Düğüm Noktası

Kaynak: (Nye S. J., 2003, s. 15)

Joseph Nye'nin *"Amerikan Gücünün Paradoksu"* adlı eserinde ABD'nin hem dünyanın en güçlü ulusu hem de en çok eleştirilen ülkesi olması irdelenmektedir. ABD dünyadaki en büyük ekonomik ve askeri güce sahip bir dünya devi olmasına rağmen eylemleri ve politikaları genellikle tartışmalı ve yanlış yönlendirilmiş olarak algılanarak eleştirilmektedir. Bu paradoks, ABD'nin genellikle diğer uluslara ve uluslararası kuruluşlara danışmadan tek taraflı hareket etmesinden ve kararlarının geniş kapsamlı sonuçları olabilmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, ABD birçok ülke tarafından vazgeçilemez bir lider ülke olarak görülmektedir. Nye'ye göre ABD'nin küresel çevreyi şekillendirme ve uluslararası normlar yaratma yeteneğinin başka bir örneği bulunmamaktadır. Bu durum, ABD'yi kurulduğu zamandan beri önemli ve etkili bir güç haline getirirken, aynı zamanda onu eleştiri ve muhalefet için de hedef ülke haline dönüştürmüştür. (Nye J. S., 2003, s. 11-15).

Tarih boyunca devletlerin sert güç stratejilerini daima ön planda kullandıkları belirgindir fakat gelinen dönem itibariyle küreselleşme ve yeni diplomatik olanaklar dahilinde devletlerin güç stratejilerinde de değişim ve dönüşümler zorunluluk arz etmektedir. Sert güç kullanımının devletlere uzun vadede maddi açıdan yük getirmesi, uluslararası diplomatik sistemden dışlanma sorunsalı ve devlet yönetiminin milletlerarası düzeyde meşruiyetinin sorgulanması gibi faktörler sert güç olanaklarından uzaklaşılmasını da beraberinde getirmiştir. Sert güç stratejileri dahilinde uzun dönemler boyunca kullanılan olanaklar günümüzde diplomasi kanalıyla çözümlerin mümkün olabildiği farklı güç unsurlarına ve bu yapıdaki platformlara aktarılmaktadır. Bu kapsamda yumuşak güç, akıllı güç gibi olanaklar günümüzde devletlerin kullanabildiği güç araçları olarak ön plana çıkmaktadır (Ronfeldt & Arquilla, 2009, s. 358).

1.1.2.Yumuşak Güç

Yüzyıllar boyunca devletler, *Thomas Hobbes ve Niccolo Machiavelli* gibi etkin düşünürlerden ilham alarak sert güce öncelik veren politikalar geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda "*neoklasik realist*" görüşlerin akımına dahil olan devletler için ekonomi, askeriye ve anlaşmalar gibi sert güç kaynakları sistematik işleyiş içinde vazgeçilemeyecek unsurlar arasında olmuştur. Sert güç temelli bir organizasyon kurma eğiliminde olan devletlerin bu yöntemleri 21. yüzyıla gelindiğinde artık*"eğer istediğim şeyi isteyebilmeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğim şeyi yapmaya seni*

zorlamama gerek kalmaz" mantığıyla ilerleyen, yumuşak güç stratejilerine dönmektedir. Sert gücün tek başına yeterli olamayacağı fikri, soğuk savaşın sonlanmasından sonra daha da baskın hale gelerek yumuşak güç faaliyetlerini etkinleştirmiştir. Son dönemlerde ülkelerin kendi değerlerini ve bu değerlerinin etrafında şekillenen çeşitli paradigmalarını etkili bir kanal kullanarak ön plana çıkarma pratikleri önemli bir aşamaya gelmiştir (Nye J. S., 2003, s. 10).

Uluslararası normlara saygı, geniş çaplı ittifaklar, uluslararası krizlerde çözüm odaklı davranmak, ekonomik imtiyazlar ve politik esneklik hususlarındaki hassasiyetler, yumuşak güç amaçlarına hizmet etmede devletlerin başlıca avantajları olarak düşünülebilmektedir (Gallarotti, 2010, s. 28). Bütün bu yumuşak güç faaliyetlerinin temelinde de, devletleri yöneten hükümetlerin uygulamaları bulunmaktadır. "Bilgi ve fikirlerin uluslar ötesi akışı" olarak temellendirilen paradigmalara uygun bir biçimde, devletlerin uluslararası konjonktürle uyumlu hareket ederek devlet politikalarını biçimlendirdiği süreç, yumuşak güç çerçevesinde düşünülecek bir aşamadır (Sancar, 2022). Dünyada yumuşak güç eksenli yapılan devlet politikalarının ön planda olduğu süreç devam etmektedir.

Amerikalı akademisyen Joseph S. Nye'nin geliştirdiği yumuşak güç kuramının temelinde *"istediğinizi zorlama veya ödemelerden ziyade cazibe yoluyla elde etme yeteneği"* anlayışı bulunmaktadır. Bu itibarla yumuşak güç, zorlayıcı olmayan, şiddet içermeyen ve güç ya da doğrudan kontrol kullanımından ziyade cazibe ve ikna kullanımına dayanan bir güç biçimidir. Bu doğrultuda bir ülkenin kültürel üretimlerinin farklı toplumlara aktarılması ve karşıdaki toplumları, ülkenin kendi kültürel doktrinlerine göre etkilemesi de söz konusudur (Nye J. S., 2003, s. 91). 1990 yılında *Joseph Nye*, o zamanlar uluslararası literatürde realist güç vizyonunun hâkim olduğu bir evrede, yumuşak güç kavramını literatüre kazandırmıştır. Realist güç vizyonu bir ülkenin halihazırdaki somut güçlerini (savaş kuvvetleri, asker sayısı, jeopolitik konum, ekonomik güç, vb.) temel alarak politik stratejiler geliştirmeyi düstur edinmiş bir paradigmadır. Bu anlayışa göre ayrıca maddi kaynaklar (yeraltı kaynakları, maddi zenginlikler) ülke gücünü simgeleyen asli unsurlar olup, klasik realist dayanağa sahip ekolün uzantılarıdır. Tehdit etme veya ülkeler arası partnerlik gibi uluslararası arenadaki potansiyeller bu ekole göre ülkelerin somut izdüşümünün tezahürü olmaktadır (Gallarotti & Filali, 2014, s. 49). Bazı sosyal bilimcilerin kültür ayrımında

sınıflandırdıkları yüksek kültür, Amerikan devleti açısından yumuşak güç ve kültürel diplomatik faaliyetlerin yürütüldüğü başat bir mecra haline dönüşmüştür. Amerikan devleti yüksek kültür üreticileri sayesinde farklı kültürlere temas ile bu unsuru onlarca yıldır başarılı bir şekilde kullanmayı sürdürmektedir (Nye J., 2005, s. 44-45). Eski devirlerden beri kullanılan ve caydırıcılık gücü yüksek olan askeri gücün ve realist teorinin artık günümüz şartlarında diplomatik açıdan tek başına çok bir anlam ifade etmeyebileceği Nye ile birlikte birçok araştırmacı tarafından sorgulanır olmuştur.

Tablo 2: Nye'ın Güç Spektrumu

	Sert Güç		***Yumuşak Güç***	
Davranış Spektrumu	*Zorlama Etme*	*İkna*	*Gündem Oluşturma (Yanına Çekme)*	*Cazibe*
	(Emir)			
En Uygun Kaynaklar	*Baskı Ödemeler Yaptırımlar*	*Rüşvet*	*Kurumlar Değerler Politikalar*	*Kültür*

Kaynak: (Nye J. S., 2005, s. 17)

Nye'ın güç spektrumu, ülkelerin güç kullanma farklılıklarının bir araya getirilmesini ve kategorize edilmesini içermektedir. Bu spektrum, devlet yöneticilerinin güç kullanımının, yalnızca iki uç arasında değil, birçok farklı nokta arasında da değişebileceğini vurgular. Sert güç spektrumunun altında şiddet, tehdit kullanımı ve manipülasyon varken diğer yumuşak güç spektrumu ise devletin cazibesi ve kültürel değerlerinin toplamıdır. Bu, unsurlar farklı güç kullanma tarzlarının tespit edilmesini ve bu tarzların nasıl değiştirilebileceğini anlamaya yardımcı olmaktadır (Nye J. S., 2005, s. 17).

Yalnız başına kullanılan sert gücün kendine zarar verme potansiyeli kimi ülkeler tarafından göz ardı edilmemektedir. Hem askeri, ekonomik, yer altı gibi kaynakları teyakkuzda tutup hem de karşı ülkedeki toplulukları cezbederek etkileme yoluna gitmek ve kültürel argümanlarla, yumuşak güç fonksiyonlarını da kullanmak, sıklıkla tercih edilen bir kamu diplomasi politikasıdır. Günümüz güncel politikalarında yumuşak güç potansiyelleri, devletlerin kendini uluslararası arenada diğer ülkelere anlatma kabiliyeti, tarihsel geçmişi, turizmi, kültürel değişim uygulamaları, üniversiteleri, inovasyon kapasitesi gibi olanaklarla eşdeğerdir. Örneğin Norveç, Ortadoğu'daki barış

faaliyetlerinden (Oslo Antlaşmaları), Sri Lanka, Kolombiya bölgelerindeki barış antlaşmalarına kadar, Nobel Barışı Oslo menşei ödülünden Agit (Osce) iş birliğine kadar birçok alanda yumuşak güç faaliyetlerini yürütmektedir (Leonard, 2002, s. 51-53). Norveç'in yanı sıra İsviçre de yumuşak güç faaliyet-lerini tarafsızlık politikası üzerinden inşa etmekte, birçok uluslararası toplantı, ekonomik forum ve ülkeler arası arabuluculuk faaliyetleriyle ön plana çıkmaktadır.

Gallarotti yumuşak güç kaynakları için temel prensipleri uluslararası ve yurtiçi olarak ikiye bölerek çeşitli tezler sunar. Öncelikle devletler uluslararası arenadaki ilişkilerde cezbedici bir yönelimle görünmeleri için kısa vadeli ulusal çıkarlardan vazgeçmek durumundadır. Daha çok uzun vadeli hedefler için kolektif politikalar güdülmelidir. Yeni devletlerle uluslararası platformlarda anlaşmalar yapılarak bu yapı desteklenmelidir. Ortodoks fikirler yerine yenilikçi yönelimler ve ekonomik model açısından ise daha liberal ve "merkantilist yönelimin antitezi" niteliğinde serbestlikler tanınmalıdır. Yalnızca kendi milletinin sosyal ve ekonomik çıkarlarını düşünmenin ötesinde diğer milletlerin de sosyoekonomik ve politik çıkarlarını düşünerek karşılıklı adım atma esasına dayanılmalıdır. Genel olarak bakıldığında bu nosyonlar çerçevesinde uluslararası sahadaki ve yurtiçindeki yumuşak güç kaynaklarını *Gallarotti'ye* göre tabloda olduğu gibi tasniflendirebiliriz (Gallarotti, 2010, s. 28-31).

Tablo 3: Yumuşak Güç Kaynakları

Yumuşak Güç Kaynakları	
Uluslararası	***Ulusal***
• *Uluslararası yasalara, normlara saygı,* • *Rejimler ve diğer kurumlarla iş birliğine temel bağlılık ve tek taraflı olan sorunları çözme isteksizliği,* • *Uluslararası anlaşmalara saygı ve ittifak taahhütleri,* • *Kısa vadede fedakârlık yapmak için ulusal çıkarlar,* • *Kollektif yardıma/iyiliğe katkıda bulunmak için,* • *Uluslararası sorunlara çözümler getirmek ve ekonomik şeffaflık.*	***Kültür*** • *Sosyal Dayanışma* • *Yaşam kalitesi* • *Liberalizm* • *Fırsat* • *Hata payı* • *Yaşam tarzı* ***Siyasi Kurumlar*** • *Demokrasi* • *Anayasacılık* • *Liberalizm/Çoğulculuk* • *Etkili işleyen hükümet ve bürokrasi*

Kaynak: (Gallarotti, 2010, s. 28)

Gallarotti'nin yumuşak güç ekseninde oluşturduğu tabloya bakıldığında uluslararası kaynaklar başlığının; temel noktada devletlerin diplomatik politikalarının ve girişimlerinin başat rolde olduğu, diğer ülkelerle ilişkiler, ittifaklar kurmaya ve ticaret anlaşmalarıyla diğer anlaşmaları müzakere etmeye yönelik diplomatik çabaları içerdiği görülmektedir. Ayrıca ekonomik politikaları içeren bir dizi stratejiler ve uluslararası yardımlara siyasi liberalizm ilkeleri doğrultusunda katkıda bulunmak da devletlerin esas rolleri arasında yer almaktadır.

Gallarotti'nin ulusal kaynaklar başlığında ise; ülke içindeki ortak değerlerle sosyal yönlü dayanışmaların yanı sıra ülke içindeki anayasal temelli normları desteklemek için seçimler ve parlamento gibi demokratik kurumların işlerliğine dikkat çekilmektedir (Gallarotti, 2010, s. 28-31).

> *Yumuşak güç, sistematik olarak iki kaynaktan türetilmiş olarak kategorize edilebilir: yabancı politikalar ve eylemler (yani, uluslararası kaynaklar) ve her birinde birden fazla alt kaynak bulunan yerel politikalar ve eylemler (yerli kaynaklar). Bununla birlikte, tüm bu kaynakların nihayetinde yumuşak güce sahip bir ulusu diğer uluslara sevdiren olumlu bir imaja katkıda bulunduğu ve bu sevginin bir ulusun dünya toplumlarındaki etkisini artırdığı tekrar vurgulanmalıdır. Böylece, yumuşak gücün kaynakları tek bir yetkilendirme sürecinde birleşir* (Gallarotti, 2010, s. 29).

Giulio Gallarotti'ye göre yumuşak güç, yabancı devletlerin ve aktörlerin davranışlarını etkilemek için kullanılan bir dış politika aracıdır. Askeri veya ekonomik güç kullanılmadan diplomatik, ekonomik ve siyasi hedeflere ulaşmak için kullanılabilir. Bir devletin kültürünün, siyasi değerlerinin ve dış politikalarının ikna gücüne dayanır. Yumuşak güç, diğer devletlerle ilişkiler kurmanın ve bir devletin amaç ve hedefleri için destek kazanmanın bir yoludur. Ayrıca uluslararası ortamın devlet çıkarlarına uygun bir şekilde şekillendirilmesi için de kullanılabilir (Gallarotti, 2010, s. 29).

Nye, devletlerin uluslararası hareket modeli çerçevesindeki güç araçlarını; sert güç araçları (ekonomik güç, askeri güç) ve yumuşak güç araçları olarak sınıflandırmaktadır. Devlet yönetimlerinin uluslararası arenada bu hareket modeli ekseninde davranış kalıpları geliştirdiğini belirten Nye'nin tablosuna göre, hükümetlerin

bu güçleri kullanmak adına yönetişimsel anlamda devlet politikalarını ifade eden çeşitli güç enstrümanları bulunmalıdır (Nye J. S., 2005, s. 37).

Tablo 4: Nye'ye göre Devletlerin Uluslararası Hareket Modeli Çerçevesindeki Güç Araçları

	Davranışlar	*Temel Araçlar*	*Hükümet Politikaları*
Askeri Güç (Sert Güç Aracı)	*Zorlama *Caydırma *Koruma	*Tehdit *Kuvvet	*Baskıcı Diplomasi *Savaş *İttifaklar
Ekonomik Güç (Sert Güç Aracı)	*Zorlama *Teşvik	*Para verme *Yatırım	*Yardım *Yaptırımlar *Rüşvet
Yumuşak Güç	*Hayranlık *Uyandırma *Gündem Oluşturma	*Değerler *Kültür *Politikalar *Kurumlar	*Kamu Diplomasisi *İki Taraflı ve Çok Taraflı Diplomasi

Kaynak: (Nye, 2005, s. 37)

Yumuşak güç, devlet yönetimi ve politikaları neticesinde uzun bir süreç sonucunda tasarlanabilecek bir durum olup ani bir değişiklikle kısa zaman diliminde ilgili ülkede ortaya çıkması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle devletin çeşitli eylem ve planlamaları neticesinde vatandaşların eğitiminden, müzakerelere, uluslararası iletişimden, medyaya, kültürel altyapıdan medya araçlarına kadar geniş bir yelpazedeki politikalar yumuşak güç araçlarına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası hukuka ve normlara saygı, aktif diplomasinin teşviki, çok taraflı çözüm süreçlerine uyum sağlama, uluslararası ekonomik ve finansal araçların kullanımı noktasında harekete geçmek gibi çeşitli unsurlarla ilgili devletin uluslararası hareket mekanizması yöneticileri tarafından aktif konumda desteklenmelidir.

Nye'nin vurguladığı üzere bir ülkenin *"siyasal değerlerinin, dış politikasının ve kültürünün"* toplamı o ülkenin yumuşak güç potansiyelini yansıtma açısından son derece önemlidir. Tablo 3 itibariyle Nye'nin yumuşak güç stratejisinden yola çıkarak

devletlerin kendi içindeki uygulama alanlarını ve yapabilecekleri çeşitli politikaları belirli başlıklar etrafında şu şekilde biçimlendirmek mümkündür.

1-) Ülke yönetiminin, vatandaşlarını kendi kararlarını almaları konusunda bilinçlendirmesi,
2-) Küresel çapta ve yerel düzeyde çevre sorunlarıyla mücadele etmek, terörizm gibi ulusötesi zorlukları ele almak için ülke çapında kapsamlı stratejiler geliştirmek,
3-) Kâr amacı gütmeyen kurumların devletin yanında yer alan politikalar üretmesi ve ülkenin kendi kültürü etrafında oluşan popüler kültürden yararlanmak,
4-) Uluslararası düzeyde normların ve çeşitli yasaların oluşturulmasına katkılar sunmak,
5-) Uluslararası kurumların güçlendirilmesine katkı sağlamak (BM, Dünya Sağlık Örgütü v.b),
6-) Farklı coğrafyalarda bulunan, dünya çapındaki her ülkeyle diyalog ve iş birliği içinde olmak,
7-) Medya araçlarının çok sesliği sağlama noktasında geliştirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi,
8-) Ülkeler ve bölgeler arasındaki askeri gerilimlerin azaltılması,
9-) Uluslararası finansal sistemlerin ve dış yardım politikalarının geliştirilmesi,
10-) Yeni küresel yönetişim biçimlerinin ve merkezi olmayan kurumların desteklenmesi,
11-) Beşerî sermayeye ve ekonomik kalkınmaya yatırım yapmak
12-) Sivil toplum örgütlerini, insan haklarını ve demokrasi adına yapılan faaliyetleri desteklemek
13-) Küresel eğitim, bilim ve teknolojiyi *"şirketler, vakıflar, üniversiteler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar özelinde"* desteklemek (Nye, 2020).

Yumuşak güç enstrümanlarını uygulayarak çeşitli ülkelere karşı diplomatik açıdan bir avantaj kazanan devletler uluslararası yönetim stratejilerini de kullanarak bu avantajlarını dünya çapında sergileyebilmektedirler. Devletlerin uluslararası arenadaki yönetimi kişisel, grupsal veya toplumsal eylemlerden hareketle kültürleri, ideolojileri ve bilimsel argümanları kullanarak ülkeler arasında etkileşimin ve iş birliğinin sağlanmasını amaçlayan stratejileri içermektedir. Bu strateji, çoğu durumda, bir ülkenin başka bir ülkede kullanılan politikaların düzenlemesine etkide bulunmayı ve çeşitli kuralları değiştirmek için yumuşak güç araçlarını kullanmasını öngörmektedir.

Uluslararası yönetim stratejileri devletlerin, farklı ülkeler arasında dengeli bir ilişki kurmasını veya sürdürmesini desteklemektedir. *Nancy Snow'e* göre yönetimsel anlamda devletler tarafından doğru stratejilerin uygulanarak yumuşak güç unsurlarının amacına ulaşıp ulaşmadığı ölçülmek istendiğinde üç madde geçerli olmaktadır:

1-) Kültür ve fikirler hakim küresel normlarla eşleştiğinde;

2-) Bir ulusu, etkileyebilecek birden fazla iletişim kanalına daha fazla erişime sahip olduğunda küresel haber medyasında konuların nasıl çerçevelendirildiği; ve

3-) Bir ülkenin güvenilirliği yerel ve uluslararası davranışlarla arttığında (Snow, 2009, s. 4-5).

Snow'un diplomatik bir gösterge olarak da kabul edilebilecek nitelikteki bu sıralamasına bakıldığında birinci ve ikinci maddeler nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri'nin çok önemli avantajlara sahip olduğu düşünülmektedir. Dünyada soğuk savaş döneminden beri kullanılan sert gücün Sovyet Birliğinin dağılmasıyla yumuşak güce doğru evrilmesi sonucu devletlerin politik konjonktüründe de bazı değişimler meydana gelmiştir. Küresel jenerasyon açısından bakıldığında gerek kitle iletişim araçlarında yeniliklerin olması gerekse de bu kapsamdaki kültürel değerlerin ABD tarafından etraflıca tasarlanarak kullanılması ülkenin dünya çapındaki yumuşak güç rolünün pekişmesini sağlamıştır. Yine ABD'nin teknoloji alanındaki inovasyonlara sahip olması, ülkenin farklı üniversitelerinde uygulamaya sunduğu olanaklar ve değişim programları, sinema filmleri ve televizyon dizileriyle kültürel nitelikteki değerlerini sunması önemli olmaktadır. Bütün bu faktörlerden dolayı ABD'nin dünya çapında yumuşak güç yönünden avantajlı bir konumda olduğunu görmek mümkündür. ABD zaten genç bir ülke olmasından dolayı tarih sahnesine sonradan girdiği için doğal olarak yumuşak güç anlamında Fransa, İngiltere, İspanya gibi ülkelerin gerisinde kalmıştır (Snow, 2009, s. 4-5). 1980'lerden itibaren özellikle teknolojik anlamda kitle iletişim olanaklarının gelişmesine bağlı olarak Dünya'da uluslararası uydu yayıncılığı gibi imkanların da oluşmasıyla *Manuel Castells'in* de belirttiği *ağ toplumu temelli bir toplumsal* yapı oluşmuştur. Bu toplumsal yapının dünyadaki başat lideri olan ABD, yumuşak güç birikimlerini bu mecrada devlet politikalarıyla veya Amerikan toplumunun göstergesi konumunda bulunan çeşitli özel televizyon kanalları yoluyla ve

sinema filmleriyle göstermektedir (Castells M., 2013). *Gass and John S. Seiter* Dünyada yumuşak güç açısından önemli bir konumda olan ABD'nin *"müzik, sinema, kültürel alışveriş, hayırseverlik, sivil toplum örgütleri"* gibi birçok alandaki yumuşak güç varlığına dikkat çekmektedir. Fakat bir yandan da yumuşak güç kaynaklarından olan kültürü, liberal bir Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin sert güç kaynakları (askeri kaynaklar) gibi yönetemeyeceğini ve asla kontrol altında tutamayacağını da savunmaktadır (Gass & Seiter, 2020, s. 165).

Yemekleriyle ve turizmiyle ününü dünya çapında duyuran İtalya, British Council ile İngilizce'nin ve İngiliz kültürünün hamili olduğunu her fırsatta dile getiren Birleşik Krallık ve çeşitli futbol takımları ve dans türleriyle popülaritesini koruyan İspanya'nın yumuşak güç rolünü sert güç hamleleriyle de destekleyerek dengeleyici bir yapıya büründükleri görülmektedir. Büyük ülkeler olarak nitelendirilen G-7'ye üye devletlerin yanı sıra esasında daha küçük çaplı devletlerin, Finlandiya ve Norveç örneğinde (Oslo, Helsinki antlaşmaları) görüldüğü gibi, yumuşak güç potansiyeli ile enformasyon toplumunda uluslararası literatürde olduklarından daha önemli yere gelme durumları ortaya çıkmaktadır.

1.1.3.Akıllı Güç

Armitage ve Nye'ye göre akıllı güç (smart power):

> *bir devletin hedeflerine ulaşması için hem sert hem de yumuşak güçten yararlanan entegre bir strateji, kaynak tabanı ve araçlar geliştirmesi anlamına gelir.* Akıllı güç anlayışı *"hem askeri gücünü koruyan hem de uluslararası platformlarda da meşruiyetini tesis etmek için her düzeydeki ittifaklara, ortaklıklara ve kurumlara büyük yatırımlar yapan* bir yaklaşımdır (Armitage & Nye, 2007, s. 5).

Aynı zamanda hedeflere ulaşmak için yumuşak güçle birlikte ekonomik ve kültürel alanlardaki teşvik kullanımını vurgulayan diplomatik bir yaklaşımı da içermektedir. Akıllı güç, siyasi, ekonomik ve askeri kaynakların yanı sıra kamuoyunu da dikkate alan kapsamlı bir strateji gerektirir. Ayrıca, uluslararası ilişkilere bütüncül bir yaklaşımı ve devletlerin politik başarıya ulaşması için koordineli bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Akıllı güç, diğer devletlerin davranışlarını etkilemek için kullanılan bu unsurların bir kombine edilmesiyle oluşmaktadır. Farklı durumların farklı önlemler

gerektirdiği ve sert gücün tek başına olumlu sonuçlar elde etmek için yeterli olmayabileceği anlayışı akıllı güç faktörlerinin aktörler tarafından uygulanması sonucunu getirmektedir. Akıllı güç, ülke yönetimlerinin zorlama kullanmadan istenen hedeflere ulaşmasını sağlayan, gücü stratejik olarak kullanmayı öngören bir araçtır. Bu anlayışa göre devletin aktörleri uluslararası politikada yeni ittifaklar ve ortaklıklar oluşturma esasına dayalı şekilde ilerleme kaydetmelidirler (Nye J. S., 2009, s. 1-2).

Son dönemlerde dünya konjonktüründe devletlerin akıllı güce ilgisinin artmasının altında yatan sebeplerden birisi Amerika'nın son yirmi yılda sert gücünü dönemsel anlamda ön plana çıkararak, kendini fazlasıyla kaba güce sahip bir ülke olarak lanse etmesinden kaynaklanmaktadır. Sonrasında ise Çin Başkanı *Hu Cintao'nun* (2002-2012) Amerika'nın dönemsel politikalarının aksine daha bütüncül ve uyum sağlamaya yönelik akıllı güç politikaları geliştirip dünya sahnesinde kendine yer bulmasının etkileri reddedilmemelidir (Gallarotti, 2010, s. 29-30). *"Akıllı güç ne sert güçtür ne de yumuşaktır; her ikisinin ustaca birleşimidir. Akıllı güç, hem sert hem de yumuşak güçten yararlanır (...) Hedeflere ulaşmak için entegre bir strateji, kaynak tabanı ve araç kiti geliştirmek anlamına gelir"*. Akıllı güç, nüfuzu artırmak, müttefiklerle ortaklıklar yapmak, ortak platformlar oluşturmak gibi çeşitli alanlarda gelişimi tetikleyen bir unsurdur. Küresel veya ülke bazlı krizlerde ülkenin yardımlarla uluslararası arenada kendi gücünü göstermesi de bunlara örnektir. Halihazırda sert güce sahip bir ülkenin bu tür fonksiyonları da uygulaması akıllı güç unsurunu iyi kullandığının göstergesi olabilmektedir (Armitage & Nye, 2007, s. 7-8).

Akıllı güç, dış politika hedeflerine ulaşmak için hem geleneksel hem de geleneksel olmayan güvenlik, diplomasi ve kalkınma araçlarını birleştirmeyi de amaçlayarak sert ve yumuşak gücün — diplomasi literatüründeki sopa ve havuç (stick and carrot) — anlayışının bir birleşimi olarak Amerika gibi büyük ölçekteki ülkeler tarafından günümüzde de yoğunlukla kullanılmaktadır. Zorlamanın sert gücü ile ikna ve katılımın yumuşak gücünü birleştirir. Bu yaklaşım, diplomatik, askeri ve ekonomik kaynaklardan mali, kültürel ve enformasyona kadar mevcut tüm kaynakların kullanımını en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır (Nye J. S., 2009, s. 2-4).

Armitage ve Joseph Nye'ye göre akıllı güç ekseninde devletlerin uluslararası ittifaklarını ve ortaklıklarını yeniden inşa edebilmesi için şu şekilde bir sıralama öngörülmektedir (2007, s. 1);

"- Küresel gelişme: Halk sağlığından başlayarak birleşik bir yaklaşım geliştirmek;
- Kamu diplomasisi: Uluslararası bilgi ve öğrenime erişimin iyileştirilmesi;
- Ekonomik bütünleşme: Ticaretin tüm insanlar için faydalarının artırılması;
- Teknoloji ve yenilik: İklim değişikliği ve enerji güvensizliğini ele almak".

Richard Armitage ve Joseph Nye, ittifakların, ortaklıkların ve kurumların küresel zorlukları aşmak için gerekli olduğunu savunduğu görülmektedir. Bu hususta stratejik ortaklık veya ittifaklık anlaşması yapan devletlerin yukarıda bahsi geçen başlıkları dikkate almaları ve kritik öneme sahip kararlar vererek küresel diplomasiyi yönlendirmede önemli rol oynamaları beklenmektedir. Bu tür düzenlemelerin, ulusların birbirine bağlı ve birbirine bağımlı bir dünyanın zorluklarını daha iyi yönetmelerine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Bu siyaset bilimcilerin küresel istikrar ve refahı etkili bir şekilde teşvik etmek için bahsi geçen mekanizmaların güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi gerektiğini öne sürdükleri görülür. Ayrıca, bu tür düzenlemelerin geliştirilmesinin hükümetler, işletmeler ve sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere tüm paydaşların katılımını içermesi gerektiği savunulmaktadır. Bu minvaldeki girişimlerin daha barışçıl ve müreffeh bir dünya stratejisinin önemli bir parçası olabileceği sonucunun ortaya çıktığı da görülmektedir (Armitage & Nye, 2007, s. 1-3) . Akıllı güç savunucularından *Wilson* ABD'nin akıllı gücü kullanması gerektiğini düşünerek bunun için Reformlar üzerinde istekli bir şekilde çalışan hükümetlere ve bağlantı kurulacak devletlerin kültüründen farklı askeri/ulusal güvenlik/kamu uzmanlarını birleştiren siyasi koalisyonlar oluşturulması gerekliliğini bildirmektedir. Ayrıca bu bağlantıları ve koalisyonları sürdürmek uzun vadede akıllı güç için zorlu süreçlerin olduğu gerçeğini göstermektedir. Wilson akıllı gücü savunan yönetimlerin önce yumuşak güç hakkında daha geniş ölçüde bilgi birikimine ve makyavelist bir doğrultuda olmaları gerçeğiyle yüzleşmeleri gerekliliğinin de öncelikli planlamalar arasında olmasını vurgulamaktadır (Wilson E. J., 2008, s. 120-122). *Suzanne Nossel de* Amerika Birleşik Devletleri'nin politik yönden dünya nezdinde daha etkin bir sürece girebilmesi için akıllı güç uygulamalarını tercih etmesi gerekliliğini savunmakla birlikte 21. Yüzyıl'ın akıllı gücüyle liberal enternasyonalizmi terör faaliyetlerinin önlenmesi adına koşut bir politik çizgide görmektedir (Nossel, 2004, s. 132-137).

Dünyadaki uluslararası ilişkiler literatüründe çok fazla yerleşmemiş bir teori olarak da düşünülen akıllı güç kavramı birçok kuramcı tarafından analiz edilebilmiş

olsa da kavramın uygulanabilirlik açısından bazı sıkıntıları olduğu da dile getirilmektedir. *Gilboa'ya* göre "akıllı güç" ve "entegre güç" (integrated) henüz net uygulanabilir kavramlar değillerdir ayrıca yumuşak güç fikrinin teorik zayıflıklarını da gidememişlerdir. Özetle akıllı gücün kavramsal derinlik bağlamında eksiklerinin olduğu görülse de akıllı güç, ülkelerin sert güç ve yumuşak güç kaynaklarını pragmatik anlamda birleştirerek onların ortak yarar ve uzun vadeli kamu diplomasisi unsurlarına destek verecek nitelikte bir politik kaynaktır (Gilboa, 2008, s. 55).

1.2.Diplomasi Kavramı

Hititlerden, Antik Yunan'a, Selçuklu İmparatorluğundan günümüz Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar yazılı tarihin bilinen geniş zamanlarında diplomasi kavramı daima varlığını sürdürmüş ve önemini korumuştur. *Ernest Satow'un* tabiriyle diplomasi, *"devletlerarasında barışçıl yollarla işlerin yürütülmesi"* anlamına gelmektedir (Waszkewitz, 2015, s. 232). *Oxford Languages* tanımlamasına göre diplomasi *"uluslararası ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü"* ya da yurtdışında ülkesini temsil etme konumunda bulunan kişilerin yaptığı eylemler için kullanılmıştır (Oxford, 2022). *"Devletlerarasında barışçıl yollarla işlerin yürütülmesi"* tanımında görüldüğü gibi diplomasi, devletlerin karşılıklı ilişkilerde sert güç (askeri, finansal gibi) kullanmadan yasal prosedürler çerçevesini korumak suretiyle diplomasi kanallarını açık tutması anlamına gelmektedir. Devletlerarası ilişkilerde tehdit figürünün aktive edilmesi esasında diplomasinin başarısız bir mertebeye geldiğini kanıtlayan unsurlar olarak görülmektedir (Barratt, 1985, s. 5).

Eski tarihlerdeki devlet yapılanmalarında görülen ve Avrupa'da 15. Yüzyıla kadar devam eden *"ad hoc diplomasisi"*, tek taraflı çıkar kazanmaya yönelik ve diğer ülkelerin hassasiyetlerini dikkate almadan "*pragmatik"* ölçekte yapılarak ilkçağ devletlerinden 15. Yüzyıla kadar hakim bir diplomasi anlayışı olmuştur. Ad hoc diplomasisi sonradan önemini devletler nezdinde azaltarak yerini çift taraflılık ve uzun süreçler dahilinde yapılan yeni diplomatik anlayışlara bırakmıştır. Bunun genel nedeni, dünya çapındaki gelişmelerin ad hoc diplomasi anlayışının etkinliğini azaltmasıdır (Artunç, 2021, s. 22). Ad hoc diplomatik etkinliğinin bitmesine sebep olan durumlarla ilgili bir sıralama yapılacak olursa belirli maddeleri şu şekilde özetleyebiliriz. Birincisi, modern devletlerin ortaya çıkması, bölgesel hakimiyetlerin artması ve bölgesel

çıkarların giderek öne çıkması, tek taraflılık arz eden ad hoc diplomasi anlayışının etkinliğini azaltmıştır. İkinci faktörde ise, çeşitli uluslararası örgütlerin ortaya çıkışıyla, bu örgütlerin kurallar aracılığıyla krizlerin çözümüne yardımcı olan kuramsal çözümler üretmeleri etkili olmuştur (Tuncer, 2006, s. 11-17). Üçüncü olarak, uluslararası ilişkilerde siyasi çıkarların ön planda olmasına karşın daha çok maddi çıkarların masa başına gelmesi ve ekonomik birlikteliklerin zorunluluğu, ad hoc diplomasi anlayışını geri planda bırakmıştır. Son olarak, küreselleşme sürecinin gelişmesi de ad hoc diplomasi anlayışının etkinliğini azaltmıştır. Küreselleşme süreci, uluslararası toplumda çok çeşitli kültürlerin ve fikirlerin önem kazanmasına ve bölgesel çıkarların öne çıkmasına neden olmuştur. Ad hoc diplomasisindeki gayri resmilik, geçicilik, tek taraflılık ve yalnızca ihtilaf çözmeye dayalı diplomasi artık kamu diplomasisi gibi modern diplomatik yaklaşımlarla çift taraflılık ve resmilik kazanarak devletlerarası uzun süreçlere dönüşmüştür. Modern çağdaki *"sürekli diplomasi"* anlayışı, kurumsal ve yasal temelleri olan bir tür diplomatik ilişkidir ve diplomatik görevlerin yürütülmesi için ülkeler arasında sürekli temsilcilerin bulunmasını ve ülkeler arasındaki ilişkilerin sürekli bir biçimde yönetilmesini gerektirir (Sancar, 2022, s. 9-22).

Diplomasi Kavramın süreklilik ve resmi temsil boyutunu ön planda tutan *Spies'e* göre Diplomasi: *"aracılık, karşılıklılık ve resmi temsil temelinde devletler veya diğer topluluklar arasındaki uluslararası ilişkileri içeren barışçıl ve sürekli bir iletişim sürecidir"* (Spies, 2019, s. 1). 20. Yüzyıl sürecine değin ikili diplomasi tarihi biçiminde eski *"Fransız sistemi"* olarak varlığını sürdüren diplomasi birbirinin siyasi varlığını tanıyan iki taraf ülkenin elçilikleri yoluyla resmi anlamda yapılabilmekteydi. Sembolik ve pragmatik anlamda da büyük önem atfedilen diplomatik değeri *Kemp Spies* şu şekilde değerlendirmektedir:

> *Diplomasinin kökleri karşılıklılığa dayanır ve 'ikili' (kelimenin tam anlamıyla iki taraflı anlamına gelir) terimi, bunun ancak karşılıklı katılımla var olabileceğini vurgular. İletişim, kurumsallaşmış iletişim kanalları, genellikle ilgili dışişleri bakanlıkları ve bunların diplomatik misyon ağları aracılığıyla yapılır. Bununla birlikte, yerleşik diplomatik misyonların değiş tokuşu hiçbir şekilde ikili ilişkiler için bir ön koşul değildir: birçok devlet, birbirlerinin topraklarında temsilci ofisleri olmadan sıcak ve düzenli diplomatik etkileşimi sürdürür* (Spies, 2019, s. 11).

Amerika Birleşik Devletleri'nin eski diplomatı ve bir politik bilimci olan *Kissinger'in* diplomasi anlayışının temelini *E. R. May* şu şekilde yorumlamaktadır: *"Diplomasi yeni bir dünya düzenidir ve modern diplomasi ise savaş ve barış güçleri arasındaki güç dengesidir* (May, 2022, s. 22).

Yüzlerce yıldır devletlerin en önemli fonksiyonlarından biri haline gelen diplomasi kurumu 21. yüzyılda da önemini dünya coğrafyasında sürdürmeye devam etmektedir. Dünya çapında milletlerarasında uyumlu bir güç dengesini tesis etmeye yönelik uygulamaların yapıldığı diplomasi kurumunda özellikle teknolojiyle birlikte bu unsur daha ön planda görünmektedir. Teknolojik yönden gelişmiş ve güçlü silahlara sahip devletlerin de kendi lehine faaliyetlerde bulunup küresel barış ve dengeleri bozmasını da önleyen bir fonksiyona sahiptir. Küresel çapta adaleti ve istikrarı sağlamanın yolu sert güç envanterlerini geliştirerek küresel bir yarışa gitmekten ziyade diplomatik kanalları kullanmaktan geçmektedir. Diplomasi kurumu, yalnızca belli devlet gruplarına has bir özellik olmaktan çıkarak bütün devletlerin saygı gösterdiği bir kavram haline dönüştüğünde sürdürülebilir olma olanağını kazanabilmektedir (Giddens, 2008, s. 343-344). Günümüz modern devletleri için de ülkelerarası barışın, iş birliğinin ve dostluğun tesis edilmesi açısından diplomasi halen temel bir araç olarak kullanılmaktadır. Devletlerin uluslararası platformlarda kendi çıkarlarını korumak ve sosyo-kültürel ilişkilerini geliştirmek için kullandıkları en önemli kanal ülke temsilciklerinin kullanılması yoluyla diplomasi kanalıdır. Diplomasi kanalı, çeşitli konularda karşılıklı anlayışlar geliştirmek ve anlaşmalara varmak için diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla müzakere etme sürecini de içermektedir. Yine diplomatik uğraşlar siyasi ve ekonomik çözümlerin yanı sıra devletlerarası müzakereleri arabuluculukları ve uluslararası anlaşmazlıkları önlemek veya çözmek için de kullanılmaktadır (Poggi, 2001, s. 8-10).

Devletlerin ulusal hassasiyetlerini uluslararası ilişkiler alanında yansıtan ve ülkelerin farklı temsilcileri yoluyla çıkarlarını korumaya yönelik faaliyetlerin yürütüldüğü diplomasi kurumunda birçok hususta gizlilik esastır. Müzakere mantığının öncelikli olduğu diplomatik hususlarda devletler, çıkarlarını koruma ve ihtilafların çözümü amacıyla stratejilerini doğru saptayarak ikili veya çok taraflı bir politik zeminde seçenekleri değerlendirmelidirler. Geleneksel diplomasiden, çevre Diplomasisine, kamu diplomasisinden, dijital diplomasiye kadar birçok alanda

devletlerin çeşitli çıkarlarını savunma amacıyla yürütülen diplomatik faaliyetler halen uluslararası ilişkiler perspektifinde vazgeçilemez nitelikte olmayı sürdürmektedir (Öymen, 2003, s. 26).

1.3.Kamu Diplomasisi

Hititlerden, Roma İmparatorluğuna ve Yakınçağdaki çağdaş devletlere kadar geleneksel diplomatik faaliyetler sürdürülmüştür. Geleneksel diplomatik süreçler genellikle doğası gereği reaktif olarak yapılmaktadır ve bu yapıdaki diplomatik unsurlar diğer ülkelerin eylemlerine bir düzeyde yanıt verip ortadaki ihtilafı çözmeye çalışmasına rağmen daha çok konvansiyonel kalıplarda kaldığı için karşı tarafın kamuoyunu etkileme noktasında kapalı bir yapıdadır. Geleneksel diplomasi tipik olarak uluslar arasında uzun aşamalar gerektirebilen ve genellikle sonuç vermesi yavaş olabilen müzakereleri ve/veya diyalogları kapsamaktadır. Buna ek olarak, geleneksel diplomatik süreçler, şeffaflık/topluma hesap verme kabiliyetinden uzak bir yapıdadır. Geleneksel diplomasilerde müzakerelerin genellikle kapalı kapılar ardında gerçekleşmesi durumu ve millet boyutuna indirgenemeyen iletişim süreçleri de bu diplomatik fonksiyonun sınırlı bir olanağa sahip olduğu gerçeğini göstermektedir. Bu nedenle çeşitli vasıtalarla daha geniş zamana ve birbirinden farklı toplumların yapılarına yayılarak uygulanabilen kamu diplomasisi günümüz modern devletleri açısından önemli bir mertebeye gelmiştir (Kissinger, 2014, s. 11-20).

Kamu diplomasisi kavramı, Truman Doktrininden itibaren (1947) Amerika Birleşik Devletleri öncülüğündeki Batı Bloğu ve Sovyet Rusya yanlısı Doğu Bloğu arasındaki Soğuk Savaş süreciyle literatüre girmeye başlamıştır. ABD gibi özellikle Batı bloğunda yer alan ve büyük etki alanına sahip nitelikteki ülkeler kendi politik doktrinlerini dünyadaki muhtelif devletlere anlatmak için geleneksel diplomasi yerine çağdaş diplomasinin uzantılarından olan kamu diplomasisini kullanmaya başlamışlardır. Bu süreçte kamu diplomasisi ülkelerin yabancı uluslarla ilişkiler kurması ve sürdürmesi için bir araç haline dönüşmüştür ayrıca kavram karşılıklı anlayış ve güven oluşturmak, ortak değerleri ve çıkarları desteklemek, tartışmalı konularda diyaloga girmek gibi maksatlarla kullanılmıştır. Kamu diplomasisi düşüncesi, uluslararası iş birliğini ve karşılıklı güveni kolaylaştırmak, demokrasi ve kültürel değerleri desteklemek için

devletlerin çeşitli organları tarafından gerekli mecralarda kullanılabileceği tezine dayanmaktadır (Gilboa, 2008, s. 59-60) .

Kamu diplomasisi terimi *Edmund Gullion* tarafından *1965* yılında yapılan çalışmalarla literatüre girecek ölçüde kuramsallaştırılmıştır. *Kemp Spies* Kamu diplomasisini kavram olarak şu şekilde ifade etmektedir:

> *Kendi değer ve çıkarlarının peşinden gitme sürecinde, devlet yöneticilerinin kendi hükümetleri ve/veya diğer devletler yerine milletlerle ilişki kuran, onları etkileyen, harekete geçiren ve hükümetler tarafından kullanılan bir aracı ifade eder. Strateji, bölgesel ve hatta küresel sivil topluma odaklanarak ulus ötesi bir düzeyde de geliştirilebilir* (Spies, 2019, s. 50-52).

Kamu diplomasisi, devletler ve milletler arasında karşılıklı anlayışı ve iş birliğini geliştirmek için kamu ve sivil toplum örgütleriyle birlikte medyayı kullanan bir diplomasi biçimidir. Devletler kültür bilgi ve deneyimleri diğer milletlere ileterek farklı hükümetler ve uluslar arasında güven ve ilişkiler inşa etmeyi amaçlayan bir katılıma tabi olurlar. Farklı kültürler arasında köprüler inşa etmek ve iş birliğini geliştirmek için de devletler tarafından kullanılan kamu diplomasisi, ilgili ülkenin olumlu imajlarını ve değerlerini artırarak kültürünü uluslararası dolaşıma tabi tutarak diğer ülkelerin vatandaşlarıyla diyalog fonksiyonlarını artırır. Kamu diplomasisi ülkelerin dış politikasını etkilemek için kullanılan önemli bir araçtır (Spies, 2019, s. 50-52).

Soroka'ya göre Kamu Diplomasisi bağlamında önemli olabilecek üç ana kavram bazı karmaşık unsurlara sahip bir yapıda görünmektedir bunlar sırasıyla *"hükümet, medya ve kamuoyu"* dur. Devletin yöneticisi konumunda olan hükümetler kendi kamu diplomasilerini geniş milletlere yaymak için farklı faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Fakat bunların gösterilmesi, ölçümlenmesi ve neticeleri noktasında medya, kamuoyu ve hükümet üçgeninde belirli krizler oluşabilmektedir. Kamu diplomasisi açısından da özellikle kamuoyu-dış politika ilişkisinde medyanın önemi büyük görünmektedir. Bu sebeple Soraka'nın teorisinden hareketle kamu diplomasisi aktörlerinin bilhassa kamuoyunun ve medyanın, devletin kamu diplomasisi politikaları hakkında proaktif davranışlar sergilemesi gerekmektedir (Soroka, 2003, s. 43).

Kamu diplomasisi, tek taraflı bir klasik diplomasi anlayışı olmadığından dolayı ulaşmaya çalıştığı bölgelerin yerel kültür ve geleneklerini dikkate almalıdır. Aynı

zamanda bu diplomasi anlayışına göre, aktörler mesajlarının diğer ülkelerde nasıl alımlandığının farkında olmalı ve kendi yaklaşımlarını gerektiği gibi ayarlamaya veya değiştirmeye istekli bir durumda olmalıdır. Ek olarak, kamu diplomasisi aktörleri, güven ve karşılıklı anlayış oluşturmak için sivil toplum ve ulusal medya kuruluşları gibi yerel paydaşlarla doğrudan ilişki kurmaya açık olmalıdırlar. Bu süreçlerde kamu diplomasisinin uygulayıcı kesimleri uzun vadeli ilişkilere yatırım yapma pozisyonlarını sürdürmeli, kamu diplomasisinin deniz aşırı devletlerin tekelinde olmadığı gerçeği de unutulmamalıdır. Ülkeler özelindeki bölgesel ve yerel bağlamın nüanslarının devlet yöneticileri tarafından anlaşılması, kamu diplomasisi çabaları adına hedeflere ulaşmada ülkelere daha fazla kolaylıklar sağlayabilmektedir. *Gass ve John S. Seiter'in* görüşüne göre kamu diplomasisi uygulamaları:

> *Güvenilirlik dinamik bir süreç olduğundan, kamu diplomasisi esnek olmalı ve değişen koşullara uyum sağlama yeteneğine sahip olmalıdır. Güvenilirlik duruma özgü ve kültüre bağlı olduğundan, dünyanın bir bölgesinde başarılı olan kamu diplomasisi çabaları başka bir bölgede başarılı"* olmayabilir. (Gass & Seiter, 2020, s. 165).

Armitage ve Nye aktif kamu diplomasisi anlayışı için ülkenin kendi olumlu imajını teşvik etmesi gerektiğini ve bu bağlamda ABD'nin dünyadaki imajı ve etkinliğinin aktif bir kamu diplomasisi anlayışının nasıl olması gerektiğiyle ilgili önemli fikirler verdiğini belirtmektedir. Bu anlayışın temelinde, farklı ülkelerin insanlarıyla iletişim kurmak, eski konvansiyonel yapıdaki hükümetlerin diplomatik politikalarından farklı olmayı gerektirmektedir. Aktif kamu diplomasisi politikaları ülkelerin resmi hükümet faaliyetlerinden daha geniş bir nitelik arz etmektedir (Armitage & Nye, 2007, s. 9-10).

Ayrıca yine Joseph Nye "*yumuşak güç"* adlı çalışmasında vurguladığı kamu diplomasisi kavramının *uzun vadeli kültürel boyutları* içeren üç unsurundan bahsettiği görülmektedir. Bunlardan ilki iç ve dış politika kararlarının basın huzurunda açıklanmasını içeren rutin kararların sunumudur. Bunun gibi durumlarda hükümet yetkilileri öncelikle ulusal basına odaklanmaktadırlar fakat aslında yabancı basın kamu diplomasisinin öncü boyutu olmasından ötürü asli hedef konumunda olmalıdır. Denizaşırı ülkelerin bazı konularda kültürel anlamda tahakküm kabiliyeti olmasına

karşın uluslararası medya organlarını dizginleme veya kontrol etme noktasında ellerinde yeterli güç bulunmayabilmektedir. Bunun en iyi örneği Katar merkezli el- Cezire televizyonunun haber alanında Ortadoğu'ya hakim bir konumda Batıdan bağımsız şekilde haberlerini yapmasıdır. İkinci unsur *stratejik iletişim* çalışmalarını kapsayan ülkenin herhangi bir tema üzerinden sunulmasıdır. Örnek olarak Mısır'ın kültürel ve geleneksel argümanlarının gösterilerek çeşitli kampanyalarla ve medya mecralarında belirli kültürel temalar üzerinden sunulmasıyla eski medeniyetin uyandırılması figürünün işlenmesi gösterilebilir. *Nye'ye* göre kamu diplomasisinin son unsuru ise *"üniversite öğrenci değişim programları, burslar, stajlar ve konferanslar"* gibi programların ülkeler nezdinde oluşturulması ve yönetilmesidir (Nye J. S., 2020, s. 154-157).

Bu kapsamda Birleşik Krallığın *Higher Education Statistics Agency* istatistiklerine göre *2014-2022 yılları arasında* yükseköğrenimini sürdürmek için Birleşik Krallığa çeşitli ülkelerden gelen öğrenci sayısı *2,862,620'dir.* Yine benzer şekilde ABD'de "*work and travel"* programlarının yürütülmesiyle çok sayıda üniversite öğrencisi eğitim-öğretim ve staj imkanına kavuşabilmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde verilen büyük ölçekli seminerler ve sempozyum programlarıyla kamu diplomasisi alanında büyük ölçekli hamleler yapılabilmektedir (Hesa, 2022, s. 1-2).

Değişen kamu diplomasisi pratikleri daha önce devletler nezdinde resmi kanallarla yapılan diplomatik anlayışını giderek daha fazla değişken içine almaktadır. Kamuoyu genellikle dijital medya ağları aracılığıyla bilgi ve fikir kaynağı olarak daha aktif bir hale doğru değişmekte ve dönüşmektedir. *Cull*'un yaptığı *eski ve yeni kamu diplomasisi* ayrımında kamu diplomasisini kullanan aktörlerin değişimi ve kullanılan mecranın eski ve yeni kamu diplomasisi olarak sınıflara ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 5: Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi

Baskın Özellikleri	**Eski Kamu Diplomasisi**	**Yeni Kamu Diplomasisi**
1-) Uluslararası aktörün kimliği	Devlet	Devlet ve devlet dışı
2-) Teknolojik Çevre	Kısa Dalga Radyo Yayını Basılı Gazete Sabit Hatlı Telefonlar	Uydu, İnternet, Gerçek Zamanlı Haberler, Cep Telefonları
3-) Medya Ortamı	Yurt içi ve uluslararası haber alanı arasındaki net çizgi	Yurt içi ve uluslararası haber alanının bulanıklaşması.

4-) Yaklaşımın Kaynağı	Siyasi savunuculuğun büyümesi ve propaganda teorisi	Kurumsal markalaşma ve ağ teorisinin gelişimi
5-) Terminoloji	"Uluslararası imaj", "prestij"	"Yumuşak güç", "Ulus Markası"
6-) Rolün yapısı	Yukarıdan aşağıya, aktörden yabancı milletlere	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılmış
7-) Rolün niteliği	Hedefli Mesajlaşma	İlişkiyi inşa etme
8-) Genel hedef	**Uluslararası çevrenin yönetimi**	**Uluslararası çevrenin yönetimi**

Kaynak: (Cull N. J, 2007, s. 14).

Teknoloji dolayımıyla internet, cep telefonları ve sosyal medya ağları gibi dijital araçların daha fazla kullanılmasıyla kamu diplomasisi de yönelimini bu vasıtalara doğru kaydırmaktadır. Kamu diplomasisinin odak noktası artık sadece hükümetler olmadığı için tek taraflı hükümetler arasındaki ilişkilerden çok, farklı millet vatandaşlarının arasındaki ilişkiler önem arz etmektedir. Yeni kamu diplomasisinde ilişkiler sadece formal kanallardan yürütülmemekte işletmelerden, turizm organizasyonlarına ve sivil toplum kuruluşlarına kadar çeşitli informal kanallar da kullanılmaktadır. Kamu diplomasisi, sadece kısa vadeli hedeflerden ziyade, ilişkiler kurmak ve karşılıklı anlayışlar geliştirmek gibi uzun vadeli hedeflere odaklanarak doğası gereği daha stratejik bir hale gelmektedir.

Bu yeni kamu diplomasisi modeli, yalnızca kralların ve imparatorların mahkemelerinde başlayan eski diplomasi uygulamalarına bir dönüş değildir. Soğuk Savaş'tan alınan dersler, devlet dışı aktörün yükselişi, küresel iletişim teknolojisinin büyümesi ve küresel kamusal alanın ortaya çıkışıyla bilgilendi. Daha etkileşimli, daha açık ve daha işbirlikçi, ilişki kurmaya, karşılıklı anlayışa ve ortak sorun çözmeye odaklanan bir kamu diplomasisi modelidir. Bu, hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerinde olduğu kadar, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün faaliyetlerinde de giderek daha görünür hale gelen bir modeldir.

(Critchlow, 2004, s. 75-78).

Nicholas Cull modern devletlerin ilgi alanı olan çağdaş kamu diplomasisini altı başlık altında ele alarak incelemektedir bunlar sırasıyla; *dinleme, savunuculuk, kültürel diplomasi, karşılıklı değişimler, uluslararası yayıncılık, psikolojik savaştır.*

Dinleme: kamu diplomasisindeki dinleme faaliyetleri, yabancı ülkelerin davranışlarının, odaklandıkları konuların ve karşılaştıkları zorlukların analizi yoluyla bilgi toplamayı kapsamaktadır. Bu bilgi sayesinde ülkeler, yabancı ulusların motivasyonlarını ve çıkarlarını daha iyi anlayabilmektedirler. Dinleme sürecinde elde edilen nüanslar daha etkili mesajlar oluşturmak ve ilgili ülkenin kamu diplomasisi çabalarını geliştirmek için kullanılabilir.

Savunuculuk: bir devleti yöneten aktörün politikasını yabancı kamuoyunun desteklemesi adına çeşitli çalışmalar yapmasını anlatmaktadır. Bununla birlikte, yabancı medya için konu bağlamında kısa bilgiler oluşturmak, yabancı milletlerle etkileşim kurmak, bu doğrultuda iletişimi teşvik etmek önem arz etmektedir. Bu tür iletişim uygulamalarının uluslararası boyutlardaki karmaşıklığı son yıllarda hızla artmasına rağmen, savunuculuk faaliyetleri her zaman kamu diplomasisinin bir özelliği olmayı sürdürmektedir (Cull N. J., The evolution of pd as a concept and its core approaches, 2007, s. 17-19).

Tuch'un ifadesiyle *akılların ve gönüllerin fethini* sağlayan bir kamu aracı olarak nitelendirilen kamu diplomasisinin bu vasfını devam ettirebilmesi için savunuculuk perspektifini koruması beklenmektedir (Tuch, 1993, s. 3). *Kültürel Diplomasi:* kültürel diplomasi faaliyetleri bir ülkenin, ulusötesinde ilişkiler ve anlayışlar oluşturmak için yabancı uluslar ve izleyicilerle etkileşim kurmayı aynı zamanda kültür ve sanatın kullanılmasını gerektirmektedir. Bu faaliyetler, uluslararası bilimsel etkinlikler, kültürel içerikli etkinlikler, festivaller ve turizm içinde değerlendirilebilecek uygulamaları düzenlemeyi veya katılımı ifade etmektedir. Ayrıca ulusötesi diyalogları kültürel diplomasi ekseninde geliştirebilmek maksadıyla uluslararası anlamda gösterilen sanat ve edebiyat eserlerinin, spor aktivitelerinin, konserlerin ve uluslararası burs sağlama olanaklarının da ülkeler çapında ön plana çıktığı görülmektedir.

Karşılıklı değişimler: değişim diplomasisi faaliyetleri kapsamında bir ülkenin, farklı ülkelerle öğrenci, akademisyen ve bilim adamı gibi unsurlarını taraf ülkeyle mübadele ederek etkileşime tabi tutması öngörülmektedir. Bu konum, iki ülke arasındaki diplomatik diyaloğu kolaylaştırarak, eğitim, ekonomi ve kültürleşme olgularının karşılıklı temeller etrafında şekillenmesini de sağlamaktadır. Farklı

ülkelerde *fulbright, erasmus* gibi olanaklar kullanılarak karşılıklı değişimler olağanlaşmakta ve dolayısıyla farklı ülkelerin kültürleşmeleri kolaylaşmaktadır.

Uluslararası yayıncılık: uluslararası mecrada kültür yayma mekanizmasından dolayı hükümetlerin de özel ilgi gösterdiği yayıncılık önemli bir hal almaktadır. Uluslararası yayıncılık, kamu diplomasisinin bir başka bileşenidir ve radyo, televizyon gibi medya platformları aracılığıyla yabancı ülkelerin toplumlarına mesaj iletme süreçlerine odaklanmaktadır. Bu tür yayınlar dünya çapında uydu veya dijital yayıncılık olanaklarını kullanarak nesnel niteliklerde haberler sunarak ve farklı çerçevede özel programlar ileterek yabancı izleyicilere mesajlar iletmektedir. Bir ülkenin olumlu imajını teşvik etmeyi sağladığından dolayı bu tür yayıncılık anlayışı temelde ilgili ülkenin kültürel diplomatik pratiklerine derinden destekler vermektedir (Gouveia & Plumridge, 2005, s. 1-2).

Psikolojik savaş: Cull'a göre *"Uluslararası bir bilgi bağlamında psikolojik savaş, bir aktörün savaş zamanında bir hedefe ulaşması için, genellikle düşman milletle (kamuoyu) iletişim kurması ve bunu kullanması olarak tanımlanabilir"*. Bu durumda karşı taraftaki halka mesajların kaynağı gösterilebilmekte veya gizlenebilmektedir. Cull'a göre bunun önemli bir örneği *ABD'nin 1965 müdahalesi ve Vietnam Savaşı'nda* öne çıkmıştır. Cull Dezenformasyona karşı ABD'nin karşı taraftaki halka psikolojik bir savaş verdiğini belirtmektedir (Cull N. J., The evolution of pd as a concept and its core approaches, 2007, s. 19-24). Günümüzde ülke kamuoylarının giderek birbirine bağlı bir biçim alması ve uluslararası kamuoyunun her zamankinden daha etkili olduğu tezi çok önemli bir noktaya gelmiştir. Bu fikir, ülkelerin olumlu uluslararası imajlar oluşturması, kendi destek ağlarını pekiştirmesi adına ve yabancı milletlerin kanaat kesimleriyle doğrudan diyalog kurmak için kamu diplomasisinin kullanılmasına önem vermektedir (Gouveia & Plumridge, 2005, s. 2).

Ayrıca bu düşünceyle, sivil toplum kuruluşları, iş çevresine hakim kesimler ve medya gibi devlet dışı aktörlerle ilişkiler geliştirmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu yapı içerisinde, ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek, güven oluşturmak ve bir ulusun kültürel değerlerinin ve ulusal çıkarlarının olumlu yönlerini sergilemek için kamu diplomasisi kullanılmalıdır. Szondi daha farklı bir aşamada konumlanan ve

kültürel yapıyı dikkate alarak sınıflandırdığı 21. Yüzyıl yeni kamu diplomasisini aşağıdaki tabloya göre belirli kriterler etrafında biçimlendirmektedir.

Tablo 6: Geleneksel Kamu Diplomasisi ile 21. Yy Kamu Diplomasisini Karşılaştırma Tablosu

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	**21. Yy Kamu Diplomasisi**
Şartlar	Anlaşmazlıklar, Devletlerarası gerilim	Barış
Hedefler	Hedef ülkelerdeki siyasal değişime tutum değiştirerek ulaşmak	Politik ve ekonomik çıkarların tanıtımı yoluyla yurtdışında bir çevre ve pozitif itibar oluşturmak
Strateji	İkna, hedef kitle yönetimi	İlişki kurmak ve sürdürmek, hedef kitle ile etkileşim
İletişim yönü	Tek-yönlü iletişim (monolog)	İki yönlü iletişim (diyalog)
Araştırma	Olsa bile çok az	Geri beslemenin de önemli olduğu bilimsel araştırmaya dayanan kamu diplomasisi
İleti bağlamı	İdeolojiler Çıkarlar Enformasyon	Fikirler Değerler İş birliği
Hedef Kitleler	Hedef ulustaki kamuoyunun 'geneli'; Mesajları gönderen ve alanlar	Bölümlere ayrılmış, ve iyi tanımlanmış + yerel halk; Katılımcılar
Kanallar	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni medya; sıklıkla kişiselleştirilmiş
Bütçe	Devlet sponsorluğunda	Kamu ve özel ortaklığı

Kaynak: (Szondi G., 2009, s. 305).

Geçmişte devletlerin konvansiyonel kitle iletişim araçlarıyla geldiği diplomasi anlayışından farklı olarak 21. Yüzyıl diplomasisi *"kişiselleştirilmiş yeni medya"* etrafında devletlerin fikir ve kültürel değerlerinin kamu-özel ortaklığıyla uluslararası kitlelere aktarıldığı bir süreç olarak kendini var etmektedir. Ülkenin değerlerinin ve kültürel donanımlarının varlığı kapsamında etkin olabilecek kamu diplomasisi, toplumlararası ve kültürlerarası etkileşimlerin de başta medya vasıtasıyla artırıldığı bir yapı olarak görülmesi gerekmektedir. *Szondi'nin* özellikle tabloda görüldüğü gibi kamu diplomasisi faaliyetlerinin medya ekseni ve çift yönlü fikirlerin dolaşımı fonksiyonu

üzerinden kamu-özel ortaklığına vurgu yaptığı görülmektedir. *Szondi* ayrıca *"kamu diplomasisini ulus markalamaya tabi kılmanın"* kamu diplomasisi potansiyellerine zarar verebileceğini beyan etmektedir.

> *Sinerji elde etmek için yalnızca ulus markalaştırma ve kamu diplomasisi arasında değil, aynı zamanda bu zorlu ama büyüleyici alanların teorik ve pratik temellerini daha da geliştirmek için her iki alandan uygulayıcılar ve akademisyenler arasında daha fazla entegrasyon ve iş birliğine ihtiyaç duyulacaktır* (Szondi G., 2008, s. 33-38).

Ulus markalama ve kamu diplomasisini bir arada kullanarak başarıya ulaşmış toplumlar genelde Batı merkezlidir. Batı bakış açısıyla etnosentrik bir düşünce yapısıyla başarıya ulaşan kesimler genellenemeyecek kadar kısıtlıdır ve bu her durumda kamu diplomasisini güçlendirmeye çalışan toplumlara uygulanamaz bir gerçekliktir. *Szondi* bunların yerine disiplinlerarası zengin yaklaşımlar kullanılarak kamu diplomasisi uygulamalarının daha efektif yönlerle tasarlanabileceğini belirtmektedir

Hükümetler, kamu diplomasisi girişimi ve faaliyetleri için doğrudan finansman sağlayarak veya faaliyetleri yürütmek üzere bir ajans kurarak kamu diplomasisi faaliyetlerine dahil olabilmektedir. Devlet yöneticileri bu fonları destekleyerek ve uzun vadede uluslararası iş birliği forumlarında katılımcı sıfatıyla yer alarak ülkelerinin imajına ve kamu diplomasisi faaliyetlerine katkıda bulunabilmektedir. Yönetici aktörler ayrıca kamu diplomasisi girişimlerini teşvik eden yasal bir çerçeve oluşturarak kamu diplomasisi faaliyetlerini dolaylı olarak da destekleyebilmektedirler. Devletin kamu diplomasisine doğrudan ve dolaylı müdahalesi dışında hükümet, kamu diplomasisi girişimleri için katı yönergeler, düzenlemeler ve davranış kuralları uygulayarak veya farklı kitlelere iletilen mesajları inceleyerek kamu diplomasisi faaliyetlerini yakından takip edebilirler (Szondi G., 2008, s. 11)

Ingrid d'Hooghe'nin de belirttiği gibi kamu diplomasisi ve kültür ayrılmaz birlikteliğe sahiptir. Devletler, toplumun farklı kesimlerince tasarlanan kültürel aktivitelere ve kültürel teşvik modellerine destek vererek aslında kendi kamuları nezdindeki diplomatik uygulamalara da destekte bulunmuş olmaktadırlar. Bu nedenle kültürel tabanlı politikaların ülkeler özelinde desteklenmesi, beklenen bir durumun

göstergesidir. *d'Hooghe'nin* belirttiği şekilde: *"Çin kültürü, sinema, resim ve kaligrafi, edebiyat (Nobel Ödülü), geleneksel tıp, akupunktur, dövüş sanatları ve Çin mutfağı, farkında olmadan dünyayı fethetti"*. Bu durumu *d'Hooghe* aslında Çin hükümetinin tek partili bir devlet geleneğine sahip olmasına ve ülkenin *"merkeziyetçi siyasi propaganda"* işlevine atıfta bulunarak açıklamaktadır. Çin devleti kontrol geleneğine sıkı sıkıya bağlı olduğundan dolayı birçok alanda olduğu gibi kamu diplomasisi politikalarını da daha hızlı bir şekilde kontrol ederek yönetebilmektedir (d'Hooghe, 2005, s. 88-89).

Birleşik krallığa bağlı *"Dışişleri ve Milletler Topluluğu Ofisi (FCO)"* resmi bir kuruluş olarak farklı milletlerle temas sağlamak ve diplomatik ağlar oluşturmak gibi en geleneksel diplomatik faaliyetlerden sorumludur. FCO, Birleşik Krallık'ın kamu diplomasisi çabalarının ön saflarında yer almakta olup, diğer ülkelerle ilişkiler kurmak ve sürdürmek için gerekli kaynakları ve stratejik yönü sağlamada başı çekmektedir. *"British Council",* Birleşik Krallık ve diğer ülkeler arasındaki kültürel alışverişi ve anlayışı destekleyen önemli bir uluslararası kuruluştur. Eğitim, bilim, kültür ve sanat alanlarında programlar yürütür ve hedefleri İngiliz dilinden kültürel değerlerine kadar geniş bir ölçekteki faaliyetlerin dünya çapında sürdürülerek desteklenmesini sağlamak ve karşılıklı anlayışı teşvik etmektir.

"*BBC World Service*", birden çok dilde haber, analiz ve eğlence sağlayan uluslararası bir multimedya yayıncısıdır. Birleşik Krallık hükümetinden bağımsızdır ve amacı dünya çapında *"özgür ve tarafsız"* gazeteciliği teşvik etmektir. Birleşik Krallığın kamu diplomasisi yapısı, farklı kurumlarının güçlü yönlerinden yararlanarak dünya çapında etkin kamu diplomasisi örgütlenmesini sağlamak üzere tasarlanmıştır. Her kuruluşun kendine özgü bir misyonu vardır ve her bir kuruluş küresel izleyicilerle etkileşim kurma genel hedefine kendi yolunda katkıda bulunmaktadır. *FCO, British Council ve BBC World Service'in* farklı alanlardaki uzmanlığını ve deneyimini bir araya getiren Birleşik Krallık, değerlerini ve çıkarlarını kültürel argümanlarla destekleyerek yurtdışındaki imajı için devletin farklı kurumlarıyla etkin bir kamu diplomasisi yürütmektedir (Snow & Taylor, 2009, s. 251-258).

Güneydoğu Asya ülkeleri Singapur'dan Otoriter rejim olarak simgelenen Çin'e, Ekonomisi Avrupa'da en başta gelen devletler arasında yer alan Norveç'ten, dünyanın

en büyük sert gücüne sahip ülkelerinden ABD'ye kadar kamu diplomasisi kullanılmaktadır. ABD'de 1953 yılında kurulan USIA (Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı) kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. 1990'ların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle USIA feshedilerek faaliyetleri artık kamu diplomasisi faaliyetlerinde bulunma sorumluluğuna sahip olan Dışişleri Bakanlığı tarafından devralınmıştır. Dışişleri Bakanlığı, ABD dış politikasının oluşturulması ve uygulanmasında büyük roller üstlenmiştir ve kamu diplomasisi faaliyetleri için ülkede birincil kanal haline gelmiştir (Nakamura & Weed, 2009, s. 1).

Buna paralel olarak "ABD deneyimleri, kurumsal sektörden, özellikle halkla ilişkiler ve pazarlama disiplinlerinden gelen beceri ve uygulamalarının" varlığı ABD'nin kamu diplomasisi alanındaki yetkinliğiyle örtüşmektedir. Sosyal medya platformlarından, uluslararası televizyon kanallarına, dijital dizi-film platformlarından, Hollywood sinemasına ve Amerikan popüler kültürüne kadar onlarca yıldır Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok mecrada kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüttüğü görülmektedir (Nakamura & Weed, 2009, s. 1).

Polonya da Kamu diplomasisi çabaları sayesinde NATO ve AB gibi ülkelere üye olabilmiş bir devlettir. Kamu diplomasisi araçlarını ve stratejilerini efektif şekilde kullanarak kültürel değişim programlarını ve uluslararası mecralardaki faaliyetlerini kullanan Polonya bu alanda önemli aşamalar kaydetmiştir. Polonya Devleti, kamu diplomasisi araçlarıyla yeni medya olanaklarını, farklı ülkeler nezdinde ilişkileri geliştirme amacıyla kullanmaktadır. Tıpkı Polonya'nın başarısı gibi kamu diplomasisi etkinliğinin, ülkelerin dış politikalarında da proaktif hamleler yapmasına katkı sağladığı görülmektedir. Yine stratejik dış politika hedeflerine odaklanmış "Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan gibi ülkeler de Transatlantik ve AB'ye entegre olma" sürecinde kamu diplomasisinden yararlanan ülkelerden bazılarıdır (Melissen, 2005, s. 7-10).

Uluslararası arenadaki devletlerin küresel imaj yönünden ve politik açılardan önemli kazanımlarının olduğu bir alan olarak kamu diplomasisine bazı açılardan özel önem vermesi gerekmektedir. *Leonard'a* göre hükümetlerin dış politika eksenindeki "*kamu diplomasisi üslubunu değiştirmesi gerekiyor, böylece tartışmalar kazanmaktan çok angajmana odaklanacaklar. Vatandaşların hükümete şüpheyle yaklaştığı ve sömürgecilik sonrası müdahalelere karşı hassas olduğu bir ortamda, kamu diplomasisi*

kurumlarının çok daha dikkatli olması gerekmektedir" (Leonard, 2002, s. 6-7). Bu paralelde tek yönlü mesajlar iletmek yerine uzun vadeli ilişkiler kurmak, etkileşimi artırmak ve hedef ülkeleri anlamak adına kültürel alışverişe odaklanmak gerekmektedir. Bu da kamu diplomasisinin, kültürel diplomasi yönüyle mümkün olabilmektedir. Ülke yönetimlerinin, dünyanın farklı hükümetleri ve vatandaşları için daha yakın etkileşimi mümkün kılan araçlara yatırım yapması gerekmektedir. Kültürlerin birbirini karşılıklı anlamaya dayalı potansiyellerini yükselten unsurların teşvik edilerek diyalog ve kültürlerarası çift yönlü iletişimin açık platformlarda yapılması da önem arz etmektedir. Dünya hükümetleri bu aşamada televizyon, sosyal medya gibi çevrimiçi araçları kullanarak dijital diplomasinin gücünü de arkasına almalıdır. Ülkelerin kamu diplomasisinin bu yönlerini, kültürel diplomasi unsurları etrafında bir kez daha dikkate alması gerekmektedir (Leonard, 2002, s. 6-7).

1.4.Kültürel Diplomasi

Yüzlerce yıldır devletlerin en önemli fonksiyonlarından biri haline gelen diplomasi kurumu 21. yüzyılda da önemini dünya coğrafyasında sürdürmeye devam etmektedir. Oxford Languages tanımlamasına göre diplomasi "uluslararası ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü" ya da yurtdışında ülkesini temsil etme konumunda bulunan kişilerin yaptığı eylemler için kullanılmıştır (Oxford, 2022). Dünya çapında yüzyıllardır devam eden güç dengesizliklerini dengeli bir mertebeye getirmek adına devletler tarafından diplomasiye büyük payelerin verildiğini görmek mümkündür. Diplomasinin 21. yüzyılda bu ölçüde önemli bir konuma gelmesinde dünyada çeşitli dönemlerde yaşanan krizlerin, savaşların, afetlerin ve kutuplaşmaların büyük önem arz ettiği görülebilir. Bu açılardan bakıldığında diplomasi kavramı tek yönlü bir anlayıştan ziyade devletlerarasındaki ilişkilerin bütününe bakıştan doğan ve çeşitli diyalektik süreçler içeren anlamsal kodlar bütünüdür.

Son zamanlarda gelinen noktada diplomasinin geleneksel kalıpları kırarak değişen ve dönüşen bir kavram olarak kendini var ettiği görülmektedir. Diplomasi kavramının konvansiyonel anlamının dışında günümüzde çeşitli teknolojik araçların dolayımına giren ve yön değiştiren bir niteliğe sahip olduğu devletler tarafından fark edilmekte ve bu değişimin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Kültürel diplomasi yaklaşımı, kamu diplomasisi tanımının alt başlığı olarak ele alınırken, *"ABD Kültürel Diplomasi*

Danışma Komitesi Raporunda" kamu diplomasisinin temel unsuru olarak değerlendirilmiştir (Harrison ve diğerleri, 2005, s. 1).

Dünya çapında kültürel doktrinlerini sunarak konvansiyonel güçlerinin yanında yumuşak güç fonksiyonlarını da kullanmak isteyen ülkeler kültürel argümanlarını hassas biçimlerde kullanabilmektedir. Amerikalı akademisyen *Joseph Nye'nin* geliştirdiği yumuşak güç kuramının temelinde bir ülkenin kültürel üretimlerinin farklı toplumlara aktarılması ve karşıdaki toplumları, ülkenin kendi kültürel doktrinlerine göre etkilemesi söz konusudur (Nye J. S., 2003, s. 91).

Zaman içerisinde ortaya çıkan yumuşak güç teorisinin uzantısı olan kültürel diplomasi kavramı kapsamında, güç teorilerinde de çeşitli anlayış farklılıkları ortaya konmaktadır. *Hans Tuch* kültürel diplomasinin arka planında olan kavramı "bir hükümetin, ülkesinin fikir ve ideallerini, kurumlarını ve kültürünü, ulusal hedeflerini ve mevcut politikalarını anlama çabasıyla yabancı halklarla iletişim kurma süreci" olarak tanımlayarak kültürel diplomasinin hükümet düzeyindeki politika temellerini esas almaktadır (Tuch, 1993, s. 3). *Leonard* ise bu kavramı "ilişki kurmak, diğer ülkelerin, kültürlerin, halkların ihtiyaçlarını kavramak, görüşleri iletmek, ortak bir ülkünün peşinden gidilecek alanlar olarak tarif etmektir" diyerek aslında ulusların kültürel aktarımının önemini vurgulamaktadır (Leonard, 2002, s. 8),

Cowan ve Arsenault'a göre küresel alandaki ilişkilerin ön planda olma durumu ve kültürün devletlerarasındaki derin ilişkilere aracı olması gibi durumlar kültürlerarası iletişim faaliyetlerini de artırmaktadır.

> *Kültürlerarası diyalog bir hedef olarak, ister hükümetlerin temsilcileri ister vatandaşlar özelinde olsun, bir otel konferans odasında veya çevrimiçi bir sohbet odasında toplanan bireyler arasındaki diyalogla başlar. Bu diyalogla başlayan ilişkiler, daha geniş bir 'medeniyetler arası diyaloğun' gelişebileceği yapı taşlarını sağlar. Şiddetin nedenleri ve çareleri hakkında tarafsız tartışma platformları oluşturabilir* (Cowan & Arsenault, 2008, s. 17-18).

Kültürlerarası diyalog, öteki kültürlerin anlaşılmasını teşvik etme maksadıyla farklı siyasi görüşlere sahip ülkeler arasındaki boşlukları kapatmak için veya bireylerin dünyadaki kültür çeşitliliğini anlamalarına yardımcı olmak için de kullanılabilmektedir.

Diyaloğun sadece tek taraflı konuşmayla ilgili olmadığını, aynı zamanda dinlemek ve anlamakla ilgili olduğunu kabul etmek önemlidir. İnsanlar kendi deneyimlerinin ve inançlarının ötesine bakmaya ayrıca farklı görüşlere karşı açık olmaya teşvik edilmelidir. Başarılı bir kültürlerarası diyaloğu teşvik etmede güven ve saygı temelli bir atmosfer oluşturmak önemlidir. Ülkelerde yaşayan bireylerin diğer kültürler hakkında varsayımlardan kaçınması ve başkalarının hassasiyetlerine duyarlı olması ön planda olmalıdır. Kültürlerarası iletişim tarihsel süreçte çeşitli şekillerde her daim kendini var edebilmiştir (Papisca, 2012, s. 40-43).

John Lenczowski'ye göre kültürel diplomasi ise şu şekilde ifade edilmektedir*:*

> *kültürün çeşitli unsurlarının yabancı halkları, kanaat önderlerini ve hatta yabancı liderleri etkilemek için kullanılması olarak tanımlanabilir. Bu unsurlar, bir kültür içindeki tüm özellikleri kapsar: sanat, eğitim, fikir, tarih, bilim, tıp, teknoloji, din, gelenek, görgü, ticaret, hayırseverlik, spor, dil, mesleki meslekler, hobiler vb. (Lenczowski, 2009, s. 77).*

Tarihte bilindiği üzere 16.yy'da İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Osmanlı Sultanı Murat'a hediye ettiği bir müzikli saat ve yine 20. yy 'da İran Şahı, Şah Rıza Pehlevi tarafından Mustafa Kemal Atatürk'e hediye edilen baston, ülkelerini yurtdışında temsil eden hükümdarların kültürel diplomatik faaliyetine birer örnektir. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın başkanlığı döneminde Kraliçe Elizabeth'e hediye ettiği bir elektronik müzik dinleme aleti (apple ürünü) de yine yumuşak güç unsuru ve birer kültürel diplomatik faaliyettir (Yağmurlu, 2019, s. 1184). Görüldüğü üzere önceki yüzyıllarda kültürel argümanların ve el işçiliğinin daha bariz ön plana çıktığı kültürel diplomatik uygulamalar zamanla içeriksel rolünü değiştirerek teknolojiyi de dâhil eden bir kültürelliğe doğru evrilmiştir.

Milton Cummings kültürel diplomasi kavramını "fikirlerin, bilgilerin, değerlerin, sistemlerin, geleneklerin, inançların ve diğer şeylerin değiş tokuşu" olarak tanımlamıştır. Diğer bir tanım yapan araştırmacılardan *Manuela Aguilar* için kültürel diplomasi "bir hükümetin ülkesini başka bir ülkeye tasvir etme biçimi" olarak adlandırılmıştır (Aguilar, 1996, s. 3). Yeni nesil kamu diplomasisi politikalarının paralelinde görülebilecek kültürel diplomasi anlayışı, geleneksel kamu diplomasisinde

hâlihazırda olan uygulamaları değiştirmektedir (Cummings, Cultural diplomacy and the united states government: a survey, 2003, s. 2).

Mariano Zamorano'nun belirttiği üzere kültürel diplomasi, devletlerin diğer ülkeler karşısındaki katı propagandacı, direkt mesaj göndermeye yönelik, tektipleşmiş pratiklerini dönüştürücü bir noktada, çift yönlü kültürel iletişim modellerinin tercih edildiği, karşılıklı anlayışa dayalı kültüralist uygulamaların sunulduğu projeler de göze çarpmaktadır (Zamorano, 2016, s. 180). Kültürlerin uluslar arasında bir iletişim fonksiyonunun olması ve kültürlerin dinamik yapısından kaynaklı olarak ülkelerarasında da cezbedici ve rağbet gören bir yapısı söz konusudur. Kültür temelli mübadelelerin, sempozyumların, kongrelerin, sanatsal ve estetik tabanlı ortak çalışmaların ülkeler arasındaki kültürel diplomasi argümanlarını güçlendirecek faaliyetler arasında olması mümkündür. *Nye'nin* de belirttiği gibi: *"bir ülkenin kültürü evrensel değerleri içerdiğinde ve politikaları, başkalarının paylaştığı değerleri ve çıkarları teşvik ettiğinde, yarattığı çekim ve görev ilişkisi nedeniyle istenen sonuca ulaşma olasılığını artırır. Bundan, dar değerlerin ve dar görüşlü kültürlerin yumuşak güç üretme ihtimalinin daha düşük olduğu sonucu çıkar".* Bu açılardan bakıldığında bir kültürün içeriğinde evrensel değerleri içeren çeşitli anlayışların olması o ülkenin kültürel diplomatik değerlerinin uluslararası platformlarda daha fazla etkileşime girmesine ve ivme kazanmasına etkide bulunacaktır (Nye J., 2005, s. 23).

> *Yeni diplomatik uzmanlıklar (diğerlerinin yanı sıra kültürel, eğitimsel, spor, hatta bilim ve teknoloji diplomasisi), diplomatların ev sahibi devletin sivil toplumunun belirli sektörleriyle amaçlı bir şekilde etkileşim kurması gerektiğini doğrulamaktadır. Artan sayıda devlet, hedefleri devletin dış politika hedeflerine hizmet eden yarı devlet örgütleri aracılığıyla bu tür diplomasiyi kurumsallaştırmaktadır. Fransa'nın Alliance Française (1883'te kuruldu), ikili diplomasinin (kültürel) daimi temellerinin atıldığı kurumlar: Almanya'nın Deutche Akademie'si (1925'te kuruldu ve 1951'de Goethe Institut olarak yeniden kurumsallaştırıldı) ve Birleşik Krallık'ın British Council (1934'te kuruldu) en eski tezahürlerinden bazılarıdır. Daha yeni örnekler arasında İspanya'daki Cervantes Enstitüsü ve Güney Kore'deki Kore Vakfı (her ikisi de 1991'de kurulmuştur)* (Spies, 2019, s. 52).

Bu yarı devlet organizasyonlarının temel amacı, kültürel diplomasi için bir platform sağlamak ve sponsor devletin kültürünü, dilini ve değerlerini küresel bir kitleye yansıtmasına izin vermektir. Bu organizasyonların içeriğinde dil dersleri, kültürel etkinlikler, sanat sergileri ve ülkenin edebi literatürünün, sinema-televizyon filmlerinin ve müziğinin tanıtımı gibi bazı etkinlikler yoluyla yapılmaktadır. Bu faaliyetler sayesinde ve etkinlikleri düzenleyen devlete farklı ülkelerin sponsor olması gibi desteklerle birlikte hem ev sahibi devlet vatandaşlarının hem de farklı ülke vatandaşlarının gözünde olumlu izlenimler oluşturulabilmektedir. Devletlerin kültürel diplomatik işlevlerine ek olarak bu etkinlikler ekonomik canlılığı sağlayarak ekonomi diplomasisini kolaylaştırmak için de kullanılabilir. Örneğin, *"Alliance Française"* Asya ülkelerinde Fransız iş çıkarlarını teşvik etmek için kullanılabilirken *"British Council"* Çin'de İngiliz eğitim sistemini ve eğitim kurumlarını tanıtmak için kullanılmıştır. Bu kuruluşların temel odak noktası kültürel ve ekonomik diplomasiyi kolaylaştırmak olsa da, diğer diplomatik amaçlar için de kullanılabilirler. Örneğin, *Alliance Française*, çeşitli konferansları ve Avrupa Birliğindeki Fransız diplomatik girişimlerini desteklemek için de kullanılmıştır. Benzer şekilde *British Council, G8 Zirvesi* ve *Commonwealth* Hükümet Başkanları toplantısı (İngiliz Milletler Topluluğu) gibi İngiliz diplomatik girişimlerini desteklemek için kullanılmıştır (Spies, 2019, s. 52-53).

Genel olarak, yeni diplomatik uzmanlıkların çoğalması ve diplomatik girişimleri kolaylaştırmak için yarı devlet örgütlerinin artan kullanımı, diplomatların geleneksel rolünün değiştiğini göstermektedir. Diplomatların rolü artık resmi devlet-devlet ilişkileriyle sınırlı değil, ancak devletler ve sivil toplum arasındaki olumlu ilişkileri teşvik etmek için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu, gelecekte diplomatların diplomatik misyonlarında başarılı olmak için sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere bir dizi aktörle etkileşime girme konusunda giderek daha becerikli olmaları gerektiğini göstermektedir (Chaubet, 2004, s. 763-765).

Kültürel Diplomasi alanında, milletlerin kendilerine özgü kültürel anlatılarını küresel anlamda diğer topluluklara iletmeleri için kendi ulusal değerlerini içeren sembolik potansiyellerini efektif bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Ulusların bu anlamda aktif bir politika alanı izleyerek aynı zamanda kendilerini başka ulusların hikayelerine de adapte etmeleri gerekebilir. Güçlü küresel medya aracı olan televizyon bu süreçte çok önemli bir üstlenmektedir. Televizyon ülkelere kendi kültürel değerlerini

ve hassasiyetlerini sergilemeleri için bir platform sağlayarak hem ülkelerin kamu diplomasisi çabalarını hem de kültürel diplomatik unsurlarını ifade etmeleri için imkanlar sunmaktadır. Bu nedenlerle, televizyon mecrası hem kamu diplomasisinde hem de kültürel diplomasi de stratejik bir araç olarak kullanılabilmektedir. Böylece uluslar bir yandan kendi kültürel imajlarını küresel ölçekte oluşturabilirken diğer yandan da kültürel diplomatik fonksiyonlarını da güçlendirmiş olmaktadırlar (Villanueva, 2007, s. 21-22).

1.5.Kamu Diplomasisi ve Kültürel Diplomasi İlişkisi

Kamu diplomasisi ile kültürel diplomasi kavramları arasındaki farkın belirgin şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Çoğu zaman ülkelerin kamu diplomasisi kapsamında değerlendirilen kültürel diplomasinin boyutları kamu diplomasisinden biraz daha farklı olmaktadır. Kang'ın ifade ettiği gibi:

> *kültürel diplomasiyi daha geniş bir kamu diplomasisi çerçevesinin alanı olarak tanımlamak yanıltıcı olabilir, çünkü bu genellikle kültürel diplomasinin kapsamını yalnızca sanat diplomasisi ve sivil toplum kültürel alışverişlerini içerecek şekilde sınıflandırmaya yol açar. Daha da önemlisi, uluslararası ilişkilerdeki ve çağdaş küresel politik ekonomideki karmaşık kültürel çıkarımların altını oyar* (Kang, 2013, s. 2).

Kamu diplomasisi literatürde genel anlamda *"yabancı bir hükümetin davranışını etkilemek"* için yapılan çalışmalar olarak nitelendirilmektedir (Malone, 1988, s. 3). Bu anlamda yabancı ülke hükümetlerine ve topluluklarına yönelik belirli davranışları değiştirme ve/veya dönüştürme hedefi, bazı iletişim programlarının kullanımı yoluyla aranmaktadır. *"Bilgi alışverişi, klişe ve ön yargıların azaltılması, kendi dış politikasına ve toplum modeline yönelik sempati yaratılması, kendini tasvir etme ve imaj oluşturma kamu diplomasisinin ikincil amaçlarıdır"* (Signitzer & Coombs, 1992, s. 140). Bu iletişim ortamında hangi aktörün tahakküm gücünü orantılı ve hassas bir şekilde kullanarak diğer aktörlerin önüne geçeceği birçok karmaşık iletişim sürecinin şekillenmesine bağlıdır. *Castells'in* bu konuya *"kurumsallaşmış güç"* bağlamında katkılar sunduğu görülmektedir.

> *Gücü, bir sosyal aktörün iradesini diğer sosyal aktör (ler)'e empoze etmeye yönelik yapısal kapasitesi olarak anlıyorum. Tüm kurumsal sistemler, güç*

ilişkilerini ve bu güç ilişkilerinin tarihsel bir tahakküm ve karşı tahakküm süreci tarafından müzakere edilen sınırlarını yansıtır. Bu nedenle, toplumsal bir aktörün kurumsallaşmış güç ilişkilerine direnme ve meydan okuma kapasitesi olarak anladığım karşı-gücün oluşum sürecini de analiz edeceğim. Gerçekten de, toplumlar çeşitli ve çelişkili olduğundan, güç ilişkileri doğası gereği çelişkilidir. Bu nedenle, teknoloji, iletişim ve güç arasındaki ilişki, karşıt değerleri ve çıkarları yansıtır ve çatışma halindeki çok sayıda sosyal aktörü devreye sokar" (Castells M., 2007, s. 239).

Cull'un tablosu üzerinden kamu diplomasisine ve kültürel diplomasi ayrımına bakılacak olursa kurumsallaşma ve zaman çerçevesinde yapılandırılmış bir tablo önem arz etmektedir.

Tablo 7: Kamu Diplomasisinde Zaman, Bilgi Akışı ve Altyapı Taksonomisi

Kamu Diplomasisi Türü	***Zaman Çerçevesi***	***Bilgi Akışı***	***Tipik Altyapı***
I	Dinleme	Kısa vadeli ve Uzun vadeli	Analistlere ve politik sürece yönelik	Teknoloji izleme ve dil alanında eğitimli personel
II	Savunma	Kısa vadeli	Dışa yönelik	Elçilik basın ofisi, Dışişleri strateji bürosu
III	Kültürel Diplomasi	Uzun vadeli	Dışa yönelik	Kültür merkezleri ve/veya kütüphaneler
IV	Değiş Tokuş Diplomasisi	Çok uzun vadeli	İçe ve dışa yönelik	Değiş-Tokuş yetkilileri, eğitim büroları
V	Uluslararası Yayıncılık	Orta vadeli	Dışa yönelik fakat yeni bir bürokrasi tarafından	Yeni bürolar, yapım stüdyoları, yazı işleri ofisi, yayın olanakları

Kaynak: (Cull N. J., 2008, s. 35).

Tabloda görüldüğü gibi bir ülkedeki kamu diplomasisi faaliyetlerinin kısa, orta ve uzun vadeli olarak tasniflendirilmiş zaman çerçevesiyle birlikte, kamu diplomasisi türü, bilgi akışı ve altyapı olanakları da sınıflandırılmıştır. *Cull'un* tablosu açısından bakıldığında dinleme olanakları bir ülkenin karşı ülke unsurlarını dil ve eğitim yönünden donanımlı devlet çalışanlarıyla takip etmesidir. Bu aşamada kamu diplomasisi açısından uzun vadede ve kısa vadede dinlenilen ülkenin analistlerce ve ilgili ülke uzmanlarınca derinlemesine tahlillerinin yapılması mümkün olmaktadır. Savunma faaliyeti ise Dışişleri strateji bürosu ve basın ofisi iş birliğiyle ülkenin dış politikalarına uygun bir şekilde çalışmalarda bulunmasını temsil etmektedir. Kısa vadeli olarak tanımlanan bu çalışmalar eşliğinde stratejiler geliştirilerek bu amaca yönelik çalışmalar artırılmaktadır. Kültürel diplomasi çalışmalarında ise ilgili ülkenin kültürel unsurlarını temsil edebilecek ölçütlerde kültür merkezleri ve ülke imajını artıracak ölçütlere göre çeşitli faaliyetler tasarlanarak bunların uzun vadede planlanan politik amaçlar eşliğinde yürütülmesi önem arz etmektedir. Kültürel aktarımların yoğunlukta olduğu kültürel diplomaside yabancı ülkelere yönelik kültürün can alıcı noktaları ele alınarak daha ilgi çekici formlarda uzun yıllara yayılacak şekilde sunulması gerekmektedir. Edebiyat eserleri, sanat eserleri ve bilimsel kitaplar gibi ülke birikimleri estetize edilerek karşı kültürlere kültürel diplomasi faaliyetleri üzerinden aktarılabilmelidir. Değiş tokuş faaliyetlerinde ise ilgili ülkenin kendi değerleri ve yetiştirmiş olduğu bilim adamları ve/veya sanatçılar, çeşitli bölümlerde yükseköğrenimlerini devam ettiren öğrenciler yabancı ülkelere gönderilerek kamu diplomasisi alanında çok uzun vadeli hareketlilik sağlayabilmektedirler. Uluslararası yayıncılık açısından da kamu diplomasisi adına yeni yatırımların yapılması önemli olmaktadır. Devletlerin dış ülkelere yönelik orta vadeli hedefleri esasına göre yapım stüdyoları ve yayıncılık olanaklarını iyileştirerek ülkenin menfaatleri açısından özellikle dış kamuoyunda ses getirecek nitelikte kaliteli ve özgünlük perspektifinde iyileştirmeler yapması gerekmektedir. Yalnızca uluslararası yayıncılık için değil aynı zamanda ülkelerin uluslararası kitleye hitap edebilecek nitelikteki basılı yayın mecraları açısından da yeni bürokratik temsilcilikler kullanılmak suretiyle bu alana işlerlik kazandırılması esas alınmaktadır. *Cull* kamu diplomasisinin bir alt başlığında gördüğü kültürel diplomasiyi bir devletin uzun vadeli hedefleri açısından ele alarak öncelikle

"Kültür merkezleri ve/veya kütüphaneler" ekseninde yapılacak faaliyetlere dayalı bir sınırlandırmaya tabi tutmaktadır (Cull N. J., 2008, s. 35-36).

Cummings ise kültürel diplomasiyi: *"karşılıklı anlayışı geliştirmek için uluslar arasındaki fikir, bilgi, sanat ve kültürün farklı yönlerinin değiş tokuşu"* olarak tanımlayarak daha geniş çerçevede bir kuramsal sınır çizmektedir (Cummings, 2003, s. 1). Benzer paralelde *Belanger* de kültürel diplomasinin yalnızca bir devletin var olan bilindik kültürünün yabancı ülkelere tanıtılmasıyla sınırlı olmayacağını belirtmektedir. Ayrıca *Belanger* ülkeler arasındaki ticari anlaşmalarda kültürel bağlama uygun muafiyet aranması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca yine teknik ve eğitimsel konularda kültürel diplomasiyi geliştirmek için karşılıklı anlaşmaların uzun vadeli yapılmasını öngörmektedir (Belanger, 1999, s. 678-679).

Yine *Cull'un* tablosundaki kamu diplomasisi tasniflendirmesinde görüldüğü üzere değiş tokuş başlığındaki eğitim faaliyetleri aslında kültürel diplomasi başlığı özelinde de sınıflandırılabilecek bir başlıktır. Çünkü küresel konjonktürün hakim olduğu bir dünyada bazı yerel kültürel değerlerin ancak eğitim alanındaki karşılıklı değiş tokuş faaliyetleriyle yükseköğrenim çağındaki bireyler üzerinden aktarılması mümkün olabilmektedir. Bu durum da kültürel diplomasi özelinde daha mümkün görünmektedir. Bir birey yabancı bir ülkede eğitim almanın yanı sıra o ülkenin ulusal kültürel değerlerini de içselleştirebilmektedir. *Mulcahy* eğitim programları ve kültürel programlarla ilgili düşünsel temeli şu şekilde açımlamaktadır:

> *Eğitim ve kültür programları genellikle uluslararası siyasetin bir parçası olarak siyasi ve ekonomik ilişkilerle birlikte ele alınır. Ancak belirli hedefler ve bunlara ulaşılması gereken araçlar, ya uluslararası iyi niyeti teşvik etme konusundaki muğlak konuşmalarda ya da kültürel programların acil siyasi kazanç için nasıl kullanılacağına dair taktiksel mülahazalarda çok sık kayboluyor. Kültürel programlar, kültürel diplomasiyi tam olarak neyin karakterize ettiğine dair daha geniş bir tartışmanın da içinde yer alıyor* (Mulcahy, 1999, s. 7-8).

Kevin Mulcahy aynı zamanda *performans sanatları, müze, kitap sergileri ve konferanslar* gibi faaliyetleri birincil kültürel/eğitimsel faaliyetler olan öğretim elemanı ve öğrenci değişim programlarından ayırmaktadır. Kültürel diplomasi açısından

ABD'nin siyasi hedefleri doğrultusunda birincil (öğretim elemanı ve öğrenci değişimleri) faaliyetleri ikincil (sergiler, konferanslar) faaliyetlerden ayırarak bunlardan ilkine kültürel diplomasi faaliyetleri kapsamında yer verirken, ikincisine ise *"bilgi diplomasisi"* faaliyetleri olarak kültürel diplomasiyi destekleyen uygulamalar olarak sınıflandırmaktadır (Mulcahy, 1999, s. 8).

Kamu diplomasisine göre milletler arasında çift yönlü bir uygulama alanına sahip olan kültürel diplomasi kendisine yakın bir kavram olan kamu diplomasisiyle benzer nitelikte hareket alanına sahip olmasına rağmen kavramsal açıdan bazı nüansları da barındırmaktadır. *Zamorano'ya göre* kültürel diplomasi, kamu diplomasisi, propaganda ve ülkelerin markalaşmaları gibi çeşitli ayrımlara gidildiğinde aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8: Diplomaside Kavramlar ve Fonksiyonları

Faaliyetler-Değişkenler	**Kültürel Diplomasi**		**Kamu Diplomasisi**		**Propaganda**	**Markalaşma**
İdeal Türler	Kültüralist	Yeni Propagandacı	Yumuşak	Sert		
Amaçlar	Karşılıklı anlama	Güç/İkna				
Hedef Dönemi	Uzun Dönemli			Kısa Dönemli		
İletişim Biçimi	Çift yönlü	Tek yönlü				
Mesajın Denetimi	Az	Çok	Az	Çok	Yüksek	
İzleyicilerin Karakteri	Aktif	Pasif	Aktif	Pasif	Pasif	
Sonuçlar	Göreli	Spesifik	Spesifik	Spesifik	Spesifik	
Sosyal Katılım	Daha çok	Az	Daha çok	Hiç	Hiç	

Kaynak: (Zamorano, 2016, s. 180).

Tabloda görüldüğü gibi *Zamorano, "kültürel diplomasi, kamu diplomasisi, propaganda ve markalaşma"* gibi dört farklı kavramda tasniflendirme yapmaktadır. Kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerin düzenlenmesi ve geliştirilmesi için çeşitli devletler arasında arabuluculuk görevleri yürüten hükümetlerin diplomatik çabalarıdır. Kültürel diplomasi ise, uluslararası ilişkilerde kültürel değerlerin ve kültürel etkileşimin arttırılmasını amaçlayan uluslararası bir stratejidir. Kamu diplomasisinde, ülkeler

arasındaki yakın ilişkilerin resmi olarak geliştirilmesini sağlamak için devletler arasında *"güç/ikna" temelli ya da "kısa dönemli", "tek yönlü"* diplomatik çabalar yürütülmektedir. Kültürel diplomaside ise iki ülke arasındaki ilişkilerin kültürel anlamda güçlenmesini sağlamak için kültürel faaliyetlerin arttırılmasına odaklanılır. Genel olarak *"kültüralist"* ve *"karşılıklı anlama"* temelli politikalar kamu diplomasisindeki kısa dönemli politikaların aksine *"uzun dönemli"* ve *"çift yönlü"* olmaktadır. *Zamorano* bir devletin kültüralist programları kapsamında yurtdışındaki kültür merkezleri ve değişim programlarıyla çeşitlendirilmiş sistematik yaklaşımlarını ön plana almaktadır. *"Kültüralist veya düşünümsel tip, eylemlerini sanatsal, entelektüel ve kültürel-kültürel alana odaklayan çeşitli modellere (merkezileştirilmiş veya devredilmiş) ve bölgesel kültürün (etnik, ulusal, çok uluslu vb.) temsillerine ait politikalarla karakterize edilir"* (Zamorano, 2016, s. 178-180). Bu anlamda kültüralist eğilimlerle bir devletin daha uzun vadeli kültürel politikaları, kendi kültürel diplomasi anlayışına ek olarak sadece devlet eliyle değil özel kuruluşların da destekleriyle üretmesi daha mümkün hale gelmektedir. Ulus markalaşması da yine bir aktörün uygulamaya koyduğu kamu diplomasisi faaliyetlerine destek vermektedir (Pop ve diğerleri, 2020, s. 1005). Fakat bu kavramın kültürel diplomasiye göre daha kısa zamanlı, tek yönlü uygulamaları olduğundan dolayı ayrıca izleyici karakteri olarak pasif nitelikteki izleyicilerden ibaret olduğu için kamu diplomasisine ve kültürel diplomasiye daha sınırlı bir katkıda bulunduğu değerlendirilebilmektedir. Sistematiklik ve hedeflerin çok daha belirgin olduğu kültürel diplomasi açısından karşıdaki yabancı toplumları kültürel planlamalar dahilinde etkilemek söz konusudur. Diğer taraftan *Zamorano'nun* da bahsettiği gibi "jeopolitik gerilimler" kamu politikaları açısından neo-propaganda işlevi gören bazı politikalarla da sonuçlanabilir ve ek olarak "*genel olarak kolektivist bir kurgu sergileyen söz konusu neo-propagandist eğilimlere karşı çıkarak, yönetsel devlet ile hem toplumsal hem de sektörel katılım arasındaki ilişkiyi daha dengeli bir şekilde ifade eden güncel politikaları tespit etmek mümkündür".* Kültürel diplomatik faaliyetlerin sonuç itibariyle kamu diplomasisinden ve kamu politikalarından ayrıldığı noktaların en başında ülkelerin kültürel diplomatik faaliyetlerinin çok uzun vadeli politikalar kapsamında yer almasıdır. Kamu diplomasisinde olan hedef milletlere yönelik tek yönlü iletişim biçimi, kültürel diplomasi açısından çift yönlü ve karşılıklı

olarak kültürlerin etkileşim olanakları esasına dayanmaktadır (Zamorano, 2016, s. 180-181).

1.6.Yumuşak Güç ve Kültürel Diplomasi Bağlamında Kullanılan İletişim Araçları

Kültür, birbirleriyle kaynaşan toplumların binlerce yıldır çeşitli maddi ve manevi geleneklerinin örüntüleridir. Normlarını ve karşı duruşlarını var eden toplumlar kimliklerini binlerce yıldır gerek kendi coğrafyalarında gerekse kültürel aktarım yaptıkları coğrafyalarda var edebilmişlerdir. *Jan Assmann* kültürü "uyum ve simgesel anlam dünyası" ile bağdaştırmaktadır. Ona göre insanları "güdülerine bağlı olma zorunluluğundan" kurtaracak olan şey, kültürel normlara uyum sağlamaktan geçmektedir. Kültürü anlamak için "araçsallaşmış dilden" ziyade "sembolik" anlam kodlarına bakmak gerekir. "*Kültüre uyum sağlamak söz konusu kültürün anlayışına uygun olarak- doğadan uzaklaşmak demektir. O kültürün, yasaları ve yasaklarıyla, normları ve kurumlarıyla, kuralları ve anlamlarıyla simgesel anlam dünyasına uyum sağlamak, içe ve dışa karşı, dünyaya ve kendine karşı mesafe koymak demektir"* (Assmann, 2015, s. 147).

Assman kültürü, içinde doğduğumuz toplumun yasalaşmamış kuralları sebebiyle ve kendimizi de var edebilmek adına daima uyumlu olma zorunluluğu gösterdiğimiz toplumsal üretim kodları olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda *Thomas Hobbes'un* "insan, insanın kurdudur" sözünden hareketle bir kültür, başka kültürün deformasyona uğramasına sebebiyet veren ögelerden biri de olabilmektedir. Çağdaş dünya sisteminde ideolojik alanın sembolize edildiği mecralardan birisi de kültürel alan olarak ön plana çıkmaktadır. Kültür aslında toplumların yüksek düzeydeki bir gösterge dizisi olsa da sonuç itibariyle çağımızda artık üstün donanım ve teknolojiye sahip konumda olan, büyük hegemonyaya sahip devletler kültürel tahakkümü de ellerinde bulundurmaktadır. *Immanuel Wallerstein'e* göre kültür "iki yüzlü bir kılıçtır". Tahakkümü elinde bulunduranlar aynı zamanda gasp ettiklerini gelenek safına geçirerek meşru bir şekle dönüştürebiliyorlarsa daha güçsüz durumda olan toplumlar da bu yapıya daha güçlü alternatif yollarla direnebilme kabiliyetine sahip bir hale gelmelidir. Geleneklerin meşruiyetine müracaat etmek bunun başlıca alternatif yollarından biridir (Wallerstein, 1993, s. 256).

Ülkelerin uzun geçmişleri sonucu ortaya çıkan kültürel pratikler ve ideoloji yekpare güç olamasalar bile kültür ve ideoloji gücünü örgütlü ilişkilerin getirdiği meşrulaştırılmış baskıdan almaktadır (Erdoğan & Alemdar, Popüler Kültür ve İletişim, 2005, s. 51). Egemen konumda olan kültürlere direnme de direnen mevcut ülkenin kültürel dinamiklerini harekete geçirerek ve onları günümüz koşullarına göre kitle iletişim araçlarıyla estetize etmekten geçmektedir. Bunun olması için, gerek kamu diplomasisi bağlamındaki kültürel diplomatik faaliyetlerin gerekse diğer uluslararası iletişim boyutlarının bu açıdan "büyük kültür" olarak nitelendirilebilecek devasa ülkelerin kültürlerini kırabilecek düzeyde revize edilmesini gerektirmektedir.

Kültürel diplomasi bir ülkenin politik, tarihsel doktrinlerinin ve hassasiyetlerinin diğer ülkelere aktarılması için kullandığı barışçıl ve kültürel aktarım yollarını diplomasi vasıtasıyla etkin kılmasıdır. Kültürel diplomasi kaynakları resim sergileri, fuarlar, seminerler, sempozyumlar, öğrenci/akademisyen değişim programları, konserler, sinema filmleri, tiyatro eserleri ve televizyon dizileri gibi çok geniş alanlarda kendini gösterebilmektedir. *Berridge ve James* kültürel diplomasi kavramını temelde bir devletin biliminin, kültürel başarılarının, sanatsal çalışmalarının, sosyal ve beşeri bilimlerinin yanı sıra teknolojisinin, ulusal dillerinin yurtdışında tanıtımı olarak tanımlamıştır (Berridge & James, 2003, s. 62). Kültürel diplomasi *Milton Cummings için* ise *"karşılıklı anlayış geliştirmek maksadıyla fikir alışverişi, bilgi, değer, sistem, gelenek, kültür ve inancın diğer tanıtım yönleri"* olarak ele alınmıştır (Luke & Kersel, 2013, s. 2).

Adorno ve Horkheimer için sanayileşmiş kapitalist toplumlarda "kültürün endüstrileşmesi" ve onun kapitalist endüstri ve meta estetiği içinde soğurulması söz konusu olmaktaydı. Ayrıca bu anlamda kültürel endüstrileşme sonucu gerçek kültür ve sanatın görmezden gelinmesi, genel standardizasyon ve seri üretim bağlamında kültürel metaların ön plana çıkması gibi durumlar oluşmaktaydı. Buna ek olarak metalaşan kültür ve sanat ürünlerinin içlerinin boşaltılması, gerçek anlamlarının yıkıma uğratılarak adeta bir teşhir ürününe dönüşmeleri söz konusuydu (Flew, 2002, s. 9). Metalaşmanın, kültürel tahakküm alanlarında her kılcal damara kadar girdiği düşünüldüğünde göz önünde bulundurulacak mecraların boyutu da o denli büyük olmaktadır. Büyük ülkelerin büyük kültürlerinin boyunduruğu altında var olma mücadelesi veren kültürler

de daha önce Norveç ve Finlandiya örneklerinde bahsedildiği gibi kendi kültürel direniş alanlarını kültürel diplomasi kanallarını kullanarak devlet eliyle yapmalıdır.

Devletlerin diplomatik kurumları arasında ilk uzmanlaşmış kültürel-diplomatik kurumlar 20. yüzyılın ilk yarısında şekillenmeye başladı. Birinci Dünya Savaşı sırasında, kültürel diplomasi alanında belirli diplomatik görevleri yerine getirmekle görevlendirilen ilk diplomatlar -kültür ataşeleri- Fransa tarafından diplomatik misyonlarla gönderilmeye başlandı (Outrey, 1953). Yine yakın dönemlerde, Fransa Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Kültürel İşler Genel Müdürlüğü himayelerinde kültürel diplomasi için uzmanlaşmış bir bölüm oluşturulmuştur (Gura, 2006, s. 3). Ülkeler arasında öğrenci değişim programları, sergiler, seminerler, kültür merkezleri gibi çeşitli iletişim vasıtalarıyla yapılan kültürel diplomasi uygulamaları bulunmaktadır. Bunun haricinde kitle iletişimi aracılığıyla yapılan kültürel diplomasi uygulamaları günümüzde ön plana çıkmaktadır. *J. Nye* 2002'de *"Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz"* isimli kitabını yayınlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin daha uzun vadeli menfaatleri için enformasyon ve sert güç açısından avantajlı olan durumunu muhafaza etmesi için kültürel diplomasi ve yumuşak gücünü ne şekilde angaje ettiğinin göstergelerini gözler önüne sermektedir (Nye J. S., 2003).

Diğer yandan kültürel diplomasi faaliyetleri bir ülke için sadece kültürel alan departmanları ve Dışişleri Bakanlığı, Konsolosluk ve benzeri birimleri devreye getiren bir faaliyet olmanın çok daha ötesinde uygulama alanlarıyla da kendini gösterebilmektedir. Örneğin Soğuk Savaş döne-minde ABD'de Dışişleri Bakanlığı'nın kültürel işlerden sorumlu birimlerinin yanı sıra *CIA'nın* da *(Amerikan Dış İstihbarat Servisi)* kültürel alışveriş için aktif bir konuma getirilmesi konunun önemini gözler önüne sermektedir. *CIA* yurtdışında çeşitli konferanslar organize ederek, fikri yayınları gizlice finanse ederek bu minvaldeki kültürel faaliyetlere destekte bulunmuştur (Finn, 2003, s. 16). Bu durum ABD'nin kültürel diplomasi ile küresel kanaatleri ülkenin menfaatleri doğrultusunda gönüllü bir şekilde değiştirmek için etkin yolları çeşitli birimlerle bütünleştirdiğinin açık kanıtı niteliğindedir.

Dünyada başat konumda olan popüler kültürün yaratıcılarından biri Amerika Birleşik Dev-letleri'nin bir asra dayanan kültürel empoze etme konumu radyo ile başlayarak televizyon ve dijital iletişim araçlarıyla devam etmektedir. Popüler medya

ikonlarını zihinlere kazıyan bir tecrübe ile kültürel diplomasinin sınırsız olanaklarını, popüler imajlar dünyasında etkin şekilde kullanmaya çalışmaktadır. ABD şimdiye kadar özellikle sinemada yüzlerce kahraman ve sayısız tipolojiyi zihinlere kazımayı başararak birçok milletin kültürel açıdan Amerikan kültürüne adaptasyonunu sağlayabilmiştir. Bu açılardan bakıldığında ABD'nin ürettiği değerler *Adorno'nun ve Horkheimer'ın* kültür endüstrisi kavramının şekil alarak medya vasıtasıyla toplumlara aktarılabildiği bir noktadadır. Birleşik Krallıkta 1997 yılında iktidara yeni gelen parti hükümetiyle kültür endüstrisi kavramına küresel anlamda farklı değişim ve dönüşüm sinyalleri verilmiştir. Sektörel anlamda hızla gelişen medya, görsel sanatlar, moda tasarımı, müzik ve el işçiliği gerektiren zanaatlar gibi alanlar yaratıcı endüstriler sınıfına ait bir faaliyet alanına dönüştürülmüş ve toplumsal düzlemde bu yapıya uygun düzenlemeler yapılmıştır (Hesmondhalgh, 2008). Bilgisayar yazılımcılarından, medya yayıncıları gibi sektörlere kadar devletin destek vermesi ve bunları sübvanse etmesi aynı zamanda hukuki tabanda haklarının artırılması Kuzey Avrupa'dan Amerika'ya ve Asya'ya uzanan süreçte tüm dünyada kültür endüstrilerinden-yaratıcı endüstrilere hakları ödenen toplulukların önemini bir kez daha göstermiştir.

Değişen ve dönüşen kamu diplomasisi ve yumuşak güç faaliyetleri birçok ülkede farklı şe-killerde kendini göstermektedir. ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkeler yumuşak güç bağlamında kültürel diplomatik faaliyetlerin öncüsü olmuştur. Bir asrı aşkın bir süredir adeta Amerikan kül-türünü ve değerlerini yayan bir platform olma niteliği gösteren Hollywood, dünya çapında sinema algılayışını kendi rolüne göre biçimlendirmeyi başarmıştır. Armitage ve Nye'ye göre Amerikan yumuşak güç kaynakları çok fazla olmakta birlikte önemli kültürel diplomasi kaynaklarından birisi de Hollywood sinemasıdır. "Hayallere ilham verip, arzuları canlandırabilecek" nitelikteki cezbediciliğiyle siyasal değerleri ve kutsal sayılacak fikirleri bu yolla aktarır (Armitage & Nye, 2007, s. 7). Amerika Birleşik Devletleri "Hollywood Sineması aracılığıyla kendi halkının özellikle de diğer toplumların inanç ve fikir dünyalarını, sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını biçimlendirmekte ve ehlileştirmektedir" (Medin & Koyuncu, 2017, s. 841). Yine zaten uluslararası literatürde kullanılan bir dile sahip olmasıyla ön plana çıkan İngiltere de geçmişten günümüze kültürel diplomasi alanında birçok medya eserine sahiptir. 1963 yılında BBC yapımı televizyon dizisi olarak yayına başlayan ve günümüzde de devam eden Doctor Who önemli bir yere sahiptir. Ayrıca komedi

alanında dünya çapında izlenen ve karikatürleri günümüze değin kullanılan Mr. Bean (Rowan Atkinson 1990-1995) karakteri göze çarpmaktadır. 2010 sonrasında yine İngiliz yapımı Sherlock, Peaky Blinders, Black Mirror gibi yapımlar her ülkeden izleyici toplayabilmiştir. Bu tür dizi ve filmler birer kültürel diplomatik elçi olarak kültürel ikonlar oluşturmakta ve yapımcı ülkenin uluslararası arenadaki konumunu giderek güçlendirmektedir.

1.6.1.Sinema

Sinema, algıları biçimlendirirken bellekleri de istenen politik hedeflere ulaştırabilecek bir güce sahiptir. İçerisinde bulunduğumuz globalleşme süreci boyunca devletler, hükümetler, bireyler veya gruplar kendi fikirlerini, inançlarını, politik ve kültürel değerlerini diğer toplumlara ulaştırabilmek ve dahası onları etki altına alabilmek amacıyla sinemayı etkili bir "yumuşak güç kaynağı" olarak görür ve kullanırlar (Pınar, 2017, s. 263). Geçmişten beri insanlar, mevcut toplumsal iktidarlarını devam ettirebilmek adına kendilerini siyasal yönelim, cinsiyet, değer ve inançlar kapsamında tanımlarken kendi gibi olmayanı sürekli olumlu olmayan bir başvuru kaynağı olarak konumlandırmıştır (Özensel, 2020, s. 370). Sinema, propaganda malzemesi olarak kullanıldığında toplumdaki mevcut ötekileştirici pratikleri yeniden üretebilen ve güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilir (Merskin, 2004, s. 159).

Christina Metz, sinema filmlerini bir dil sistemine paralel bir doğrultuda düşünerek filmlerin anlam yaratan ve "işaret ve kod" sistemlerinden oluşan farklı bir yapı olduğunu belirtmiştir. Sinemanın göstergebilimi adlı eserinde *Metz* sinemadaki örtülü anlamların ortaya çıkarılması için belirli tekniklerin kullanılabileceğini de savunmuştur (Andrew, 2010, s. 324). Görsel ve işitsel özellikleri bir arada kullanabilen ve bu nedenle insanlar üzerinde oldukça etkili olan sinema, yan ve düz anlamlar sunarken belirli ideolojik mesajlar da iletebilmektedir (Stojanova, 2017, s. 134). Gösterenin gönderme yaptığı ve anlamlandırma sürecinde yer alan kavram "Düz anlam" olarak değerlendirilirken, "Yan anlam" ise bu süreçte "bir anlam üretme süreci" olarak ifade edilir. Kısaca özetlemek gerekirse yan anlam, düz anlam haricinde ikincil bir anlamı tasvir eder. Düz anlamda, anlatılmak istenenin zihinlerde meydana getirdiği bir tezahür olarak kabul edilirken, yan anlam ise öznel bir yorum olarak görsel bir

kodun belirli bir kültür veya bağlamda nasıl yorumlandığına odaklanmıştır (Batı, 2005, s. 175).

Odaklanma ve eğilim açısından değerlendirildiğinde kültür, özellikle ülkelerin uluslararası mecrada etkin süreçler geliştirebilmesi ve dış politik hedeflere ulaşılabilmesinde önemli bir unsurdur. Kültürel derinliği olan veya halihazırdaki kültürel değerlerini farklı sanatsal formlarla kanalize etmesini bilen ülkeler dünyada kültürel diplomasi alanında en etkili ülkeler safına girmektedirler. Bu bağlamda ABD her geçen gün sinema dilini geliştirerek, dünya çapında kültürel anlamda küresel bir tahakküm boyutuna sahip görünmektedir (Carnes, 2008, s. 61).

I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın uyguladığı propagandaya karşı koyabilmek amacıyla kurulan "Kamu Bilgilendirme Komitesi" önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Amerikan Başkanı *Wilson'un George Creel'e* 1917'de kurdurduğu *Kamu Bilgilendirme Komitesi'nin* amacını *Creel;* "Propaganda değil, yalnızca eğitim ve bilgilendirme" olarak ifade etmişse de komite, film yapımcılarına destek vererek ve haber ajanslarına yardımlarda bulunarak Amerika'nın imajını olumlu gösterebilmek için türlü faaliyetleri uygulamıştır. 1942'de Roosevelt bir savaş durumunda aktif faaliyette olacak bilgi *OWI (Office of War Information)* adıyla *"savaş bilgi bürosunu"* kurmuştur (Culbert, 1986, s. 8).

Ayrıca bu amaçların dışında bu büro Hollywood sineması yönetmenlerini de filmlerinde çeşitli değişikler yapmaları için diktacı bir konumda etkilemişlerdir. Yine II. Dünya Savaşı sırasında İngiliz BBC'den sonra kurumsallaşan VOA (Amerika'nın Sesi) radyo kanalı çeşitli programlarla ABD propagandasının öncü aktörlerinden olmuştur. Kültürel diplomasi ile ilgili önemli bir adım olarak nitelendirilebilecek yıl olan 1953'te *"Amerika Birleşik Devletleri ve politikalarının anlaşılmasını teşvik etmek için tasarlanmış kültürel programları politikaların ilan edildiği Dışişleri Bakanlığı'ndan ayırma sorunsalı ortaya çıkmıştır".* Sonrasında dönemin ABD Başkanı Eisenhower kültürel diplomasi anlamında devlet kurumları dışındaki özel medya kurumların da geliştirilmesi için katkılarda bulunmasına rağmen 1961 yılında yeni başkan Kennedy *Amerika Birleşik Devletleri Bilgi Ajansının* devletçi yolundan gitmiştir. USIA'nın *1960'lerde* binlerce çalışanıyla medya bağlamında yumuşak güç inşa etmede son derece aktif olduğu bilinmektedir. USIA'den 1994 yılında ABD Dışişleri Bakanlığına geçen

resmi enformasyon faaliyetleri, bütçede kısıtlamaya gidilmesine rağmen ABD yumuşak gücünü evrensel anlamda etkin kılmaktadır (Nye J. S., 2008, s. 97-99).

ABD, Hollywood sinemasıyla birlikte bütün fikirlerin rahatlıkla ifade edilebileceği bir alan oluşturma gayretiyle yola çıkmıştır. Fakat bugün gelinen noktada Hollywood Sineması ABD'nin yumuşak güç inisiyatifini geliştiren bir evreye ulaşmıştır. Küresel bir hayal gücü oluşturma ve genel özgürlük eğilimlerini dışa vurma noktasında bireylere seslenerek farklı hikayeler kuran Hollywood Sineması, geçmişten günümüze değin aynı zamanda kitlelerin de umut kaynağına dönüşmüştür. *J.M. Valantin'e* göre milli güvenlik sineması olarak da tanımlanan Holywood'un başarısının temelinde şu görüş vardır:

> *ABD'nin milli güvenlik sineması stratejik kazanımlara anlamını veren büyük Amerikan efsanelerini ele alır ve yorumlar. Çoğu masallardan oluşan bu efsanelerin en güçlü olanı şüphesiz Sınır'a ait olanlardır. 17. Yüzyılda hazırlanmış bu efsane, yerleştikleri alanları darmaduman genişleten çiftçilerin hikayesidir… Bu efsane, temsiller, ideoloji ve semboller Amerikan sinemasının, bir diğer özelliği ile milli güvenlik sinemasının tam ortasından geçer. Zira güç kullanmanın haklılığı meselesi devlet düzeyinde, askeri ve stratejik gücün de meselesi oluvermektedir* (Valantin, 2006, s. 14-15).

Valantin'in de belirttiği gibi temeli ideolojik imgelere dayalı görsel sembollerle bezeli bir yapıya sahip olan Hollywood Sineması biçimsel olarak da başarılı bir sunumun uzantısıyla Amerikan Sinemasının yumuşak güçlü yanını oluşturmaktadır.

J. Nye'nin ima ettiği üzere Hollywood, Fransız Yeni Dalga filmlerindeki sanatsallıktan veya İtalyan Yeni Gerçekçiliği filmlerindeki toplumsal gerçekçilik perspektifindeki sanatsal formlardan ayrılmaktadır. Toplumsal cazibe oluşturma açısından sinema filmleriyle çok daha farklı bir yerde olan ABD, popüler kültürü de kullanarak filmlerle kültürel etki alanını genişletmekte ve kültürel diplomasi kanalını her zaman aktif tutmaktadır (Nye J. S., 2004, s. 91-92). *Douglas Kellner'ın de* eserinde bahsettiği gibi ABD, *kültür endüstrisi* oluşturma noktasında ve *ideolojiyi inşa etme* bağlamında sinemayı etkin bir şekilde kullanmaktadır. Amerikan toplumu ve kültürünün göstergesi olan Hollywood Sineması belirli ideolojik anlamsal boyutların da

işin içinde olduğu bir düzlemde dünya ülkelerinde yaşayan milletleri onlarca yıldır derinden etkilemektedir (Kellner, 2011, s. 58).

1.6.2.Televizyon

Televizyonun insan hayatında çok önemli bir yeri vardır. Gerek kültürel gerekse teknolojik açıdan bu önem fark edilmektedir. Erol Mutlu'ya göre televizyon hayatımızın o kadar ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ki, en yakın arkadaşlarımız, dostlarımız ve aile üyelerimiz bile onun bir parçası haline gelmiştir ve neredeyse ailemizin bir üyesi gibi kabul edilmiştir (Mutlu, 2008, s. 16). Televizyon geniş bir etki ağına sahip ve en çok tercih edilen medya araçlarından bir tanesidir. Televizyon, insan topluluklarını kitle olarak konumlandırmasının yanı sıra, sosyal dönüşümlerin stratejik bir önemi vardır. Kitle kavramı, antik Yunan döneminden bu yana var olan, kelime anlamı bakımından yığın, kalabalık gibi anlamları barındıran bir kavramdır. Ancak, zamanla popüler hale gelmiş ve sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kitle ve iletişim kavramları bakımından değerlendirildiğine ise özellikle Fransız devriminden sonra kitle araştırmalarının arttıı da görülmektedir (Yıldızdöken, 2015, s. 79).

Kitle kavramı, insanların yığınlaşması ve kitle haline gelmeleri konusunda önemli bir tartışma konusudur. Bireylerin sınıfsallaşması sonucu kitle haline gelmeleri, sosyoloji, psikoloji, siyaset ve iletişim gibi alanlarda önemli bir konu haline gelmiştir. Yönetici sınıfın varlığı kitleler üzerinden sağlanmaktadır ve var olabilmek için kitlelere ihtiyaç duymaktadır. 20. yüzyılda iletişim alanında önemli değişimler yaşanmış ve teknolojinin gelişimiyle iletişim alanı adeta altın çağını yaşamıştır. Radyo, TV, gazete ve internet gibi teknolojilerin kullanımıyla birlikte, dünya küçülmüş ve McLuhan'ın tanımıyla küresel bir köy haline dönüşmüştür (McLuhan, 1968, s. 63).

Kitle iletişimi, 20. yüzyıldan itibaren diğer iletişim türlerine göre farklı bir yaklaşıma sahiptir. Farklılıklarından biri kaynağın değişmiş olmasıdır. Kitle iletişiminde kaynak kurumsal bir yapıdır ve çok daha karmaşıktır. Bu iletişim türü, teknolojinin de katkısıyla oluşmuştur. Kitle iletişiminin etkisi çoğunlukla ve genellikle medya araçları üzerinde araştırılarak değerlendirilmiştir. Kitle iletişimine esas ortamlardan ilki olarak kabul edilen gazete ve toplum

arasındaki ilişki incelenerek, gazetelerin toplumsal işlevleri ortaya konmuştur (Alemdar & Erdoğan, 2002, s. 41). Bu açıdan teknolojik gelişmeler sırasıyla bakıldığında gazetelerden sonra radyo ve televizyon gibi medya araçları kitle ve iletişim bağlamında değerlendirilmiştir. Özellikle internetin günlük hayatımıza girişi ayrı tutulduğunda televizyonun yeri diğer medya araçlarında farklı olarak görülmüştür. Tüm medya araçları arasında etkisi en yüksek olan mecra olarak kuşkusuz televizyon kabul edilmektedir. Görüntü ve ses gibi iki önemli etki unsurun barındırması nedeniyle televizyon, insan ve toplum algısı üzerinde etkisi yoğun olan en önemli mecra olarak medya ortamında yerini almıştır.

Vivian tarafından kitle iletişimi, birden fazla kişiye aynı mesajı aynı anda iletmek için kullanılan bir kavram olarak tanımlanır. İletişim süreci, bir mesajın oluşturulması, kodlanması, araçlarla iletimi ve alıcılar tarafından içselleştirilmesi şeklindedir. Ancak kitle iletişiminde, bir mesajın milyonlarca insan tarafından farklı geçmişler, ilgi alanları ve kültürlere sahip olarak alınması, bu iletişim sürecini diğer iletişim süreçlerinden farklı kılar. Ayrıca, farklı kitle iletişim araçlarının kullanılmasının gerekliliği, süreci daha da karmaşık hale getirir. Kitle iletişimi, kitle iletişimcileri, kitle iletişim araçları, kitlesel iletiler ve kitleler gibi dört temel bileşenin varlığına dayandığını belirten Vivian, bu bileşenler arasında etkileşim bulunduğunu ve kitle iletişiminin oluşmasına neden olduğunu öne sürer. Televizyon sunucuları, gazeteciler ve halkla ilişkiler çalışanları gibi kitle iletişimi sağlayan kişiler kitle iletişimciler olarak tanımlanır. Vivian ayrıca, kitle iletişiminde kaynağın hedef kitleyi görmediğini ve anında geri besleme alınamadığını da ifade eder. Kitle iletişim çalışmalarında özellikle televizyon söz konusuyken izleyici, oldukça önemli bir hususu oluşturur (Vivian, 1999, s. 369).

John Ellis, izleyicinin bir belirlenmiş söylem içinde tanımlanmış bir özne olduğunu ve kimliğinin tek bir tanımlama ilişkisi içinde açıklanamayacağını belirtir. Aynı zamanda medya metinlerinin de içlerinde farklı söylemlerin bulunduğunu ve bu söylemlerin egemen konumdaki üst söylemin metni tümü ile kaplamaması mümkün olduğunu öne sürer. Bu nedenle, görsel medya metinleri çok anlamlı ve açık metinlerdir. Ona göre metnin nasıl algılanacağı, nasıl okunacağı ve anlamlandırılacağı, metin ile izleyicinin karşılaştığı andaki etkileşimin ürünüdür. Bununla birlikte *John* Ellis tarafından yapılan araştırmalarda, televizyon aracılığıyla iletilen metinlerin

özellikleri ve etkileri de incelenmiştir. Ellis, sinemanın toplum üzerinde oldukça geniş bir etkisinin bulunduğunu vurgulamıştır. Sinemada kullanılan karakterler ve roller çoğu zaman toplumu idealize etme amaçlı kullanılırken, propaganda maksatlı içerikler de mevcuttur. Sinema, insanları bir araya toplamanın ve onlara görüntülü metinler sunmanın ötesinde bir etki göstermiştir. *Ellis*, Amerika ve İngiltere sinemasının bu metinlerin iletimi açısından önemli işler yaptığını ve bu etkinin televizyonun evlere girmesiyle değiştiğini belirtir. Artık insanları doğrudan evlerine televizyon aracılığıyla etkilemek daha kolay hâl almıştır. Televizyon üzerinden idealize edilmeye çalışılan insanlar, özellikle çocuklar için belirleyici olmuştur ve bu başarı televizyon üzerinden hazırlanan ve izleyiciye iletilen metinler sayesinde gerçekleşmiştir (Ellis, 1984, s. 178). Bu bağlamda Ellis tarafından iletişimin çeşitli araçlarındaki (gazete, radyo ve televizyon) alıcının durumu farklılık gösterir ve hangi mecrada olursa olsun, alıcı konumunda bulunan kişinin izleyici olarak bulunması durumunda etkilenim alanı açısından daha yüksek oranda şiddete maruz kalabileceği vurgulanmıştır.

Jostein Gripsrud ise televizyonun medya araçları içerisinde önemli bir dinamiği olduğunu ve başlı başına bir metaforlar bütünü olduğunu savunmaktadır. Televizyonda izleyicinin diğer mecralardaki (okuma ve dinleme) alıcılara göre daha farklı etkilerle karşılaşabileceği belirtilmektedir. Gripsrud'a göre televizyon kelimesi de bir metafor olarak kabul edilmelidir çünkü anlamı "uzağı görmektir" (Geraghty & Lusted, 1998, s. 17).

George Gerbner de televizyonla ilgili iletişim araştırmalarının önde gelen isimlerinden biridir. Gerbner'in televizyon hakkındaki iki önemli varsayımı vardır. İlki, televizyonun izleyicilere birçok hikâye içeren ve kurgulanmış bir dünya sunmasıdır. İkincisi ise izleyicinin diğer medya unsurlarında olduğu gibi seçici olmayan izleme alışkanlıklarına sahip olmasıdır. Gerbner'e göre, televizyon izleyicilerine kurgulanmış bir dünya sunuyor ve onların izleme alışkanlıkları da seçkisizdir (Griffin, 2000, s. 354).

Signorelli ve Morgan tarafından gerçekleştirilen saha çalışmaları, *George Gerbner'in* televizyon hakkındaki hipotezlerine dayanmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre, televizyon gerçeği yansıtmaktan öte sembolik bir dünya oluşturmaktadır. Oluşan bu sembolik dünya gerçek dünyaya benzemekte ancak farkı, birilerinin tasarlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Postman tarafından *"Television: The Killer*

Entertainment" adlı eserinde belirtildiği gibi, televizyonun tüm diğer medya araçlarından farklı bir yapıya sahip olduğu düşünülür. Postman, televizyon mecrasındaki mesajların görsel imajlar aracılığıyla aktarıldığını belirtir ve bu mecrada mesajların konuşmalardan ziyade görüntülerle iletiminin sağlandığını vurgular. Ayrıca, televizyonun içeriğinin belirli konularla sınırlı kalmayan bir yapıya sahip olmasının sebebi olarak televizyonun bu özelliğe ihtiyacı olduğunu ifade eder ve televizyonun yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu sonucuna ulaşılır (Postman, 2002, s. 16).

Bu konuda önemli teorilerden birisi de Tennenbaum'un uyarma etkisi kavramıdır. Kavram, sosyal medya ve diğer iletişim teknolojilerinin kullanımı sırasında insanların davranışlarını ve tutumlarını nasıl etkilediğini inceleyen bir teoridir. Bu teoriye göre, insanlar iletişim teknolojileri aracılığıyla aldıkları mesajlar sonucu davranışlarını ve tutumlarını değiştirebilirler. Ayrıca, bu etki, insanların kendilerini ve başkalarını uyarmaya yönelik bir amaç taşıyabilir (Tannenbaum, 1975, s. 8). Televizyonun insanları uyarmaya yönelik bir etkisi olduğu kabul edilmekle beraber, bu etkiyle bireylerin "hiperaktif" hale gelebileceği de yapılan inceleme ve araştırmalarda belirtilmektedir. Ayrıca, televizyonun çocuklar üzerinde daha belirgin bir etkiye sahip olabileceği ve çocukların aşırı yüklendiği ve hiperaktif davranışlar sergileme eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. Televizyonun izleyicilerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik yapısının, bu uyarma etkisini ortaya çıkarabildiği de vurgulanmıştır (Uslu, 2000, s. 19).

Kısıtsızlaştırma hipotezi, televizyondaki şiddetin, insanların davranışlarına kısıtlayıcı etkilerinin zayıflamasına yol açması sonucu, kişilerarası saldırganlığın artmasını öne sürer. Berkowitz ve Rogers, şiddet araştırmalarında refleks temelli yaklaşımlar yerine, zihinsel çağrışımla ve hazırlama kavramıyla televizyon etkilerini açıklamaya çalışmışlardır. Berkowitz ve Rogers'ın Kullanıma Hazırlama teorisi, televizyonun insanların davranışları üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik bir teoridir. Teorinin temel prensibi, insanların televizyondaki şiddet içerikleri ile hazırlandıkları ve bu içeriklerin insanların kişilerarası iletişim sırasında saldırgan davranışlar sergileme ihtimalini artırdığıdır. Teori, bilişsel psikoloji teması ve insanın bilgi işleme yeteneği üzerindeki güncel araştırmalardan yararlanarak oluşturulmuştur ve şiddet araştırmalarının genel bir incelemesinde yer almaktadır. Berkowitz ve Rogers'ın Kullanıma Hazırlama teorisi gereği, televizyonda görülen şiddet içeriğinin insanlar

üzerindeki saldırgan etkilerinin azaltılması ya da önlenmesi için zihinsel çağrışımların yönetilmesi gereklidir. Televizyon içeriğinde görülen şiddet, insanların bilgi işleme yeteneğini etkileyebilir ve zihinsel çağrışımlarını hazırlamasına neden olabilir. Dolayısıyla, bu teoriyi destekleyen bir yaklaşım olarak, televizyondaki şiddet içeriğinin azaltılması veya insanların bu tür içeriklere maruz kalmasının sınırlandırılması saldırgan etkilerin azaltılması veya önlenmesine yardımcı olabilir (Mutlu, 2008, s. 182).

Teoriye göre, bir düşünce harekete geçtiğinde, o düşünceyle ilgili diğer düşünceler de bilince getirilir ve bu işlev, ilgili düşüncelerin tekrar ortaya çıkmasını ve oluşmasını artırır. Teoriye göre, TV programları saldırgan düşünceler gibi çeşitli kazanımları izleyiciye aşılayarak hazırlar ve bu kazanımlar, bilinçaltındaki çağrışımlar varsa kullanılmak üzere bekletilir. Kullanıma hazırlama teorisi gibi bir başka önemli teori de Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımıdır. Kavram, televizyon ve diğer medya içeriklerinin izleyiciler üzerindeki etkilerini açıklamaya yönelik bir teoridir. Bu teoriye göre, medya içeriğinin kullanımı, izleyicilerin beklentilerini, duygusal durumlarını ve doyumlarını etkiler. Bu etkileşim, izleyicilerin davranışlarını, tercihlerini ve alışkanlıklarını etkiler. Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı, medya içeriğinin bir nevi "kullanım ürünü" olarak görülmesini öngörür ve bu "ürünün" kullanımının insanların yaşamındaki rolünü araştırır. Üçüncü Kişi Etkisi varsayımına göre, insanlar medya mesajlarının başkaları üzerinde etkisinin daha fazla olduğunu düşünürler. Kişilerin bu eğilimi ifade etmeleri, diğer insanların televizyon içeriğinden daha fazla etkilenecekleri düşüncesine sahip olmalarına neden olur. Kişinin bu etkinin farkına varması, etki altında kalmasını engelleme potansiyeli taşır. Ancak, eğitim seviyesi yükseldikçe, insanlar televizyonun içeriğinin başkaları üzerindeki etkisini daha fazla olduğuna inanırlar (Mutlu, 2008, s. 90).

Öte yandan televizyonun insanların kişiliklerine ve yaşam tarzlarına nasıl etki ettiğine dair görüşler de dikkat çekmektedir. Teorik olarak kişiler, televizyondaki karakterlerle özdeşleşerek, o yöne doğru eğilir ve kendilerini o kimlikle tanımlar. Televizyonun önemli bir fonksiyonu da insanların kimlik yaratmasıdır. Televizyon, insanların günlük yaşamlarını, görüşlerini, harcama alışkanlıklarını ve diğer temel dinamiklerini yeniden üretebilir ve bireyin algısına hitap ederek bu işlevi yerine getirir. Bu açıdan bakıldığında kişiler yeni bir kimliğe sahip olabilir, mevcut kimliklerine yenilerini ekleyebilir veya tamamen değiştirebilirler. Bireyin kimlikleştirilmesi

sürecinde bu kadar etkin olan bir medya ortamı da televizyondan başkası olamamaktadır.

İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu, televizyon ve etkilerine ilişkin olarak birçok farklı yaklaşım geliştirmiştir. Okulun önde gelen akademisyenleri, televizyonun kültürel ve toplumsal etkilerini incelemiş ve bu etkilerin nasıl anlaşılması gerektiği konularına odaklanmıştır. Okulun öğrencileri ve öğretim üyeleri, televizyonun toplum üzerindeki etkilerini kültür, sınıf, cinsiyet ve etnik kimlik gibi açılardan incelemiş ve televizyonun sosyal ve kültürel dünyayı nasıl şekillendirdiğini analiz etmiştir. Bu yaklaşım, televizyonun toplumdaki yeri ve etkilerinin her anlamda ve detaylı olarak anlaşılmasını amaçlar. İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu, televizyonun anlatısını her anlamda ve detaylı olarak ifade etmiştir. Televizyon anlatısı, okulun önde gelen akademisyenleri tarafından toplumun kültürel ve sosyal dünyasına nasıl yansıdığı ve bu yansımanın nasıl anlaşılması gerektiği açısından incelenmiştir. Televizyon anlatısı, yapımların içeriği, temaları, dili ve estetiği gibi faktörleri de içermektedir. Bu faktörler, televizyonun kültürün, sınıfın, cinsiyetin ve etnik kimliğin şekillenmesindeki rolünü ve etkilerini analiz etmek için önemlidir. Televizyon anlatısı, İngiliz Kültürel Çalışmalar okulu tarafından kültür, sınıf, cinsiyet ve etnik kimlik gibi açılardan incelenerek, televizyonun toplum üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak şekilde tanımlanmıştır (Fiske, 2010, s. 124-131).

Televizyonda anlatılan hikâyeler, izleyicilere sadece özgür bir ortam sağlamakla yetinmez, bununla birlikte belirli kodlarla sınırlı bir yapı da oluşturabilir. Bu yapının analizi, profesyonel olarak kurgulanmış televizyon anlatılarının yapısının yanı sıra, izleme ve yorumlama süreçlerinin de katılmasıyla daha da önem kazanır. Alanda yapılan araştırmalar, izleyicilerin önemine vurgu yapmıştır çünkü televizyon ve izleyicisi arasındaki ilişkinin tam olarak değerlendirilmesi, televizyon ortamı, televizyon söylemi, televizyon bilginin yorumlanması, televizyon kullanımı ve televizyon medyasının tüketimi gibi birçok faktörü içerir. Bu faktörler arasındaki ilişkiler ve süreçler de karmaşıktır. İzleyicinin gerçek yerini bilmek ve doğrudan ondan alınan verileri analiz etmek, televizyon ve izleyici arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamaya yardımcı olur. Televizyon, çağdaş bir hikâye anlatıcı olarak hikâyelerini kitlelere anlatmaya devam ederken, araştırmalar da anlatıcıları, hikâyeleri ve dinleyicileri/izleyicileri analiz etmeye çalışır. Anlatı yapısının oluşturulması, ekonomik,

politik ve ideolojik pratiklerin ve bu yapı üzerindeki güç ve güç ilişkilerinin açıkça ifade edilmiş toplumsal bir yapısından oluşan anlamlı bir süreçtir.

John Fiske, televizyon metinlerini inceleyen ve etnografik yaklaşımlar kullanan bir kültür ve medya eleştirmeni ve araştırmacıdır. O, televizyon metinlerinin kültür ve toplum üzerindeki etkisini ve anlamının nasıl yapılandığını incelemiştir. Ayrıca, televizyon izleme deneyiminin sosyal ve kültürel bağlamını ve nasıl anlamlandığını incelemiştir. Fiske, izleyicilerin televizyon metinlerine nasıl yaklaştıklarını ve bu metinlerin nasıl anlamlandığını incelemek için etnografik yöntemleri kullanmıştır. *Fiske,* televizyonun popüler kültür ve halk kültürü üzerindeki etkisini incelemiş ve bu konuda birçok yapıt yayınlamıştır. John Fiske, televizyon metinlerinin, yapılarının kalıplaşmış anlatı şablonlarını kullanmasından dolayı izleyicilerin deneyimlerini sınırlandırdığını belirtir. Fiske'ye göre, televizyon metinleri yapıları itibariyle belirli bir izleyici kitlesine hitap etme eğilimindedir ve bu da izleyicilerin yapılan yorumları kabul etmelerine neden olur. Bununla birlikte, Fiske, televizyon metinlerinin yapılarının aynı zamanda izleyicilerin yorumlarını ve anlamlandırmalarını da etkileyebileceğini vurgular. Fiske, televizyon metinlerinin okuryazarlık ve anlamlandırma becerileri gerektirdiğini ve bu metinlerin anlamının izleyici tarafından oluşturulduğunu savunur (Fiske, 2010, s. 139-145).

Televizyon anlatı teorileri temel alınarak, basit ve tekrarlanabilir yapılarından oluşmaktadır. Televizyonun, masal anlatı yapısından esinlendiği ve açık, parçalı ve farklı kitlelere hitap eden yapısı ile önem kazanmaktadır. Ellis ve Feuer, televizyonun görsel göstergeler kullanmasını, anlatı tarihinde yeni bir boyut olarak ifade eder. Televizyon, diğer metinlerle ilişkili "yapımcı" bir metin olduğu ve baskın anlatı formunun seriler ve dizilerden oluştuğu belirtilir. Ellis, televizyonun görsel göstergelerinin anında izleyiciye doğrudan seslenmesi nedeniyle izleyici ve metin arasındaki uzaklığın ortadan kalktığını ifade eder. Gerçek zamanı kullanması nedeniyle televizyon evdeki aileye doğrudan hitap eder ve günlük yaşamın rutinini kurar. İzleyiciler dizilerdeki tiplere ve karakterlere alışır ve bu karakterler zamanla değişir ve dönüşür. Televizyonun parçalanarak akan anlatısı onu süren, sonlanmayan bir üst anlatı haline getirir ve farklı türleri ortak bir paydada birleştirir. Televizyon anlatısı, türsel uzlaşmaların ötesinde, türleri içine alarak birbirine benzeştirir. Bu benzeşme hem

sonlanmamayı hem de parçalanmayı ortaya çıkarır ve anlamlandırma biçimini ve temsilleri şekillendirir (Ellis, 1984, s. 115).

Barthes'e göre anlatılar, okuyuculara yananlam ve düzanlam üzerinden bir bütünlük sunarken, ideolojik boyutlarını da gizler. Göstergeler, kendi gerçekliğini oluşturarak okuyuculara dayatır. *Barthes*, metin analizlerini üst dil seviyesine çıkarır, ancak metnin üretim ve alımlama süreçlerinin göz ardı edildiği için bu tür çözümlemeler problematiktir. John Fiske "*Television Culture"* adlı kitabında, düz anlamsal işaretin kendi gösterileni olarak kullanıldığından bahsetmektedir (Fiske, 2010, s. 1). Kitapta, televizyon metinlerinin anlamlandırması ve anlamlarının nasıl yapılandığı üzerine odaklanılır ve düz anlamsal işaretin yapılandırma sürecindeki rolü hakkında fikirler sunulur. Ona göre düzanlam, kendine ait bir gösterilen olarak kullanmaktadır. *Barthes* de anlamlandırma süreçlerinde önemli kırılmalar yaşandığını ifade ederken bunu, "işaretin üç imgelem biçimi" olarak tanımlamaktadır. Roland Barthes'in kullandığı üç imgelem biçimini "Mythologies" kitabında şöyle açıklar:

- Düz Anlamsal Biçim: Burada, işaret ve gösterilen arasındaki ilişki doğrudan ve açık bir şekilde kurulur.
- Mitolojik Biçim: Mitolojik biçimde, işaret ve gösterilen arasındaki ilişki dolaylı ve kapalı bir şekildedir. Mitolojik biçimde, öncelikle kültürel değerler ve inançlar belirli bir şeyi anlamlı hale getirir.
- Fabrikalı biçim: Fabrikalı biçimde ise işaret ve gösterilen arasındaki ilişki tamamen yapay ve tasarımlıdır. Bu biçimde, işaret ve gösterilen ilişki üretim açısından düzenlenir ve tasarımlanır (Roland Barthes, 2003, s. 91).

Barthes, bu üç imgelem biçimini inceleyerek, insanların nasıl metinler aracılığıyla anlam ve değer yaratılarak kültürel mitolojilerin yaratıldığını ifade eder. *Stuart Hall* da hegemonya ve televizyon kavramlarını ilişkilendirerek anlamlandırma çalışmalarına katılmıştır. Hegemonyanın nasıl çalıştığını ve televizyonun hegemonyanın nasıl yeniden üretildiği ve korunduğunu inceleyen *Hall*, hegemonyanın sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarda güç kullanarak çalıştığını ve insanların kabul ettiği ve kendilerine uygun görünen normların, değerlerin ve inançların belirlendiğini öne sürer. Televizyonun bu hegemonyanın üretimi ve korunmasında önemli bir rol oynadığını ve televizyonun bir güç aracı olarak kullanılabileceğini,

insanların televizyon tarafından belirlenen normlar, değerler ve inançlar doğrultusunda biçimlendirildiğini de ifade eder. Bu bağlamda *Hall*, televizyonun toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik güçleri anlamlandırarak ve bu güçleri yansıtarak insanların fikirlerini, tutumlarını ve davranışlarını etkilediğini savunur (Hall 2006, s. 440).

Televizyon anlatısı izleyiciyi etkileme biçimi, birçok faktörle bağlantılıdır ve genel olarak izleyicinin kültür, deneyim, düşünce ve inançlarına dayanır. Ancak, televizyon anlatısının izleyiciyi etkilemesinin bir takım ortak yolları da vardır. Bunlardan birisi "İkna"dır. İkna, televizyon anlatısı, izleyiciyi belirli bir fikir, tutum veya davranışa yönlendirmeyi hedefler. Bir başkası da "Kimlikleşme" olarak tanımlanan, izleyicinin televizyon karakterleri ile benzerlikler kurmasını ve onlarla empati kurmasına odaklanır. Bu, izleyicinin karakterlerin düşünce ve tutumlarına benzer bir şekilde düşünme ve hareket etme eğiliminde olmasına neden olabilir. Televizyon anlatısının, izleyicinin mevcut inanç ve tutumlarını teyit etmeyi veya bu inanç ve tutumların değişmesini engellemesini hedefleyen yaklaşım ise "Tekrar" olarak açıklanır. Bir başka etken ise "Sosyalleşme"dir. Bu etkende televizyon anlatısı, izleyicinin toplumsal normları, değerleri ve inançları öğrenmesine yardımcı olabilir ve bu normları, değerleri ve inançları benimseme eğiliminde olmasına neden olabilmektedir (Fiske, 1999, s. 75-86).

Bu faktörlere bağlı olarak, televizyon anlatısı izleyiciyi belirli bir şekilde etkileyebilir ve bu etki, izleyicinin düşünce, tutum ve davranışlarını değiştirme eğiliminde olmasına sebep olabilir. Televizyon metinleri, içerikleri ve kullanılan kostüm ve diğer görsellikler, günümüz teknoloji ortamına gelindiğinde biraz daha efektif olarak kullanılmaktadır. Bilgisayar ortamında sağlanan sanal gerçeklikler, kullanılan etkileyici efektler bu açıdan izleyiciyi doğrudan etkilemekte ve konuya dahil olmasını sağlamaktadır. Bu teknolojilerin kullanımı bir olayı e örüntüyü anlatırken görsel teknikleri kullanarak daha hızlı ve etkili bir şekilde algılara yerleştirilmesini sağlayabilmektedir.

1.6.3.Reklam ve Halkla İlişkiler Faaliyetleri

"Halkla ilişkiler" kavramı 20.yüzyılda kapitalizmin ve pazar ekonomisinin yaygın üretim sistemi durumuna gelmesi sonucu günlük hayatta daha sık kullanılır hale gelmiştir. Halkla ilişkiler alanı genel olarak yoğun faaliyetleri içerisinde barındıran ve

birçok tanımlamalar yapılan bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman halkla ilişkiler kavramı özel sektör ile bağ kurulsa da günümüzde bu durum farklılık göstermektedir. Dolayısıyla devlet kurumları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere halkla ilişkiler faaliyetleri uygulamalarından yararlanmaktadır (Hutton, 2001, s. 385-387).

Edward Bernays tarafından 1920 yılında yapılan bir tanıma göre; en basit haliyle halkla ilişkiler, kamu ve organizasyon arasında uyum ve anlayışı sağlamaktadır (Olasky, 1984, s. 3). İlerleyen yıllarda ise halkla ilişkiler kavramını Bernays, herhangi bir faaliyet, hareket, enformasyon, dava, uyarlama ve ikna yoluyla kamu desteklerini sağlama arayışı olarak ifade etmektedir (Erdoğan, 2008, s. 19-20). Bu görüş doğrultusunda halkla ilişkilerin kapsam ve faaliyetlerinin çok geniş bir alanı çevrelediğinden söz edilebilmektedir. *Aydede'nin* yaptığı tanımam göre halka ilişkiler "algılanma, düşünce ile davranışları etkileme ve tercih yaratma amacı taşıyan bir iletişim bilimidir". Bu görüş doğrultusunda ayrıca halkla ilişkiler konusunda *Aydede*, bir kurum ya da işletmeyi çalışanlarına ve müşterilerine benimsetmek amaçlı olarak hedef kitlenin ve çalışanların da desteğini alarak strateji oluşturma amacı güden ve bu stratejiler hedefleri doğrultusunda politika geliştiren, etkinlikler sunan ve çalışmaları baştan sonra inceleyip değerlendiren birim olarak da tanımlamıştır (Aydede, 2009, s. 13-14). İngiliz ekolü ile hareket eden başka bir bakış açısına göre ise halkla ilişkiler; herhangi bir organizasyon ile organizasyonun hitap ettiği kitle arasındaki ilişki ve çabalara dayanan idari bir fonksiyondur (Fawkes, 2008, s. 17). Bu tanımlamalar neticesinde halkla ilişkiler sosyal bilimler alanında yer almaktayken bazı görüşlere göre ise sadece idari fonksiyonun bir parçası olarak da temsil edilmektedir. Fakat bu tanımlamaların ortak bir noktası olarak halkla ilişkilerde bir karşılılığın söz konusu olduğunun altı çizilerek hedef kitle ile organizasyon arasında karşılıklı olarak bir anlayışın söz konusu olması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu nedenle hedef kitleye organizasyonun çalışma ve faaliyetlerinin benimsetilmesi açısından karşılıklı iyi anlaşma önem kazanmaktadır.

Eski diplomat olan Edmund Gullion tarafından ilk kez 1965 yılında kullanılan "kamu diplomasisi" kavramı dış politikanın meydana getirilmesi ve yürütülmesi konusunda kamuoyunun davranışlarını yönlendirme çabası olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarını kapsayan bu kavram farklı ülkelerdeki

kamuoyunun görüş ve düşüncelerini etkilemeye yönelik çalışmalar ve etkileşimleri de kapsamaktadır. Bunlara ek olarak kamu diplomasisi, işi iletişim olan diplomat ve yabancı muhabirler arasındaki kültürlerarası iletişim aşamasını da gözlemlemektedir (Cull 2008, s. 19). Bu tanımdan yola çıkarak diğer tanımlamaların amaç açısından birbirinden farklılık gösterdiği görülebilmektedir. Aynı zamanda kamu diplomasisini sürdüren gücün yalnızca devlet olduğunu savunan görüşten de devlet dışı aktörlerin de katılımının söz konusu olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüş doğrultusunda *Potter*, kamu diplomasisini, devletin başka bir devletin politikalarını kendi açısından avantaja dönüştürmek için diğer devletin elitlerinin ve kamuoyunun görüşlerini etkileme çabası olarak yorumlamaktadır (Potter, 2003, s. 46). Dolayısıyla bu görüşlere göre kamu diplomasisi konusunda ana aktör devletin kendisidir. Burada amaç, yabancı kamuoyunu etkilemek ve kendi görüşleri lehinde fikir oluşturmaktadır. Daha sonraki yıllar kamu diplomasisi ile halkla ilişkilerin benzer amaç ve araç kullanarak sadece devletin değil ayrıca özel kurumlarında hedef kitlenin tutum ve görüşlerini etkilemede doğrudan ya da dolaylı etkileri olduğu iddia edilmiştir. Bu özel kurum, örgüt gibi yapılanmaların faaliyetleri bazen devletin politikaları ile paralellik göstererek temsil ettiği devletin de kamu diplomasisinin benimsetilmesinde etkin rol oynayabilmektedir. Örneğin, Apple şirketi bilgisayar teknolojisi ile dünya bazında pek çok yere girmektedir. Dolayısıyla Apple dahil olduğu ülke olan ABD'ye sadece ekonomik açıdan değil aynı zamanda politik ve imaj açılarından da katkı sağlayabilmektedir.

Günümüzde ise "kamu diplomasisi" kavramı bir dönüşüm yaşamakta ve "yeni kamu diplomasisi", "21. yüzyıl kamu diplomasisi" olarak da anılarak ve Joseph *Nye'nin* de kullandığı üzere "yumuşak güç" kavramı ile bağlantılı durumda bulunmaktadır. *Nye'nin* de ifade ettiği gibi; yumuşak güç kavramı askeri güç kullanarak değil, dünya siyasetinde gündem oluşturarak ve belirleyerek gerçekleşmektedir. Bu durumda "yumuşak güç" zor kullanma yönteminin aksine ikna yöntemi ile kitlelerin rızasını kazanma becerisine yönelik uygulanmaktadır (Nye, 2005, s. 16). Dolayısıyla bu aşamada yumuşak gücün bir aracı olarak "kamu diplomasisi" görülmektedir.

Halkla ilişkiler çalışmalarının pek çok alanında yer alan kamu diplomasisi faaliyetleri ile marka yönetimi, pazarlama iletişimi, imaj yönetimi gibi alanlarda da bir uygulama alanı yer almaktadır. Bu faaliyetler imaj yönetimi, marka yönetimi, kriz yönetimi, stratejik iletişim gibi uygulamalar ile devletin kamu diplomasisini

desteklemektedir. İmaj yönetimi ile saygınlık ve itibar durumları ön plana alınarak, hizmet veren veya satış yapan şirketler veya kurumların hedef kitleye yönelik popülerliğini arttırmak ve kampanyaları desteklemek amaçlanmaktadır (Barich & Kotler, 1991, s. 94). Bu amaç doğrultusunda hedefe yönelik taktikler kullanılarak faaliyet hakkında olumlu düşünce pekiştirilerek sürdürme, konu hakkında bir fikir yoksa olumlu bir fikir uyandırma, olumsuz fikirleri de ortadan tamamen kaldırma durumu söz konusu olmaktadır.

Bir başka kamu diplomasi yöntemi olan marka yönetimi, hedef kitle tarafından bir markanın nasıl algılanması isteniyorsa ona uygun konumlandırma ve konumlandırmaya yönelik kimlik tasarlanması ve bir plan dâhilinde hedef kitleye ulaştırılması çalışmalarını içermektedir (Demir, 2012, s. 43). Örneğin bir ülkede yer alan firmanın kendine özgü markasının bulunması o ülkenin marka yönetimi sayesinde bilinirliliğini arttırarak kamu diplomasisi alanını genişletmektedir. Örneğin; Almanya firması olan Audi, Mercedes, BMW gibi markalar ile ülkenin ticaret hacmi arttırmış ve ekonomik bir değer katarak Almanya'nın imajını yükseltmiş ve kamu diplomasisi açısından itibarının artmasına imkân sağlamaktadır. Bu çerçevede günümüzde ülkeler, kendi siyasi ve ekonomik imajlarının tüketen kitlenin satın almasında ülkelerin büyük rol oynayarak itibarlarını arttırarak devam etme yolunda ilerledikleri sonucuna ulaşmışlardır (Erzen, 2012, s. 114) Dolayısıyla marka yönetiminin halkla ilişkiler ve kamu diplomasisi açısından önemli bir bağının bulunduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Bir halkla ilişkiler organizasyonunun hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla planlı olarak iletişim kurması "stratejik iletişim" olarak adlandırılmaktadır (Hallahan & diğerleri, 2010, s. 2007). Burada stratejik iletişim ile belli bir plan ve program dahilinde uygulama yapmak amaçlanmaktadır. Halkla ilişkiler uygulamaları ile beraber reklam, basın bildirileri, tanıtım uygulamaları gibi faaliyetlerle hedef kitleyi etkilemek ve bir amacı gerçekleştirmek üzerine hedefler planlanmaktadır. Halkla ilişkiler çalışmalarının önemli bir aşaması olan "kriz yönetimi" de kamu diplomasisinin önemli uygulamalarından biri olmaktadır. Bir organizasyonda halkla ilişkiler, imajı sürdürme amacı güderken kriz yönetimi olumsuz sayılabilecek durumlarda olumsuz itibar ve imajı savunma durumundadır (Erdoğan, 2008, s. 263).

Örneğin, eskiden bir CIA ajanı olarak adı geçen Edward Snowden, Amerika Birleşik Devletleri'nin başka ülkelerde uyguladığı casusluk planlarını deşifre etmesi üzerine ABD ile diğer ülkeler arasında olan ilişkilerin zarar görmesine sebep olmuştur. Bu durumda Edward Snowden, uluslararası anlamda ABD'yi zor duruma sokmuştur. Böyle durumlarda ülkenin kriz yönetimi uygulamasında diyalog kurulup gerektiğinde özür dileyerek yabancı ülkelerin kamuoyuna güven vermesi gibi durumlar gereklilik göstermektedir (Sırt, 2013, s. 137). Bu gibi kriz yönetimi gerektiren durumlarda karşı tarafın argümanlarına karşı yeni araç ve argümanlar geliştirilerek ortaya konulmalıdır. Sonuç olarak ülkelerin ilişkilerinde sorunlar meydana gelebilmektedir, bu durumlarda kamu diplomasisi araçları ile gerekli müdahalenin uygulanması gerekmektedir.

Kamu diplomasi uygulamalarından varılan sonuçlara göre etkinliklerin büyük bir çoğunluğu kitle iletişim araçları aracılığı ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu aşamada televizyon, gazete, dergi, radyo gibi araçlar kamu diplomasisi uygulama alanlarının büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu araçlar ile hedeflenen amaç kitle iletişim araçlarının aracılığı ile hedef kitleye- kamuya ulaşmak olmaktadır. Türkiye'de kamuyu bilgilendirmeye yönelik Lizbon'da Sakıp Sabancı'nın açtığı müze bir kamu diplomasisi uygulaması olarak örnek verilebilmektedir. Türkiye'nin turizm ve kültür çeşitliliğini paylaşan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın resmi sitesi olan "*go.turkey.com"* bir diğer örnek olabilmektedir. Ayrıca dış yayıncılık yapan radyo ve televizyonlar da kamu diplomasisi aracı olarak işlevini sürdürmektedir. Örneğin *TRT-TÜRK, TRT-6, TRT-BELGESEL, TRT-AVAZ ve Türkiye'nin Sesi Radyosu* dış basına yönelik yayınlar yapan kanallardır (TRT, 2022). Ayrıca son zamanlarda Türk dizileri de dış basında yer alarak kamu diplomasisi aracı olarak dikkat çekmektedir ve büyük ilgi görmektedir. Özellikle Balkanlar, Orta Doğu ülkeleri ve diğer Türki Cumhuriyetlerinde Türk dizileri büyük ilgi görmektedir. Dolayısıyla bir halkla ilişkiler uygulaması olan kamu diplomasisi aracılığıyla kültürel anlamda da etkileşim sağlanmaktadır. Bu etkileşim doğrultusunda Türk dili, kültürü ve sanatı dış basında yer almıştır. Örneğin; İran, Irak, Türkmenistan, Almanya, İsrail, Ürdün, Suriye gibi ülkelerde Türk kültür merkezleri hizmet vermekte ve faaliyetlerini sürdürmektedir (Mfa, 2022).

1.6.4.Dizi

Televizyon yayıncılığı kapsamında halka ilk olarak haber formatlı yayınlar verilirken, medya araçları içerisinde bulunan televizyonun temel işlevi haber vermek olarak öne çıkarılmıştır. Haberleşme görevinin sonrasında televizyon içeriklerinde değişmeler yaşanmış ve yarışma programları, diziler gibi programlar yayın hayatına başlamışlardır. Televizyon programının çekilmesi, bir televizyon dizisiyle karşılaştırıldığında mevcut imkân ve ihtiyaçlar kapsamında oldukça kolaydır. Televizyon formatları üzerine araştırmalar yapan Albert Moran, endüstriyel mana içeren bir dizi formatlı programların iki türden oluştuğunu ifade eder:

- "Haber, talk show, game show gibi reality şov programları",
- "Durum komedileri gibi programlardan oluşan dramalar" (Moran, 1998, s. 13).

İlk olarak Avrupa'ya yayılan televizyon dizileri, dünya çapında insanların ilgi odağı olurken, siyasiler de dizileri "kültür aşılama yöntemi olarak" görmektedirler. İzler kitlenin günlük hayattaki sorunlardan uzaklaşmak için dizileri "boş zaman etkinliği" olarak dizilere yönelmesi durumları da dizi sektörünü insan aktivitelerinin önemli bir etmeni haline gelmiş ve bu durum da günümüzde dizi sektörünü oldukça önemli bir istihdam alanı haline getirmiştir.

Televizyon yapımlarının büyük bölümünü dramalar kapsamında yer alan "diziler ve seriyaller"den oluştuğunu söyleyen *Mutlu*, durumu özetle şu şekilde açıklar:

> *Dizi, aynı ana karakterler, bazen sürekli bir mekân ortak paydasına dayanan; ama birbirinden farklı olay dizilerinden oluşan dramatik anlatılar bütününü dile getirmektedir… Bir bölüm sona erdiğinde, o bölümün olaylar dizisini harekete geçiren sorun(lar) çözülmüş, sonraki bölüme sarkacak hiçbir pürüz kalmamıştır… Seriyal ise, tanımı gereği bitimsizdir; aylarca, yıllarca devam edebilir. Seriyali oluşturan tek tek bölümlerde kesintisiz bir öykü anlatılır ve her bölüm bu öykünün en heyecanlı yerinde kesilir* (Mutlu, 2008, s. 197).

Televizyon dizilerinde yer alan konuların aslında birbirlerinden farklılık gösteren içeriğe sahipmiş gibi gösterilse de gerçekte uygulanan; birbirlerine benzeyen konuların, tekrar eden çeşitlemeler şeklinde döne döne işlenmesi olduğu

gözlemlenmektedir (Tümer, 1982, s. 53). Söz konusu dizilerin çoğunluğunda kültürü temsil eden ögeler yer almakta ve kurgulanan olaylarda genellikle *"farklı kültürler ve aile yaşayış şekilleri, yasak aşk, para-güç çatışmaları, evlilik dışında gerçekleşen ilişkilerden dolayı meydana gelen çatışmalardan"* yararlanılmaktadır. Genellemeler doğrultusunda cinsiyet konusunun te1evizyon dizilerinin içeriğinde büyük bir yer kapladığı görülmektedir. Bu görüşe paralel olarak televizyon dizi yapımlarında yer alan kadın tasviri adına kullanılan "akıl, güven, özgürleşme" gibi betimlemeler yerine, "güzellik ve modanın" daha ön plana çıkarıldığı ifade edilmektedir (Shashi & Shradha, 2017, s. 1). Eğlence aracı, "var olan gerçekliği sunmak yerine kurgusal yollarla oluşturulmuş hikâyeler sunuyorsa televizyon prodüksiyonlarının neden anlaşmazlık yaşadığı" konusu tartışılabilmektedir. Bu durumun Türkiye'de yaşanmasının sebebi; televizyon dizi üretimi aşamalarının kamuoyunu, medya turizmini, kültürel ihraç ihtiyacını, iktisadi hedefleri ve yumuşak güç edinimini biçimlendirmek üzere diplomasi aracı amaçlı kullanılması gerekli politik bir unsur taşıma açısından ele alınarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Kumru, 2014, s. 2463).

Ayrıca dizi sektörünün yüksek maliyetli olması sonucu yapımcılar üretim için gerek giderleri karşılamak açısından reklam almaya ve program içerisinde ürün yerleştirme uygulamasına yönelmişlerdir. Dizi ya da filmlerde görsel-işitsel olarak izleyiciyi program akışı içerisinde rahatsız etmeden logo ve markalarla ürün tanıtımı ve reklamı yapılması "ürün yerleştirme" olarak adlandırılmaktadır. Tüketim kültüründe medyanın üretimini gerçekleştirdiği nesne ya da metinler birbirinden bağımsız anlamlar içermektedir. Bunun toplumlara aktarımı ise reklamlar ve televizyon dizileri aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Televizyon dizilerinin toplumda yarattığı en olumsuz etkilerinden biri olarak bireyleri tembelleştirmesi konusunun ön plana çıktığı söylenilebilmektedir. Dizi bağımlıları televizyon dizilerinin yayımlanma saatinde yapması gereken işler bulunurken çoğu zaman ertelemek durumunda kalmaktadırlar. İnsanlar televizyon dizilerinin kitap olan halini tercih etmemekte çoğunlukla diziye çevrilmiş şekliyle izlemeyi tercih etmektedir. Çünkü dizi izlemek daha kolay ulaşılabilir ve daha konforlu hale getirilmiştir. Bu sayede toplum, kendisine sunulanı hiçbir çaba sarf etmeden tüketmekte ve dolayısıyla televizyon dizileri toplumların tembelleşmesini sağlamaktadır (Zavalsız & Dağcı, 2019, s. 198).

Televizyon dizilerinin üretimi küreselleşme gerçekleşmeden önce ulusal ya da yerel ortamlar kapsamında daha sınırlıydı. Ancak zamanla "teknolojik gelişmeler, liberalleşme politikaları ve ekonomik baskılar" televizyon dizilerinin üretimini yerel ölçekten ileri taşıyarak uluslararası ölçeğe dönüşmesine neden olmuştur. (Ralph & Stylianos, 1991, s. 12). Bununla birlikte *Esser* ve *Jensen*, *"televizyonun uluslararasılaşmasının artışının ve gelişen ağların rekabetçi ulusötesi çevre, dijital içerik için artan talep, değişen tüketici demografisi ve izleyici bölümlenmesi şeklinde küresel iklim oluşturduğunu"* ifade etmektedir (Andrea & Pia, 2015, s. 364).

Eğlendirme ve özellikle de bilgilendirme gibi temel özellikleri bulunan televizyon için televizyonu dünyanın en popüler ve en etkili medya aracı olarak tanımlamıştır. (Fiske J., 1992, s. 1). Televizyonun oluşturduğu geniş sosyokültürel alanda televizyon izleyicilerinin önemi gittikçe artmaktadır. Televizyon izleyicilerini tanımlamak oldukça zordur ve sınıflandırmak daha da güçtür çünkü kullanıcılar veya izleyiciler çok farklı teknolojilerden, sosyoekonomik yapılarına kadar çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik bir anlamda televizyonun etki ederken ayrım yapmadığını, farklı kişilere veya gruplara farklı kanallardan farklı mesajları iletebilme kapasitesini de göstermektedir.

Birmingham İngiliz Kültürel Çalışmaları, 1980'lerden bu yana televizyon çalışmalarında önemli bir rol oynamıştır. Bu ekol, televizyon mesajlarının içeriğine ve izleyicilerin bunları nasıl yorumladıklarına odaklanarak, televizyon mesajlarının geçerliliğini vurgulayan yeni bakış açıları getirmiştir. Medya çalışmalarında etnografik yöntemlerin kullanılması bu perspektifte geliştirilmiştir ve izleyicilerin televizyonu nasıl kullandıkları ve mesajları nasıl anlamlandırdıkları üzerinde çalışılmıştır.

George Marcus ve Michael Fischer, etnografiyi gözlem, kayıt ve etkileşim şeklinde yakından tanımlamışlardır. Etnografi üretmek, incelenen kültür grubunun düşüncelerini ve duygularını yanı sıra etnografın kişisel bakış açılarını anlatmak ve metin biçiminde yazmaktır. Bu açıdan, medya etnografisi, medya metinlerini ve onların oluşum süreçlerini yorumlamaya odaklanır ve okuma yapar (Marcus & Fischer, 1996, s. 18).

Antropolojide etnografik yöntemlerin insan toplumlarının toplum, siyaset ve kültür dinamiklerini anlamaya ve kültürleri tanımlama amacına sahiptirler. Etnografi,

insanların birlikte geçirdiği zaman içinde gelişen bir kültür varsayımı üzerine kuruludur (Mutlu, 1998, s. 127). Etnografi, belirli bir grubun üyelerinin paylaştıkları ortak bir kültürü anlamaya çalışır. Bu amaçla, etnograflar farklı nüfusları hedefleyebilir. Örneğin uluslar, kabile üyeleri, ortak bir alanda çalışanlar veya ortak zevklere sahip olanlar gibi belirli gruplar belirli ortak amaçlar doğrultusunda belirlenebilir. Etnografik yöntemlerin amacı, insan toplumlarını ve onların kültür dinamiklerini anlamak ve insan toplumlarının oluşturduğu kültürleri tanımlamaktır (Boyle, 1994, s. 160).

Bu anlamda kültürel çalışmalar, popüler kültür yaklaşımını eleştirir çünkü genellikle onun sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak düzenleyici bir güç olarak kullanımını ve etkilerini inceler. Bu eleştiriler arasında popüler kültürün bir toplumun değerlerini, davranışlarını veya kimliklerini yansıtmak yerine onları yapılandırdığı, stereotipler ve önyargılar yarattığı, sınıfsal, cinsiyet veya etnik ayrımı pekiştirdiği gibi konular yer alır. Kültürel çalışmalar ayrıca popüler kültürün kapitalist ekonomik sistem tarafından üretildiği ve yönlendirildiği, bu nedenle de sınırlı bir görüş açısı sunan ve eleştirel bir duruşu reddeden bir yapıda olduğu düşüncesini savunur (Rahte, 2013, s. 17).

Kültürel çalışmalar geleneği içinde, popüler kültürün toplumsal ilişkiler, ekonomik ve siyasi yapılar gibi konular üzerindeki etkilerini değerlendiren *Kellner,* popüler kültürün sınıfsal, cinsiyet ve etnik farklılıklar gibi toplumsal konular üzerinde yoğun bir şekilde bir etkiye sahip olduğunu vurgular. Ayrıca, popüler kültürün sosyal adalet, demokrasi ve özgürlük gibi değerleri tehlikeye sokabilecek eğilimlerinin olduğunu da ifade eder. Evrensel bir kültürel pratik olarak televizyon, kültürel çalışmalar açısından önemli bir odak oluşturmaktadır. *Morley,* televizyonun insanların hayatının bir parçası haline geldiğini ve kültürün öncelikli iletişim aracı haline geldiğini belirtir. Ayrıca, televizyonun evrensel bir dil oluşturduğunu ve kültürlerarası iletişimi kolaylaştırdığını öne sürer. Bunun yanı sıra Morley, televizyonun kültürün bireysel ve toplumsal düzeyde algı oluşturduğu, kullanıldığı ve anlaşıldığını öne sürer (Morley, 1992, s. 25). Etnik kimlik, cinsiyet ve ırk gibi temel yaklaşımların hepsi öznel farklılıklardan oluşur. Bu açıdan değerlendirildiğinde kültürel yaklaşımlar, kişilerarası süreçlerde anlamlandırma amacıyla önemli etkenler olarak karşımıza çıkar. *Hall'ün* kodlama ile kod açımlama arasında yaptığı ayrım da bu noktada ortaya çıkmaktadır. İletişimin kültürel çalışmalarının bir parçası olan *Hall'ün* kod açımlama kavramı,

mesajların anlamının nerede yaratıldığını ve nasıl anlaşıldığını açıklamaya çalışır. *Hall'e* göre, mesajlar, üreticiler tarafından belirli bir kod tarafından şifrelenir ve bu kod, alıcı tarafından deşifre edilir. Üreticiler, mesajlarının anlaşılmasını belirli bir şekilde sağlamaya çalışırlar ve alıcılar, bu mesajların anlamını deşifre etmeye çalışırlar. Alıcılar, mesajların anlamını belirli bir şekilde kod tarafından belirlenen kalıplar doğrultusunda yorumlar. Hall'ün kod açımlama kavramı, iletişimin sosyal ve kültürel bağlamlarındaki önemine vurgu yapar ve iletişimin etkisini açıklar.

Pertti Alasuutari, Stuart Hall'un kod açımlama yaklaşımından etkilenmiş olsa da, kendine özgü bir yaklaşım geliştirmiştir. Alasuutari, kültürün çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğunu ve herkesin kültürel nesneleri aynı şekilde algılamayacağını düşünmektedir. Bu nedenle, Alasuutari, kültürün anlamının yalnızca bir yapı (structure) veya metin (text) üzerinden açıklanamayacağını ve aynı zamanda insanların deneyimlerinin (experience), konumlarının (position), sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarının (social, cultural and economic conditions) ve açıklamalarının (interpretations) da kültürün anlamını belirleyeceğini vurgulamaktadır. *Alasuutari*, birinci kuşak çalışmalarının, sosyal araştırmaların ilkel formlarını temsil ettiğini ve ikinci kuşak çalışmalarının, sosyal araştırmaların daha gelişmiş formlarını temsil ettiğini belirtmiştir. Birinci kuşak çalışmaları, sosyal ve kültürel olayları açık bir şekilde tarama amacını taşırken, ikinci kuşak çalışmalar, sosyal ve kültürel olayların neden-sonuç ilişkilerini ve yapılarını araştırma amacını taşımaktadır (Alasuutari, 1995, s. 112).

Kuşak çalışmaları ve kültürel çalışmalar bağlamında değerlendirilen kod açımlama yaklaşımı aynı zamanda izleyici türlerine göre ölçüm yapmaktadır. Bu durum da doğal olarak kültürel farklılıklar, ırk ve cinsiyet gibi ayrımları da beraberinde getirir. İzleyicilerin farklılığına göre metinler ve güncel pratikler farklı şekilde değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, kadın izleyicilerin takip ettiği metinleri nasıl güncel yaşam pratikleri bazında yorumladıklarını ve kullandıklarının temelini oluşturur. *Alasuutari, Morley'in* "Aile Televizyonu" çalışmasını ve *James Lull'un* televizyonun toplumsal kullanımına yönelik çalışmalarını örnek gösterirken, gündelik yaşamın çalışmanın esas ilgi evreni olduğunu savunur. Yani, gündelik hayatta medyanın alımında gündelik hayatın rolüne değil, medyanın rolüne bakılır. Üçüncü kuşak kategorisinde ise, devam eden izleyici etnografisi çalışmalarının eleştirisi yapılır.

İzleyici kategorisi sorunsallaştırılırken, araştırmacının analitik bakış açısının ötesinde yer alan izleyici varlığından bahsedilemeyeceği belirtilir (Alasuutari, 1995, s. 113).

Televizyonu popüler kültürün merkezî bir unsuru olarak gören, kültürel ve siyasi tutumları, kimlikleri ve sosyal ilişkileri şekillendirme açısından önemli bir araç olduğunu düşünen *Marcus*, televizyonun sadece kültürel değerleri ve tutumları yansıttığını, aynı zamanda aktif olarak ürettiğini ve pekiştirdiğini savunur. Televizyonun ve televizyonun toplumdaki rolüne karşı eleştirel bir perspektifle yaklaşırken, televizyonun belirli kültürel normları ve değerlerini teşvik ettiği ve mevcut güç yapılarını ve eşitsizlikleri pekiştirdiğini öne sürer (Marcus G., 1995, s. 89). *Hannerz* de televizyonun, kültürlerarası iletişimi ve kültürlerarası etkileşimi artırmasının yanı sıra, kültürlerarası çeşitlilik ve benzerlik arasındaki incelikleri de göstermesi gerektiğini savunur. Aynı zamanda *Hannerz*, televizyonun yerel ve evrensel kültürler arasındaki farklılıkların, çatışmaların ve benzerliklerin yansıtılabileceğini öne sürer (Hannerz U., 1996, s. 122). Konuyla ilgili olarak *Mattelart* da televizyonun sosyal, kültürel ve politik değerleri şekillendirme ve teşvik etme potansiyeline sahip bir araç olduğunu ve bunun kapitalist sistemi desteklediğini iddia eder. Aynı zamanda, televizyonun evrenselleşmesi ile birlikte global bir kültür ortamının oluştuğunu ve bu kültürün yerel kültürleri çarpıtarak homojenleştirdiğini vurgular (Mattelart & Mattelart, 2011, s. 51). Bu açından bakıldığında kültür homojenleştiğinde artık geçirgenliği de artacak ve hareket alanı da genişleyecektir (Rahte E., 2017, s. 70).

Televizyon küresel ölçekte kültürel homojenleşmeyi derinleştirebilirken aynı zamanda da çeşitli yapımlarla bulunduğu toplumun kültürel imajına da desteklerde bulunabilmektedir. Bu anlamda tarihi Türk dizileri, gerek çevre ülkelerin gerekse de Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi çeşitli coğrafyalardaki ülke unsurlarının Türkiye ile etkileşime geçme fırsatlarını artırmaktadır. Türkiye ile kültürel anlamdaki benzerlikler üzerinden etkileşime geçen izlerkitle aynı zamanda Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetlerine de destekte bulunmaktadırlar.

Bu bölümde Dünya çapında yapılan alımlama çalışmalarının geçmişinden günümüzdeki Türk tarihi dizilerine kadar geniş ölçekteki konu başlıkları sunulmuştur. Nitekim bu sunumlarla birlikte Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetlerinin nesnesi konumunda bulunan tarihi Türk dizileri de bu bölümde konumlandırılmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ALIMLAMA ÇALIŞMALARI VE TELEVİZYON DİZİLERİ: BİR KÜLTÜREL DİPLOMASİ FAALİYETİ OLARAK TÜRK DİZİLERİ

2.1.Etki Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi

Kitle iletişiminin araştırılması, çeşitli metodolojik yaklaşımların gelişmesine ve bu yaklaşımlara dayalı araştırmaların yapılmasına sebep olmuştur. Bugün dünya genelinde kitle iletişimi araştırmalarının başlıca yöntemi, pozitivist ampirik geleneğe dayalı yapısal işlevsel yaklaşımdır. İletişim alanındaki saha çalışmalarının metodolojik çıkış noktası yapısal işlevsel yaklaşım olarak kabul edilir. Bu yaklaşımın en önemli teorik konuları "etki" üzerinedir ve gönderici, mesaj, alıcı ve geri bildirim arasındaki bağlantıları ele alır. Paul Lazarsfeld tarafından başlatılan ve egemen paradigma haline gelen etki çalışmaları geleneği, Lazarsfeld'in kendi araştırmaları, metodolojik teknikleri ve desteklediği araştırmalarla önemli bir katkı sağlamıştır.

Kitle iletişiminin ve medyanın tutumlar ve davranışlar üzerindeki etkilerini inceleyen Carl Hovland, kitle iletişiminin bireyler ve toplumun tutumlarına ve inançlarına güçlü bir etkisi olduğunu düşünmüştür. Hovland, tutum değişimi üzerine çalışması ile tanınan ve kaynak, mesaj, izleyici ve bağlam gibi faktörleri kapsayan bir tutum değişimi modeli geliştirmiştir. O, kitle iletişiminin etkisinin bu faktörlere dayanarak ölçülebileceği ve tahmin edilebileceğini düşünmüştür. Genel olarak, Hovland kitle iletişimini tutumları, inançları ve davranışları şekillendirmek için güçlü bir araç olarak görür (Hovland, 1953, s.32). Hovland ve arkadaşları, "Amerikan Savaş Bakanlığı Enformasyon ve Eğitim Bölümü Araştırma Kısmında" çalışmalar yapmışlardır. Hovland liderliğindeki araştırmacılar, savaş sırasında askerlerin moralinin bozulma riskiyle ilgili olarak, tek taraflı ve çift taraflı sunumun etkilerini araştırmışlardır. Çalışma sonunda, askerlere savaşın "zor" olacağı ve en az 2 yıl süreceği hakkında iki farklı mesaj hazırlanmış ve denek gruplara uygulanmıştır. Tek taraflı sunum sadece

iyimser ve umut verici taraflarını ele alırken, çift taraflı sunum hem iyi taraflarını hem de zorluklarını ele almıştır. İzlenen programların etkileri anketler aracılığıyla ölçülmüş ve karşılaştırılmıştır (Hovland ve diğerleri, 1963, s. 114). Hovland ve ekibinin yaptığı araştırmalar, kitle iletişim araçları aracılığıyla gönderilen mesajların hedeflenenlere doğrudan kabul edilmeyeceğini ve bu mesajların alınma sürecinde etkenlerin etkisi olduğunu göstermiştir. Araştırmaya göre iletilerin tutum ve davranışları doğrudan değiştirmediği ortaya konulurken, tam tersine mevcut davranışları pekiştirdikleri de öne sürülmüştür.

Lazarsfeld de kitle iletişiminin davranış ve tutumları nasıl etkilediğini araştırmaya odaklanmıştır. Kitle iletişiminin doğrudan etkilerinin yanı sıra, toplumsal davranışları ve tutumları anlamak için kitle iletişim araçlarının toplumsal yapı ve sosyal etkileşim faktörleriyle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulayan Lazarsfeld, kitle iletişiminin davranışları ve tutumları direkt olarak değiştirmediğini, ancak insanların zamanla mevcut tutumlarını ve davranışlarını destekleyen veya değiştiren bir etki olabileceğini öne sürmüştür (Lazarsfeld, 1968, s. 275). Lazarsfeld, 1940'larda kitle iletişimi etkisi üzerine yaptığı çalışmalar sonucu "İki aşamalı akış" yaklaşımını ortaya koydu. Yaklaşım, kitle iletişiminin insanların fikir ve tutumlarını nasıl etkilediğini açıklamaya yönelik bir "araştırma modeli" olarak kabul görmüştür.

Araştırma modeli iletişimin etki teorileri alanındaki önemli çalışmaları olarak görülmüştür. Bu durum multidisipliner bir yaklaşım olarak kabul edilirken psikoloji, sosyoloji ve iletişim kuramcıları tarafından ortak çalışmalar geliştirilmesini sağlamıştır. İlk olarak, teorik bir varsayım yapılması gerektiği belirtilmiştir, ancak bu varsayımın amacının bilimi ılımlı hale getirmek olduğu, artık bilimsel bir amaç değil, bilimi araç olarak kullanmak olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bilimin her zaman bir şekilde birileri tarafından ve genellikle yönetenler tarafından kullanıldığı kabul edilmiştir. Ve bu kullanılmanın da neticesinde bilimsel olabilecek bir yaklaşımın yönü ya da neticesinde değişiklik gösterilebilir.

2.2.Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi

Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü olarak 1923 yılında kurulan ve 1924 yılında resmi olarak çalışmalarını yürütmeye başlayan Frankfurt Okulu'nun hedefi düşünsel yapı, ekonomik altyapı ve kurumsal yapı açısından 'bütünsellik içerisinde

toplumsal yaşamın bilgisi ve kavranması' üzerinedir. Frankfurt Okulu, *Weimar Cumhuriyeti* döneminde Almanya'da bir grup filozof, sosyolog ve kültür eleştirmeni tarafından kurulmuştur. Okul, 1930'ların ortalarında Naziler tarafından dağıtıldıktan sonra New York ve Avrupa'da ayrı ayrı devam etmiştir. Frankfurt Okulu, "Kritik Teori" adı verilen bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yaklaşım, sınıfsal ve siyasi ilişkileri, ekonomik ve kültürel alanlar arasındaki etkileşimleri ve bu alanların toplumsal ve siyasi kurumlar tarafından nasıl yönlendirildiğini incelemektedir. Okulun öncüleri arasında *Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Theodor Adorno ve Erich Fromm* bulunmaktadır. Frankfurt Okulu, 20. yüzyılın düşünsel tarihinde önemli bir yerde konumlanmaktadır ve bugün hâlâ sosyal ve kültürel meselelerin analizi için kullanılan bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Phil, 1998, s. 16).

Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da gerçekleşen gelişmeler sonucu, Sovyet Rusya'da gerçekleşen sosyalist devrim ve ardından okulun kurucu üyeleri tarafından çalışmalarının bağımsız bir çatı altında gerçekleştirmek isteme arayışları Frankfurt Okulu'nun kurulmasında önemli sebeplerden olmuştur (Kellner, 1989, s. 9-10). Dönemin Aydın ve entelektüelleri Marksist görüşün geçmiş zamandaki yanlışlarını açıklamak ve gelecek için gelişimsel teorilerde bulunmak amacı ile düşünsel dayanakları tekrar ele alıp değerlendirerek toplantı ve konferanslar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalar sonucu ise, günümüze kadar etkisinin devam ettiği Frankfurt Okulu'nun meydana gelmesine zemin hazırlamışlardır.

Pratik anlamda ise, okulun kuruluşunda atılan ilk adım "Marksist Çalışma Haftası" etkinliğinde atılmıştır. Bu etkinlikte dönemin zengin tahıl tüccarlarının oğlu olan Felix Weil'in yanı sıra dönemin önemli teorisyenlerinden olan *George Lukacs, Karl August, Friedich Pollock, Karl Korsch, Richard Sorge* gibi Marksizm üzerine fikirlerde bulunmuş önemli teorisyenler de bulunmuştur (Dellaloğlu, 2003, s. 15). Bu toplantılar, etkinlikler ve yürütülen fikirler doğrultusunda kalıcı bir enstitü kurularak Frankfurt Okulu'nun oluşumuna zemin hazırlanmıştır.

Frankfurt Okulu, kültür endüstrisi yaklaşımı ile kültür ürünlerinin, özellikle de *"mass media(kia)"* tarafından üretilen kültür ürünlerinin, insanların düşünce ve tutumlarının yönlendirilmesini ve sınırlandırılmasını ele almaktadır. Bu yaklaşım, kültür ürünlerinin çok büyük bir şirket tarafından üretildiği ve yayıldığı ve bu şirketlerin

çıkarlarının, özellikle de ekonomik çıkarlarının, bu ürünlerin içeriğini ve mesajını yönlendirdiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, insanların özgür iradelerinin ve seçimlerinin sınırlandırıldığını ve manipüle edildiğini varsaymaktadır. Frankfurt Okulunun üyelerinin çoğunluğunun Yahudi kökenli olmasından dolayı sorunlar da yaşanmıştır. Ayrıca, faşizm ile karşı karşıya kalınmasının bir sonucu olarak bu sorunun ortaya çıktığı belirtilmektedir. Düşünürler ise faşizm tanımı yaparken, burjuva toplumundan yaşanan bir kopuş olarak değerlendirmemişlerdir. Aksine faşizmi kapitalizmin liberal aşamasından totaliter aşamasına geçişi olarak değerlendirmişlerdir (Yaylagül, 2014, s. 181). 1930 yılında Frankfurt Okulundaki bir grup eleştirel düşünür, *Max Horkheimer'ın* Enstitünün yönetimine geçmesiyle bir araya gelmiş ve dönemin çok yönlü sorunlarına çözüm arama çabasına girmişlerdir. Bu doğrultuda düşünürler, pozitivizm, aydınlanma, Marksizm, pragmatizm gibi fikirleri ele alarak ve eleştirel yaklaşımlarını bu düşünce sistemleriyle hesaplaşma esnasında ortaya koymuşlardır (Jay, 1989, s. 48).

Kültür endüstrisi kavramı üzerine *Dellaloğlu*, kavramın 'kültür' ve 'endüstri' olmak üzere birbirinden bağımsız iki alanı kapsadığını ve kültür endüstrisi kavramının kitle kültürü yerine kullanılan bir kavram olduğunu belirtir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise, kültür endüstrisi kavramının içerisinde var olan kültürün meydana gelmesinde kitlelerin sanılanın aksine daha az katkısının olduğu hususundadır. *Adorno ve Horkheimer* birlikte ele aldıkları "*Aydınlanmanın Diyalektiği*" adlı eserlerinde kitle kültürü kavramı yerine kültür endüstrisi kavramının kullanılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. *Frederic Jameson* ise, sadece bir endüstri teorisinden bahsetmenin mümkün olmadığını, bu durumun endüstrileşme aşamalarından bağımsız olarak tek başına bir kültür teorisi olmadığını konusunun altını çizmektedir (Kırel, 2010, s. 332).

Frankfurt Okulu eleştirmenlerinin çalışmaları doğrultusunda kapitalist modernite eleştirileri, teknolojinin toplumsal yaşam üzerine etkileri ve popüler kültürün yeniden üretimine yönelik ilgileri olduğu gözlemlenmiştir. *Horkheimer* "belirli bir toplumsal grup içinde, belirli bir tarihsel dönemde ve belirli ülkelerde söz konusu grubun ekonomik rolü bireylerin ruhsal yapısındaki değişmeler ve bir bütün olarak söz konusu grup üzerine biçimlendirici etkiye sahip toplum ürünü olan düşünce ve kurumlar arasında ne gibi bağlantılar kurulabilir?" sorusu ile okulun odak noktasında bulunan soruna yönelik katkıda bulunmuştur. Bir başka ifade ile *Horkheimer* öncülüğünde

çalışmalarını sürdüren Frankfurt Okulu'nun ilk adımını ideolojik eleştiriler oluşturmaktadır (Kırel, 2010, s. 262).

Frankfurt okulu eleştirel teorileri üç tez etrafında oluşturulmuştur. Bunlar: (1) Eleştirel teoriler insan eylemleri açısından rehber olma özelliği taşımaktadır. Bu teorilere inanan bireylerin aydınlanmaları, gerçek çıkarlarının tespit edilmesi hususunda önem taşımaktadır. (2) Eleştirel teorilerin içeriğinde bilgi vardır. (3) Eleştirel teoriler diğer doğa bilimlerinden epistemolojik açıdan ayrılmaktadır. Yani doğa bilimleri nesnelleştirici teoriler içerirken, eleştirel teori dönüşlü teorilerden oluşmaktadır (Geuss, 2002, s. 10). Dolayısıyla Frankfurt Okulu üyelerinin bilimsel teori ile eleştirel teori arasında keskin bir ayrım gözettiğini söylemek mümkün olmaktadır. İlk olarak eleştirel teoriler özgürleşme ile birlikte aydınlanmayı da hedeflemektedir. İkinci olarak eleştirel teoriler bilimsel teorilerden farklı olarak 'dönüşlü' olarak isimlendirilerek kısıtlı bir biçimde kendileri ile ilgili bilgilere erişilen teorilerdir. Son olarak ise, eleştirel teoriler deney ve gözlem yoluyla empirik doğrulamadan ziyade daha karmaşık yapıda bir değerlendirme evresini tamamladıklarında bilimsel açıdan onaylanabilecek seviyeye gelmektedir.

Eleştirel teori, gerçek ve ideoloji arasındaki mesafeye odaklanarak toplumsal iktidar ilişkilerini meşrulaştırmaya yarayan "toplumsal çelişkilerin üretimi ve yeniden üretimi" konusunu barındıran ideolojik eleştiriyi temel almaktadır (Onay, 2006, s. 40). Bu ideolojik eleştirilerin hedefinde açık bir biçimde 'kapitalist sistem' yer almaktadır. Eleştirel teori, tekelleşme gösteren ve faşist ideolojiyi benimseyen kapitalist sistem sistemin bürokrasiyi egemen kılarak kişileri nesne konumuna indirgenmesini eleştirmektedir. Kişiler, aslında kendi yarattığı olay ve olgular karşısında güçsüz kalarak yabancılaşma yaşamaktadır. Bu doğrultuda, eleştirel bir tavır sergilemenin asıl hedefi ise kişilerin yaptığı şeylerin yine kendi eylemlerinden kaynaklandığını algılamalarını sağlamak ve maruz kaldıkları ve dayatıldıkları fikirlere tabi olmalarına engel olmaktır (Spurk, 2008, s. 68-76).

Adorno ve Horkheimer *Kültür Endüstrileri (1972)* isimli çalışmaları ile kültür endüstrileri olarak tanımladıkları kavram aracılığıyla çağdaş toplumların yeniden üretiminde ne kadar önemli olduklarını ortaya koyan öncü toplum teorisyenlerindendir. *Kellner'in* tanımlarından yola çıkıldığında *Horkheimer ve Adorno*, kültür endüstrisini

yukarıdan dayatılan, yönetilen ve toplumsal denetimi sağlayan bir aracı olan bir kültür olarak algılamakta ve tanımlamaktadırlar (Kellner, 2010, s. 235). Bu sayede kültür endüstrisi başlığı altında kültür kavramı, tahakküm şekline dönüşen bir ideoloji olarak işlenmektedir.

Adorno ve Horkheimer'ın ele aldığı *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserde kültür endüstrisi hakkında, kültürün her şeyde benzer özellikler yaratarak sinema, dergi, radyo gibi kitlelere hitap eden kültürel araçlar aracılığı ile "söz birliği" içerisine girmiş toplumsal bir sistem meydana getirildiğini ele almışlardır. Böyle bir toplumda oluşan sistemde ise üretilen materyaller standartlaşmakta ve tüketicinin ihtiyaçlarına yönelik olması hususunda önem taşımaktadır (Adorno & Horkheimer, Aydınlanmanın diyalektiği, 2010, s. 162-163). Dolayısıyla kültürel tek tipleşme ile birlikte piyasada yer alan aynı türden ürünler bu tek tipleşmenin üzerini örterek kamufle etmektedir. *Adorno ve Horkheimer*, kültür endüstrisi yaklaşımıyla kapitalist toplumun kültür ürünlerinin seri üretimi ve pazarlanmasını eleştirirmişlerdir. Onlara göre, kültür endüstrisi, insanların düşünce ve tutumlarını kontrol etmek ve manipüle etmek amacıyla kullanılmakta ve bu, insanların gerçek fikirlerini ifade etmelerini engelleyerek, özgür düşünce ve iradenin yok edilmesine neden olmaktadır. *Adorno ve Horkheimer*, kapitalist sistem içindeki kültür endüstrisinin insanların kapitalist değerleri benimsemelerine ve bu değerleri benimsemelerine yönlendirmelerine yol açtığını vurgulamışlardır (Adorno & Horkheimer, 2014, s. 123).

Adorno ve Horkheimer, "kültür endüstrisi" kavramını, kapitalist toplumun masifleşmiş kültürünün sonucu olarak meydana gelen bir üretim hattı olarak görmüşlerdir. Onların görüşlerine göre, kapitalist sistemde kültür, bir ticaret malı olarak üretilmekte ve tüketilmektedir. Kitleler, bu ürünlerin yapısından sınırlı seçeneklerle beslenmekte ve dolayısıyla düzenli bir şekilde kontrol edilmektedir. Bu nedenle, Adorno ve Horkheimer, "kitle kültürü" kavramının, bu sürecin ürünü olarak ortaya çıkan toplumsal yapıyı yeterince yansıtmadığını düşünmüşlerdir ve bu sebeple "kültür endüstrisi" kavramını kullanmışlardır (Adorno, 2021, s. 109).

Kültür endüstrisinin bireyler açısından oluşturduğu tahakkümün en etkin ögesi kitle iletişim araçları olduğu görülmektedir. Özellikle bu kitle iletişim araçlarından radyo ve sinemanın kültürel tekelleşme propagandası yaparak ideolojik bir aygıt görevi

üstlendiği görülmektedir (Kızılçelik, Frankfurt okulu, 2000, s. 228-231). Bu bağlamda kültür endüstrisinde kitle iletişim aygıtları manipülatif bir rol üstlenerek bireyleri tek tipleştirip birer kalıp haline getirmekte ve özellikle manipülasyon yöntemlerini eğlence sektörü üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu konuda Horkheimer, modern kitle kültürünün eğlence sektörü ile iç içe geçtiğinin ve toplumsal yeniden üretime "ideolojik içeriğin yanlışlığının" örtülerek katkıda bulunduğundan bahsetmektedir (Horkheimer, 2005, s. 154-155). Bu sayede asıl var olan gerçeklik ve kültürel endüstrinin ürettiği gerçeklik arasındaki sınır bilinçli olarak bulanıklaştırılmış ve kitle iletişim aygıtlarının ideolojik işlevlerine göndermeler yapılmıştır.

Frankfurt Okulunun yaklaşımına göre, kapitalist sistem içinde üretilen kültür endüstrisinin ürünleri, egemen kapitalist düzenin meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, kültür endüstrisinin önceki yapılar, özellikle "aydınlanma", tarafından öne sürülen değerleri, ideolojik entegrasyon, sosyal kontrol ve kârlı açgözlülük amaçlarına uygun olarak emme ve dönüştürme sürecini ele almaktadır. Frankfurt Okulu'nun eleştirisi, bu toplumsal sistemi içinde faşizm, demokratik-istatistiksel kapitalizm ve komünist-istatistiksel yapıların ortaya çıkmasına odaklanmaktadır. Ancak, bu yaklaşım aynı zamanda, kültür endüstrisinin teknolojiden, bilimsel ve politik organizasyona, bürokrasiye kadar uzanan yönetsel sistemlerin tüm düşünce ve deneyim biçimlerini tanımladığı bir sürecin sonucu olarak görülmektedir. *Horkheimer*, sinema endüstrisinin kapitalist sistem tarafından yapılandırılması ve toplumun algısının bu yapılanma tarafından şekillendirilmesini eleştirmektedir. İzleyici, filmlerin içerdiği dünyayı gerçek dünya olarak algılamakta ve bu algıları dışarıdaki dünya ile bağdaştırmaktadır. Böylece film endüstrisi, toplumun gündelik algısını şekillendirme gücüne sahip olarak dışarıdaki dünyayı filmin etkisi altında yeniden yapılandırmaktadır (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 169).

Adorno, kültür endüstrisi kavramını, kapitalist yükümlülüklerini ticari çıkarma amaçlı olarak kullanma ve düzenleme olarak tanımlamaktadır. Kültür endüstrisinin ürünleri, masif bir tüketici kitlesine hitap etmeyi amaçlamamaktadır ve bu nedenle yapıları ve içeriği standardize edilmektedir. *Adorno*, kültür endüstrisinin yöneticileri kapitalist düzeni meşrulaştırma ve ideolojik entegrasyon işlevlerini görürken, aynı zamanda insanların düşünce ve deneyimlerini sınırlandırdığını ileri sürmektedir (Adorno, 2021, s. 76). Kültür endüstrisi, yüksek sanatın önemini etkisiz hale getirirken,

aynı zamanda düşük sanatın direniş özelliğini ortadan kaldırarak, kitlelerin bilincini ve davranışlarını yönlendirmektedir. Kültür endüstrisi, bireyleri sadece tüketici olarak görmekte ve onların bilincini ve bilinçaltını manipüle etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla, kitleler bir makine parçaları gibi ikincil bir rol oynayarak kültür endüstrisi tarafından kontrol edilmektedirler (Adorno, 2004, s. 56).

Adorno ve Marcuse'a göre modern dönem sanayi toplumları kendi üyeleri üzerinde o kadar şiddetli bir denetim uygular ki, failler sefil durumda olduklarının farkına bile varmazlar. Bu tür toplumlarda bireyler kendi mutsuzluklarının tam ve doğrudan deneyimlemekten yoksun hale gelmektedirler. Arzuları engellenen faillerde sonuç olarak; memnuniyetsizlik, belirsizlik, başıboşluk, irrasyonel davranışlar gibi aslında olduğu kişiden farklı olarak früstrasyon ve mutsuzluk durumu açığa çıkmaktadır. Bu durumda Frankfurt Okulu'nun temel teorisi olan eleştirel teorinin ilk görevi, failleri içinde bulundukları durumdan haberdar ederek farkına vardırmak olmaktadır. Eleştirel teorinin savunucuları bilinçdışı aşılanan arzuları faillere, kendi davranışlarından çıkarılan kanıt göstererek ikna etme yoluna gitmektedirler. Bu doğrultuda yalnızca failler mutsuz olduklarına ikna olduklarında eleştirel teori, faillerin mutsuzluklarının kaynağında sahte meşruiyet iddiasında bulunan toplumsal kurumlar olduğunu ortaya çıkarmak konusunda ilerleyebilmektedir (Geuss, 2002, s. 124-125).

Kültür endüstrisinin önemli bir aracısı olan kitle iletişim araçlarının ideolojik göndermeler aracılığı ile toplumsal eşitsizliğin kitlelere benimsetildiği görüşünde olan *Marcuse'un* da ifade ettiği gibi, kitlelerde ön koşullanma sağlamanın yolu ilk olarak televizyon radyo gibi kitle iletişim araçlarının üretimi ve denetim edilmesinin özekselleşmesi sonucu başlamaktadır. Burada söz konusu olan sınıf ayrımlarının benzer düzeye gelmesi ideolojik açıdan önem taşımaktadır (Marcuse, 1990, s. 7-8).

Kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan kurgusal gerçeklik özellikle bu araçların kullandığı dil aracılığı ile de gerçekleşmektedir. Bu konuda *Marcuse,* dilin ideolojik karşıtlıklar üzerinden sıradan kalıplara dönüşüm geçirerek anlamının ortadan kalktığına dair çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu düşünce doğrultusunda ona göre, dilde karşıtlıkların bir arada sunulmasıyla birlikte protesto ve reddetmeye karşılık toplumsal açıdan sağlanmış olmaktadır (Marcuse, 1990, s. 128-132). Düzenin devam etmesi

açısından kitle iletişim araçları da bu karşıtlıkları desteklediği içi egemen siyasal ve ekonomik güçler için araç konumunda yer almaktadır.

Öte yandan Frankfurt Okulu üyelerinden olan *Herbert Marcuse, Max Horkheimer ve Theodor Adorno* gibi düşünürlerin kültür endüstrisi konusundaki görüşlerini takip eden Douglas Kellner, kültür endüstrisini muhalefetin bastırılması ve kapitalist ideolojinin benimsenmesi için kullanılan bir araç olarak değerlendirmektedir. *Kellner*, kültür endüstrisinin, insanların düşüncelerini, değerlerini ve yaşam tarzlarını kontrol etmek için tasarlandığını öne sürmektedir. Ona göre, kültür endüstrisi, içerdiği tekdüze ve tüketim odaklı içeriğiyle, insanların fikirsel ve düşünsel açıdan homojenleştirilmesine yardımcı olmaktadır. *Kellner,* bu homojenleşmenin özelleştirme ve ticarileşmenin artmasına neden olduğunu ve bu durumun insanların düşünce özgürlüğünü ve fikirsel çeşitliliği tehlikeye soktuğunu belirtmektedir (Kellner, 2010, s. 173).

Kültür endüstrisi bir tüketim toplumu sistemi olarak görülmektedir ve kültür belirli bir kesim tarafından tasarlandığı ve topluma yerleştirildiği için özgür tercihler barındırmamaktadır. Yönetici sınıf, kültür endüstrisinin çalışmasını medya aracılığıyla sağlayarak kitleler aleyhine kullanmaktadır. Kültür endüstrisi değişmez bir anlayışı "çoğaltma ve güçlendirme" amacıyla hizmet etmektedir. Kitleler, bağımsız olarak ilerleyen bir sistemdir ve "medya araçlarının ölçüsü olarak değil, tam aksine dosdoğru ideolojisi" olarak konumlandırılmaktadır (Adorno, 2021, s. 76).

Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisinin çok yönlü etkileri olduğunu anlatmaktadır. Kültür endüstrisinin film, radyo ve dergiler gibi araçlar aracılığıyla oluşan bir sistem olduğunu ve bu sistemin kendi oluşumu içerisinde devamlı olarak söz birliği içerisinde olduklarının altını çizmektedirler. Burada söz birliği, siyasal zıtlıkların estetik ifadeleri bile benzer şekildedir. Kültür endüstrisinin yönetimi ile sergi mekânları otoriter ülkelerde ve diğer ülkelerde de farklı değildir. Endüstriyel birlikler, parlak, anıtsal yapılar temsil etmekte ve davetleri kapsamaktadır (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 162).

Çelik ise "kültür endüstrisi" kavramını, kültür ve sanat ürünlerinin ekonomik karlılık esasıyla, sanayi tarzında üretilmesi ve metalaştırılması doğrultusunda tanımlamaktadır. Bu, sanayileşme kültür ürünlerinin endüstrileşmesinin bir sonucudur

ve kültür ve sanat ürünlerinin pazar ekonomisi içinde değerlendirilmesini ve ticaretinin yapılmasını içermektedir (Çelik, 2012, s. 116).

Jean Francois Lyotard ve Jean Baudrillard gibi postmodernist düşüncelerden etkilenen *Juan Larrain*, kültür endüstrisinin kapitalizmin bir uzantısı olduğunu ve kültür ürünlerinin sadece bir mal olarak görülmesine yol açtığını savunmaktadır. Ayrıca Larrain, kültür endüstrisinin kitleleri manipüle etme amacı taşıdığını ve kültürel birikimin ticari bir kaynak haline dönüştürülmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Larrain'in eleştirel teori konularındaki düşünceleri de benzer şekildedir ve bu doğrultuda kapitalist sistemin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Larrain, insanların kültür ürünleri ve süreçleri hakkında doğru bir şekilde anlamaları ve farkındalık kazanmaları konusunun gerekliliğini vurgulayarak eleştirel teori çalışmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Larrain, 1995, s. 80).

Kültür endüstrisi yaklaşımı, piyasanın temel dinamik olarak tanımladığı bir süreçtir. Bu süreç içerisinde, araçsallaşmış aklın yol açtığı yabancılaşmayı ve bilimi de içine alan bir teknik faydalılık ve bireysel çıkar indirgenmesine neden olmaktadır. Kültür endüstrisi, insanların herhangi bir nesne haline gelmelerine ve şeyleşmelerine yol açmaktadır. Adorno'ya göre, hayatın topyekün şeyleşmesi önlenebilir değil, ancak sanatçıların yaratıcılıkları ve sanatın öznel değerlendirmeleri toplumsal etkenler tarafından sınırlandırılmaktadır. Sanat çalışmasının mekanik tekrar üretimi ve sergileme değeri, kült değerin yerini almıştır. Benjamin, buna en iyi örneğin sinema olduğunu öne sürmektedir. Adorno'ya göre de sanatın belli ölçüde bir siyasi işlevi bulunmaktadır. Sanat, metanın içinde kilitli durumdadır ancak bu durum sanatın toplumdaki pozisyonunu ve gücünü de artırmaktadır. Sanat, toplumsal düzeni eleştirmen bir yapıdadır ve sosyal düzene karşı bir konuşma fırsatı bulmaktadır. Protestçi bir tavır da bu bağlamdan kaynaklanmaktadır. Ancak, sanat ancak kendini üreten koşulların eleştirisini içermişse geçerli sayılabilmektedir (Jay, 1989, s. 361).

Popüler kültür, kültür endüstrisi aracılığıyla üretilmekte ve yaygın olarak tüketilmektedir. Bu kültür, toplumda çok sayıda insan tarafından beğenilen ve tercih edilen bir kültür olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu kültürün amaçlar ve çıkarlar doğrultusunda bozulması ya da içeriğinin değiştirilmesi gibi faktörler, popüler kültür kavramının tartışma konusu olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tartışmalar,

popüler kültürün tüketilmesinin yerine, amaçlar için kullanılmasının doğru olup olmadığı üzerinedir.

Günümüzde kültür endüstrisi çok fazla gelişmiştir, bundan dolayı popüler kültür ile yüksek kültür ayrımları da belirgin olmamaktadır. Ancak hala bu iki kültür şekli arasında fark bulunmaktadır ve bu farkın seviyesi hafiflemektedir. Bu, herkesin kültüre eşit ulaşması anlamına gelmemektedir ve sanatın "iyi veya kötü" olması da tartışma konusu olmaktadır. Sonuç olarak, "iyi popüler sanat ve kötü popüler sanat, iyi klasik müzik ve kötü klasik müzik" vardır (Edles, 2002, s. 8).

Popüler kültür egemen güçler tarafından kullanılarak ideolojik amaçlarını gerçekleştirilmeye çalışmaktadır ve "popüler kültür" endüstriyel ortamda üretilen, satılan ve düşük estetik beğenilere hitap eden bir kültür olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, geniş toplum kesimlerinin estetik anlayışının ve entelektüel yetilerinin bu tür popüler kültürle kısırlaşmasından da bahsedilmektedir. Popüler kültür iktidar sahipleri tarafından üretilerek; insanların hayal dünyasına sürüklenmesi, gerçek yaşantılarından kaçması ve bu sanal yaşam tarzına adapte olması amaçlanmaktadır. Popüler kültür, toplumun mutluluğu yapay olarak arz eden ve bu yapay mutluluğun sürdürülmesi için algıyı yönlendirmekte olduğu belirtilmektedir. Popüler kültür, medya aracılığıyla egemen olan ekonomik ilişkilerin destekçisi konumunda yer almaktadır (Savaş, 2011, s. 55).

Popüler kültürün endüstriyel yönü sermaye ve sermaye sistemi tarafından kullanılmaktadır. Bununla birlikte popüler kültürün tüketici kazanma ve müşteri kazanma amaçları ile de yakın ilişkisi bulunmaktadır. Bireysel özgürlükler de popüler kültür tarafından şekillendirilmektedir. Ayrıca, popüler kültürün oluşmasında bu ve benzer etmenler de kullanılmaktadır (Erdoğan, 2008, s. 4).

Popüler kültür, medya araçlarının yaygın kullanımıyla oluşmakta ve toplumların kontrolünü sağlamaya yardımcı olan bir hegemonik güç haline gelmektedir. Bireyler ve topluluklar, popüler kültür tarafından kısıtlanan hareket alanıyla, düşünme ve sorgulama yetilerini kullanamamaktadırlar. Popüler kültür, değişebilir ve diğer kültür türlerinden daha hızlı bir kendini yenileme hızına sahip olmaktadır. Endüstri aracılığıyla üretilen popüler kültür ürünleri tüm topluma yayılmaktadır ve ekonomik açıdan da kabul edilmektedir. Bu sebeple popüler kültür, var olması ve varlığının devamlılığını

sürdürebilmesi açısından ekonomik bir boyuta da sahiptir ve toplumsal olaylar aracılığıyla varlığını hissettirmesi gerekmektedir.

Theodor Adorno, *"Minima Moralia"* adlı kitabında popüler kültürü eleştirel bakış açısı çerçevesinde ifade etmiştir. Popüler kültürün, insanları eğlendirmek ve eleştirel düşünceden ve siyasi angajmandan uzaklaştırmak için işlev gören kültür endüstrisinin bir ürünü olduğunu savunmuştur. Ayrıca popüler kültürün statükoyu sürdürdüğüne ve mevcut güç yapılarını ve ideolojileri güçlendirdiğini öne sürmüştür. *Adorno*, popüler kültürü, insanları pasif tutan ve kültür endüstrisinin şirketlerin egemenliğini destekleyen bir manipülasyon biçimi olarak görmektedir. Ona göre popüler kültürün kısıtlamaları içinde gerçek sanatsal ifade bulmak oldukça zordur ve bunun genellikle sığ, kalıplaşmış ve eleştirel veya yaratıcı içerikten yoksun olduğunu ifade etmiştir (Adorno, 2014, s. 129).

Popüler kültür, tüketicileri etkilerken popüler olan şeyler, ambalajlanmış ve süslenmiş olarak tüketicilere sunulmaktadır. Bu amaçla tüketiciler, manipüle edilerek trende dahil olma durumunda kendilerini huzursuz hissederler. Trende dahil olduğunda ise, yapay bir mutluluk duygusu uyandırılır ve tüketiciler, bu durumu kendilerinin yaratmış olduğu bir kimlik sayar. En kötü senaryoda, birey bu döngüyü her gün yapar ve yapmaya devam etmektedir.

Marx da popüler kültürü kapitalist sistem içinde üretilen bir ürün olarak görmüştür ve bu ürünün üretilme amacının sınıf ilişkilerinin ve ekonomik sistemin sürdürülmesi olduğunu savunmuştur. O, popüler kültürün toplumsal düzeni sürdürmede önemli bir rol oynadığını ve bu nedenle burjuva sınıfının çıkarlarına uygun bir şekilde manipüle edildiğini iddia etmektedir. İnsanlık tarihi boyunca farklı toplumsal yapıları yaşamış, bu yapılar arasında da ilkel, köleci, feodal ve kapitalist yapılar bulunmaktadır. Her yapının kendine özgü bir üretim ve paylaşım tarzı vardır ve bu paylaşım ilişkiler arasındaki güç dengelerini de etkiler. İlkel toplum, insanların doğayla mücadelesindeki zayıflıklarından kaynaklanmıştır (Marx, 1999, s. 264). İnsanlık tarihsel süreç içerisinde üretim ve paylaşım sistemlerinde değişim yaşamıştır. İlk zamanlarda insanlar hayatta kalma için avcılık ve toplayıcılık yapıyor ve tüketim ortak bir paydada gerçekleşiyordu. Ancak zamanla insanlar üretim araçlarını geliştirerek fazlasını üretmeyi başarmıştır ve üretim araçlarını kontrol eden bir baskın güç oluşmuştur. Bu, bugüne kadar devam eden

sınıf tartışmalarının temelini oluşturan üretim sistemlerinin yönetim ekipleri ile işçi kavramına hakim olma durumunu ortaya koymuştur (Ertürk, 2011, s. 1508).

Ekonomi politik yaklaşım, medya ve ekonominin ilişkilerini inceleyen ve bu ilişkilerin oluşturduğu söylemi açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kapitalist güçlerin kontrol ettikleri üretim araçlarının sürekliliğini sağlamak için yapabilecekleri her şeyi denemelerini görmektedir ve medya ve kapitalizmin ilişkilerini araştırmaktadır. Ekonomi politik yaklaşımın dört temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar: bütünlüğü, tarihsel boyutu, devlet müdahalesi ve kapitalizmin denge içinde olması, medya ve iktidar arasındaki ilişkiler ve kültürel üretimin benzerliği olarak sınıflandırılmaktadır. Bu özellikleri, ekonomi biliminden farklı kılmaktadır. Ekonomik politik yaklaşımın temel açısı, Aydınlanma Dönemi'nin özgürlükçü ve eşitlikçi dokusuna dayanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımın ilkeleri dönemin sosyo-ekonomik ve siyasi koşullarına göre şekillenmiştir.

Ekonomi politik yaklaşım, ekonomik süreçlerin ve etkileşimlerinden bağımsız olarak kültürel, sosyal ve politik etmenlerin de değerlendirildiği bir ekonomik analiz yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, Marksist ekonomi teorisine dayanmaktadır ve öncelikle kapitalist sistemi, üretim araçlarının kontrolü ve kapitalist güçlerin medya ile ilişkilerini incelemektedir. Ekonomi politik yaklaşımı, bütüncüllük, tarihsellik, devlet müdahalesi ve medya-iktidar ilişkileri gibi özellikleriyle diğer ekonomik yaklaşımlardan farklılaşmaktadır (Özer, 2012, s. 26).

Marx'ın ekonomi politik yaklaşımı, kapitalizmin işleyişi ve toplumsal yapıları üzerine kurulmuştur. Kapitalizmi sınıf mücadelesi ve üretim araçlarının kontrolündeki güç ilişkileri gibi faktörlerin etkisi altında incelemiştir. Marx'a göre, kapitalist toplumda işçiler tarafından üretilen zenginliğin çoğu, üretim araçlarını kontrol eden kapitalist sınıf tarafından ele geçirilmektedir. Bu nedenle, Marx'ın ekonomi politik yaklaşımı, kapitalizmin çalışma koşulları, sınıf mücadeleleri ve ekonomik yapıları gibi konuları incelemektedir. Dijital çağın medyaya etkisi ve siyasi yapıların medya kullanımındaki rolü öne çıkmaktadır. Marx, kapitalist rejimin üretim alanlarına hakim olduğunu ve gerçek ideolojinin kapitalist öncesi dönemden miras aldığı yasaları zahmetsiz ve yumuşak bir şekilde uygulayabildiğini ifade etmiştir. Ayrıca iktidarlar yapılan işlerinin yasal olarak uygulandığını ve ekonomik ilişkilerin güçler tarafından anlaşılmaz bir

şekilde uygulanmasının ekonomi politik yoluyla gerçekleştiği de öne sürmektedir (Marx K., 2003, s. 105).

Ekonomi politik, iletişim bilimlerine entegre olmuş ve bir uzvu haline gelmiştir. Aydınlanma çağından bu yana, iletişim endüstrisinde gerçekleşen üretim, dağıtım ve tüketim arasında gerçekleşen ilişkiler devlet, hükümet, muhalefet ve medya sahipleri tarafından belirlenmiş ve 21. yüzyılda da değişmemiştir. Ancak, 1980'lerde başlayan neoliberalizm politikasıyla birlikte medya endüstrisi esnek kurallara dayalı hale gelerek büyük sermayelere hizmet etmeye başlamıştır (Yaylagül, 2014, s. 134).

Ekonomi politik yaklaşımı, ekonomik sistem ve işleyişin güç dengeleri ve çıkarları konusu üzerine odaklanan bir sistemdir. Yaklaşım, devletlerin ve hükümetlerin ekonomik yöntemlerine eleştiriler getirmiştir ve devletin ekonomik alanda ticareti müdahil olmamasını ve piyasa dengesinin sözleşmelerle belirlenmesini önermektedir. Bu doğrultuda ekonomi politik yaklaşımın, kapitalist sistem ve toplumsal eşitsizlikle ilgili geniş bir sanayileşme alanını kapsadığı söylenilebilmektedir.

Sonuç olarak, Frankfurt Okulu'nun tüm üyeleri eleştirel teoride ideolojik inanç ve tutumların yanlış olduğunu vurgulayarak 'bilgi 'nin temel alınmasını hedeflemektedir. Yoksa eleştirel teoriyi benimseyenlerin toplumun meşru aygıtları tarafından getirilen baskılara direnme yeteneği doğrultusunda özgürleştirici etkisinden söz edilmesi mümkün olmazdı. Dolayısıyla eleştirel teoriler 'doğru' olmalıdır, çünkü toplumun meşrulaştırma amacı güden ideolojileri 'doğru' olma iddiasında bulunmaktadır (Geuss, 2002, s. 141).

2.3.İngiliz Kültürel Çalışmaları

Sosyal bilimler alanında insan gerçeğini anlamak için kuramlar, anlayışlar ve yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmıştır. İnsan odaklı olan olayların değerlendirilmesi, problemlerin önceden ortadan kaldırılması gibi durumların ele alınması gerekmektedir. Marx, insanın merkezde olduğunu ve bilimin insan pratiğini anlamaya yarayacağını belirtmiştir. O, insanın bilincinin bilim sayesinde anlaşılması gerektiğine inanmıştır. Ancak, liberalizmin insanı sadece iktisadi gelişmenin bir araç olarak görmesi mümkündür (Türkkan, 1999, s. 357). Bu nedenle, düşünce eylemi, insanın bir parçası olarak değerlendirilmelidir ve bilgi arama ve ideoloji oluşturma gibi zihinsel sistemler tarafından insan tarafından kendine ve toplumuna uygulanması şeklinde değerlendirilmelidir. Marx ve Engels de gerçek insana ulaşmak için, düşünce, hayal ve

hikayelerden değil, insanın gerçek yaşamından başlamayı tercih edeceklerini ifade etmektedir. Bu görüş çerçevesinde gerçek hayatın temeline dayanarak insanların gerçek hayat sürecinin yansımalarının ve ideolojik yansımalarının nasıl geliştiğini de gösterebildiklerinin altını çizmişlerdir (Marx & Engels, 2011, s. 14).

Sanayi devriminin başlamasıyla birlikte dünyadaki tüm kuramlar, anlayışlar, sistemler ve alışkanlıkların yeniden üretilmeye başlanmıştır. Bu değişimin iletişim araçlarının da gelişmesine, sınırların ortadan kalkmasına ve haberleşmenin sınır ötesi olmasına neden olmuştur. Medya araçları da bu değişimlere eklenmiştir ve sanayileşme süreçlerine eklendiğinde, yöneticilerin toplumu kitleleştirmek için iletişim mecralarını kullanması sonuçları meydana gelmiştir. Medya, organ ve araçları ticari faaliyetler haline geçmiş ve kitle iletişim yapıları da ticari görünmeyen ama ticari yapılar haline dönüşmüştür (Demir, 2007, s. 95). İnsanlar sanayileşme sürecine girdiğinden itibaren, kitleleşme ve sınıfsal farklılıklar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarım gibi temel geçim kaynakları sanayileşme ile birlikte değişmiş ve insanlar işgücü olarak kabul edilmiştir. Tarım toplumunda insanlar ve işgücü olarak da hayvanlar kullanılırken, sanayi toplumuna geçilmesiyle birlikte insan başlı başına işgücünün kendisi olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm süreci sonucunda, işçi ve işveren olarak iki farklı sınıf oluşmuştur.

Sanayileşmenin ortaya çıkardığı sınıfsal ayrışma neticesinde, işçi/emekçi kesimi de maddiyat odaklı bir sisteme girmeye başlamış ve bu durum insanların yaşamının da ekonomik üretimi haline gelmiştir. Eleştirel bir yaklaşım benimsenerek, insanlar gizli zorlamalardan kurtulmayı amaçlamalı, aydınlanma ve özgürleşme yolunda çaba sarf etmelidir. (Geuss, 2002, s. 77). Bu nedenle, Frankfurt Okulu ile eleştirel yaklaşım arasındaki bağlantıyı, yakın bir etkileşim olarak tanımlamak uygun olacaktır.

Frankfurt Okulunun öncü üyeleri *Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Theodor Adorno, ve Erich Fromm'dur.* Bu teorisyenler, Marx'ın düşüncelerini yeniden değerlendiren ve orta sınıf Yahudi ailelere mensup olan kişilerdir. Frankfurt Okuluna göre, insana ilişkin fikirler insanın yaşadığı toplumla direkt ilgilidir. Bu sebeple, Rus devrimi ile birlikte özellikle kapitalizmin egemen olduğu toplumların yanı sıra sosyalist görüşün desteklendiği toplumların da meydana gelmesi, Frankfurt Okulu'nun oluşum aşamasında çok önemlidir (Kızılçelik, 2004, s. 101). Frankfurt Okulu, *Marx'ın* ekonomi politik eleştirisi yaklaşımının bir devamı veya uzantısı olarak görülebilir. Frankfurt

Okulu, *Marx'ın* toplumsal sınıflar ve sınıfsal mücadeler konularına odaklandığı ekonomik analiz yanı sıra, kapitalizmin insanlar üzerindeki psikolojik,sosyolojik ve kültürel etkilerini de ele alır. Bu nedenle, Frankfurt Okulu, *Marx'ın* ekonomi politik eleştirisinin yanı sıra insanın toplumsal oluşum içerisindeki yerini ve toplumsal yapıların insanlar üzerindeki etkilerini de inceler (Connerton, 1976, s. 15).

Marx tarafından savunulan eleştirel yöntem, dünyanın varlığını insan bilincine bağlamaz, bağımsız bir bileşen olarak görür. Marx'a göre dünya, ruhsal veya zihinsel değil, maddi bir kökendir. Dolayısıyla, Marksist materyalizmin mal, meta ve özellikle para odaklı olması yanlıştır. Marx, insanların maddi ilişkilere bağlı olduğuna ve bu ilişkilerin toplumdaki normlar ve günlük pratikleri belirlediğine inanır ve bu ilişkileri kritik eder. O, bireysel farklılıkları azaltan ve toplumsal sınıf farklılıklarını arttıran bir maddi temelli olaylar zincirinin oluştuğunu savunmaktadır (Coser, 2010, s. 95).

Kapitalist sistem veya devlet yapısı, kitle iletişimi üretimine ihtiyaç duyduğu kaynaklara ve sürekliliğini sağlamaya yarayan mekanizmalara sahiptir. Ancak, kendi yaşam koşullarını üretme becerisi yoktur ve bu koşulların onaylanması gerekmektedir. Kapitalist sistemde, insanlar para kazanmak için çalışması gereken koşulları belirleyen kapitalist otoriteler tarafından belirlenen şeylere ihtiyaç duymaktadırlar. Yani, insanlar para kazanmak amacıyla emek harcar ve bu amaçlarına ulaşmak için çalışırlar (Demir, 2018, s. 71).

Marx, kapitalizm sistemini eleştirel bir yaklaşımla incelerken kapitalist sermayeyi, insan emeğinin sömürülmesi sonucu oluşan ürünlerin artan bir kısmının sermaye sahiplerine ait olması olarak tanımlamaktadır. Marx'ın görüşüne göre kapitalist sistem, çalışanların ekonomik ve sosyal açıdan sömürülmelerine ve ezilmelerine yol açar. Ayrıca kapitalist sermaye, devamlı olarak kâr elde etmek amacıyla üretimi artırmaya ve rekabeti arttırmaya çalışır ve bu da sınıfsal ayrımları ve toplumsal eşitsizlikleri arttırır (Marx, 2003, s. 38). Bu durum kapitalist sistemin erişiminde kitle iletişimini etkileşim aracı olarak kullandığını göstermektedir.

Kitle iletişimi, kültür endüstrisi ve mesajın, kitle iletişiminin büyük ölçüde izleyici kitlesine bilgi ve eğlence yaymanın organizasyonu olduğu geniş bir ilişkisi bulunmaktadır. Kültür endüstrisi, film, müzik ve haber gibi kültürel ürünlerin üretimini ifade eder. Mesaj olarak bilinen bu ürünler, sembollerle kodlanır ve izleyiciye anlam

taşır. Kitle iletişimi, kültür endüstrisi ve mesaj arasındaki ilişki, kitle iletişim kuruluşlarının büyük bir izleyici kitlesine ulaşmayı hedefledikleri için kültür endüstrisinin ürünlerini kullanmaktadır. Bu kültürel ürünlerdeki mesaj, izleyiciye yayılan içeriktir. Mesaj, izleyicinin düşüncelerini, inançlarını ve davranışlarını etkileyebilir. Bunun için başta mesaj ve içerikler olmak üzere pek çok unsurun incelemeleri yapılmıştır.

Bu ve benzer incelemeler yapılırken eleştirel açıdan yapılan sınırlandırmalar da bir o kadar önem taşımaktadır. Mevcut sistemi eleştiren ve Marksist siyasal ekonominin hükümranlığını ilan eden bir eleştirel yapıya sahip olan yapılar, medya alanına hakim olma özelliklerine sahiptirler (Erdoğan, 2007, s. 169). Araştırmalar göstermektedir ki, medya çalışmalarına hâkim olmayı amaçlayan ancak başarabilen az sayıda düşünce geleneği bulunmaktadır. İngiliz Kültürel Çalışmalar yaklaşımı da benzer eleştirel yaklaşımlardan biri olarak medya incelemelerine hâkim bir yaklaşımdır. Kültür ve kültürel ürünler açısından kültürel çalışmalar, İngiliz kültür çalışmaları yöntemleri ve postmodern/postyapısalcı yöntemler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. İngiliz Kültür Çalışmalarının medya metinlerine yaklaşımı medya perspektifi tarafından belirlenmiştir. Bu açıdan medya, toplumun egemen ideolojisini ve değerlerini çoğaltan bir kurum olarak görülmektedir. Ayrıca bu yöntemin en önemli özelliği, medya metinlerinin ideolojik bir çözümlemesini sağlamasıdır (Dağtaş, 1999, s. 354).

Frankfurt Okulu'ndan başlayarak 1980'lerde 'değer' bazlı toplumsal değişimlerin etkisiyle ortaya çıkan Kültürel Çalışmaların İngiltere'de ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Sosyalizmin çöküşü ve 'izm'li ideolojik ve siyasal sistemlerin gerilemesi, kültürel bazlı toplumu ilgilendiren çatışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır. Ayrıca yeni medya teknolojileri kültürel çeşitlilik ve özerkliği teşvik etse de, kültür üzerindeki müdahalelerin riskini de beraberinde getirmiştir (Kellner, 2010, s. 29).

Kültürel Çalışmalar, kültürü yeniden inşa etmek ve dünyayı algılamak açısından dilin önemli bir işlevi olduğu konusunun altını çizmiştir. Ayrıca dilsel dönüşüm kendisinden daha geniş bir perspektifte ve iki yönde kurulan "kültürel dönüşüm" e dahil olan bir parça haline gelmiştir (Barker & Galasinski, 2001, s. 1). Kültürün dönüşüm geçirmesi ile beraber kavramın kitleler tarafından algılanış biçiminde de değişim görülmüştür. Dolayısıyla kültür kavramı roman, film, resim gibi içinde estetik kaygı barındıran durumlardan ziyade toplumsal oluşum içerisinde "anlam" üretimi ve

değişimi açısından ele alınmaya başlamıştır. Bu doğrultuda iki farklı insanın aynı kültüre mensup olduğu çıkarımına varmak onların dünyayı algılayış biçimlerinin yani duygu ve düşüncelerini benzer şekillerde ifade ettikleri anlamına gelmekteydi (Hall, 1997, s. 2).

Globalleşme süreci içinde kültür, paylaşıldıkça değişim göstermektedir. Küresel medya şirketlerinin bütün dünyaya dağıttığı içeriklerin insanlar tarafından paylaşılan anlamlar haline gelmiş olduğu da ifade edilmiştir. Ayrıca, dil kültürü taşıyan ve toplumsal pratiklerdeki anlamları yüklenen bir araçtır. Nihai olarak bakıldığında dil, tarafsız bir araç olmayıp toplumsal pratiklere anlamlar yükleyen bir araçtır denilebilmektedir (Yetim & Erdağ, 2018, s. 83).

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmaları olarak bilinen İngiliz Kültürel Çalışmalar yaklaşımı, 1960'lardan itibaren multidisipliner bir yaklaşımla kültürel eleştiri yapma amacıyla başlamıştır. İlk çalışmalar, Richard Hoggart tarafından yapılan 'Edebiyatı Kullanmak' başlıklı çalışma ile dönemin şartları, sorunları ve kültür politikaları ekseninde yoğunlaşmıştır. Hoggart burada, kişilerin kültürel kaynaklar ekseninde yaşamalarını ve kimliklerini oluşturma süreçlerini incelemiştir. Stuart Hall ise Hoggart'ın yerine okulun yönetimine geçmiştir (Dağtaş, 1999, s. 337).

İngiliz kültürel çalışmalar okulu kültürel alanı, toplumsal iktidar ilişkilerinin temellerinin atıldığı ve yeniden üretiminin gerçekleştiği alanlardan biri olarak ifade edilmektedir. Ayrıca okul, kültürel alanla ilişkili olan her türlü kolaycı ve indirgemeci yaklaşımı reddederek kültürü yapı- özne, yüksek kültü- popüler kültür adı altında ikili kavramlar üzerinden işleyen basitleştirici şemaları sorgulama gereği duymuştur (Özçetin, 2018, s. 186). Kültür kavramı için, kültürel çalışmaların anlam inşası konusunu vurgulaması üzerine 'yapısalcılık' ve 'post yapısalcılık' kavramları da bağlantılı hale gelmiştir. Kültürün analizinin sağlanması, anlamın oluşumu ve dolaşım süreçlerini anlamlandırma adına yapısalcılık ve post yapısalcılık kavramları teorik açıdan önemli katkılar sağlamıştır. Barker'a göre kültürel çalışmalar kapsamında yapısalcılık ve post yapısalcılığın yerini anlayabilmek için Marksizm'in kültürü teorikleştirirken karşılaştığı problemleri anlayabilmek gerekmektedir. Marksist kültür teorisinde ekonomik üretimin yani yapının kültürel üst-yapı bağlamında kuvvetli bir etkisinin bulunduğu varsayımına ulaşılmaktadır ve bu durum doğrultusunda ekonomik indirgemeciliğe sebep olmaktadır. Fakat bu durum karşısında kültürel çalışmalar

kuramcıları ekonomik durumların yanında kültürün bağımsız belirleyicileri üzerine de çalışılması gerektiğinin altını çizmişlerdir (Barker C., 2010, s. 1291-1292).

Kültürel çalışmalar yapan bu merkezin kuruluş amacının en önemli noktası İngiliz kültürünü Amerikan kültüründen korumak olmuştur. Raymond Williams *ve* Richard Hoggart, başta işçi sınıfı olmak üzere İngiliz kültürünü Amerikan kültürünün etkisi altına almasından rahatsız olarak bu konuda araştırma yapmaya teşvik etmiştir. Stuart Hall ise Amerika'nın kuşatmacı politika izleyen kültürünün kendi etnik kültür ve var olan kimliklerinin kaybolması konusunda endişelenerek kurulan araştırma merkezine katılmıştır (Güngör, 2011, s. 247-248).

Kültürel çalışmalar ekseninde kullanılan dil modellemesinde inşacı ve yansımacı olmak üzere iki farklı dil modeli kullanılmaktadır. İnşacı dil modeli verilen veriler üzerinden öğrenme yaparak cümle üretirken, yansımacı dil modeli verilen cümle üzerinden direkt olarak tahmin yapmayı amaçlar (Gökalp, 2019, s. 36). İnşacı dil modeli, verilen veriler üzerinde öğrenme yaparak daha önce görmediği cümleleri tahmin etmeyi amaçlar. Bu modelde, veri setindeki örnekler üzerinden modele öğrenme gerçekleştirilir ve model bu öğrenme sonucu veri setindeki cümlelere benzer cümleler üretmeyi amaçlar. Yansımacı dil modeli ise verilen cümleyi direkt olarak tahmin etmeyi amaçlar. Bu modelde, verilen cümleye benzer cümleler üretilmez, sadece verilen cümlenin devamı ya da tahmini yapılır. Medyanın toplumsal inşa sürecindeki önemi oldukça büyüktür. Medya, yeniden gerçeklik üretmekle kalmaz bununla birlikte onun tanımını da yapar. Medya dünya, hayat ve toplum hakkındaki anlamın oluşmasında önemli bir rol üstlenmektedir ve dolayısıyla, medyanın ideolojik bir işlevi yerine getirdiği de ispatlamaktadır (Kazancı, 2002, s. 78).

İngiliz kültürel çalışmalarının araştırmalarından biri Marksizm etkisi ile birlikte kitle iletişim araçlarının ürettiği metinlerin ideolojik olarak yeniden üretim açısından incelenmesidir. Bu görüş doğrultusunda *Antonio Gramsci, Stuart Hall, Louis Althusser'in* görüşleri bağlamında medyada yer alan ve ideolojik görüş barındıran metinlerin, gerçekliği değiştirerek çarpıtıcı bir imge yarattığı konusu savunulmaktadır (Smith, 2005, s. 213). İngiliz kültürel araştırmalarında kültür kavramı ise estetik anlamından ziyade politik bir anlam barındırmakla birlikte gündelik yaşamı konu alan bir kavramdır. Politik açıdan ele alınan kültür kavramı mücadele ve çatışma alanını ifade etmektedir. Bu yapısı ile kültür, günlük yaşamın toplumsal bağlantılarını

üretmekte ve bunların yeniden inşa edilmesinde etkili bir rol oynamaktadır (Storey, 2000, s. 9-10).

İngiliz kültürel okulu medyayı hegemonik bir kurum olarak görüp popüler kültürü ise güçsüz bırakılmış ve marjinal grupların buluşma ve direnme alanı olarak tanımlamıştır. Okulun ele aldığı hegemonya kavramı ise Gramsci'nin hegemonya kavramı hakkındaki görüşlerine dayanmaktadır. Gramsci'nin görüşüne göre hegemonya yöneticilerin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kitlelerin üzerinde baskı kurduğunun altını çizmektedir. Bir başka ifade ile medya, egemen sınıfın çıkarlarına hizmette bulunup gerçekleri yeniden üreterek rızanın üretimininin gerçekleştiği ideolojik saha olmaktadır (Tılıç, 1998, s. 46). Hegemonya kavramı *Gramsci* tarafından sınıflar arasında ve sınıflar içerisindeki ilişkileri irdelemek amaçlı ortaya konulmuştur. Burada kendiliğinden oluşan bir rızanın üretiminden bahsetmek mümkün olmaktadır. Hegemonya kavramı, toplumsal formasyonların düzeyleri içindeki ayrımı korurken aynı zamanda bir arada kalmalarına da imkân sağlamaktadır. Bu yüzden Gramsci, siyasal hegemonya ya da felsefi hegemonya kavramını kullanmaktadır. Gramsci, hegemonya kavramının yaratıcısı olarak *Lenin'i* kabul etmiştir fakat Lenin'in bu kavrama ilişkin fikirleri siyasal düzlemde sınırlı kalmıştır. Ayrıca Gramsci'nin siyasal hegemonyaya yaptığı göndermeler bu kavramın geniş bir anlam taşıdığına işaret etmektedir. Yönetici sınıfın hegemonyası sadece siyasal düzlemde değil, aynı zamanda toplumsal yaşam ve düşüncenin her yönüne etkide bulunmaktadır (Hall ve diğerleri, 1985, s. 13).

İlk başlarda kültürel çalışmalar okulunda Althusser ve Gramsci'nin yaklaşımlarına göre çalışmalar yapılırken sonrasında bu durum yerini postmodernizme bırakmıştır. 1980'lerden sonra kültürel çalışmalar okulunda postmodern yaklaşımlara yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmasının nedeni ise postmodernizmin, toplum ve kültür hakkında farklı bir bakış açısı sunması olarak ifade edilmiştir. Postmodernizm, kültürü ve toplumu birçok farklı faktörün etkisi altında oluştuğunu ve bu faktörlerin birbirleriyle sürekli olarak ilişkiler içerisinde olduğunu vurgular. Bu nedenle, postmodern yaklaşım, Gramsci ve Althusser gibi marksist veya yapısalcı yaklaşımlardan daha fazla çoklu boyutlu bir bakış açısı sunar ve kültür ve toplumun çok yönlü bir analizine izin vermektedir (Etike, 2018, s. 22).

Kültürel çalışmalar, kültürel pratiklerin bir ürünü olarak yaşantı vurgusunu yaparken, Richard Hoggart ve Raymond Williams'ın kültür geleneğinde yer alan

ekonomik indirgemeciliğe karşı çıkmaktadır (Hardt, 1999, s. 53-54). Farklı bir yaklaşım ile, kültürel çalışmaların ele aldığı yaklaşım, siyasal ekonomik yaklaşımı benimseyen düşünürlerin kültürel ürünleri açıklamada ele aldıkları altyapı-üstyapı ayrımını olumsuz karşılayarak "toplumsal varlık ve toplumsal bilinç arasında, altyapı-üstyapı ayrımının izin vereceğinden çok daha karmaşık bir diyalektik olduğunu ileri sürer" ifadelerine yer verir (Fejes, 1999, s. 312).

Ayrıca İngiliz kültürel çalışma alanlarını ırkçılık ve thatcherizm gibi siyasi ideolojiler üzerine geliştirmiştir. Stanley Cohen, bu kanalın temsilcisi olarak "Ahlaki Panik" kuramından faydalanmıştır. 70'li yıllarda İngiltere'de kapkaç oranlarında bir artış gözlemlenmese de medya olan olayları sansasyonel bir şekilde ele almış ve hükümet bu konuda sert önlemler almıştır. Sansasyonelleştirme sürecinde ise, insanların mahremiyetine ait konular, olmayan bir durumu olmuş ya da olabilecek gibi sunma, toplumda ünlenen kişileri afişe etme gibi konuları işlemektedir (Mutlu, 1999, s. 152). Bu konuda medyanın ideolojik aygıtı gibi çalışarak sorunları abartarak ilettiğini ileri süren Stuart Hall, medya yayınları sonucu oluşturulan ahlaki paniğin göçmenler karşı ırkçı politika ile birlikte düşmanca olduğunu ifade etmiştir. Hall, 1960'lı yıllarda işçi grevleri ve eylemlerine medyanın kapitalizmi korumak adına yer vermediğinin, verse bile sıradan bir olay gibi yansıttığı konusunun altını çizmiştir (Smith, 2005, s. 219).

Kültürel çalışmalar okulunun en tanınmış yöneticisi olan Stuart Hall, edebiyata önemli katkılarda bulunmuştur ve muhtemelen okulun çalışmalarının tanınması konusunda da en önemli çalışmaları yapan kişi olmuştur. Hall'ün çalışmaları sadece okul içinde yürütülen araştırmaları şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda çok çeşitli kültürel ve sosyal çalışmaları da etkilemiştir. Hall'ün yaklaşımı, Althusser'in "ideolojik devlet aygıtları" teorisinden ve Gramsci'nin "hegemonya" teorisinden etkilenen Marksist kültürel perspektiflere dayanıyordu. Hall'e göre medya, toplumda egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda hizmet etme ve içerikleri yeniden üretme eğilimi gösterirken, aynı zamanda ideolojik mücadele alanı da yaratma görevini de üstlenmektedir (Özçetin, 2010, s. 143-144).

Medya içeriklerinin alımlanmasını konu alan görüşleri ile tanınan Stuart Hall'e göre medya içerikleri yalnızca tek yönlü olarak alımlanmaz, okuyucular veya izleyiciler tarafından bu içeriklerin anlamı da aktif olarak üretilir ve yorumlanır. Medya tarafından sunulan mesajlar, izleyici tarafından yapılan anlam çıkarımlarına, kültürel, toplumsal ve

bireysel bağlamlara göre farklılaşabilir. Hall, bu farklılaşmanın medya içeriklerinin alımlanması sürecinin "aktif okuma" olarak adlandırılan bir yapısı olduğunu belirtir (Şeker & Şimşek, 2012, s. 113). Bu yapıyı üç ayrı biçimde tanımlayan Hall, üç temel başlıkta okuma biçimlerini sınıflandırmıştır. Hall'ün okuma biçimlerinden ilki olan Hegemonik Okuma biçimi, sosyal ve kültürel metinlerin nasıl yapılandırıldığını ve nasıl yorumlandığını ele alan bir okuma tekniğidir. Bu okuma biçimi, metinlerin belirli bir sınıfsal, sosyal ve kültürel hegemonyanın güç ilişkileri tarafından yapılandırıldığını ve metnin bu ilişkileri nasıl yansıttığını analiz etmeyi amaçlar. Hall, bu okuma biçimini kullanarak, metinlerin belirli bir hegemonik anlatı tarafından nasıl yapılandırılabileceğini ve nasıl eleştirel bir okuma yapılabileceğini gösterir. Bir diğer okuma biçimi olan Hall'ün Müzakereci Okuma biçimi, medya metinlerinin yalnızca belirli bir toplumsal sınıf veya grup tarafından yapılan bir müzakere olarak görülmesini varsayan bir medya okuma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, metnin belirli bir toplumsal grup tarafından ne şekilde yapılandırılabileceğini ve nasıl kullanılabileceğini inceler. Aynı zamanda, müzakereci okuma biçimi, metnin belirli bir toplumsal grup tarafından nasıl yapılandırılabileceği konusunda fikirler üretir ve metnin nasıl okunabileceği konusunda öneriler sunar. Stuart Hall'ün okuma biçimlerinden sonuncusu olan muhalif okuma biçimi, medya ve kültür çalışmaları alanındaki çalışmasının bir parçasıdır. Bu okuma biçimi, medya metinlerinin ve içeriğinin toplumun egemen ideolojisi tarafından belirlendiğini ve onun tarafından nasıl çoğaltılabileceğini inceler. Muhalif okuma biçimi, metnin içeriğinin yapı taşlarını ele alarak, egemen ideolojinin nasıl teşvik edildiğini ve nasıl saklandığını analiz etmeyi amaçlar. Bu okuma biçimi, medya ürünlerinin ideolojik çözümlemesini ve güç ilişkilerinin gösterilmesini öncelikli olarak hedefler (Hall, 1973, s. 2-3). *Hall'ün* sınıflandırması en etkili yol olarak kabul edildiğinde, muhalif okuma ile neredeyse aynı şey olarak tanımlanır. *Hall'ün* muhalif yaklaşımı kuramlarında da kendini göstermiştir.

2.3.1..Düşünsel Temelleri

Eleştirel yöntemler, 1970'lerden itibaren önem kazanmaya başlayan uluslararası iletişim alanına yönelmeye başlamıştır. Pozitivist okul, uluslararası ilişkileri herkesin kalkınma çabalarına pozitif bir bakış açısı ile entegre etmeyi amaçlarken, Marksist yaklaşımlar ve araştırmalar sömürü ve neo-emperyalizm, yeni-sömürgecilik, kültürel emperyalizm ve medya emperyalizmi süreci açısından açıklamışlardır. Bu yöntem ve

çalışmalar, doğrudan sömürgecilikten yeni sömürgeciliğe geçişe, bu geçişte siyasi ve ekonomik yapıların dönüşümüne ve bu geçiş için gereken teknolojik ve mesleki ideolojik değişimlere odaklanmaktadır (Erdoğan, 2007, s. 171).

Eleştirel analizin amacı, sadece toplumla uğraşan bir pratik olarak kalmakla yetinmeyenler için, kitle iletişimi hakkındaki bilgileri elde etmek ve egemen bilincin dengelemesi için kullanılabilecek karşıt iletişim sistemlerinin oluşturulmasıdır. Aynı zamanda, ezilen toplumsal tabakalar ve sınıflar arasında devrimci bilinç oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Erdoğan, 2007, s. 174).

Eleştirel medya yaklaşımı, klasik Marksist görüşlerden farklıdır. Marx, kültür ve ideolojiyi üstyapının bir parçası olarak görürken, Avrupa'daki bazı Marksist düşünürler, Marx'ın öngördüğü sosyalist devrimin gerçekleşmemesi ve faşizmin yükselişi gibi gelişmeleri anlamaya çalışmak için kültür ve ideolojinin rolü üzerine düşünceye başlamışlardır.

Eleştirel yaklaşımdaki ideoloji kavramı, siyasi ideolojinin yaptığı gibi içsel olarak tutarlı bir inanç sistemini temsil etmemekle birlikte, aksine iletişim, endüstriyel ürün taşımanın bir biçimi haline geçerek statükoyu çoğaltmakta ve insanları da içine dahil etmektedir. Böylece eleştirel bilinç, toplumsal ilerleme ve insan aydınlanması için gerekli olan, ortadan kalkmaktadır. Kitle iletişim endüstrisi, yanlış farkındalık ve yanlış fikir birliği üretirken, tüm bu sistemlerin aslında insanların kendilerine ve birbirlerine olumsuz etkilerinin olduğu görüelbilmetedir (Arık, 2008, s. 65).

Batılı Marksist bakış açısına bağlı eleştirmenler, kültür ve ideolojinin mevcut toplumsal ilişkilerin devam ettirilmesinde ve yeniden üretiminde önemli bir rolünün olduğunu ifade ederler. Ayrıca işçi sınıfı bilincinin ve ideolojisinin görünür gelişiminde kapitalist kültür ve ideolojinin önemini vurgularlar, ancak aslında bu gerçek bir gelişme olarak görülmemektedir. Bunlara ek olarak sosyal kurumları ve medyayı, burjuvazinin egemen fikir ve görüşlerinin topluma iletilmesi aracı olarak görmektedirler (Şen & Çetinkaya, 2013, s. 82).

Temel/üstyapı formülasyonunda Marx, kültür ve ideolojiyi üstyapının bileşenleri olarak görmektedir. Marx'tan sonra Avrupa'daki bazı Marksistler, Marx'ın öngördüğü sosyalist devrimin gerçekleşmediğini ve hatta faşizmin kök saldığını görerek, tüm bu gelişmeleri anlamak için kültürel ve ideolojik kavramların rolü üzerine düşünmeye

başlamışlardır. Eleştirel yaklaşımın merkezi kavramı, 19. yüzyılın siyasi ideolojileri gibi kendi içinde istikrarlı bir fikir ve inanç sistemini temsil etmeyen ideolojidir. Bunun yerine iletişim, endüstriyel ürünleri taşıma biçimi haline geldikçe, bu biçim statükoyu çoğaltır ve insanları da içine alır. Bu, sosyal ilerleme ve her şeyden önce insan aydınlanması için gerekli olan eleştirel farkındalığı ortadan kaldırır. Kitle iletişim endüstrisi yanlış farkındalık ve yanlış fikir birliği üretmekte ve bu anlamda her şeyi insanlar yapmaktadır. Uzaktan bakıldığında, tüm bu sistemler insanların kendilerine ve birbirlerine yaptıklarıdır. Genellikle Batı Marksizmi olarak anılan bu görüş, kültür ve ideolojinin mevcut toplumsal ilişkilerin devam ettirilmesinde ve yeniden üretiminde önem taşıyan bir rolü olduğunu savunur. İşçi sınıfı bilincinin ve ideolojisinin görünür gelişiminde kapitalist kültür ve ideolojinin önemini vurgulamaktadır, ancak bu gerçek bir gelişme değildir. Sosyal kurumları ve medyayı, yönetici sınıfın kendi hakim fikir ve kanaatlerini topluma iletmesi için bir araç olarak görürler. Eleştirel yaklaşım, toplumsal olaylara farklı açılardan bakabilmeyi, monotonluğu ortadan kaldırmayı sağlamaktadır. Yaklaşım, toplumun ancak eleştirel düşünme yoluyla aydınlanabileceğini savunmaktadır. Buna karşın, eleştirel yaklaşıma karşı gelişen pozitivist yaklaşım, ana akımdan ve çeşitlilikten uzak önermeler oluşturmakta ve böylece toplumun düşünce sistemlerinin önünde deyim yerindeyse "gizli bir engel" oluşturmaktadır. Bütün bu nedenler ışığında eleştirel hareket, toplumu ilerletmek ve daha adil ve eşit bir yaşam düzeni geliştirmek adına adil, eşit ve demokratik bir ortam vaat eden, sınıfsal meseleleri objektif bir şekilde irdeleyen ve çözüme kavuşturan bir yaklaşım çeşidi olarak sunulmaktadır (Çoban & Buz, 2008, s. 82).

Eleştirel yaklaşım ve kültürel çalışmalar alanındaki çalışmaların odak noktasında ideoloji kavramı yer almaktadır. İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneği ve Frankfurt Okulu çalışmaları, ideoloji kavramını merkezinde bulundurmuştur. Araştırmacıların ilgi alanları farklı olmasına rağmen, çalışmalar birçok kaynaktan beslenir hale gelmiştir. Kültür odaklı merkez, metinsellik, ideoloji, anlam ve kimlik konuları gibi iktidar sistemleriyle çoğul ilişkileri sorgulayan karmaşık ve dinamik bir alan olarak öne çıkmıştır. İdeoloji kavramı, 18. yüzyıl Fransız materyalizminin realist bir yansımasını temsil ederek ortaya çıkmış ve ilk başlarda düşünceler bilimini temsil eden bir anlamda kullanılmıştır. Ancak zamanla anlamı farklılaşmış ve üstyapıdakilerin amaçlı olarak ürettiği düşünceler olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu kullanım

yaygınlaşmış ve günümüzde ideoloji, düşünce sistemi olarak anılır olmuştur (Fiori, 2014, s. 87). Andrew Heywood da ideolojilerin birbirlerinden ayrıştığını ve bu nedenle ideolojiyi anlamak ve incelemek için farklı disiplinlerin kullanılması gerektiğini belirtmiştir (Heywood, 2014, s. 22). Frankfurt Okulu, ideolojinin medya araştırmalarına nasıl entegre edilebileceğini göstermiş ve tarih ile iletişim arasındaki bağı ortaya koymuştur. Her ideoloji kendine özgü özelliklere sahiptir ve hem baskıcı hem de özgürlükçü bir içeriği temsil edebilmektedir (Maigret, 2014, s. 88).

İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolünde ideolojinin özellikle de egemen ideolojinin incelenmesine ağırlık verilmiştir. Popüler kültür incelemesi de üst kültür gibi onaylanmaktadır ve sol siyasal kararlar araştırma konularını çoğunlukla belirlemektedir. İngiliz Kültürel Çalışmaları, klasik Marksizmin indirgemeci, doktriner, anti-hümanist ve determinist odaklı yaklaşımına karşı farklı bir yaklaşım benimsemektedir (Turner, 2016, s. 75). Bu ekolde , Louis Althusser'in görüşleri ve yapısalcı yaklaşımlar birleşerek bir bütünlük oluşturmuştur. Bu yaklaşım hem kültür kavramının relatif özerkliğine odaklanmış hem de ideolojik bakış açsının popüler bilinci biçimlenmesindeki rolüne dair somut çalışmalara olanak sağlamıştır (Smith, 2007, s. 208).

Hall'ün Kültürel Çalışmalar geleneğindeki ideolojik yaklaşımı, Ortodoks Marksist yaklaşımın ideolojik tanımını reddetmekte ve izleyicilerin medya içeriklerine aktif bir biçimde katılmaları ve medya içeriklerini yorumlamalarının önemini vurgulamaktadır. Kültürel Çalışmalar Geleneği, izleyicilerin hakim ideolojilere ve değerlere nasıl direndiğini ve medya içeriği tarafından sunulan bu ideolojilere nasıl yanıt verdiklerini araştırmıştır (Hall, 1999, s. 239). Stuart Hall, ideolojiyi, izleyicilerin aktif bir rol oynayarak medya içeriklerinin oluşması ve anlamlandırılması sürecine katılmalarının altını çizen bir yaklaşımla tanımlamıştır. O, medya mesajlarının ilettiği ideolojinin, farklı şekillerde yorumlanabilen bağımsız işaretler haline dönüşebileceği ihtimalini de dikkate almıştır. Hall'e göre, medya, ideolojik bir mücadele alanı olarak hizmet eden içerikleri üreterek egemen sınıfın çıkarının yanı sıra, izleyicilerin aktif bir rolü olduğu bir süreçte bu ideolojik içeriklerin algılanmasına ve yorumlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Medya mesajları, farklı şekillerde yorumlanabilecek otonom semboller olarak değiştirilebilir ve izleyiciler, sunulan egemen ideolojilere ve değerlere direnme ve onları farklı şekillerde anlama şansına sahip olabilmektedir (Hall, 1999, s. 240).

İngiliz Kültürel Çalışmalarının ideoloji üzerine yapılan çalışmalar Batı Avrupa Marksizmi ve yapısalcılıktan kaynaklanmaktadır. Yapısalcı yaklaşım, gösterge sorunu üzerinde durarak anlamın toplumsal bir pratik olarak dille üretildiğini vurgulamaktadır. Althusserci Marksist yaklaşım ve göstergebilimin bileşimi ise medya metinleri üzerine yapılacak olan çalışmalar açısından önemli imkanlar sunmaktadır (Dağtaş, 1999, s. 337). Antonio Gramsci ise ideolojiyi, sosyal mücadelenin bir ürünü olarak tanımlamıştır. Gramsci, toplumun çeşitli sınıfları arasındaki mücadelenin ürünü olarak ortaya çıkan çok sayıdaki fikir sistemini aynı ortamda toplamış ve bu fikir sistemlerinin, toplumun yapısını, ahlakını, inançlarını ve değerlerini biçimlendirdiğini belirtmiştir. *Gramsci*, aynı zamanda, hâkim sınıfın ideolojisinin toplumun genelindeki diğer ideolojilere göre daha dinamik, etkili ve güçlü olduğunu vurgular.

Hall, medya metinlerinin değerlendirilmesini sınıfsal pratikler perspektifi açısından ele alır. O, medyada yer alan metinlerinin sosyal, politik ve ekonomik yapının bir parçası olduğunu ve sınıfsal pratikleri yansıttığını düşünür. Medya metinleri üzerinde yapılan analiz, sınıfsal pratikleri ve onların etkilerini ortaya koyar ve böylece sınıf ilişkilerinin ve egemen güç ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olur. Medya egemen ideolojilerin söylemlerini yaymak ve bu söylemleri yorumlama sürecinde insanları belirli kalıplara sokmak gibi bir görevi vardır. Medya, ideolojik mesajları insanlar aracılığıyla sunar ve bu mesajlar ile öznelerin inşa edilmesini sağlar. Medyanın rolü ve bu rolün insanların anlamını inşa etmesi arasındaki ilişki, kültürel çalışmalar tarafından araştırılan konulardandır. (Dursun, 2004, s. 47).

İngiliz Kültürel Çalışmaları, dil-ideoloji ilişkisi bakımından medya analizlerinde ideoloji kavramsallaştırması konusunda *Volosinov, Althusser ve Barthes'in* yaklaşımlarından etkilenmiştir. Volosinov, ideolojiyi gösterge olarak tanımlar ve ideolojik ürünlerin bir şeyleri temsil ettiğine, ancak göstergenin maddi gerçekliğinden ayrı tutulamayacağına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, toplumsal değer kazanmayan hiçbir şeyin ideolojik dünyaya dahil olamayacağını vurgulamaktadır (Voloşinov, 2001, s. 48).

Gramsci, ideolojiyi iktidar tarafından empoze edilen bir ideoloji kuramı olarak tanımlamadığı gibi *Lukacs'ınki* gibi de heryerdeci ve kendiliğinden olma olarak da görmemiştir. *Gramsci*, her iki unsurları da birleştirerek ideolojinin bir yaşanan ilişki

biçiminde anlaşılması gerekliliğini göz ardı etmemiştir. *Gramsci* ortak duyu olarak adlandırdığı herkes tarafından paylaşılan bilgilerin eklenmesi ve gündelik yaşantının üstesinden gelmenin bir aracı olarak "ideoloji" yi ciddi anlamda gözden geçiren ve araştıran ilk Marksist araştırmacı olmuştur (Hall ve diğerleri, 1985, s. 13-14). *Gramsci'nin* ideoloji tanımı sistematik bir yaklaşımdan yoksun olduğu için belirgin bir kavram olarak tanımlanamamaktadır. Ancak *Gramsci'ye* göre, ideoloji tarihsel mücadele ve hegemonya bağlamında önemlidir. *Gramsci,* ideolojinin temelini materyal olarak tanımlar ve tarihsel bir blok halinde hegemonya mücadelesinde, kitlelerin rızasının sadece ideolojik yollarla kazanılabileceğini dile getirmektedir (Çelik, 1999, s. 110). *Althusser*, ideolojiyi insanların hayatının birçok alanında, örneğin devlet, aile, okul ve kilise vb. kurumlar aracılığıyla günlük hayatlarının belirli bir şekilde yapılandırılması aşamasında açığa çıkan bir kavram olarak tanımlamaktadır. *Althusser,* ideolojinin insanların algısını ve düşüncelerini yönlendirdiğini ve insanların çıkarlarına uygun olarak kapitalist sistemi kabul ettiklerini savunmuştur. *Althusser* ayrıca, ideolojinin belirli bir toplumsal sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını savunması gerektiğini vurgulamaktadır (Smith, 1989, s. 14).

Roland Barthes, ideoloji tanımında semiyolojik bir yaklaşım benimser. *Barthes'e* göre, ideoloji, günlük hayatta kullanılan dil ve semboller aracılığıyla yerleşik düşünce sistemleri ve toplumsal değerlerin tekrar tekrar sunulmasıdır. *Barthes,* ideolojinin toplumda mevcut olan hakim düzenin bir yansıması olduğunu ve insanların toplumsal hayatta kendilerine sunulan kalıplar çerçevesinde düşünmelerini ve hareket etmelerini teşvik ettiğini savunur (Barthes, 2009, s. 32). 20. yüzyılda sosyal bilimler alanında ideolojinin hangi anlama geldiği ve nasıl işlediği konusunda yapılan tartışmalar gündeme gelmiştir. Farklı kuramsal yaklaşımlar arasında "şeyleşme" (*Lucaks*), "hegemonya" (*Gramsci*), "devletin ideolojik aygıtları" (*Althusser*) gibi kavramlar ön plana çıkarılmıştır. Kültürel çalışmalar açısından ise kültür, medya metinleri ve iktidar arasındaki bağlamsal ilişkiler, bu ilişkilerin değişimi ve iktidar ilişkilerinin yerelleştirilmesi analiz edilmektedir (Alver, 2009, s. 31).

2.3.2.Popüler Kültüre İlişkin Yaklaşımları

Popüler Kültür, 20. yüzyılın başından itibaren toplumsal modernleşme sürecinde öne çıkan ve zamanla her alana dahil olan bir kavramdır. Geniş bir şekilde toplumda var

olan pratikler, inançlar ve bunların bir araya gelerek örgütlendiği nesneleri ifade etmektedir. Kavram, *Mukerji ve Schudson* tarafından tanımlanmıştır ve günümüzde hala tartışma konusudur (Mutlu, 2005, s. 313). Kitle kültürü kavramının ortaya çıkışı, gündelik yaşam ve kültürün giderek ticari bir hal almasıyla birlikte popüler kültür kavramı da dikkat çekmeye başlamıştır. Kavram, 1920-30 yılları arasında kullanılmaya başlansa da bazı kaynak ve yazarlara göre kavramın kökeni Roma döneminde yer alan festivallere kadar dayanmaktadır (Strinati, 2004, s. 1-2).

Genel anlamda popüler kültür, insanların çoğunluğu tarafından beğenilebilir ve erişimi kolay olan film, kıyafet, müzik gibi şeyler olarak tanımlanır (Storey, 2018, s. 5). Bu tanım niceliksel açıdan popüler kültürü tanımlama aşamasında önemli olsa da yeterli olmamaktadır. Stuart Hall, popüler kültür kavramını medya araçları tarafından yayılan bir kültür olarak tanımlamıştır ve bunu toplum dışındaki bir kültür olarak düşünmüştür. Aynı zamanda, popüler kültürü kitle kültüründen ayırarak, kitle kültürünün çok az farklılık içerdiğini iddia etmektedir. Stuart Hall'e göre, kitle kültürü, tektipleşme sonucu oluşan ve tüketimi teşvik eden homojen olarak şekillenen bir kültür olarak ifade edilmektedir. Kitle kültürünün varsayımları içerisinde, medya araçları tarafından yayılan ve tüm toplumun benimsediği ortak bir kültürün varlığını konusu yer almaktadır. Hall, kitle kültürün tektipleşmeye yol açmasının, toplumsal farklılıkların yok edilmesine ve tüketimin teşvik edilmesine neden olduğunu öne sürmektedir (Özbek, 2002, s. 90).

John Fiske tarafından popüler kültür kavramı, toplumun çok sayıda insan tarafından benimsenen ve paylaşılan kültür ürünlerinin bir ürünü olarak tanımlanmıştır. Fiske, popüler kültürün birbirine benzer yapıları, içeriğini ve kodlarını paylaşan bir kültür olduğunu vurgulamıştır ve bu kültürün sınıfsal, cinsiyet, etnik, kültürel veya küresel düzeylerde bireysel ve toplumsal farklılaşma yapabilen bir yapıya sahip olduğunu belirmektedir. Popüler kültür, sevilen veya seçilen olarak da tanımlanır. Ancak, popüler olanın sadece halkın kültürü olduğu fikri yanlıştır. Popüler kültür, toplumsal sistemin merkezinde yer alan iktidar ilişkileri tarafından orta kesim tarafından oluşturulmuş ve gündelik hayatın kültürünü yansıtan endüstriyel ürünlerin kullanıcıları tarafından oluşturulan bir kültür dünyasıdır (Fiske, 1999, s. 99). John Fiske ayrıca, popüler kültürün üç ayrı yöneliminden söz etmektedir. İlkine göre "popüler kültür, toplumsal farklılıklardan nihai bir harmoni üreterek ritüel bir toplumsal

farklılıklar yönetimi biçimi olarak uylaşıma dayalı bir model olmuştur". İkinci yönelimde iktidarın egemen olma politikasına yoğunlaşarak, gerçek bir popüler kültürün oluşmasının mümkün olmayacağı, popüler kültür yerine kitle kültürünün dayatıldığı yöneliminden bahsetmiştir. Son yönelimde ise popüler kültürü, bir mücadele alanı olarak görerek bu güçlerle mücadele etmek, sıyrılmak gibi popüler taktikler üzerinden yorumlamıştır. Burada egemen ideolojiler üzerine popüler yorumlamalar yapmak yerine ideolojinin kendini korumasına sebep olan direnişler ve kaçmaları anlamaya çalışmıştır (Fiske, 2012, s. 32-33).

"Cultural Theory and Popular Culture" kitabında John Storey, popüler kültür kavramı hakkında tanımlamalarda bulunmaktadır. İlk tanımında niceliksel olarak insanların çoğunluğu tarafından sevilen şeyler olarak ele almıştır. İkinci olarak, yüksek kültür içerisinde yer almayan; yüksek kültürün dışında yer alan her şey olarak tanımlamıştır. Burada popüler kültürü değersizleştirerek aşağı bir kültür olarak ele almaktadır. Üçüncü tanımda kitle kültürü ve popüler kültürü eşit bir şekilde ele alarak, popüler kültürün ticari kaygılar güden, seri üretim gerçekleştiren ve hedef kitlesinin homojen bir yapıda olduğunun altını çizmiştir. Dördüncü tanımda ise bir önceki tanımla çelişkili olarak, popüler kültürün dayatma yolu ile kitle kültüründen meydana gelmeyeceğini aksi olarak insanlardan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Diğer tanımlamasında Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramından hareketle popüler kültürün dayatmacı olmadığının, üst grupların baskısı ve alt grupların direnmeleri sonucu ortaya çıkan mücadele sonucu meydana geldiğini ifade etmiştir. Son tanımında ise, postmodern bir perspektiften popüler kültür ve yüksek kültür arasında yer alan ayrımı kaldırmıştır (Storey, 2018, s. 5-12).

Popüler kültür ile kitle kültürü arasındaki farklar olduğu gibi benzerlikler de bulunmaktadır. Popüler kültür genellikle kitle kültürü gibi negatif bir anlam taşıyacak şekilde kullanılır, ancak doğru değildir çünkü ikisi de aynı şey değildir. Kitle kültürü, kitle toplumu yaklaşımıyla birlikte kullanılan bir kavramdır ve bu yaklaşımın zayıflaması ile beraber kullanımı da azalmıştır. Kitle kültürü ise "yukarıdan dayatılan" bir kültür olarak tanımlanır ve bu yüzden olumsuz bir imaja sahiptir. Popüler kültür ve kitle kültürü arasındaki farklar fikirler ve yaklaşımlarda farklılık göstermektedir. Popüler kültür genellikle masaüstü ve yaygın bir kültür şeklidir ve çok sayıda insan tarafından benimsenip ve tercih edilmektedir. Kitle kültürü ise, bir üst kültür tarafından

dikte edildiği ve halkın özelleşmiş tercihlerine uygun değilse de, halkın genel olarak benimsemesine neden olan bir kültürdür. Kitle kültürü kavramı, toplumların ve grupların yukarıdan dayatılan ve belirli bir üst kültür tarafından kontrol edilen bir kültür olarak tanımlanır. Bununla birlikte, popüler kültür, insanların kendilerine özelleşmiş tercihlerine göre oluşturdukları ve seçtikleri bir kültürdür (Williams, 1985, s. 214).

Kelimenin çağrışımda bulunduğu anlam sonucuyla beraber "yaygın olan ve geniş halk kitlelerince kabul görmüş olan" kültürü ilgilendiren unsurlardır. Küreselleşen dünya ile birlikte, medya araçlarının da yaygınlaşması, temelinde kültür endüstrisinin bulunduğu ulusal sınırların aşıldığı yeni bir kültürel alanın meydana gelmesini sağlamıştır.

Popüler kültür, insanları tüketmeye teşvik ederken, bu yönelimi gerçekleştiremediği alanlardaysa "özenti" oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu özelliğiyle endüstriyel pazar açısından bir araç haline gelerek kültür endüstrisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, insanları etki altına alıp, "kendi sınırları içinde insanlara özgürlük sunan popüler kültür, insanları yeni çıkmaza sürükleyerek, bunalıma sokmaktadır". En temel olarak insanlara "başkası gibi yaşamayı" öğreterek insanları kendilerinden uzaklaştıran ve yönetici sistem tarafından kendisine sunulan pratikleri dert edinen bir sömürü sistemi olarak karşımızda durmaktadır.

Kapitalizm sistemince "halk" olarak ifade edilen "serbest kölenin" yaşam tarzı, kişi tarafından belirlenen, biçimlendirilen ve idame ettirilen bir alan değildir. Kısacası, kişiler kendi yaşam pratikleri hakkında kendisinin karar verme yetisinde değildirler. Kendisine sunu1an bir yaşam tarzı vardır ve birey, ancak bu yaşam tarzıyla var olabilecektir. Kitle kültürü, teke1ci kapitalizmin hem ma1 hem de imajlarının satışını gerçekleştirmektedir. Uluslararası pazarın gereksinimlerine ve değişimlerine göre şekil a1maktadır. Kitle kültürü, önceden belirlenmiş, şekillendirilmiş ve adeta bir paket olarak sunulmuş bir kültürü anlatmaktadır. Kapitalizm, kitleleri ücretli köle olarak kullanarak, "kitleler için yaptığı üretim ve bu üretim aracılığıyla gelen duyma, hissetme, kimlik, yaratma, şimdiki zamanına, geçmişine ve geleceğine" bakma şekli olarak tanımlarda yerini almaktadır (Erdoğan, 2004, s. 4).

Stuart Hall, popüler kültür kavramını dahil etme- direnme kutupları arasında yer alan bir kavram olarak ifade etmiştir. Dolayısıyla diğer popüler kültür tanımlamalarına eleştirel bir bakış açısı geliştirerek kültürel çalışmalar bağlamında popüler kültür

kavramına yönelik bir bakış açısı geliştirmiştir. Niceliksel yaklaşım ile çok sayıda insanın kültür endüstrisinin keyfini çıkarmasını ve işçi sınıfının da bu kitleye dahil oluşunu ve bu bakış açısının insanları pasifleştirmesi ve kitleleri kültüre birer "ahmak" olarak temsil edilmesini eleştirmiştir (Hall, 1999, s. 228). *Hall'un* eleştirel bakış açılarından yola çıkıldığında genel olarak popüler kültürü bir mücadele alanı olarak gördüğünden bahsetmek mümkün olmaktadır. Bu açıdan mücadeleden kasıt tüm alımlama aşamalarını kapsamasından geçmektedir. Bu açıdan popüler kültür, homojenlikten uzak, birbiri ile çatışan ve gelişen dinamizmi yüksek olan bir mücadele alanıdır. Burada mücadele alanı olan kültürel alanda kültürel mücadele sürekli devamlılık göstermekte ve bu mücadelenin- savaşın bir kazananı hiçbir zaman olmamaktadır. Dolayısıyla elde edilen sadece stratejik konumdan ibaret olmaktadır (Özçetin, 2018, s. 188).

Stuart Hall popüler kültür kavramını *Gramsci'nin* hegemonya kavramı ile bağdaşlaştırmaktadır. Bu görüş doğrultusunda popüler kültür, hegemonyanın oluştuğu ve garanti altına alındığı bir alandır. Burada popüler kültür, iktidarın ve egemen görüşün kültürü ve karşı olarak verilen mücadele doğrultusunda "rızanın üretildiği" bir alan olarak görülmektedir. Burada hegemonyanın kurulmasındaki en önemli nokta rızanın üretilmesi noktasındadır. Yani hegemonya sadece baskı yolu ile değil kişilerin özgür iradeleri aracılığı ile de rızanın üretimi ile de kurulmaktadır. Bunlara ek olarak Hall, ideolojik karşıt görüşlerin (sosyal dolaşım, izleyici alımlaması gibi) baskın güçlerin çatlaklarından ortaya çıkarak hegemonya kurma çabasını olumsuz yönde etkileyeceğinin altını çizmektedir (Lull, 1995, s. 35). Sonuç olarak *Hall'un* tanımlamalarından yola çıkılarak hegemonya ve popüler kültürün normal şartlarda birbirlerini tamamlayan kavramlar olduklarını söylemek mümkün olmaktadır. Ayrıca popüler kültürün içerisinde hegemonya çatışmasını içermesi ona ideolojik anlamlar da katmaktadır. Dolayısıyla bu kavramların iç içe geçmiş birer kavram olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Günümüzde popüler kültür ve ideolojik görüşler özellikle medya açısından önem taşıdığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti film yapımı ve yayımlanması konusunda Kültür Bakanlığı sinema yapım destekleri (resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190130-7.htm, 2019) ve sınıflandırma kurulları ile online platformları ise RTÜK

(https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190801-5.htm, 2019) ile kontrol etmektedir.

2.3.3.Alımlama Çalışmaları

Alımlama, iletişim metninin ya da mesajının basit bir şekilde tüketilme anından ziyade, mesajın etkin bir biçimde yeniden üretilerek devam ettiği an olarak tanımlanmaktadır (Mutlu, 2008, s. 23). Çözümleme yönteminin bir ölçeği olarak ele alındığında ise alımlama, izleyicilerin medya mesajlarını ne şekilde algıladığı ve bireylerde mesajları algılarken ne gibi farklılıkların bulunduğu ele alınmaktadır (Güngör, 2011, s. 111). Bu görüş doğrultusunda alımlama da izleyici pasif olmaktan çıkıp aktif bir role bürünmektedir. Alımlama çalışmalarında medyada yer alan metinlerin içerisinde birden çok anlam barınmaktadır. İzleyici alımlama da özdeşleşme yaşayarak içinde yer aldığı kültürel ve sosyal ortam, içinde bulunduğu ruh hali, geçmiş deneyimler gibi unsurlar açısından etkilemektedir. Burada izleyici medya metinlerinden gelebilecek manipülatif içeriklere karşı koyabilmektedir.

Alımlama Çalışmaları, Kültürel Çalışmalar alanında popüler kültür veya popüler medyadaki objelerin ve öğelerin yapılarının ve çok yönlü anlamlarının incelenmesine odaklanır. Bu çalışmalar, popüler kültür ürünlerinin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamları hakkında bilgi sağlamaya çalışır. Alımlama çalışmaları, sosyal sınıflar, cinsiyet, ırk ve etnik kimlik gibi konuları da ele alır ve popüler kültür ürünlerinin bu gruplar üzerindeki etkisini inceler. Kültürel çalışmalar geleneğinde bulunan ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda gelişen bir akım olan Alımlama Çalışmalarını yapanlar arasında birçok sosyal bilimci ve kültür eleştirmeni bulunmaktadır. *Stuart Hall, Angela McRobbie, Dick Hebdige, Paddy Scannell* gibi isimler Alımlama Çalışmalarının önde gelen temsilcilerindendir. Medya ve iletişim alanında yapılan bir araştırma türü olan çalışmalar, medyanın toplumsal, kültürel ve ekonomik etkilerini inceler. Alımlama çalışmaları, medya ile bireylerin algısı, davranışı, kimlikleri ve inançları arasındaki ilişkiyi araştırır. Medya, kültür ve iktidar ilişkileri açısından incelenir ve bireylerin medya metinlerini nasıl algıladıkları, yorumladıkları ve uyguladıkları incelenir. Alımlama çalışmaları, medya ve iletişim alanındaki tartışmaların odağını oluşturur ve medyanın toplumsal ve kültürel etkilerini ortaya çıkarmaya çalışır (Marcuse, 1991, s. 65).

Alımlama Çalışmaları, medya kullanımı ve medya metinlerinin anlamını inceleyen bir araştırma yöntemi olmakla birlikte İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın önemli bir parçasıdır. Bu yöntemde, medya metinleri okuyucu/izleyici tarafından anlamlandırılırken, baskın veya hegemonik mesajlara karşı çıkılır ve kendi deneyimlerine göre anlamlandırma yapılır. Kültürel Araştırmalar Geleneği içinde, alımlama çalışmaları genellikle medya ve kod okuma odaklı bir yaklaşımla yapılır ve İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğine bağlıdır. Bu çalışmalarda etnografik ve nitel araştırma teknikleri de etkin olarak kullanılır (Şeker, 2013, s. 106-107).

Bir başka sosyal bilimci *Pasquier'in* yaklaşımı, alımlama çalışmalarına karşı çok daha kritik ve eleştireldir. *Pasquier*, bu yaklaşımların kültür ve medya ürünlerini doğrudan bir şekilde analiz etmeyi amaçlamadığını, aksine okuyucunun veya izleyicinin deneyimlerini ve bu ürünlere yaklaşımlarını incelediğini savunmuştur. *Pasquier,* bu yaklaşımların okuyucu veya izleyici deneyimlerinin birçok faktörün etkisi altında olduğunu ve bu deneyimlerin çok fazla yorumlanabileceğini ve yorumlanması gerektiğini vurgulamaktadır. *Pasquier*, bu nedenle alımlama çalışmalarının daha nitel bir araştırma yapması gerektiğini önermiştir (Pasquier, 1997, s. 154).

Rosengren ise alımlama çalışmalarının İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinde bulunan bir yaklaşım olduğunu kabul etmekle birlikte, aynı zamanda alımlama çalışmalarının okuyucuya ait bir perspektifle de ele alınabileceğini öne sürmüştür. O, okuyucunun metnin anlamını anlamlandırması sürecinde metnin kendisi ile okuyucunun kültürel ve deneyimsel arka planının etkileşiminin önemli olduğunu vurgulamıştır. Rosengren'e göre, okuyucunun metnin anlamını anlamlandırması süreci, okuyucunun kültürel ve deneyimsel kodlarına göre filtreleyerek ve dönüştürerek gerçekleşmektedir (Jensen & Rosengren, 2005, s. 66). İletişim bilimi alanında yapılan araştırmaların çoğu, metnin iletmek istediği mesaja odaklanır ve bu nedenle izleyici algısının araştırılmasını gerektirir. Bu durumunsa açığa çıkması, eleştirel bir tutum benimsemenin ve kültürel çalışmalar geleneğinin ortaya çıkmasına bağlıdır. Stuart Hall, bu alanda yapılması gerektiğini ilk olarak belirtmiş ve kodlama-kodaçımlama modeline dayalı bir algı analizi yöntemi geliştirmiştir. Bu model izleyici/okuyucu davranışlarını ve medya metinlerinin nasıl okunduğunu inceler ve izleyicilerin egemen, müzakereci veya muhalif şekillerde metinleri okuyabileceklerini vurgulamaktadır.

Stuart Hall, *"Encoding-decoding"* isimli makalesinde medyanın ideolojik açılımlarını inceleyerek izleyicilerin medya metinlerinin hem kaynağı hem de alıcısı konumunda olduğunun altını çizerek izleyicilerin mesajları çözümlerken üç çeşit çözümleme uyguladıklarını vurgulamaktadır (Hall, 1980, s. 47-49). Hakim okuma olarak da adlandırılan egemen okumada hegemonik bir bakış açısı ile birlikte siyasal ve ekonomik güçlerin iletmek istediği mesajlar doğrudan izleyici tarafından kabul edilmektedir (Güngör, 2011, s. 111). Burada düşük eğitim düzeyine sahip bireyler medyanın iletmek istediği mesajları iletilmek istenilen anlam dahilinde kabul etmektedir. Muhalif okuma olarak da isimlendirilen karşıt okumada, toplumun marjinal kesimi tarafından oluşan grubun medya metinlerinin karşısında yer alan okumalarda bulunması anlamına gelmektedir. Burada medya metinleri reddedilerek muhalif bir okuma gerçekleştirilmektedir. Karşılık ve uyuma dair ögelerin aynı anda yer aldığı kısmen egemen okuma kısmen de tartışmacı okumaların bir arada bulunduğu son okuma biçimin ise tartışmacı ya da müzakereli okuma olarak adlandırılmaktadır (Mattelart, 2011, s. 87-88). Tüm bu okuma şekilleri izleyicinin seçiminde olmayıp farkında olmadan eyleme geçirdikleri okumalardır.

Kodlama-kodaçımlama ve alımlama analizi arasında bağlantı olduğunu öne süren İrvan'a göre kodlama-kodaçımlama, bir medya ürününün içeriğinin nasıl kodlandığını ve bu kodun nasıl okunduğunu veya anlaşıldığını araştıran bir analitik yöntemdir. Alımlama analizi, bir medya ürününün izleyicilere nasıl yansıdığını veya izleyicilerin nasıl yorumladığını ve anladığını inceleyen bir yöntemdir. Bu iki yöntem arasındaki bağlantı, medya ürünlerinin nasıl kodlandığını ve nasıl anlaşıldığını araştırmak için kullanılan analitik araçların benzerliğindedir (İrvan, 1994, s. 206). Alımlama analizi, kültürel çalışmalar yaklaşımının önemli bir bileşeni olarak, medya metinlerinin alıcı tarafından yorumlanmasına önem vermektedir. Bu analiz açısından, izleyicilerin medya tarafından sunduğu metin kodlarını zorunlu olarak kabul etmemeleri beklenir. İzleyiciler, edindikleri yaşamsal deneyimleri kullanarak medya tarafından egemen olan koda karşı çıkabilir. Alımlama analizi uygulamasında, etnografik ve nitel araştırma da ayrıca önemli bir yere sahiptir (Yaylagül, 2014, s. 134).

David Morley, Hall'un kodlama-kodaçımlama modele dayalı yaklaşımını benimseyen ilk araştırmacılardan biridir. Morley, metin analizi yöntemini kullanarak metinlerde bulunan gizli anlam ağlarını ve baskın okumaları ortaya çıkarmayı

hedeflemiştir. Morley, *Nationwide* haber programını analiz eden çalışmalarında, programın topluma ve güncel sorunlara atıfta bulunmasının izleyicideki ideolojik etkisini analiz etmiştir. David Morley, kodlama çalışmalarını medya metinlerinin okuyucular tarafından nasıl anlaşılıp yorumlandığının ve bu yorumlamaların toplumun gündelik hayatına nasıl yansıdığının incelemiştir. Morley, metin analizi yöntemini kullanarak metinlere gömülü "gizli baskın anlam ağlarını" ve "baskın okumaları" ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (İrvan, 1994, s. 207).

Kodlama- kodaçım modeli birçok izleyici araştırmalarına ve kitle iletişim aracına uyarlanabilme özelliği taşımaktadır. Bu doğrultuda her programın kendi kendine özgü kodları ve mesajları bulunmaktadır. Müzik, dizi, reklam, haber gibi izleyiciye yönelik programların hepsinin kendine özgü anlamsal yapıları bulunmakla birlikte mesajlar ve kodlar oluşturulurken de bu noktalara dikkat edilmektedir. Dolayısıyla izleyicileri hedeflenen amaçlara yöneltmek için farklı çeşitlerde stratejiler üretilmektedir (Windahl & Mcquail, 2017, s. 186). Medya içeriği üretenler ise bu durumda bu bilinç doğrultusunda izleyiciyi hedeflediği amaç doğrultusunda yöneltme çabası girişiminde bulunmaktadır.

İletişim süreçlerini bir çeşit döngüye benzeten *Hall*, bu döngüdeki bütün dinamiklerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve üretimden dolaşıma, dağıtımdan tüketime ve yeniden üretim arasındaki hareketli bir yapıda olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca bu yapılar birbirleriyle ilişki içerisindedir (Hall, 2005, s. 85). Bu dinamik yapılardan biri olan televizyon, günlük zamanlarda yaygın olarak tercih edilen bir iletişim aracı olmakla birlikte insanları etkileme açısından olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir. Televizyon, merkezileşmiş bir hikaye anlatma sistemidir ve evlerin her birine ortak bir görüntü ve mesaj dünyası sunar; bu mesajlar drama, reklam, haber ve diğer program türleri aracılığıyla sunulmaktadır (Gerbner, 1998, s. 17).

Fiske, alımlama analizleri konusunda Hall ile benzer düşüncelere sahip olmakla birlikte medya metinlerinin sadece kodlanmış bir biçimde iletiminden ibaret olmamasının altını çizmektedir. Fiske, alımlama çalışmalarında iletişim aygıtlarının söylem ve etki açısından güçlerinin incelenmesini önemsemiştir ve medya içeriklerinin izleyiciler tarafından, içeriğin sunulan yapısıyla yeniden anlamlar oluşturduğunu vurgular (Windahl & Mcquail, 2017, s. 188). Ayrıca alımlama çalışmalarında *Wood*,

medya içeriğini üreten, mesaj ve alımlayan arasındaki bağlantıdan ziyade medya metinlerinin izleyiciye sunduğu yapı ve oluşumlarında önemli olduğunu ifade eder (Wood, 2007, s. 79). Günümüzde bu sebeple medya metinlerinin alımlayıcılar tarafından ne ifade ettiği konusu da önem kazanmaktadır. Toplumda yaş durumuna bağlı olarak tercih edilen izleme eğilimleri, platform ya da kanalın ideolojik söylemleri gibi unsurlar medya metinlerinin içeriğinin nasıl ve ne yönde algılandığının yanında ne şekilde gerçekleştiğinin de bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Marshall McLuhan, televizyonun izleyicilere görüntü ve imgeler sunmasının onların hayatlarına etkisini vurgulamaktadır. *McLuhan,* televizyonun izleyiciyi görüntülerin içine almasını ve onları bir olayın içinde olma deneyimi yaşamasını sağladığını söyler. Ona göre televizyondaki görüntüler, izleyicinin etrafını sarar ve onlara içeriden bir bakış açısı kazandırır (McLuhan, 1994, s. 3-4). Bu izleyicinin aktif mi yoksa pasif izleyici mi olacağını da belirler. *İrvan*, iletişim araştırmalarında temel olarak iki temel yaklaşım bulunduğunu ifade etmektedir. *İrvan'a* göre bahsedilen yaklaşımlar da aktif izleyici ve pasif izleyici yaklaşımıdır (İrvan S., 1997, s. 205). *Binark* da izleyici ve alımlama konusunda anlam odaklı yaklaşmıştır. Ona göre alımlama çözümlemesi, metnin okunması/izlenmesi sonucu oluşan anlamı açıklamaya yardımcı olmaktadır. Kurulan toplumsal güç ilişkileri, farklı sosyoekonomik yapılar ve kültürel kodlar içinde yorumlanmakta ve farklı gruplar, sınıflar, etnik kimliklerin toplumsal geçmişlerini etkilemektedir (Binark, 2007, s. 43).

Televizyon dizilerinin alımlanması konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlar genellikle, dizilerin kültürel, toplumsal, etnik ve sınıfsal temalarının nasıl algılandığını, bu temaların toplumsal değerler ve normlar üzerindeki etkisini, izleyicilerin kimlik ve kişilikleri ile diziler arasındaki ilişkilerini ve dizilerin izleyiciler üzerindeki psikolojik etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Küresel anlamda örnek vermek gerekirse; *Amanda Lotz* tarafından yapılan "*Breaking Bad*" dizisine yönelik bir çalışma (Lotz, 2014, s. 25), Christina R. Erneling tarafından yapılan "*Consuming the Colonial Gaze in Post-Apocalyptic Television" ve Porter'ın* yaptığı "*Star Trek and Sacred Ground: Explorations of Star Trek, Religion and American Culture*" adlı çalışmalar örnek olarak gösterilebilmektedir (Porter, 1999, s. 37).

Ülkemizde ise öne çıkan ve televizyon izleyicisi tarafından tercih edilerek ratinglerde üst sıralarda kalan diziler araştırma konusu olmuştur. Gerek *Yılmaz* tarafından yapılan "*Hatırla Sevgili*" dizisi yönelik araştırmalar (Yılmaz, 2009), gerekse de Evlioğlu tarafından yapılan "*Karadayı*" dizisine yönelik çalışmalar da özellikle dönemsel dizi araştırmaları bakımından önemli örneklerdir (Evlioğlu, 2016). Adalet sistemi dönemsel açıdan ele alınırken izleyici açısından alımlama analizi gerçekleştirilmiştir. Barthes'in "düz anlamın göstergesi, yan anlamın göstericisidir" söylemi bağlamında değerlendirildiğinde, adalet konulu dizilerin kendisi bir gösterge olup aynı zamanda yan anlamda gösterilenin "adaletin er ya da geç tecelli edeceği" ifadesinden meydana gelen egemen ideoloji algısıdır.

Nesilden nesile geçmişten bugüne kadar, toplumlar içinde normlar, davranış şekilleri, değerler, kişilerin eylemleri sonucunda oluşan maddi ve manevi unsurları içeren kültür, sosyal bilimler alanının en çok ilgi gösterdiği ve çalıştığı konular arasındadır. Alımlama çalışmalarında da ailelerin kültürü ve televizyonun ailelerin manevi değerleri üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Aile, toplumsal değerlerin bireylere aktarılmasında önemli bir rol üstlenen temel unsurlardan biri olduğundan araştırma evreni çoğu zaman aile üzerine olmuştur. Medya, toplumsal değerlerin bireylere ve tüm topluma aktarılmasında kullanılan önemli bir araçtır. Medya araçlarının insanları eğitme, bilgilendirme, eğlendirme, kamuoyu oluşturma, iktidarı denetleme ve kültürel değerlerin yeniden üretilmesi ve nesilden nesile aktarılmasına katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur (Karadaş, 2012, s. 79).

Kültürün nesilden nesile aktarımının büyük bir bölümü öğrenme yoluyla gerçekleşir ve medya araçları da bu öğrenmede en büyük etkenlerden bir tanesidir. Aile, medya araçlarının kültür transferinde başlıca destekleyici rolüne sahiptir ancak teknolojinin ilerlemesinin medya araçlarının güçlenmesine ve kültür transferinde daha baskın rol oynamasına kısacası bir çeşit sosyal bütünleşmeye de neden olabilmektedir (Adak, 2004, s. 28). Medyanın egemen ideoloji doğrultusunda yönetildiği görüşünü savunan Althusser'in yaklaşımında olduğu gibi televizyon içerikleri de bu amaca hizmet etmektedir. Sosyal bütünleşme ve toplumsal çözülme arasındaki ilişki, zıt kutuplar olarak tanımlanmıştır. Ancak, ikisi arasında toplumun birleştiği bir nokta da bulunmaktadır. Sosyal bütünleşme, toplumun farklı unsurlarının uyumlu olarak hareket

etmesidir ve bu durumun oluşması için kültürel bütünleşmenin gerçekleşmesi gerekmektedir (Fichter, 1996, s. 29).

Televizyon dizileri toplumun yaklaşımları, tüketim alışkanlıkları, yaşam biçimleri, politik düşünceleri, aile içi iletişimleri ve hoşlandığı müzikler gibi birçok unsuru etkilediği görülmektedir. Dizilerin haftada bir sefer yayınlanması, insan yaşamının bir kopyası olarak sunulması ve izleyici tarafından kolayca benimsenmesi dizilerin toplum üzerindeki etkisini arttırmasına neden olmaktadır. İzleyicilerin kahramanların günlük yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları, konuşma tarzları vb. konularda taklit etmeye çalışmaları da bu etkilerin gözlenmesine neden olabilmektedir. Televizyon dizilerinin toplum üzerinde yönlendirici bir etkisi olduğu onaylanmakla beraber bu dizilerin insanların yaşamlarını, düşüncelerini, tüketim alışkanlıklarını ve davranışlarını etkilediği de bir gerçeklik olarak ortaya konulmuştur. Dizilerin güncel hayatı taklit eden olay örgüsü ile sunulması ve haftalık olarak yayınlanması bu etkilerin artmasına sebep olabilmektedir. İzleyiciler, dizilerdeki karakterlerin yaşam tarzlarını, konuşma biçimlerini, davranışlarını ve tüketim alışkanlıklarını benimseyerek taklit etme davranışında bulunabilmektedir. Sonuç olarak bu durum toplum üzerinde değişim ve dönüşümlere yol açabilmektedir (Erjem & Çağlayandereli, 2006, s. 17).

Televizyon dizilerinin zamanla sadece televizyon ve izleyici arasındaki etkisini genişleterek, kişilerin sosyal çevresine de yaydığını gözlemlenmiştir. İlişkiler arasında komşuluk, arkadaşlık ve akrabalık gibi sosyal bağların da bu etkilere maruz kalmasına dikkat çekilirken, bu ilişkilerde devam eden ikna etme girişiminin var olduğu da öne sürülen görüşlerdendir. Bazı durumlarda ikna ve etkileşim sistemi kişiyi veya toplumu şiddete de yönlendirebilmektedir. Televizyon programlarındaki şiddet unsurları toplumdaki şiddet eylemlerinde artış görülmesine yol açmaktadır. Televizyonun aile içerisindeki şiddeti çoğaltıcı bir etkisi bulunmaktadır ve aile temellerinin değişmesine sebep olmaktadır. Bu değişim, geleneksel aile yapısının dağılması, boşanma oranlarının artması ve aile içindeki şiddetin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Araştırmalar, televizyonun en çok şiddetin neden olduğu medya kurumlarından birinin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda şiddetin kitle iletişim araçlarıyla aktarılması özellikle televizyon gibi görsel aktarım araçlarıyla yoğun şekilde iletilmektedir (Cereci, 2016, s. 83).

RTÜK de şiddet ve özellikle de televizyon dizilerindeki şiddetin tanımını yapmıştır. RTÜK'ün tanımında şiddet içeren dizilerin toplum ahlakını ve aile yapısını olumsuz etkilemesine, çocuk ve gençlere olumsuz örnek oluşturmasına işaret etmekte ve bu durumun önlenebilmesi için dizilerden şiddetin temizlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, kadın kuşağı programlarında yer alan kişilerin özel hayat ve mahremiyetlerinin açıkça sergilenerek ifşa edilmemesi gerektiğine de dikkat çekilmektedir (RTÜK, 2020, s. 186-187).

Televizyonun aile hayatına dahil olması, aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişiminde geçmişe oranla değişikliklere sebep olmuştur. Aile bireyleri arasında televizyon izlemeyi yeğleme, eskiye oranla daha fazla yaygınlaşmıştır ve bu durum aile bireyleri arasındaki sohbet ve sosyal etkinliklerin azalmasına neden olmaktadır, böylece sorunlar da ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2011, s. 253).

2018 yılında bir araştırma yapılarak dizilerdeki en çok dikkat çeken eleştiriler: genç ve çocuklara olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar (%62), şiddet (%48.8), genel ahlak ve aile temelime aykırılık (%46.3), argo (%40.5), kadınlara yönelik istismar (%34.7) konuları olduğu sonucuna varılmıştır (Rtük, 2018, s. 62).

Yerli dizilerde ifadelerin ve karakterlerin standartlaşması kitlesel farklılaşmayı da belirlemektedir. George Ritzer'in "fast food zincirindeki standartlaşma" kavramının yerli dizilerde de geçerli olduğu ortaya konulmuştur. Dizi yapımcıları, seyircilerin kendileriyle özdeşleştirdikleri karakterlerin hikayelerine ilgi duymasının dizilerin başarısını belirleyen en önemli unsurdur. Böylece, görüntülenme oranları ve reklam gelirleri tehlikeye düşmemek adına daha önceki benzer hikayelerin karakterlerine yatırım yaptırmaktadır (Aksoy & Narmanlı, 2019, s. 553). Sürekli takip etmek, karakteri kullanmak bu hikayeye yatırım yapmak olarak değerlendirilebilmektedir.

Yapılan bir araştırmalar göstermiştir ki; televizyon aileler için sosyalleşme ve haberleşme için kullanılmakta ve serbest zaman aktiviteleri içinde değerlendirilmektedir (Dağlı & Hacıbektaşoğlu, 2015, s. 186). Araştırmalar evlerdeki televizyonların bireylerin özel alanlarını ortaya çıkardığını ve herkesin televizyon izlemeyi tercih ettiğini göstermektedir. Ancak, televizyonun aile bireylerini aynı odada buluşturmasına rağmen, aile bireylerinin birbirleriyle etkileşimi yerine televizyonla etkileşim içinde

olmaları, televizyonun aileyi bütünleştirici etkisini göstermemektedir (Zavalsız & Dağcı, 2019, s. 64).

2.4.Televizyon Dizilerinde Alımlama

Televizyon dizileri, günümüzde en çok izlenen popüler medya türlerinden biridir. Televizyon dizileri, izleyicilerin hayatlarına doğrudan veya dolaylı olarak etki ederek, onların kişisel ve toplumsal algılarını oluşturabilir. Alımlama, televizyon dizilerinin bu etkilerinin bir sonucudur ve izleyicilerin dizilerin konuları, karakterleri, açıklamaları veya mesajlarından edindikleri fikir ve düşünceleri ifade eder. Televizyon dizileri, sosyal ve kültürel normları, toplumsal cinsiyet rollerini, ilişki modellerini ve diğer önemli konuları yansıtmakta ve bunların algısını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, televizyon dizileri, aynı zamanda izleyicilerin görsel tercihlerini, moda tarzlarını ve hatta önceliklerini etkileyebilmektedir.

Alımlama, televizyon dizileri ile ilişkili bir konsept olduğu için, bu tür medya içeriğinin kontrol edilmesi ve denetlenmesi önemlidir. Televizyon dizileri, doğru veya yanıltıcı bir algı oluşturma potansiyeline sahip olduğu için, bu içeriğin yapısı, konusu ve kullanılan dilin dikkatle seçilmesi gerekir. Genel itibariyle bakıldığında televizyon dizileri, izleyicilerin algılarını ve düşüncelerini etkileyen güçlü ve etkili bir araçtır. Alımlama, televizyon dizilerinin izleyicilere yaptığı bu etkinin bir sonucudur ve bu nedenle, televizyon dizilerinin oluşturduğu algının denetlenmesi ve kontrol edilmesi önemlidir. Televizyon dizilerinde "alımlama" terimi, seyirci tarafından dizi karakterlerinin davranışları, söylemleri, inançları veya özellikleri ile kendilerinin uyumlu olduğunu hissetmelerini veya bu karakterlerle özdeşleşmelerini ifade etmektedir. Bu durum, seyirci tarafından dizi karakterlerinin daha kolay anlaşılması veya onlarla daha yakın bir şekilde bağlantı kurmasına neden olmaktadır. Televizyon dizilerinde görülen veya görüşlerin sunulan içerikler, insanların kişisel veya toplumsal algılarını oluşturabilir. Çünkü insanlar televizyon dizilerindeki karakterlerin yaşam tarzlarını, görüşlerini, tutumlarını gördüğü için bilgilerin bir bölümünü veya toplumsal algılarının oluşmasına neden olabilmektedir. Ancak, bununla birlikte farklı faktörler de devreye girebilmetkedir. Bu doğrultuda tek başına televizyon dizilerinin insanların algılarını tamamen belirlemesi mümkün olmadığından söz edilebilmektedir.

Algı, insanların duyusal bilgileri seçimde bulunma, alma ve yorumlama bölümlerinden oluşan süreci temsil etmektedir. Algı, duyumların yorumlanması ve anlamlı bir şekilde bütünleştirilmesi sürecidir. Ancak bir nesne veya olayın algılanması, her birey tarafından farklı bir yorumlama sürecine tabidir. Algılama sürecini etkileyen faktörler arasında, fiziksel uyaranlar, kişisel özellikler (motivasyon, beklenti, eğitim, deneyim, yaş), bilişsel uyaranlar (dikkat, yorumlama, anlam, ilgi) ve hafıza bulunmaktadır. Algının seçicilik ve dikkat özelliği, zihnin uyarıcılar arasından belirli bir uyarıya odaklanmasını sağlamaktadır. Algı ve dikkat, iç faktörler (ihtiyaçlar, güdüler, ilgi alanları, meslek, beklentiler, deneyim ve tutumlar) ve dış faktörler (uyarıcının yoğunluğu, boyutu, tekrarlanabilirliği) tarafından belirlenmektedir (Gürhan & Okanlı, 2020, s. 73).

Televizyon ve algı konularının birbiriyle ilişkisi hakkında çok sayıda iletişimci ve sosyal bilimcinin çalışmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında televizyon ve medya etkisi üzerine çalışan sosyal psikologlar, iletişim ve medya etkileri üzerine çalışan iletişim araştırmacıları, görsel ve işitsel iletişim teknolojilerinin etkileri üzerine çalışan teknolojik iletişim uzmanları da vardır. Bu uzmanlar televizyon ve algı arasındaki ilişkiyi, televizyonun görsel ve işitsel uyaranlarının insan algısına nasıl etki ettiğini, insanların televizyon programlarındaki içeriği nasıl yorumladığını ve bu yorumlama sürecinin nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Bunlardan başlıcaları Goerge Gerbner, Sut Jhally ve Steven Reiss sayılabilir. Televizyonun insan davranışları üzerindeki etkilerini araştıran bir sosyal bilimci olan Gerbner, televizyonun insanların algıları ve istekleri üzerindeki etkilerini, özellikle de kültürlerini biçimlendirmeleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Hatta televizyonun doğrudan bir kültür oluşturduğunu kültivasyon olarak adlandırmış, çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmıştır (Gerbner, 2014, s. 281).

Televizyon bireylerin algısına ve düşüncelerine etki eden, görsel ve işitsel yollarla mesajlar sunan bir araştırma alanıdır. Bireyler bu mesajları aldıklarından sonra kendi hayatlarına uyarlayabilir ve bunlarla ilgili bir tavır geliştirebilmektedirler. Televizyon, propaganda aracı olarak kullanılabildiği ve izleyicinin bireysel algısına ve düşüncelerine etki edebildiği için araştırmacılar tarafından dikkat çeken bir konu durumuna gelmiştir (Şentürk, 2009, s. 21).

Televizyon insanların davranış ve tutumlarını etkilemekle beraber, aynı zamanda rahatlatıcı bir etkiye de sahiptir. Televizyonun yapısı, insanların çok fazla düşünmesine izin vermez ve onları sanal bir dünyaya tanıtır. İzlenen programlarla ilişki uzun sürmez ve hafızada sadece geçici bilgiler kalır. Ancak televizyonun bir çevre, kültür ve yaşam biçimi oluşturması önemlidir. Bu da televizyonun süre olarak "geçici" ancak etki bakımından "kalıcı" izler barındırdığını göstermektedir (Güneş, 2001, s. 99).

Televizyon, insanların düşünce ve davranışlarını etkileyerek, kişilerin tercihlerini, yönelimlerini ve yaşayış tarzlarını ortak kültürel kodlar çerçevesinde tekrar yapılandırmaktadır. Televizyonun insanlar üzerindeki etkisi, aynı anda ses ve görüntü sunmasından kaynaklanır. İnsan beynini kolayca etkisi altına almasını sağlar. Televizyon izleme, boş zamanın doldurulması ve hedonizm arasındaki bir bağlantıya sahiptir. Birey seçici olarak kendisine yakın hissettiği içeriği tercih eder ve böylece dinlenme dönemi olarak görülen bu süreçte birey haberlere daha açık ve alıcıdır. İzleyici olarak birey, seçtiği içeriğe ve kaynağa güvenir çünkü bu seçimi kendi isteği ile yapmıştır.

Elektronik iletişim araçlarının insanlar ve kültür üzerindeki etkilerini inceleyen medya teorisyeni McLuhan, televizyonun, insanların algılarını, düşünce tarzlarını ve toplumların kültürünü değiştirdiğini ve bireysel ve toplumsal deneyimi tamamen değiştirdiğini iddia etmiştir. McLuhan, televizyonun insanların hayatına nasıl girip girdiği, hayatı nasıl etkilediği ve insanları nasıl birbirine bağladığı konularını açıklamaya çalışmıştır (McLuhan, 1994, s. 19-25). Bir başka medya teorisyeni olan Harold Innis, televizyonun insanların zihinsel, kültürel ve toplumsal hayatı üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. *Innis'e* göre, televizyon, toplumların bellek sistemini ve düşünce biçimlerini değiştirebilir ve zaman algısını bozabilir. Ayrıca, televizyonun ekonomik, sosyal ve politik güç dengelerini de değiştirebilmektedir. Innis, televizyonun kültürel ve sosyolojik değerlere uyumlu bir şekilde kullanılmaması durumunda, toplumların kendilerine ait kültürel kodlarının kaybına neden olabileceğini düşünmekteydi. Ancak Innis, McLuhan'dan farklı olarak, teknolojinin kültür üzerindeki etkisini incelemek yerine, daha çok kültürün teknolojik süreçleri nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. McLuhan, teknolojik araçların insan dünyasının merkezine alınarak, insanların düşünce ve davranışlarını etkilediğini öne sürmüştür. *Innis* ise

teknolojik araçların bellek ve düzenlemeler arasındaki ilişkileri ve değişimleri incelemiştir (Innis, 2007, s. 37-44).

McLuhan*'ın* televizyon hakkında farklı görüşleri de olabilmektedir. McLuhan, televizyonu duyusal olarak seyirciyi etkileyen bir ortam olarak görür ve seyirciyi etkin rolde barındırır. Ancak, diğer bir görüşte McLuhan televizyonun seyirciyi etkisizleştirdiğini ve diğer soğuk medya formları gibi daha fazla meşgul ettiğini de düşünmektedir. Bu da McLuhan'ın televizyonla ilgili kendi içerisinde de farklı görüşler üretebildiğini veya farklı açıdan da aynı olaya bakabildiğini göstermektedir. Bu iki yaklaşım özelinde özetlemek gerekirse Marshall McLuhan, televizyonun sadece gösteri sunan, pasif bir tecrübe formu olarak algılanmasının doğru olmadığını, aksine birlikte biçimlendirme tepkisi gerektiren aktif bir ortam olduğunu öne sürmektedir. Netice itibariyle *McLuhan,* televizyonu seyirci tarafından sadece izlenen ve etkisiz kalan bir ortam olarak görmeyi reddetmiştir (McLuhan, 1994, s. 336).

Televizyon dizilerinde alımlama konusunda McLuhan'ın medya teorilerine göre, televizyonun seyirciyi etkileme ve biçimlendirme potansiyeli oldukça yüksektir. Televizyon, diziler gibi yapımlar aracılığıyla toplumdaki fikirleri, düşünceleri ve tutumları değiştirebilme etkisine, yeteneğine sahiptir. Ancak, televizyon dizilerinin bu potansiyelinin nasıl kullanılacağı, dizilerin yapısı ve amacına bağlı olarak değişebilmektedir. Buradaki amaç, politik, dini, manipülatif amaçlar olabileceği gibi, aksi yönde toplumu olumlayıcı, daha modernize etme amaçlı da yapılabilmektedir.

2.5.Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı

Televizyon, toplumsal iletişim açısından son derece etkili bir araç olma özelliği taşımaktadır. Bu araç, küreselleşme olgusunun uluslararası bir yayıcısı haline gelerek çıkarların sınırlarını toplumsalın ötesine taşımaktadır. Ülkemizde ticari yayıncılığın hâkim olduğu bu gelişme, televizyon yayıncılığının amaçları ve içeriği üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Kamu yayıncılığı ticari yayıncılık karşısında giderek geri çekilirken, televizyon izleyicilerinin bir müşteri mi yoksa televizyonu topluma katılmaya çağıran bir kişi mi olduğu tartışması alevlenmektedir.

Televizyonun gelişim aşamaları şu şekilde özetlenebilmektedir:

- "1936-1945 deneme veya başlangıç aşaması: Bu aşamada televizyon ancak birkaç ülkede yayına geçebilmiştir. İkinci Dünya Savaşı bu aşamanın gelişimini önleyen en önemli etkendir"
- "1945-1960 gelişim veya olgunluk aşaması: Bu aşamada televizyon, neredeyse bütün dünyada yayılmış ve benimsenmiştir."
- "1960'dan bu zamana altınçağ aşaması: Altınçağda teknik açıdan önemli gelişmeler yaşanmıştır. Renkli yayınları başlarken, yayın türlerinde artış olmuş, Radyolink ve uydular aracılığıyla naklen yayınlar gerçekleştirilmiştir." (Aziz, 1981, s. 28).

1980'li yıllara kadar radyo-televizyon sistemlerinde genel olarak iki farklı model gözlemleniyordu. Bunlardan biri, ABD'nin işlettiği ticari yayıncılık modeliydi ki televizyon yayıncılığını özel sektörün ticari faaliyeti olarak görüyordu. Diğer model ise Avrupa'da gelişen ve BBC'yi başlatan kamu yayıncılığıydı. Ancak 1980'lerde, Avrupa'daki bu geleneksel yapının önemli değişiklikler geçirdiği görülmüştür. Bu değişikliklerin ardından kamu tekelleri bir bir yıkılmış ve ABD öncülüğündeki ticari medya sistemi dünya genelinde yayılmaya başlamıştır. Televizyon, etkili bir toplumsal iletişim aracı olarak uluslararası bir platforma ulaşarak küreselleşme olgusunun yayıcısı haline gelmiştir. Bu durum, ülke çapındaki televizyon yayıncılığının yayın amaçları ve içeriği üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmuştur.

Türkiye'de televizyon yayıncılığı dünya genelinde yaygınlaştıktan 32 yıl sonra başlamıştır. 1960'ların altın çağı olarak kabul edilen televizyonun Türkiye'de kullanımı hakkında birçok tartışma yaşanmıştır. Ülkedeki radyo yayınlarının eksikliği ve televizyon yatırımlarının maliyeti, devletin televizyon kullanımını geciktirmiştir. Bu nedenle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sadece radyo yayıncılığına yönelik yatırımlar yapılmış, televizyon yapımına yönelik herhangi bir yatırım planı yer almamıştır (Aziz, 1981, s. 115).

İlk televizyon yayınları 1952 yılında "İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Fakültesi Elektronik Bölümü" tarafından "1 kw" güçle startı verilen "İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyon Yayınları" olarak geçmektedir. Bu yayınlar arasında haber, müzik, show, sitcom ve kültürel programlar yer almaktadır. Bu yayınlar, Türk halkının

televizyonla tanışması açısından oldukça önem taşımaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 1952-1953 akademik yılında başlattığı televizyon yayınları cuma günleri 17.00-18.00 saatleri arasında düzenli olarak yayınlanmaya başlamıştır. Ancak, televizyon yayınlarını izlemek isteyen seyircilerin İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Gümüşsuyu'ndaki binasına gitmesi gerekmekteydi, çünkü şehirde henüz televizyon alıcıları yoktu. Bu nedenle, yayınlar sadece çok az sayıda İstanbullu tarafından izlenebilmiştir. Ancak, bu yayınlar sayesinde Türk halkı televizyonla tanışmıştır. İlerleyen yıllarda, televizyon sahibi olan insanlar komşu ülkelerin televizyon yayınlarını da izlemeye başlamışlardır. 1964-1968 yılları arasında, televizyon alabilen bireyler Bulgar, Romen, Yugoslav televizyonlarının programlarını izlemek için çatılarına antenler taktırmışlardır (Özden, 1997, s. 31).

Avrupa'da benimsenen kamu yayıncılığı anlayışı, gelişmekte olan ülkelerde televizyonun "eğitim ve kalkınma" amaçları için kullanılmasına odaklanmıştır. Ancak henüz demokrasinin yerleşmediği ülkelerde kamu televizyonu öncelikle mevcut durumu meşrulaştırma ve iktidarın gücünü güçlendirme rolünü üstlenmiştir. Bu nedenle, kamu televizyonunun bir "iktidar aracı" olduğu iddiaları, savunmalarının önemli dayanaklarını oluşturmuştur. Avrupa'da uygulanan yayıncılık modeli, yayın frekanslarının sınırlı olması ve uluslararası frekans tahsisinin yapılması gibi faktörler nedeniyle özel şirketler tarafından sınırsız kullanıma sunulamamaktadır. Bu nedenle devlete ait frekanslar, devleti temsil eden siyasi güçler tarafından kolayca ve tartışmasız bir şekilde kullanılabilmektedir. İçerik ve yayın politikasına ilişkin ilk tartışmalar ise teknoloji transferi ve programların uluslararası akışı ile gelişmekte olan ülkelerdeki olumsuz etkileri gibi konulara odaklanmıştır.

Ankara Televizyonu 1968 yılında, toplam 453 saat 56 dakikalık yayın gerçekleştirmiştir. Bu yılın temel özelliği, yayın akışının büyük bir kısmının yerli yapımların oluşturmasıdır. Ancak, amatör bir ruh ve yetersiz programcı kadrosuyla günlük yayınlar gerçekleştirilmiştir. 1969 yılında ise 530 saat 26 dakikalık yayın gerçekleştirilmiş ve gösterilen programlar arasında Federal Almanya'nın teknik yardımının etkisi göze çarpmaktadır. Diğer yandan diziler ve eğitici yayınlarda da "Alman yapımı" yurtdışı temelli programlar öne çıkmaktadır. Müzik yayınlarının büyük bir kısmındaysa "Fransız yapımlarının" öne çıktığı görülmektedir.

Televizyonun toplum üzerindeki etkisini incelediğimizde karşımıza şu görüntü çıkmaktadır: Televizyon yayıncılığının ilk yıllarında, yayın alanının dar olması ve yayın gün ve saatlerinin kısıtlı olması nedeniyle geniş bir kapsama alanından söz edilememektedir. Ancak zamanla televizyonun haberden görsel eğlenceye kadar her türlü programı yayınlayarak sosyal hayatta rol oynamaya başladığı görülebilmektedir. Öyle ki izleyiciler yaşam tarzlarını TV yayın programının gün, saat ve türüne göre düzenlemeye başlamışlardır (Aziz, 1981, s. 36).

1990 yılı, Türkiye'nin iletişim tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Mayıs ayında, henüz herhangi bir yasa olmadığı halde, Türkiye'nin ilk ticari televizyonu yayın hayatına başlamıştır. İlk ticari televizyon olan Star 1, yasal bir düzenleme olmadan ve siyasilerin desteğini alarak yayın hayatına başlamıştır. Diğer ticari televizyonlar da bu kanalı takip etmiştir. Uzun bir süre boyunca, bu düzensiz dönemde, birçok ticari televizyon, herhangi bir yasa kuralına tabi olmadan, istedikleri gibi yayın yapma fırsatı bulmuşlardır.

2.6.Türk Televizyon Dizilerinin Genel Özellikleri

Türkiye, birçok türde televizyon dizisi üretmektedir. Bu diziler tarihi kurgular, melodramlar, çağdaş dramalar, romantik dramalar, komedi dramaları, aksiyon dramaları ve korku dramaları gibi türleri içermektedir. Bu diziler, sadece Türk kültürünü yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda ekonominin önemli bir kaynağı ve kültür ihracatının bir yansıması olarak da kabul edilmektedir. Bu nedenle Türkiye, dünyanın en hızlı büyüyen dizi ihracatçıları arasında yer almaktadır (Krajeski, 2012).

1970'li yıllarda, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun ihtiyaç duyduğu teknik donanım ve personel sayesinde, dizi sektörünü içinde barındıran ilk atılımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Önceleri, reklam ve sinema alanlarında hizmet sunan bazı kuruluş ve özel yapımcı ekipler, TRT'nin ürettiği dizilere hizmet vermek üzere bu alanda hizmet vermeye başlamıştır. Ancak, TRT'nin 1980'lerde kendi yapımlarının bir kısmını özel şirketlere devretmesiyle birlikte, sadece dizi üreten yapım evleri çoğalmaya başlamıştır. Özel televizyon kanallarının hayatımıza girdiği 1989 yılından itibaren, dizi sektörü hızla büyümeye devam etmiştir ve nihayetinde yeni bir sektör haline gelmiştir. Ulusal diziler, haber programlarından sonra en çok izlenen programlar haline gelmiştir ve izleyici

kitlesi giderek artmıştır. Sonuç olarak, talebin karşılanması için dizi sayısı sürekli olarak artmaktadır.

1952 yılında Mustafa Santur tarafından kurulan "İTÜ TV (İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu)", Türkiye'nin ilk televizyonu olmuştur. Kuruluşunda yer alan diğer önemli isimler arasında, 1960 ve 1970'lerde İstanbul Teknik Üniversitesi Elektronik Fakültesi Dekanlığı görevini üstlenen Prof. Dr. Adnan Ataman da bulunmaktadır. İlk TV oyuncuları arasında ise Nebahat Yedibaş, Feriha Tunceli, Cevdet Çağla ve Hüsnü Coşar yer almıştır (Kıvanç, 2002, s. 1). Ayrıca, 1968 yılında yayın hayatına başlayan TRT-1, Türkiye'nin ilk ulusal televizyon kanalıdır. Kanal, 1981 yılında renkli yayına geçmiştir. Ancak 1990'lara gelindiğinde sadece devlet tarafından işletilen tek bir kanal bulunmaktaydı. Ancak liberalleşme süreci ile birlikte özel yayıncılık da başlamış ve Star TV, 26 Mayıs 1989'da yayın hayatına başlayarak Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı olma özelliği taşımaktadır (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2013). Türkiye televizyon piyasası, özel TV kanallarının ortaya çıkışı ile birlikte Kanal D, ATV ve Show TV gibi önde gelen kanalların öncülüğünde büyük gelişme göstermiştir. Bu kanallar sırasıyla %14, %10 ve %9.6 pazar payına sahiptir (Holdsworth, 2012). Elde ettiği başarılarla birlikte Türk televizyonu, özellikle 2000'li yıllardan itibaren çok yönlü kamu diplomasisi stratejileriyle yurt dışına ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu ihracat faaliyetleri kapsamında, Digiturk ve D-Smart gibi platformlar karasal ve uydu ağları üzerinden yayın yaparken, Turksat da ödeme yaparak izleme imkânı sunan kablo tv ve internet hizmetleriyle 500'den fazla kanalı izleyicilere sunmaktadır (Asker, 2014). Ulusal ve uluslararası içerik, yabancı TV dizileri, TV şovları gibi programlar TRT-1, Fox TV, Meltem TV, Ege TV, Mesaj TV, Olay TV ve Kadırga TV gibi ulusal kanallarda yer almakta ve bu programlar, altyazılı veya dublajlı olarak yayınlanmaktadır. Özellikle, yerli yapım TV şovları, hedef izleyici kitlesine uyum sağlamak adına, birden fazla dilde dublajlı veya altyazılı olarak sunulmaktadır (Kaptan ve Tutucu, 2019).

Daily Sabah'a göre, Türk televizyon dizileri bugüne kadar (bu araştırmanın yapıldığı zaman diliminde) 156 ülkeye ihraç edilmiş ve 500 milyondan fazla izleyici tarafından takip edilmiştir (Sabah, 2019). Bu tespit doğrultusunda Türk televizyon sektörü Asya, Avrupa, Latin Amerika, Kuzey Afrika ve Orta Doğu bölgeleri gibi birçok bölgede popülerliğinin önem kazanmasında ve artmasında büyük bir rol üstlenmektedir.

Türkiye'deki televizyon sektörü, üretilen yerli dizilerin dünya genelinde büyük ilgi görmesiyle birlikte Türkiye'nin Asya, Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Latin Amerika'da popülerliğinin artış göstermesinde büyük derecede katkısı bulunmaktadır. Türkiye'den 100'den fazla ülkeye ihraç edilen ve bu yıl 300 milyon dolarlık bir değere sahip olan yerli diziler, kullanılan teknik alt yapı, görüntü kalitesi ve oyunculuk gibi unsurların kalitesi ile öne çıkmaktadır. Bu durum, izleyicilerin televizyon yayınlarının doğru yönde ilerlediği algısını da güçlendirmektedir.

Ulusal TV kanallarında yayınlanan yerli diziler, son üç-dört yılda diğer kategorilerde yer alan programlarda daha baskın duruma gelmiştir. TNS reyting verileri incelendiğinde, "prime time"da popüler olan altı kanal yayınlarının dağılımı incelendiğinde, dizilerin özetleri ve tekrarları ile beraber %60-65 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca ulusal dizi programlarının en çok 25-54 yaş arası kişiler tarafından izlendiği ve kadınların erkeklere göre daha fazla dizi izlediği ortaya çıkmıştır. Yüksek eğitimli kişiler ise alt ve orta eğitimlilere göre daha az dizi izlemektedir (TİAK, 2022).

Televizyon büyük ölçüde "kamu yayıncılığını anlama" güdüsünden hayatımıza girerken, toplumsal ve teknolojik dönüşümlerin hızla ilerlemesi, teknolojinin ve toplumların ortak bir kültür ve toplum anlayışı ile kitlelere dönüşmesi ile bu dinamik göz ardı edilmeye başlanmıştır. Televizyon yayıncılığı aşamasında, televizyon kanalları "belirli yayın kanalları" haline gelmiştir. Dizilerin toplumun tamamını kapsayamaması, televizyon sektörü için büyük bir sorunun ciddi göstergelerinden biridir. Diziler de tıpkı filmler gibi birçok türe ayrılmaktadır. Dizi türlerini açıklamadan önce dizi ve seriyal arasındaki farkı anlamamız gerekmektedir.

Dizi ve seriyal biçimindeki karakterler ve yerler ortak unsurlardır. Ancak dizilerde, bir bölüm sona erdiğinde, tüm olaylar çözülmüş olarak sona erecektir. Başka bir deyişle, her bölüm bir mini film olarak nitelendirilmektedir. Seriyal olarak bilinen formatta bölüm olayların en önemli kısmında sona erer. Böylece çözülmemiş gerçekler bir sonraki bölüme bağlı kalır. Bu bağlamda televizyon oyunları ve televizyon oyunlarının ortak amacı izleme alışkanlığı oluşturmaktır. Bölüm en heyecanlı ve merak uyandırıcı sahnelerde sona erdiği için seriyal bu alışkanlığı oluşturmakta daha

başarılıdır. Fakat şuanda toplumda seriyaller "dizi" ismiyle anılmakta ve bu şekilde yaşamını sürdürmektedir.

Bugün televizyon kanallarında yayınlanan diziler, açılıp kapanan bölümleri olan diziler ile devamlı bir öyküyü anlatan serilerin olumlu özelliklerini birleştiren bir format kullanmaktadır. Bu birleşik format, her bölümde hem kendi içinde tamamlanacak bir öykü anlatırken hem de devam eden bir öyküyü sürdürmektedir. Bu sayede izleyicilerin bir veya birkaç bölümü kaçırması, programdan kopmalarına neden olmamakta ve devam eden öykü sayesinde izleyici kitlesi oluşturulabilmektedir (Mutlu, 2008, s. 200).

Televizyon, içinde radyo ve sinemanın da bulunduğu birçok tür gibi, dizi formatlarını da içerisinde barındırmaya başlamıştır. Televizyonda yer alan ilk drama örneği 1928 yılında *"The Queen Messenger"* adlı program ile yer almaya başlamıştır. Geçmişten beri halk zaten radyo yayınlarını, sinema dizilerini, tefrika romanları ve foto-romanlara ilgi gösterip benimsediğinden dolayı dizi formatı da halk tarafından hızla onay görüp benimsenmiştir (Parsa, 1994, s. 37). Bunların yanı sıra televizyon dizilerinin çoğu kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Hikâyelerin çoğu hayal ürünüdür, ancak farklı kültürler, yasak aşklar, evlilik dışı ilişkiler, para ve güç ilişkileri, farklı aile yapıları vb. konulardaki çatışmalar sıklıkla dizi senaryolarında kullanılmaktadır (Rousselin, 2013, s. 16-17).

Williams'a göre, dizi filmlerin ortak özellikleri şöyledir:

- "Halk hikâyelerinden kaynaklanırlar"
- "Mitolojik temelleri olur"
- "İroniye dayanır"
- "Kültür öğelerini yansıtır"
- "Bireyin sosyal sorunlarını ortaya koyar" (Williams C. T., 1994).

Mutlu, televizyon dizilerini daha iyi anlayabilmek ve açıklayabilmek adına tematik bir kategorilendirme yapmıştır. Buna göre durum komedileri, soap operalar ve polisiye olmak üzere üç tematik alt tür vardır. Bu türler, izleyicilerin yoğun ilgisini çekmektedir (Mutlu, 2008, s. 222). Polisiye dramalarının ortak özelliği, "iyi-kötü" karşıtlığı temelinde kurgulanmış olmalarıdır. Konuyla ilgili oyunlardaki polis karakterleri kanun uygulayıcıları olmalarına rağmen çoğu zaman kanunu görmezden gelirler ve kendi kurallarını uygulamamaktadırlar. Bu televizyon oyunlarındaki polis

karakterleri, “göze göz, dişe diş” ilkesiyle hareket ederek halkta bir tür “katarsis” yaratmaktadır (Özmen, 2014, s. 53).

Televizyon komedisi dünyasına hâkim olan film türüne “durum komedisi” denmektedir. Dizinin konusu, bir durumun neden olduğu kafa karışıklığı ve bu karışıklığın ortadan kaldırılması üzerine kuruludur. Açıkça görülebilen “set ve çözüm” bölümleri ile her bölümde kendi sonucuna varmaktadır (Oğuz G. Y., 2002, s. 53). Sitcom'ların kurgu ve biçim unsurları açısından pek çok ortak noktası vardır. Bu tarz stiller, tema ve tasarım yönüne göre değişiklik gösterir. Bu hususta *John Bryant,* on bir alt kategoride durum komedilerini incelemiştir (Bryant, 1989, s. 118).

TV dizileri, aile, kadın-erkek, anne-baba, bekar kadın, bekar erkek, çocuk, profesyonel-askeri, azınlıklar, kırsal kesim, kentsel ve parodi gibi tematik kategoriler altında incelenebilmektedir. Soap opera olarak da bilinen pembe diziler, ilk kez halka sunulduğunda, bazı deterjan veya temizlik firmalarının sponsorluğunu aldıkları için bu ismi almıştır. Özmen'in tanımına göre, haftada beş gün yayınlanan, her bölümünde izleyicinin sonraki bölümü merak etmesini sağlayacak şekilde tasarlanan ve farklı öykülerden beslenen programlardır. Televizyon izlemek ve pembe diziler (soap opera) dünya genelinde birçok insan için günlük yaşam aktivitelerinin bir parçası haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar, en büyük dizi izleyici grubunun 19-25 yaş arası kadınlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Araştırmalar televizyon ve dizi izlemenin başlıca nedenlerinin eğlence, dinlenme, zaman geçirme, kişisel sorunlardan kaçınma gibi faktörler olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların sonuçları, insanların televizyon izleyerek geçirdikleri süre boyunca benzer değişiklikler yaşadıklarını açıklamaktadır (Özmen, 2014, s. 53).

2.7.Türk Televizyon Dizilerinin Kültürel Diplomasideki Rolü

Tarihsel açıdan bakıldığında Türkiye’de gelişen televizyon sektörünün devamında 1970’li dönemlerde teknik olanak ve personele ihtiyaç duyan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun arayışları sonucunda dizi sektörüne yönelik adımlar belirginleşmiştir. Medya sektörünün bu denli yaygınlaşmadığı 1970’li dönemlerde sinema sektöründe ve çeşitli yapım faaliyetlerinde görev alan personel sayılarında artışlar gözlemlenmiştir. Ayrıca 1980’lerde TRT’nin dizilerini dışarıdan bazı

prodüksiyon firmalarına sipariş etmesi, alandaki açığın kapatılması için art arda yapım ekiplerinin kurulmasına olanak sağlamıştır (Deloitte, 2022).

Süreci, 1990'lı yıllardan itibaren özel yayıncılık sektörünün gerek uydu yayıncılığıyla gerekse karasal yayıncılık ve Kablo TV yayıncılığıyla ön plana çıkması izlemiştir. TRT'nin tekelinden çıkış ve çoklu özel yayıncılığa geçiş sonrasında özel yayıncılık furyasında ciddi artışlar olmuş, *Star, Tele on, Show, HBB* gibi özel televizyon kanalları devreye girmiştir. İnsanların o dönem artış gösteren TV yayıncılığı bağlamında televizyon izleme pratiklerinde değişimlerin gözlenmesi, her eve birden fazla televizyonun girmesi, televizyon karşısında geçirilen sürelerde artışların olması da mevcut durumlar paralelinde gelişmiştir. Aynı zamanda kitlenin televizyona yönelmesi doğal olarak reklamcılık ve yayıncılık gelirlerinde ciddi artışlar sağlayarak yayıncı kuruluşların alternatif medya ürünleri üretmelerini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda özellikle özel televizyon yöneticileri yeni içerikler üreterek çeşitli dizi projeleri geliştirmişlerdir.

Dünya çapında tanınırlığa kavuşan ve onlarca yıldır Türk televizyonları dâhil birçok ülke ekranlarında gösterilen "Yalan Rüzgârı" gibi dizilerin izleyiciler tarafından asıl izlenme motivasyonlarına bakıldığında çeşitli teoriler bulunmaktadır. Bu kapsamda *Bleicher'ın* "belirli sınırlamalarla figürlerin karakterlerine katılmaya bağlı olarak veya özdeşleşme yoluyla tekrar geri dönüşümlü figürler sevilerek izleniyor. Onların yaşamının nasıl sürdüğü öğrenilmek isteniyor" tezini çeşitli dizilerle destekleyecek birçok veri olduğunu görmek mümkündür (Bleicher, 1999, s. 32). Televizyon dizileri için gerilim kavramı zorunlu bir koşuldur. Düğümlenen olay örgüsünün belirsizleşmesi neticesinde kitledeki gerilim duygusunun artmasına paralel bir şekilde beklenti duygusu ağır basmaktadır. *"Çözüm bekleyen konuların bir doruk noktaya doğru (genellikle daha karmaşık bir hal alarak) ilerlemesi ve fiziksel, zihinsel ya da duygusal çatışma biçimleri gerilim duygusu yaratır".* Bu duruma ek olarak gündelik hayatın streslerinden arınarak katharsis duygularına erişmek isteyen izleyici ilgili dizinin bölüm sonunu bekler ve her beklentinin sonucunda dizide otomatik olarak diğer bölüme eklemlenecek bir kriz daha çıkarılmış olur. Bu yapıdaki sürükleyicilik ve peşi sıra gelen dramatik eğri dizilerde zincirleme olarak ilerleyecektir. Her bölümde bir yandan önceki bölümlerdeki bazı krizler çözülecek bir yandan da yeni çatışma unsurları yaratılacaktır (Mutlu E., 1995, s. 41).

İlk Türk dizisi 1974'te TRT'de yayınlanan Kaynanalar olmuştur ve bu yapım izleyicilerin ilgisini çekerek ilk etapta on dört yıl boyunca kesintisiz yayınlanmıştır. Bu dizinin başlangıcından sonra Evler Evler, Değirmen, Sinekli Bakkal, Aşk-ı Memnu, Ömer Seyfettin Hikâyeleri ve Beş Hikâye isimli diziler de gündeme gelmiş ve belirli aralıklarla yayın hayatlarına devam etmişlerdir (Akın, 2021, s. 16). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Süper Baba, Bizimkiler, İkinci Bahar, Ruhsar, Kaygısızlar, Hayat Bağları gibi Türk dizileri uzun yıllar boyunca izleyicilerle buluşmuş ve reyting seviyelerinde diğer yapımlara nazaran daha üst sıralarda yer alabilmiştir. Bireylerin hayatına ve bakış açılarına nüfuz eden bir noktada olan televizyon bireyi belirli açılardan şekillendirmeyi başarabilmiştir. Görmekten alınan zevki üst noktalarda deneyimleme şansı veren televizyon, insanlardaki farkındalığı da artıran bir yapıya sahiptir. Çeşitli destinasyonlardan, bölgelerin kültürel özelliklerine kadar her türlü emare dizilerdeki mevcut yapıda şekillenmektedir (Busby & Klug, 2001, s. 316). Ülkelerin karşılıklı ilişkilerinde ve dünya çapında yaşadıkları global ilişkilerde kültürel diplomasi-ye de nüfuz eden bir fonksiyona sahip dizilerin birçok avantajından bahsedilebilir.

Ortadoğu Coğrafyası ve Balkanlarda Türk dizilerinin bu kadar izlenmesinin sebeplerine bakıldığında ise Batı tahakkümünden sıyrılmış ve dizilerin kendi özsel yapılarından kaynaklı bir kendiliğindenliğe sahip olması gibi avantajlar öne çıkmaktadır. Tarihi ve kültürel argümanlar gibi eski Selçuklu ve Osmanlı Coğrafyasını bir arada tutan mihenk taşlara sahip olunması temel kaynaklardan birini teşkil etmektedir. Bu zenginliklerin başat görevle işlevselleştirilmeleri ve sanat formuna yatkın kodlara evrilerek televizyon formuna uygun kullanılmaları önem arz etmektedir. Tarihsel figürlerin içinde Kayı boyunu örgütleyen *Ertuğrul Gazi*, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu *Osman Bey* gibi bilhassa güçlü karakterlerle bezeli figürlerin öne çıkarılması Tarihi Türk dizilerinde adeta katalizör etki yaratmaktadır.

Türkiye Devleti, özellikle kültürel diplomasi çerçevesinde etkisini genişletmek ve çekici imajını kanalize etmek için kalkınma yardımı ve kültürel tanıtım programları gibi birçok faktörü değerlendiriyor, aynı zamanda Arap modernitesinde ve tarihinde olamayacak popüler dizileri ve tarihi dizileri de ekrana getirerek yumuşak güç fırsatlarını değerlendirmektedir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, arketipinin Osmanlı geçmişine sahip olması ve bu konumun devletin politik amaçlar

için günceli yeniden tanımlamasının bir nesnesi haline gelmesi önemini korumaktadır. Tarihi Türk dizileri de bu bağlamda üretilmektedir (Nocera, 2014, s. 8). Türk dizilerinde Batı'dan alınmamış ve erişilebilir bir modernite anlayışı, karşı hegemonik anlatıyı canlandırması gibi sebepler Ortadoğu coğrafyasında dizilerin izlenilirliğini artırmaktadır. Türkiye gibi Ortadoğu coğrafyasıyla kültürel benzerlikleri olan, büyük potansiyellere sahip bir ülkenin rol model olarak Ortadoğu'daki büyük kitleler tarafından izlenmesinin arkasında bunun gibi birçok sebep bulunmaktadır (Kraidy, 2014, s. 13).

Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy 7 Haziran 2022 tarihli açıklamasında Yunus Emre Enstitüleriyle Türk dizilerinin özellikle Türk kültürünü ve Türkçeyi öğretme noktasında çok faydalı fonksiyonlara sahip olduğunu, egemen Amerikan kültürünün haricinde bugün artık Türk dizilerinin ve Türk kültürünün dünya çapında konuşulmaya başladığından bahsederek 150 ülkeye ihraç edildiğini de dile getirmiştir. Yine RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin de Türk dizilerinin birçok kıtaya ve ülkeye ihraç edilmesiyle 800 milyon dolarlık bir getiriye sahip sektör haline geldiğinden söz etmiştir (Özdener & Toprak, 2022).

Türk kültürünü içinde barındıran kodları Tarihi Türk dizileri kapsamında veren yapımlar Ortadoğu'da olduğu gibi Balkanlar coğrafyasında da kendini göstermektedir. Balkanlar'da özellikle 400 yıldan fazla bir süredir Osmanlı hakimiyetinde kalmış olan Kosova ve Arnavutluk'ta tarihi Türk dizileri yoğun şekilde takip edilmektedir. Halihazırda Türk nüfusunun da bulunduğu bölgede Türk kültüründen, mutfağına, sanatından, kentlerine kadar birçok hususta eğilim söz konusudur. Bölgedeki bazı izler kitle davranışlarına bakıldığında özellikle Türk dizilerini takip eden kesimlerde aile içinde Türkçe öğrenme, Türkiye şehirlerini araştırma ve Türkiye gündemini takip etme gibi davranışlarda artışlar gözlenmiştir (Sulaj ve diğerleri, 2019).

2.8.Türkiye'nin Kültürel Elçileri: Türk Dizileri

Özel televizyon kanallarının açılmasıyla birlikte Türk dizileri de gelişme göstermiştir. Sovyet Rusya'da yayınlanmaya başlayan "Çalıkuşu" dizisi, Yurtdışına açılan ilk Türk dizisi olmuştur (Turkrus, 2014, s. 1). Sonrasında "Deli Yürek" dizisi 1997 yılında özellikle Türkî cumhuriyetlerde izlenir olmuştur. Bu ivme 2000'li yıllarla birlikte önemli artış göstererek dizi sektörünün yükselmesini sağlamıştır. Ortadoğu'ya

açılan ilk Türk dizisi de 1998 yılında "Gümüş" olmuştur. Yayına girdiğinden hemen sonra büyük başarı sağlayan Gümüş dizisinin final bölümünün 85 milyon izleyici tarafından takip edildiği kayıtlara geçmiş önemli bir veridir. (Mohydin, 2020, s. 2). Elde edilen bu başarı ve ilgiyle birlikte yükseliş eğilimine giren Türk dizi sektörü, sonrasında "Muhteşem Yüzyıl" dizisiyle birlikte 70 farklı ülkeye ihraç edilerek yaklaşık 500 milyon kişiye ulaşmıştır. 2018 yılı itibariyle 120'den fazla diziyle Türkiye, 156 ülkede ortalama 500 milyon kişiye ulaşmış durumdadır. Önceleri Ortadoğu coğrafyasının ağırlıkta olduğu hedef kitle, sonrasında Balkanlar, Avrupa, Orta Asya, Afrika, Latin Amerika, Hindistan ve Japonya'ya kadar uzanarak büyük bir açılım kaydetmiştir. 350 milyon dolar gibi oldukça yüksek bir rakamın üzerinde bir ihracat başarısı elde eden sektör, ABD'den sonra dünyada ikinciliğe yükselmiştir. İTO Başkanı Şekip Avdagiç, ABD sektörü ile Türk dizi sektörü arasındaki ticari farkı şu sözlerle özetlemiştir: "Film alıcıları bir ABD dizisine 10 bin dolar öderken, bir Türk filmineyse 60 bin dolar ödemeyi göze almaktadırlar (Yıldırım, 2018, s. 2)."

Devletler, kamu diplomasisi yoluyla mesajlarını ve ideallerini medya aracılığıyla iletebilmektedir. Hollywood, ilk sinemanın doğduğu yer olması ve film endüstrisindeki hâkimiyeti sayesinde bunun en iyi örneği olarak görülebilir. Hollywood, film üretme kabiliyeti, en son teknolojileri kullanarak film yapabilmesi, film yapımı, dağıtımı ve gösterimi gibi faktörlerle film endüstrisinde lider konumda yer almaktadır. Filmler, kültür, yaşam ve marka gibi birçok unsurun farklı izleyicilere aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Hollywood'un bu gücü televizyon dizilerine de uygulanabilir. Türkiye'de üretilen ve dünya çapında gösterilen birçok drama dizisi, Türk drama sektöründeki yatırımlar ve alınan önlemler sayesinde hedeflerine ulaşmıştır. Türk dizileri, Türkiye'nin tarihi ve dini değerlerinin yurtdışında yayılmasında ve turizm amaçlı Türkiye'ye çekilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle, Diriliş Ertuğrul gibi Türk dizileri, kamu diplomasisi açısından ele alınarak tartışılabilir. Bu dizi, yurt içinde büyük bir başarı elde etmiş ve dünya çapında birçok ülkeye ihraç edilmiştir.

Türk dizileri artık gösterildikleri ülkelerde günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu diziler, yayın yaptıkları ülkelerde Türk kültürünün farklı unsurlarını tanıtmakta ve kültürel değerleri izleyicilere doğrudan ve dolaylı olarak öğretmektedir. Türk dizileri, yabancı izleyicilerin de ilgisini çekmektedir ve kendi izleyici kitlesini oluşturmuştur. İzleyiciler, dizi karakterlerine yüksek oranda ilgi göstererek karakterlerin

ülkeleri, kültürleri ve yaşam tarzları hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin kültürel diplomasi stratejileri arasında yer alan Türk yapımı diziler, Türkiye'nin kendisini uluslararası toplum ve dış kamuoyuna tanıtma açısından stratejik bir değere sahip olmaktadır.

TRT'nin uluslararası kanalları, Yunus Emre Enstitüleri, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kuruluşlarla birlikte diziler de kültürel diplomasi bağlamında önemli bir işlev görmektedir. Ancak Türk yaşam tarzını ihracat için daha planlı bir şekilde tanıtmak için koordineli adımlar atılmalı ve bir koordinatör güvencesi altında farklı pembe diziler üretilip yayınlanmalıdır. Şu anda, farklı dizilerde sunulan Türk yaşam tarzları arasında bir birlik yok, bu da Türkiye için bir dezavantajdır. Dizilerin yapım aşamasında ihracata yönelik olmaması, bu dizilerin kültürel diplomasi aracı olarak etkili bir şekilde kullanılmasını engelleyebilir. Bu nedenle, Türk dizilerinde sunulan yaşam tarzlarının birbirine uygun ve tutarlı olması önemlidir. Aksi takdirde, Türkiye'yi az ya da hiç bilmeyenlerin algısını karıştırabilmektedir. Euronews'in Orta Doğu'dan Türkiye'ye seyahat eden turistlerle yaptığı röportajlarda Brezilya veya Arjantin dizileriyle kendisini içselleştirmeyen kişilerin Türk dizilerine karşı yakınlık duydukları konusunun altı çizilmiştir. Röportajda Orta Doğuluların bir kısmı Müslümanların hem modern hem de dinini yaşayabilecek düzeyde bir hayata sahip olabileceğini Türk dizileri sayesinde keşfettiklerini ifade etmektedir. O bölgede kısıtlı imkanlar dahilinde bulunan teknoloji, Orta Doğulu insanlara ilgi çekici hale gelerek, özgür bir hayat tarzı gibi unsurlar dizilerde etkili bir biçimde yer almaktadır. Türk dizileri, Ortadoğu başta bulunmak üzere diğer ülkelerde de yaygın hale gelmeye başlamıştır. Bu diziler, Filistin'deki El Fetih ile Hamas arasındaki en şiddetli çatışma sırasında bile gösterildiği zaman, "Ihlamurların Altında" dizisinin yayını sırasında bir tür ateşkes ilan edilerek çatışmasızlık dönemine geçilmiştir (Euronews, 2012). 2017 yılında Hindistan'da yaklaşık 150 milyon insanın Türk dizilerini izlediği bilinmektedir. Türk dizileri, 2017 yılında, Hindistan'daki 2 farklı kanalda sürekli olarak 10. sırada yer almıştır. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, yabancıların dizi izleme alışkanlıklarının günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülmektedir. Bazı ülkeler, televizyon dizilerinin ahlaki değerleri zedelediği, evlilik dışı ilişkileri meşrulaştırdığı, İslami değerlere aykırı olduğu ve Türkiye'ye karşı olumlu bir eğilim oluşturduğu

gerekçesiyle yayınlanmasına karşı çıkmaktadır. Örneğin, Mısır ve Suudi Arabistan Türk dizilerinin yayınlanmasını yasaklamıştır. Ancak Türk dizilerinin yayınlandığı ülkelerde önemli bir etki yarattığı da açıktır. Türk dizilerinin yurt dışındaki etkileri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:

- Latin Amerika, Türk dizilerine en çok ilgi gösteren bölge konumundadır ve bölgedeki en çok tercih edilen 15 program içerisinde 4 Türk dizisi bulunmaktadır.
- Yurt dışında Türk dizilerinin başarısı, CNN International ve BBC gibi evrensel haber kuruluşlarının ilgisini çekerek haber haline getirilmiştir.
- Dizilerin gösteriminin yapıldığı ülkelerde Türk ürünleri ilgi çekerek popülerlik kazanmış ve dizi/film çekimlerinin gerçekleştiği yerlerin kültürel, tarihi ve doğal güzellikleri de ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durum, başka sektörlerin de hareketlenmesine ve canlanmasına katkıda bulunmaktadır.
- Özellikle Orta Doğu ülkelerinden gelen turist sayısında, Türk dizilerinin yayınlanmasıyla önemli bir artış görülmektedir.
- Balkanlar'da yayınlanan Binbir Gece dizisi, dizi karakterlerinin isimlerinin popüler hale gelmesine yol açmış ve bazı çocuklara Şehrazad ve Onur adı verilmiştir.
- Orta Doğu'da Kıvanç Tatlıtuğ ve Tuba Büyüküstün gibi dizi oyuncularının kendi isimlerini taşıyan parfümleri ilgi görerek büyük satış başarısı gerçekleştirmiştir.
- Japonya'da bulunan bir televizyon kanalı, Türk dizilerinin turizm ve ihracata etkisini anlatan bir belgesel hazırlamıştır.
- Hindistan'da 2015 yılında yalnızca 'Adını Feriha Koydum' dizisi gösterime girerken, 2018 yılı sonunda 12 farklı Türk dizisi bu bölgeye ihraç edilmiştir ve büyük ilgi görmüştür.
- Çizgi film türünde "Limon ve Zeytin" çizgi filmi, dünyada en büyük dijital yayın platformu olarak bilinen Netflix'te yayınlanan ilk Türk yapımı olması açısından tarihe geçmiştir. Bu çizgi film, 112 farklı ülkede izleyiciyle buluşurken, Türk kültüründen unsurlar da içererek evrensel bir mesaj vermiştir. Örneğin, çizgi film karakterlerinin çay bardağından çay içmesi Türk kültürünün dünya çapında tanınmasına katkı sağlamıştır.

- 'Dağ 2' filmi büyük bir başarı göstererek dünya kapsamında en çok izlenen 250 film içerisine girmeyi başarmıştır. Bu başarısı sonrası, film Avrupa Birliği (AB) ülkelerine de ihraç edilerek Çin ve Güney Kore'den sonra geniş bir izleyici kitlesiyle buluşmuştur.
- Türk dizilerinin yaygınlaşmasından sonra Mısır, Yunanistan ve Bosna Hersek gibi ülkelerde Türk dilini öğreten kurslara olan ilgi büyük bir artış göstermiştir (Euronews, 2012).

2.8.1.Tarihi Türk Dizileri

Türkiye'de televizyonculuk ortaya çıkmadan önce tarihi yapımlar sinema ile izleyici karşısına çıkmıştır. 1980'li yıllarda ise TRT tarihi diziler yayınlamaya başlamıştır. O yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulması ve padişah yaşamlarını konu edinen tarihi dizi olan "Kuruluş Osmancık" dizisi çekilmiş ve tarihi romanlar, tarihi olaylar tarihi dizilerde yer almaya başlamıştır (Öztürkmen, 2018, s. 3-4). 1978-83 yılları arasında roman yazarı olan Kemal Tahir'in eserinden etkilenilerek "Yorgun Savaşçı" filmi çekilmiş ve film 1993 tarihinde TRT tarafından televizyon dizisi haline çevrilmiştir (Demir, 2019, s. 29-30).

2000'li yıllar Türkiye tarihinin dizi üretimi açısından yıldızının parladığı yıllar olmuştur. Türk roman yazarı olan Kemal Tahir'in işgal dönemi ve İstanbul'un o dönemde içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve siyasi durumu ele aldığı "Esir Şehrin İnsanları" isimli romanı dizi formatına çevrilerek televizyon ekranlarında yer almıştır. Devam eden 2005-2006 yıllarında ise "Hürrem Sultan", "Kırık Kanatlar", "Kınalı Kuzular" gibi televizyon dizi çekimleri gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise, Makedonya bölgesinde yaşamını sürdüren Buharaların başından geçen sosyal ve siyasi krizleri içeriğinde barındıran "Elveda Rumeli" dizisi yayınlanmıştır (Şahin, 2019, s. 56-57). İlerleyen yıllarda ise bir tarih patlaması yaşanarak günümüzde de hala çekimi devam eden ve ilgi ile izleyici tarafından takip edilen Osmanlı İmparatorluğuna ve Türk tarihine ışık tutan dizilerin yanında Türkiye coğrafyası, sosyal ve kültürel yapısını temsil eden televizyon dizileri üretimine devam edilmiştir.

2011 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatını konu alan "Muhteşem Yüzyıl" dizisi çekilmiş ve dönemin ünlü dizilerinden biri olmuştur. Dizi dönemin başbakanı

Recep Tayyip Erdoğan tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın gerçek hayatını yansıtmadığı, gerçeği çarpıttığı iddiası ile eleştirilmiştir (Jbor, 2019, s. 196). Türk tarihi dizilerinin en ses getiren dönemi Mehmet Bozdağ tarafından yazımı gerçekleştirilen "Diriliş Ertuğrul" dizisi ile başlamıştır. Dizide Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu ve Ertuğrul'un oğlu olan Osman'ın başarılarını ve Selçuklu döneminde geçen olaylar gösterilmektedir. Bu dizi çok fazla farklı dillere çevrilmiş ve 71'den fazla dünya ülkelerinde gösterime girerek büyük başarılar elde etmiştir (Şahin, 2019, s. 58).

2014 ve 2015 yıllarına gelindiğinde Osmanlı döneminin polisiye hikâyelerinin ele alındığı "Filinta-Bir Osmanlı Polisiyesi" ve "Filinta Bin Yılın Şafağında" isimli tarihi polisiye dizileri çekilmiştir (Erman, 2016, s. 9-10). 2016 yılında çekilen "Vatanım Sensin" dizisi ile savaşın ortasında kalan insanların durumu ele alınarak Türk ili olan İzmir'in Yunan işgaline uğraması konusuna vurgu yapılmıştır. Hemen bir sonraki yıl olan 2017 yılında Türk tarih dizilerinden ses getiren dizilerden biri olan "Payitaht Abdülhamid" dizisi TRT ekranlarında yerini almıştır. Dizide 2.Sultan Abdülhamid'in zekâsı, siyaseti ve becerisi sayesinde ayakta kalan Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik komplo girişimleri, diğer dünya ülkelerinin Osmanlı İmparatorluğunu çökertmek amaçlı girişimleri ve Sultan 2.Abdülhamid saltanatının on üç yılını anlatan hikâyesi ele alınmıştır (TRT, 2022b). Bir sene sonra ise İstanbul'u ve İstanbul'un fethini gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed'i konu edinen "Mehmed: Bir Cihan Fatihi" dizisi ve Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda yer alan bir grup insanın İngiliz ordusu karşısında Irak sınırında verdiği mücadeleyi anlatan "Mehmetçik Kut'ül Amare" dizileri televizyon ekranlarında yer almıştır. (Şahin, 2019, s. 60).

İlerleyen yıllarda Diriliş Ertuğrul dizisinin devamı niteliğinde olan "Kuruluş Osman" dizisi çekilmiş ve dizide Ertuğrul'un oğlu olan Osman Gazi'nin Osmanlı İmparatorluğunu kurmak için verdiği mücadele hikâyesi ele alınmıştır (Orakçı, 2021, s. 1-2). Daha sonra son yıllarda Arap devletleri arasında yüksek izlenme oranlarına sahip "Uyanış: Büyük Selçuklu" dizisi çekilmiş, dizide Selçuklu komutanı olan Alparslan'dan sonra Melikşah'ın Selçuklu tahtına geçerek yükselmesi hikâyesi ele alınmıştır (TRT, 2022c). 2021 yılında ise bir başka tarih dizisi olan "Destan" dizisi ve Barbaros Hayrettin Paşa ve üç kardeşinin hayatını ele alan "Barbaroslar: Akdeniz'in Kılıcı" dizileri vizyonda yer almıştır.

1990'lı yıllarda iletişim alanında yaşanan gelişmeler doğrultusunda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte küresel çapta kültürel ürünlerin dolaşımı ile yeni gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. İletişim sektöründe baskın olan güçler egemenliğini uzun süre devam ettirirken bazı çevre ülkeleri yeni iletişim güçleri beraberinde karşıt tepki olarak "karşıt akışlar" meydana getirmeye başlamışlardır. Ulusların ötesinde gerçekleşen bu yeni gelişmeler sonucu tek yönlü medya akışı yerini çok yönlü akışa bırakmış ve karşı akış, çoklu akış, coğrafi kültürel akış gibi kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Karşı akışlar iletişim alanında yaşanan gelişmelerle birlikte bazı ülkelerde yayılarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Baskın akışlarda egemenliğini devam ettirdiği ülkelerin yanında dizi ve sinema filmlerinin ihracatında Türkiye, Güney Kore, Hindistan ve Latin Amerika gibi ülkeler gelişme göstermeye başlamıştır. Günümüzde Amerika dizi ve film ihracatında egemenliğini hala sürdürse de kültürün akışı noktasında diğer ülkelerinde dolaşım halinde olması dikkat çekmektedir (Sejfula, 2019, s. 34). Bu bağlamda Türkiye Amerika Birleşik Devletlerinden sonra dış ülkelere dizi ihracatı yapan ikinci ülke konumunda yer almaktadır (Yıldırım, 2018, s. 3-4). Başlarda kültürel yakınlığın da etkisiyle ilk zamanlar Balkanlar ve Orta Doğuda yayılmaya başlayan Türk dizileri zamanla diğer ülkeler tarafından da tercih edilmeye ve izlenmeye başlanmıştır.

Yukarıdaki paragrafta da söz edildiği üzere Balkanlarda Türk dizilerinin tercih edilmesi ve ihracatının fazla olması kültürel yakınlık sonucu olarak meydana gelmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar da aynı konunun altını çizerek izleyicilerin kendi kültürüne yakın olan dizi ve filmleri daha çok tercih ettiği yönünde olduğunu göstermektedir. Straubhaar, "cultural proximity" adlı teziyle beraber bu konuda çalışmalarda bulunmuştur. Kültürel yakınlığı konu aldığı tezinde genelde dünya çapındaki izleyiciler ve medya ürünleri arasında bir tercihte bulunurken kendi kültürlerine en yakın olan ürünleri tercih ettiği yönünde çıkarımlarda bulunmaktadır (Straubhaar, 1991, s. 39-59). Dolayısıyla Straubhaar'ın da tezinden yola çıkıldığında Balkanlarda Türk dizilerinin tercih edilmesi konusunda iki ülkenin kültürel yakınlığının doğrudan bağlantılı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

2000'li yıllara gelindiğinde Türk dizi ihracatının ilk başlangıç yılı 2001 yılında "Deli Yürek" dizisi ile başlamıştır. Daha sonraları "Gümüş" ve "Ihlamurlar Altında" dizileri ile birlikte bir dönüm noktası gerçekleştirilerek Türkiye dizi ihracatında

Amerika Birleşik Devletlerinden sonra ikinci sıraya yerleşmiştir. Dizilerin ihracatı konusunda İzzet Pinto: "2008'de Binbir Gece dizininin temsilciğini alıp yurt dışına sattım. O yıl aslında Gümüş dizisiyle Orta Doğu kapısı açılmaya başlanmıştı. Buna paralel olarak da şirketimiz *"Binbir Gece dizinin"* ihracatını Balkanlara gerçekleştirdi ve dizi çok büyük bir başarı yakaladı" açıklamasında bulunmuştur. Günümüzde diziler, eğlence aracı haline gelerek televizyon dizi sektörü ekonomik açıdan önemli bir yerde konumlandırılmaktadır. 2016 yılında gerçekleştirilen bir araştırma sonuçlarına göre, dünya genelinde kanalların ortalama %70 oranında içeriklerini kendilerinin ürettikleri %30 oranında ise diğer ülkelerde içerik ithal ettikleri tespit edilmiştir. Ve bu çıkarımlar doğrultusunda dünya ülkelerinin ithal ettiği televizyon içeriklerinin %25'inin Türkiye'den ithal edildiği tespit edilmiştir. Yani bu durumda dünyada ithal edilen her dört yapımdan birinin Türkiye'ye ait olduğu sonucuna varılmıştır (Yılmaz, 2021, s. 29).

2.8.2.Avrupa

Türk dizi ihracatı girişimi olarak 1975 yılında yayınlanan "Aşk-ı Memnu" dizisinin Fransa'ya ihraç edilmesi söz konusu olsa da uygun olmayan politikalar neticesinde bu durum olumsuz sonuçlanmıştır. Bir Avrupa ülkesi olan İtalya tarafından "Aşk-ı Memnu" dizi senaryosunun ihraç edilmesini talep etmesi ve ancak diğer Avrupa Birliği ülkesine mensup olan ülkelerin politik, kültürel ve ticari kaygılarından ötürü Türk dizi ithalatına sıcak bakmamaları dolayısıyla o dönem genel anlamda Türk dizi kültüründen uzak durdukları gözlemlenmiştir (Şentürk ve diğerleri, 2017, s. 188).

2000'li yıllarla beraber Türk dizi ihracatının öncü ülkeleri olan Türki Cumhuriyeti ülkeleri, Balkanlar ve Orta Doğu ülkelerinden sonra Avrupa'da da tercih edilmeye başlanan Türk dizileri Yunanistan'da tercih edilmesinin ardından ülke turizmine de büyük katkısı olmuştur. Yunanistan'ın iyi büyük kanalı olan ANT1 ve MEGA adlı kanallar birçok sayıda Türk dizilerine ekranlarında yer vermiştir. Bölgede Türk dizilerine olan talebin artmasının nedeni olarak maliyetinin daya uygun olması ana etken olmuştur. Bölgede yayınlanan Türk dizileri genel olarak Türkçe ve Yunanca olarak alt yazı şeklinde yer almıştır. Yunanistan ekranlarında yer alan ilk Türk dizisi ise 2005 yılında "Yabancı Damat" dizisiyle başlamış ve ilerleyen yıllarda "Binbir Gece, Acı Hayat, Ezel, Aşk-ı Memnu, Lale Devri, Asi, Muhteşem Yüzyıl" gibi dizilerde gösterime girmiştir. Türk dizileri bölgede geniş izleyici kitlesinin dikkatini çekerek

büyük izlenme oranları sağlanmıştır. Örneğin; Gaziantepli bir babanın kızı olan Nazlı ile Yunanistanlı Niko'nun tesadüf ederi karşılaşmaları üzerine birbirlerine aşık olmalarını konu alan "Yabancı Damat" dizisi tek sezonda büyük başarı elde ederek 1,2 milyon izleyici tarafından izlenerek yüksek reyting oranı elde etmiştir (Güzel & Aktaş, 2016, s. 111-112).

Avrupa ülkelerinden en büyük üçüncü ülke olan İsveç'te çok fazla Türk yaşamaktadır. Ülkede 2013 yılında ilk kez yayınlanan "Son" dizisi *"The Lie-Yalan"* ismi ile gösterime girmiştir ve *Sveriges TV*'de ilk kez yayınlanan dizi ekranlarda yer aldığı gün seyirci tarafından ilgi ile karşılanarak reyting rekoru elde etmiştir (Öztürk & Atik, Ulusal pazardan küresel pazarlara uzanan süreçte türk dizilerinin gelişimi, 2016, s. 76). İlerleyen yıllarda İsveç'in devlet televizyonu olan *Sveriges TV* kanalında "*Paramparça (2018), Cesur ve Güzel (2019), Anne (2020), Kırmızı Oda (2021*)" dizileri de gösterime girmiştir. İsveç'te bulunan dünyaca ünlü televizyon eleştirmeni *Anders Björkman* ilk yayınlanan Türk dizisi olan "*Son*" dizisinin sezonda bulunan en iyi yabancı dizi olduğunu ifade etmiştir. 2013 yılında Stockholm'de gerçekleşen "Televizyon dizilerinde Türk dalgası" adlı panelde Stockholm ve Türkiye'den birçok akademisyen katılmış ve panelde Türk dizilerinin İsveç ve yabancı izleyiciler tarafından ilgi ile izlenmesi konusu ele alınmıştır. Şehirde bulunan ve araştırma amaçlı orada bulunan bir akademisyenle yapılan görüşmede ise akademisyen eşi ile aşı olma amaçlı gittiği bir İsveç hastanesinde doktorun konuyu Türk dizilerine getirip "Kırmızı Oda" adlı Türk dizisini ilgi ile takip ettiklerini ve dizideki oyunculuğu çok beğendiklerini ifade ettiğinden bahsetmiştir (Rahte, 2022, s. 1).

Daha sonraki yıllarda İspanya'nın *Telenovela* adlı kanalında "*Fatmagül'ün Suçu Ne (2018)"* dizisi yayınlanmaya başlanmıştır. "Fatmagül'ün Suçu Ne" isimli dizi İspanya halkı tarafından büyük bir ilgi ile talep görerek dönemin en çok izlenen dizisi olmuştur. Ardından İspanyol kanallarında diğer Türk dizileri olan "*Kara Para Aşk, Ezel, Anne, Medcezir, Sıla, Adını Feriha Koydum, Elif*" gibi diziler de yer almaya devam etmiş ve büyük ilgi görmüştür. Turan, Türk dizilerinin İspanya'da neden çok tercih edildiği üzerine, dizilerin yavaş tempolu olması ve en çok ev hanımları tarafından tercih edilmesi ile bağlantılı olarak ele almıştır (Okutan, 2021, s. 2). Ayrıca Avrupa'da ve diğer ülkelerde büyük başarı gösteren Türk dizileri Avrupa'da bulunan dağıtım şirketleri tarafından dikkat çekerek bir TV dergisinde "Kördüğüm" isimli Türk dizisi

incelenerek dizinin *"Intersection"* ismi ile küresel piyasa tarafından talep gören ilk Türk dizisi olduğu konusuna değinilmiştir (Pickard, 2016, s. 3). Dolayısıyla Türk dizilerinin Avrupa'daki başarısının Avrupa şirketleri tarafından da ilgi konusu olduğu dikkat çekmiştir.

2.8.3.Amerika

Güney Amerika bölgesinde yer alan ülkeler ilk zamanlar dizi ihracatı yaparken ilerleyen yıllarda dizi ithal etme durumuna daha çok ağırlık vermiştir. ABD'ye ihraç edilen ilk Türk dizisi "Son" dizisi olmakla beraber *Ghost Whisperer ve Sander-Moses Productions* gibi yapımlarla ün kazanan *Ian Sander*, Türk dizi yapımlarının son dönemlerde çok fazla ilgi gördüğünü ve bu açıdan kaliteli bir senaryo bulmanın zor olduğundan söz etmiştir (Öztürk & Atik, 2016, s. 75).

Türkiye'de yoğun ilgi görmeyip farklı ülkelerde popüler olan ve yüksek gelir elde edilen diziler de yayınlanmıştır. Örneğin; "Sıla" isimli dizi gerek oyunculuğu gerek konusu ile Güney Amerika'da bulunan ülkelerin birçoğunda yoğun talep görerek yüksek reyting oranlarına sahip olmuştur (Mynet, 2016). Dolayısıyla Güney Amerika ülkelerinde "Sıla" dizisi oyuncuları Hollywood oyuncuları gibi yoğun ilgi ve talep ile takip edilmişlerdir. Diziden elde edilen ciro yüksek olunca da dizi çekimlerinde bir devamlılık söz konusu olmuştur.

Türk dizilerinin ihraç edilmesi sadece dizi sektörüne katkıda bulunmamış ayrıca farklı sektörlere de olumlu yönde katkı sağlamıştır. Türk dizileri için özgün müzik üretimi yapan Toygar Işıklı bu sayede daha da bilinir hale gelmiştir. Sanatçının Güney Amerika'da bile albümleri talep görmüş ve birçok farklı ülkelerde konser düzenlemiştir. O dönem Şili de Toygar Işıklı'dan dizi müziği yapması konusunda talepte bulunmuştur (Karnaval, 2017). Bu bağlamda bir Türk dizisinin izlenmesi ve müziğinin, müzisyeninin de farklı ülkeler tarafından ilgisini çekmesi ve o ülkede bilinirliğinin artması sadece dizi ihracatı açısından değil o ülkenin kültürel değerlerinin de tanıtılmasının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Güney Amerika bölgesinde Türk dizilerinin çok fazla talep edildiği ülkelerin kanal sahipleri bazı televizyon yönetmen ve yapımcılarını bölgedeki kültür, yemek kültürü, dizi platoları, yaşam tarzı gibi konuları işlemek üzere Türkiye'ye göndererek

belgesel çekimi yapmalarını ve bunların kendi ülkelerinde yayınlanmasını istemişlerdir (Karakulas, 2019, s. 64).

ABD'nin Chicago şehrinde yaşayan ve film çalışmaları alanında eğitim alan Gibson, Türk dizilerini izlemeye başladıkça daha fazla ilgi duymaya başladığını ifade ederek TDAG'ın yöneticileri eşliğinde Türkiye'ye bir gezi planlamış birçok kişinin katılımıyla beraber İstanbul, Ankara, Antalya, Nevşehir (Kapadokya), Efes gibi Türkiye'de önemli noktalara ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Türk yapımları ile Netflix sayesinde bağlantı kuran Gibson, Türk dizi oyuncularının en az Hollywood'da yer alan film yıldızları kadar yetenekli olduklarının altını çizmiştir. Türk sevgisini henüz küçük yaşta olan kızına aşılayan Marlena Gibson, kızının Türkçe kelimeleri günlük hayatta çok fazla kullandığını ve en büyük hayalinin Kapadokya'ya gitmek ve orada bulunan balonlara binmek olduğunu ifade etmiştir. Amerika'lı Luedeking ise, benzer şekilde Türk dizilerine olan ilgisini; dizileri izlemeden önce Türkiye hakkında hiçbir şey bilmediğini ancak dizileri izlemeye başladıktan sonra ilgisinin arttığından bahsetmiştir. Bunun sonucunda Türkiye'ye seyahat ederek gelecek zaman için de gezi planları yaptığını ve Türkçe dersler aldığını, Türk kültürüne ilgisinin Türk dizileri sayesinde arttığını ifade etmiştir (Yıldız G., 2020, s. 1).

2.8.4.Balkanlar

Balkanlar ülkelerinde özellikle Yugoslavya'nın geçmiş dönemlerinde özellikle dil konusunda ve kültür konusunda Osmanlı ile ortaklıklar görülmekteydi. Prizren'de yapılan bir alan araştırmasında Türkçe'nin yaygın bir dil olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla coğrafi ve kültürel yakınlık bölgede Türk dizilerinin tercih edilmesi konusunda etkileyici bir unsur olmuştur (Rahte, 2017, s. 72).

1992 yılında yedi ayrı ülkeye bölünen ve dağılan Yugoslavya'da benzer kültür ve dil olduğu için farklı televizyon kanalları bulunmamakta bulunan televizyon kanalı da tüm ülkeler tarafından talep görmekte idi. Dolayısıyla bölgede daha az televizyon kanalı bulunmaktaydı. Son zamanlarda ise bu bölgede Türk dizilerine artan talep doğrultusunda Türk dizilerinin çok fazla tercih edildiği tespit edilmiştir. Balkanlarda izlenen ilk Türk dizisi 2010 yılında Hırvatistan kanalı olan Nova isimli kanalda yayınlanan "Binbir gece" adlı dizidir. Ülkede ilerleyen yıllarda "Fatmagül'ün suçu ne, Muhteşem Yüzyıl, Ezel, Dudaktan Kalbe, Hanımın Çiftliği" gibi diziler de talep

görmüştür. Daha sonra Bosna-Hersek'te de Türk dizileri izlenmeye başlanarak en çok ilgi "Muhteşem Yüzyıl" dizisine gösterilmiştir. Bunu yanı sıra "Kurtlar Vadisi" dizisi de büyük ilgi görmüştür. O dönem Bosna-Hersek kanalı olan OBN adlı televizyon kanalında "Muhteşem Yüzyıl" dizisinin başkahramanları olan Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'a en çok benzeyen kişi yarışması yapılmış ve birincilere İstanbul'da gerçekleşecek bir gezi ödülü vaat edilmiştir. Ayrıca Türk dizilerine artan talep ve ilginin bir sonucu olarak Balkanlarda Türkçe kursları açılarak Türk diline artan bir ilgi söz konusu olmuştur (Nuroğlu, 2013, s. 7-8).

"Neo televizyon çağı" olarak adlandırdığı 2000'li yılların başı olan Sosyalizmin başlangıç evrelerinde *Zrinjka, Antonija ve Peruško* (2014), ticari televizyon yayınlarının yer almasıyla birlikte kanallarda bilim, sanat gibi içeriklerin yerine eğlence ve kurgusal dizi ve filmlerin yer almaya başladığını Hırvatistan örneği üzerinden ifade etmişlerdir. Yugoslavya'da izlenilen dizilerin Amerikan dizileri ile başlayıp Latin Amerika dizileri ile devam etmiş ve 2000'li yıllar itibariyle Türk dizileri daha çok tercih edilmeye devam etmiştir (Rahte, 2017, s. 72).

Balkan televizyonlarında Türk dizileri yer almaya başlamadan önce varlığı hafızalardan silinen Osmanlı'ya ait takılar, yemekler, kültürel özellikler "Muhteşem Yüzyıl" dizisinin ülkelerde yayınlanmasıyla beraber tekrar hatırlanmaya başlamıştır. Türk dizileri sayesinde Türkiye'de üretimi gerçekleştirilen gıda ürünleri Balkan ülkelerine temin edilmeye başlanmış, ince belli çay bardağı, çay kaşığı, semaver, Türk çayı gibi Türk kültürüne ait olan bazı değerler Balkanlar'da yaşayan insanlar için ilgi çekici hale gelmeye başlamıştır. Yine dizilerin izlenmesiyle paralel olarak Türk yemekleri Balkan halkı tarafından merak edilerek kendi evlerinde yapılmaya başlanmış, Türk yemeklerinin yer aldığı restoranlar açılmaya başlanmıştır (Akova, 2014, s. 97-98).

Türk dizilerinin Balkanlarındaki etkisinin bir diğer örneği olarak "Muhteşem Yüzyıl" dizisini izleyen Balkan kadınları örnek olarak verilebilmektedir. Diziyi izleyen Balkan kadınları ana kahramanlardan biri olan Hürrem Sultan'ın yüzükleri, kolyeleri gibi takılarına ilgi duyarak kendilerinin de kullandıkları görülmeye başlanmıştır. Bir diğer izlenen dizi olan "Aşk-ı Memnu" dizisi karakteri olan Bihter karakterinin kullandığı aksesuarlar tercih edilmeye başlanmış, Behlül karakterinin saç, giyim tarzı gibi özellikleri insanlar için örnek alınmaya başlanmıştır. Benzer şekilde Balkanlarda

ilgi ile takip edilen bir diğer Türk dizisi olan "Yabancı Damat" dizisinde yer alan Türk baklavaları Balkan ülkelerinde yaşayan insanların ilgisini büyük oranda çektiği gözlemlenmiştir. Uydular yaygın olmadan önce Eski Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nde kısıtlı bir şekilde de olsa yer alan Türk müzikleri, sinemaları, filmleri teknolojik gelişmeler ve internetin de giderek daha fazla kullanılabilir hale gelmesiyle birlikte Balkan ülkelerinde daha çok bilinir hale gelerek daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır (Akova, 2014, s. 99).

Makedonya, Kosova, Arnavutluk gibi Balkan ülkelerinde Türk dizilerinin ilgi ile takip edilen Türk dizileri, bölgede yaşayan insanların Türk mutfağına ve kültürüne daha fazla ilgi duymasına vesile olarak birçok kişinin çocuğuna Türk isimleri vermesine ve Türk dilini öğrenmek için ilgi uyandırdığı dikkat çekmektedir. Kosova'nın başkentinde yaşayan Krasniqi, Türk dizisi izleyerek Türk dilini geliştirmeye başladığını, Türkiye'yi ziyaret ettiğini, Türk mutfağına büyük ilgi duyduğunu ve en çok sevdiği Türk dizilerinin *"Pis Yedili, Akasya Durağı, "Sen Anlat Karadeniz, Her Yerde Sen, Benim Tatlı Yalanım"* gibi diziler olduğunu ifade etmiştir. Makedonya'nın Kuzey bölgesinde Türk dizilerinin çevirisini yapan Zekerija Berisha Türk dizilerinin fazla talep edilmesi doğrultusunda reklamlarının da maliyetinin yüksek olduğundan ve Türk dizilerine gösterilen ilginin büyük oranda olduğundan bahsetmiştir. Türk dizilerinin yoğun izlendiği bölge olan Kuzey Makedonya'da birçok farklı milletin bulunduğunu ve bu bölgede diziler sayesinde Türkçe'nin de öğrenilmesi ve yaygın hale gelmesinde büyük katkısı olduğunun altını çizmiştir. *Berisha* ile benzer bir şekilde Türk dizileri sayesinde Türkçeyi öğrenmeye başladığını ifade eden Kristjana Dervishaj ise daha sonraları Türkçeyi daha ileri düzeyde öğrenmek amacıyla Tiran Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe eğitimine başladığını söylemiştir. Ailesinin de Türk kültüründen büyük oranda etkilendiğini ifade eden Dervishaj, "Sen Anlat Karadeniz, Acı Hayat, Ezel, Çukur, Kara Para Aşk, Gümüş, Kara Sevda" gibi Türk dizilerini çok beğenerek izlediğini ifade etmiştir (Sulaj, 2019).

ÜÇÜNCÜCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL DİPLOMASİ BAĞLAMINDA TARİHİ TÜRK DİZİLERİNİN ALIMLANMASI

3.Araştırmanın Metodolojisi

Karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmada veriler hem nitel hem de nicel araştırma tekniklerine tabi tutularak incelenmektedir.

3.1.1. Karma Araştırma Yöntemi

Çalışmanın konusu;"Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Dizilerinin Alımlanması"dır. Türkiye'de faal şekilde yayın yapan *TRT, Star TV, ATV, Show TV* gibi kamu ve özel sektöre ait televizyon kanalları etrafında uzun yıllar boyunca gösterimde olan tarihi Türk dizileri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada yurtdışına en çok ihraç edilen tarihi Türk dizilerinden *Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu* adlı diziler çalışmaya dahil edilmiştir. Kültürel diplomasi paralelinde uzun vadede Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tarihini, kültürünü ve insanlarını temsil eden tarihi Türk dizileri açısından bu sekiz tarihi dizi özelinde Balkanlar coğrafyasındaki ülkelerden Arnavutluk ve Kosova'daki izleyicilere yönelik alımlama analizleri yapılmıştır. Gerek anket tekniğiyle gerekse de derinlemesine görüşme tekniğiyle bölgedeki izleyiciler açısından yorumlanan veriler geniş parametrelerde değerlendirilmektedir. Bu minvalde araştırmada bahsi geçen sekiz tarihi dizinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetlerine katkılarının bulunup bulunmadığı, bulunuyorsa hangi açılardan daha çok katkısının bulunduğu irdelenmektedir. Kültürel anlamdaki yakınlıklar ve benzerlikler açısından Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüz Modern Türkiye Cumhuriyeti'ne değin Arnavutluk ve

Kosova ülkelerinde yüzlerce yıllık bir kültürel birikim söz konusudur. Bu anlamda çalışmada belirli kategorilere tabi olan bölge izleyicilerinin etnik konumu, belirli yaş ayrımları, meslekleri ve cinsiyet gibi değişkenleri bulguların dinamik olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. Bu açıdan araştırma verilerinin izleyiciler açısından değerlendirilmeleri nicel veriler ışığında kategorize edilerek anket tekniğiyle sunulmaktadır. Hermeneutik kapsamdaki izleyici alımlaması veri kaynakları da yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak nitel bir formda açımlanmaktadır. Betimsel analiz tekniğinin de araştırmanın içine dahil edilmesiyle nitel verilere derinlik kazandırmak amaçlanmıştır. Karma araştırma yönteminin belirlendiği bu çalışmada izleyicilere temelde tarihi Türk dizilerini izleme pratikleri sorulmaktadır. Her bir anket sorusu ve açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşme formatıyla bu dizileri yabancı ülke vatandaşlarının izleme nedenselliğinin parametreleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik uygulamaları ekseninde bu parametrelerin yorumlanması çalışmanın izdüşümünü belirlemektedir. Tüm bahsi geçen bu tekniklerden hareketle Arnavutluk ve Kosova ülkelerinde uzun yıllardır sunumu yapılan tarihi Türk dizilerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetleri açısındaki yeri konumlandırılmaya çalışılmıştır.

Nicel ve nitel tekniklerle birlikte bu araştırma karma yöntemlerin kullanıldığı bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Bir araştırmada hangi mekanizmanın ağır basıp ön planda olduğuyla ilgili her bir araştırmacı farklı araştırma metodunu tercih ederek sosyal gerçekliğe ulaşmaya çalışmaktadır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması özellikle son zamanlarda yapılan araştırmalarda daha sık göze çarpmaktadır. Karma araştırma süreçlerinin bilimsel çalışmalarda tercih edilmesi veriler arasında kolerasyonlarla birlikte arka planda kalan unsurların da daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle özellikle sosyal bilimlerde daha anlamlı sonuçlar alabilmek adına karma araştırma yöntemlerinin uygulamaya geçirilmesi önem taşımaktadır.

Sosyal alanda belirli bir zamanda ve belirli bir konumda gelişen bir durumun ölçümlenmesi açısından sosyal bilimciler o durumla ilgili hangi faktörlerin birbirleriyle etkileşimde bulunup daha baskın konuma geldiğini yorumlamaya çalışmaktadırlar. Bu durumda ortaya daha etkin yargı ve gözlemlerin sunularak bilimsel literatüre destek olma noktasında araştırmacıların farklı yöntem arayışları bulunmaktadır. *"Bu gibi*

durumlarda karma araştırma yöntemleri, giderek yaygınlaşan bir yaklaşım olarak, büyük ve nicel evren çalışmalarını süreç izleme, vaka çalışmaları ile birleştirmeyi amaçlayarak kullanılmaktadır. Karma yöntem araştırmasının altında yatan içgüdü, nicel ve nitel araştırmaların birbirini tamamlayan güçlere sahip olmasıdır" (Weller & Barnes, 2014, s. 3-4).

Bu araştırmada konvansiyonel araştırma tasarımları yerine karma araştırma tasarımının seçilmesinde belli başlı sebepler bulunmaktadır. Bunlara madde madde bakılacak olursa:

1-) Metodolojik başlığın altında belirtildiği üzere "araştırmanın amacı ve araştırma soruları nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonunu gerektirmektedir".

2-) "Çalışmada formüle edilen araştırma soruları, tutumsal ve davranışsal boyutların (nitel) ve ampirik doğrulamasının (niceliksel) araştırılmasını ve bütünleştirilmesini gerektirir. Bireysel bir anlayışın çalışmanın birincil amacına hitap etmediği açıktır".

3-) "Çok boyutlu davranışsal" temelli izleyici-televizyon arasındaki ilişkinin ayrıntılı olarak anlaşılması için "nitel ve nicel yöntemlerin karıştırılmasını gerekmektedir" (Sreejesh & Mohapatra, 2013, s. 47).

Gerek nicel faktörlerin bir olgunun derinliğini göstermekten uzak tavrı gerekse de nitel ve nicel veriler arasındaki bağlamları eşleştirerek veri etkileşimini aktif kılmak için karma araştırma yöntemlerinin kullanılması zaruri görülmektedir (Mackiewicz, 2018, s. 10).

Tablo 9: Araştırmalarda nicel, nitel ve karma metotlar arasındaki farklılıklar

Nicel Metotlar	*Karma Metotlar*	*Niteliksel Metotlar*
Önceden Belirlenmiş	Hem önceden belirlenmiş yöntemler hem de durum içinde ortaya çıkan yöntemler	Gelişmekte olan yöntemler
Araçsal temelli sorular	Hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorular	Açık uçlu sorular
Performans verileri, tutum verileri, gözlemsel veriler ve nüfus sayımı verileri	Tüm olasılıklar üzerine tasarım yapan çoklu veri biçimleri	Görüşme verileri, gözlem verileri, belge verileri ve görsel-işitsel veriler
İstatistiksel analiz	İstatistiksel analiz ve metin analizi	Metin ve görüntü analizi
İstatistiksel yorumlama	Veritabanları genelinde yorumlama	Temaların ve örüntülerin (kalıpların) yorumlanması

Kaynak: (Creswell, 2014, s. 6).

Yöntem seçimi, yapılacak araştırmanın hedeflerine ve mevcut kaynaklara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Neticede bilgi kaynakları açısından bir fenomen derinlemesine anlaşılıp yeni bir husus keşfedilmek isteniyorsa nitel yöntemler daha uygun olabilmektedir. Amaç bir hipotezi teste tabi tutup araştırma nesnesinin zaman içindeki bir değişikliğini ölçmek olduğunda ise nicel yöntem bileşenleri daha uygun görünmektedir. Genel anlamda toplanacak verilerin sınıflandırılması açısından veri türü dikkate alınarak buna en uygun veri toplama stratejileri geliştirilmelidir. Nicel verilerin ağırlıkta olacağı bir çalışmada sayısal veriler açısından anket gibi teknikler tercih edilebilmektedir. Temelde belirli bir zamana yayılan eğilimleri toplum içinde ölçmek için anket tekniği kullanılabilmektedir (Creswell, 2014, s. 6-8).

Sosyal gerçekliğin içindeki karmaşık konularda yalnızca belirli kategorilerde sınıflandırılmış anketlerin kullanılması çalışmayı yüzeysel bırakabilmektedir. Bu nedenle araştırma nesnesinin detaylarındaki gerçekliğe ulaşılmak istendiğinde odak grup çalışmaları, derinlemesine görüşmeler ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemlerinin içinde olduğu nitel araştırma yöntemleri tercih edilmektedir. Nicel

araştırma yöntemlerinin araştırmacıya sosyal gerçeklik hakkında genel bir görüş vereceği görüşünden hareketle bu minvaldeki verilerin detaylandırılması için de nitel yöntemler tercih edilmelidir. *"Sosyo gelişim senaryosunda, sürece dahil olan kontrol edilemeyen dışsal faktörler ve dışsallıklar nedeniyle problem alanını ve araştırma ihtiyaçlarını tam olarak ortaya koymak daha da zordur. Dahası, her sosyo-gelişme sürecinin kendisine bağlı sosyal ve insani bir yönü olduğundan, bu görevi daha da zorlaştırmaktadır"* (Singh, 2007, s. 63).

Neticede sosyo gelişmeler açısından da hibrit bir araştırma modeli olarak karma araştırma yöntemleri bu tür araştırma işleyişlerinde tercih edilebilmektedir. Yöntem aynı zamanda çalışılan popülasyona veya örneğe uygun detaylandırmayı da sağlamalıdır. *Kantitatif* (nicel) yönelimler çoğunlukla fenomenlerin boyutu ve sıklığıyla ilgili genel çıkarımlarda bulunmamızı sağlamaktadır. *"Niteliksel değişkenler tür olarak değişen değişkenlerdir, niceliksel değişkenler ise miktar olarak değişen değişkenlerdir* (Marczyk ve diğerleri, 2005, s. 49-50)*"*.

Bu nedenle anket tekniği kullanılarak yapılan bir toplumsal araştırmada araştırmaya katılanların demografik özellikleri gibi değişkenler belli olmasına rağmen fenomenin arkasında yer alan derin bağlamlar ve araştırma nesnesiyle olan ince nüanslar ortaya çıkarılmayabilmektedir. Bu sebeple karma araştırma yönteminin ve tekniklerinin kullanılması nicel ve nitel verileri birleştirerek araştırma alanında daha bütüncül sonuçların ortaya konmasını sağlamaktadır (Creswell, 2014, s. 80-85).

Gürbüz ve Şahin'in de belirttiği gibi günümüzde araştırmacıların nitel ve nicel yönelimdeki çalışmalarını birleştirmek suretiyle yaptıkları araştırmalar göze çarpmaktadır. Araştırmacıların zenginleştirilmiş desen adı altında değerlendirilebilecek çalışma tasarımlarının bazı temel sebepleri bulunmaktadır:

> *Örneğin bir sosyal bilim araştırmacısı, önce nitel bir araştırma tasarımı ile çalışmak istediği konu hakkında derinlemesine bilgi elde ederek, bazı önermeler ortaya atabilir. Daha sonra da nicel yöntemler kullanarak bu önermeleri test edebilir. Bazen de araştırmacılar nitel ve nicel verilerin birbirlerini destekleyip desteklemediğini teyit ederler. Bu tür araştırma desenleri zenginleştirilmiş (triangulation) desen olarak adlandırılmaktadır"* (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 105).

Bu nedenlerle çalışmada, araştırma nesnesi olan tarihi Türk dizilerinin alımlanmasından hareket edilerek zenginleştirilmiş (*triangulation*) araştırma deseni ve karma araştırma teknikleri tercih edilmiştir. Araştırmanın hem bölge vatandaşlarının demografik ve sosyal dinamikleri gibi bazı açılardan ölçümlenebilir olması hem de fenomenin deneyimlerine Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetleri açısından odaklanılması sebebiyle çalışmada hem nitel hem de nicel yöntemler bir arada kullanılarak ilgili veriler işlenmiştir. Bir önceki bölümde detaylı bir şekilde bahsedilen alımlama çalışmaları odağındaki çalışmada derinlemesine görüşme kategorisi içerisinde yer alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır.

Sosyal gerçeklik içerisinde arka planda kalmış olan anlamların ortaya çıkarılmasını sağlamak adına nitel görüşme biçimleri tercih edilebilmektedir. Derinlemesine görüşmede katılımcının dahi bilincinde olmadığı anlam yapıları araştırmacı tarafından tespit edilmektedir. Toplumun içindeki bireyler tarafından araştırma dahilindeki çeşitli görüngülerin ortaya konulması maksadıyla açık uçlu sorularla araştırma nesnesi derinleştirilebilmektedir (Karasar, 2016, s. 174).

Alan çalışması yapan kişi, katılımcıların duygu ve düşüncelerini algılayarak bunları yansıtıcı dinleme becerileriyle çalışma için daha efektif bir hale getirebilir. Böylece katılımcıların düşüncelerinin ve motivasyonlarının altında yatan gizli kalmış gerçekliğe ulaşılması daha kolay olacaktır. Bu tür tekniklerle katılımcıların yanıtlarından yola çıkılarak ilgili toplumun kültürel bir evrendeki değer ve inançları hakkında kapsamlı şekilde fikir sahibi olunabilmektedir (Krell & Lamnek, 2016, s. 339). *"Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ana hedef daha fazla ve derinlemesine bilgi toplamaktır. Genellikle özgür bir nitelik taşımaktadır ancak yine de kontrollü bir konuşma biçimidir, bu nedenle biçimi daha çok günlük konuşmaya benzetilmektedir"* (Kara E. Ş., 2021, s. 145).

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşmeyi tasarlayan araştırmacı karşı muhatabın verdiği cevaplara ve tepkilerine göre soruların akışını değiştirerek kendi çapında opsiyon ve geniş bir hareket alanı sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda o anda araştırmacı tarafından yeni üretilen çeşitli sorularla birlikte çalışmanın gidişatı belirlenebilmektedir (Karasar, 2016, s. 168).

3.1.2..Nicel Veri Toplama Tekniği

Çalışmanın belirli bir kısmı nicel veriler toplanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada, anketler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Anketler, Balkan ülkelerinden Kosova'ya ve Arnavutluk'a bağlı şehir merkezlerinde yaşayan 783 bireye kartopu örneklem yöntemiyle uygulanmış ve bu bireylerin sosyal, psikolojik, kültürel değerlerinin etkilerini ortaya çıkarabilmeyi hedeflemiştir. Anketler genelde büyük insan kitleleri üzerine yapılabilen ve sosyal, psikolojik, sosyolojik gerçekliklerin ölçülmesine yardımcı olabilecek nitelikte bir fonksiyona sahip veri toplama tekniği olarak kendini göstermektedir. Anlamlı yanıtlar alma varsayımıyla yola çıkılan anket tekniğinde araştırma açısından önemli sonuçlar alınabilmektedir. Anketler, çalışma odağında bulunan insanlardan alınan verilerle ortak anlam yaratma döngüsü üzerine kurulu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anket formunun niteliğiyle ilgili *William Foddy'ye* göre özetleme yapılacak olunursa;

1-) Ankette araştırmacının çalışma alanına yönelik hangi odak noktasındaki bilgilerin sunulduğu gösterilmektedir.

2-) Üzerinden çalışma yapılan hedef kitle açısından katılımcılar ihtiyaç duyulan bilgilere sahip bir konumdadır.

3-) Ankette tüm sorular standartlaştırılmış anlamlara sahip bir görünümdedir (Foddy, 1993, s. 22).

"Tipik olarak, birçok kişiye anket yapılır ve her yanıtlayan kişi, çok sayıda değişken üreterek birçok soruya yanıt verir. Bu değişkenler genellikle oldukça karmaşık şekillerde birbiriyle ilişkilidir, ancak tek değişkenli ve iki değişkenli istatistikler bu karmaşıklığa duyarlı değildir". Anket için bakıldığında bir soru açısından iki değişkenli kolerasyonlar gerçekliği ortaya çıkarmada yetersiz kalabilmektedir. O nedenle anketlerde *likert* ölçeği gibi farklı değişkenleri içinde barındıran bir ölçeklendirme kullanılmalıdır. Bu çalışmada *5'li likert* ölçeğiyle farklı değişken maddeler ortaya çıkarılmak istenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2007, s. 2).

Ayrıca çalışmada kartopu örnekleme kullanılmıştır. *"Kartopu örnekleme araştırmacının bir örnek olayla başladığı, daha sonra o örnek olaylardan aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olaylar belirlediği ve süreci*

tekrarladığı rastlantısal olmayan bir örneklemedir". Bu kapsamda bu çalışmanın danışmanı *Doç. Dr. Burak MEDİN* yürütücülüğünde *Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Destekleme* projesi olarak da kabul edilen çalışma dahilinde araştırmacı Arnavutluk ve Kosova ülkelerinde bulunmuştur. Danışman öğretim üyesinin yönlendirmeleri ve yardımları dahilinde Arnavutluk ve Kosova'da 18 yaş üzerinde olan çeşitli kesimlerle bağlantıya geçilerek anketler düzenlenmiştir. Aynı zamanda kartopu örnekleme ile eşgüdümlü şekilde çalışma evrenine yönelik farklı üniversitelerde izinler alınarak öğrencilerle kampüs ortamında veya dış mekanlarda İngilizce olarak veya Arnavutça bilen tercüman vasıtasıyla anketler uygulanmıştır. Çalışma çerçevesinde ilk olarak Arnavutluk'taki en büyük şehirlerden Tiran ve Durres kent merkezlerinde çalışmalar yapılmıştır. İlk etapta Arnavutluk'un en büyük şehri ve başkenti olan Tiran şehrindeki *Tiran Politeknik Üniversitesinde* ve ülkenin ikinci büyük şehri olan *Durres'te* bulunan *Aleksandër Moisiu Durres Üniversitesinde* kartopu örnekleme dahilinde 2010 yılı sonrasındaki ilgili tarihi Türk dizilerini izleyen çeşitli yaş gruplarına dahil bireylere anketler uygulanmıştır. Bunun haricinde üniversite dışında farklı meslek ve 18 yaş üzerinde bulunan farklı yaş gruplarına da kartopu örneklemi ile anketler uygulanmıştır. Bu esaslar doğrultusunda Arnavutluk'ta toplam 403 adet anket yapılmıştır. Çalışma evreninin ikinci bölgesi Kosova'da da ülkenin en büyük iki şehri olan Priştine ve Prizren kent merkezlerinde kartopu örnekleme yoluyla Arnavutluk'ta yapılan örneklemeye benzer bir sürece girilmiştir. İlk etapta ülkenin en büyük şehri ve başkenti olan Priştine'deki *AAB Üniversitesinde* ve ülkenin ikinci büyük kenti olan Prizren'deki *Prizren Üniversitesi* ile kent merkezindeki ilgili bireylere yönelik anket çalışması yapılmıştır. Kartopu örnekleme paralel şekilde üniversite öğrencileriyle kampüs içinde ve kampüs dışındaki mekanlarda anket çalışmalarında bulunulmuş ayrıca bahsi geçen üniversiteler dışında belirli yönlendirmeler doğrultusunda 2010 yılı sonrasındaki tarihi Türk dizilerini izleyen farklı eğitim ve yaş kategorisine sahip gruplarla da çalışmalar sürdürülmüştür. Belirtilen esaslara göre Kosova'da toplam 380 adet anket yapılmıştır. Bütün bu iki ülkedeki çalışmalarda zincirleme yönlendirilmeler vasıtasıyla yapılan anket çalışmalarında cüzi bir kısım anket ise ankete katılan bireylerin arkadaşlarına telefon ve mail vasıtasıyla online anket linkini göndermeleri sonucunda online olarak da doldurulmuştur. Gerek iki ülkenin nüfus yapısı gerekse de çalışma kapsamındaki sekiz tarihi Türk dizisini izleyenlere ulaşmanın zorluğu sebebiyle

kartopu örnekleme yolu çalışmada tercih edilmiştir. SPSS 27.0 istatistik paket programıyla işlenen anket verileri tanımlayıcı istatistik teknik araçlarıyla işlenmiştir (Neuman, 2013, s. 324).

3.1.2.1.Anket Formlarının Oluşturulma Süreci ve Ölçme Kriterleri

Bu çalışmanın kapsamına uygun olacak nitelikteki çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu literatürler arasından konu bağlamına katkı sağlayacak ölçütlerdeki eserler şu şekilde sıralanmaktadır: "*W. Lawrence Neuman, 2013"; "Callamari&Reveron, 2003"; "Musser&O'Reilly, 2007"; "N. Karasar, 2016"; "John W. Creswell, 2014"; "S. Sreejesh&S. Mohapatra, 2013","K. Singh, 2007;" G. Marczyk, D. DeMatteo, ve D. Festinger, 2005"; "Jo Mackiewicz, 2018"). "Ölçüm süreci tümdengelimli olarak soyuttan somuta ilerleyerek üç düzeyi birbirine bağlar. Araştırmacı önce bir değişkeni kavramsallaştırır, ona net bir kavramsal tanım verir. Sonra, onun için işlemsel bir tanım veya bir göstergeler kümesi geliştirerek onu işlemselleştirir. Son olarak, göstergeleri veri toplamak ve ampirik hipotezleri test etmek için uygular. Bu testler mantıksal olarak tekrar bir kavramsal hipoteze ve kuram dünyasındaki nedensel ilişkilere bağlanır"* (Neuman, 2013, s. 272). Çalışma alanında uygulanan anket soruları tasarlanırken yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özelliklere yer verilmiştir. Ayrıca katılımcıların tarihi Türk dizilerini izleme sebeplerinin arkasında yatan gerçekliğe ulaşmak için diğer nitel araştırma tasarımı da göz önünde tutularak katılımcılara buna uygun sorular sorulmuştur. Bu sorular arasında; tarihi Türk dizilerini izleme sebepleri, Türkiye'ye karşı olumlu/olumsuz tutumları ve tarihi Türk dizilerini izledikten sonraki tutumlarındaki değişiklikler yer almaktadır. Buna ek olarak çalışmada belirlenen tarihi Türk dizileri üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik fonksiyonlarını anlamlandırmak adına katılımcıların görüşleri alınmıştır. Katılımcıların Yunus Emre Enstitülerini tercih etme durumları, Türkiye'de eğitim alma istekleri, Türk müziklerini dinleme durumları, Türk sanatçılarını takip etme durumları ve katılımcıların Türk tarihine ve kültürüne yakın mertebede bulunma sebepleri gibi özellikler, kültürel diplomasi bağlamındaki sorularla 5'li Likert kuralları çerçevesinde uygulanmıştır. Çalışmada Likert ölçeği ile ilgili şu kurallara da riayet edilmiştir:

> *Likert ölçeği oluşturulurken çok sayıda ifade toplanır. Bir sonraki adımda, belirsiz, alakasız ifadeler çıkarılır. Kalan ifadeler daha sonra, beş puanlık bir derecelendirme sistemi kullanarak tepkilerini belirtmeleri istenen birkaç katılımcıya verilir: kesinlikle onaylıyorum, onaylıyorum, kararsızım, onaylamıyorum ve kesinlikle onaylamıyorum. Daha sonra bu kategorilere sırasıyla 5, 4, 3, 2 ve 1 değerleri atanır. Daha sonra ifade puanları ile toplam puan arasındaki korelasyon belirlenir. Toplam puanla yüksek korelasyona sahip olan ifadeler daha sonra son ölçek için seçilir. Araştırmacılar, ölçek için uygun maddeleri seçmek için ayırt edici güç indeksini de kullanabilirler* (Singh, 2007, s. 75).

21 soru şeklinde uygulanan anket formunda ayırt edici güç indeksini tasarlama açısından farklı tipolojideki katılımcılara daha önce biçimlendirilen sorular sorulmuştur. 50 kişiye uygulanan ve SPSS 27.0 paket programı kullanılarak yapılan ankette, analiz çerçevesinde ön test faktör analiziyle ilgili herhangi bir soruna rastlanmamıştır.

> *Altta yatan yapı hakkında bir teori olduğunda veya araştırmacı altta yatan yapıyı anlamak istediğinde, faktör analizi sıklıkla kullanılır. Bu durumda araştırmacı, birçok farklı soruya verilen yanıtların, faktörler adı verilen birkaç temel yapı tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır… Faktör analizi, teorilerin geliştirilmesinde ve değerlendirilmesinde yararlıdır. Araştırmacılar, kişiliğin farklı yönlerini yansıtabilecek çok sayıda değişkene ilişkin birçok kişiden puan toplayarak, faktör analizi yoluyla altta yatan yapı hakkındaki soruları ele alırlar* (Tabachnick & Fidell, 2007, s. 25-26).

Tabachnick & Fidell'inde belirttiği gibi doğrulayıcı faktör analizindeki (CFA) faktör yükleri çalışmanın istatistiki boyuttaki anlamsallığını etkileyen önemli göstergelerdendir. Genel bir prensip olarak, faktör yükü ne kadar yüksek bir orandaysa çalışma kodları niteliksel anlamda o kadar iyi olabilmektedir. *"0,30'un altındaki yükler yorumlanmayı gerektirmemektedir. Genel kural olarak, 0,71'in üzerindeki yükler mükemmel, 0,63 çok iyi, 0,55 iyi, 0,45 orta ve 0,32 kötüdür".* Bu bağlamda çalışma 50 kişi ile SPSS 27.0 paket programında test edilmiştir ve faktör yükü 0,807 olarak hesaplanmıştır. Tabachnick&Fidell (2007)'den Akt. (Harrington, 2009, s. 23). Ayrıca çalışmanın güvenilirliğini test etme açısından SMC (kare çoklu kolerasyon) yukarıda

belirtilen doğrulayıcı faktör varyansının bir uzantısı olarak test edilebilmektedir. Çalışma SMC formülasyonuyla da test edilmiş ve genel istatistiki sonuçları etkileyecek olumsuz yönde bir bulguya rastlanılmamıştır. Tabachnick ve Fidell'in de belirttiği gibi güvenilirlik şu şekilde açıklanmaktadır:

> *Güvenilirlik, klasik anlamda gerçek varyansın toplam varyansa (doğru artı hata varyansı) oranı olarak tanımlanır. Ölçülen bir değişkenin güvenilirliği ve varyans oranı, faktörün IV olduğu kare çoklu korelasyon (SMC) aracılığıyla değerlendirilir. Her bir SMC, analizde ölçülen değişkenin güvenilirliği olarak ve faktör tarafından açıklanan değişkendeki varyansın oranı olarak yorumlanır, kavramsal olarak faktör analizindeki ortak tahminle aynıdır…Bu denklem, yalnızca karmaşık faktör yükleri veya ilişkili hatalar olmadığında uygulanabilir"* (Tabachnick & Fidell, 2007, s. 733).

$$\mathrm{SMC}_{\mathrm{var}\,i} = \frac{\lambda_i^2}{\lambda_i^2 + \Theta_{ii}}$$

Formül 1: Kare Çoklu Kolerasyon (Tabachnick & Fidell, 2007, s. 733)

Güvenilirlik oranları SMC aracılığıyla yukarıda belirtilen denklem esasına göre belirlendikten sonra çalışmanın değişkeniyle ilişkili varyans da ortaya konulmuş olmaktadır. Bunun haricinde güvenilirlik için SMC varyans analizinin dışında Alpha analizi de çalışmanın geçerliliğini tespit etmek adına yapılmaktadır. *"Ibm Spss Factor ve Sas Factor aracılığıyla sağlanan alfa faktörü çıkarımı, bir değişken popülasyonundan tekrarlanan değişken örnekleri alındığında hangi ortak faktörlerin tutarlı bir şekilde bulunduğunu keşfetmeye yönelik psikometrik araştırmalardan doğmuştur"* Tabachnick & Fidell (2007)'den Akt. (Harrington, 2009, s. 642). Çalışmalarda *Alfa Cronbach* katsayısı *0,60* ve üzerinde olan çalışmaların yeterli güvenilirliği olduğu düşünülmektedir. Anketin *SPSS 27.0* paket programıyla yapılan Cronbach's Alpha(α) değeri *0,807'dir*. Bu veriler ışığında, bu çalışma kapsamındaki anketin güvenilir olduğu ve daha fazla araştırma için de kullanılabileceği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın *KMO ve Bartlett's Testi* de *Kaiser-Meyer-Olkin* ölçüsüne *göre 0,939 çıkmıştır.* Bu çalışmada kullanılan anket kapsamındaki maddelerin yapısal geçerlilik ve yapı güvenilirliği anlamında *SMC*, (kare çoklu kolerasyon), *CFA*

*(*doğrulayıcı faktör analizi), Alfa Cronbach testi ve KMO ve Bartlett's test değerleri açısından gerekli yeterliliğe sahip olduğu görülmüştür (Sreejesh & Mohapatra, 2013, s. 90).

3.1.2.2.Anketlerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Testleri

Katılımcıların tarihi Türk dizilerini izleme verileri, SPSS 27.0 istatistik paket programı yardımı ile analiz edilmiştir. Bu araştırmada, 21 maddelik bir ölçek kullanılmıştır, bu ölçek *5'li likert* tipindedir. Bu ölçeğin güvenirliği, SPSS 27 programı ile "Cronbach alfa" analizi kullanılarak test edilmiştir.

Tablo 10: Çalışmanın güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha)

	N	**Minimum**	**Maksimum**	**Ortalama**	**Standart Sapma**
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	783	11,00	40,00	29,5849	6,17914
Türkiye'ye Verilen Önem	783	17,00	55,00	44,4853	7,91689
Cronbach's Alpha	8	0,807			

Ölçek sorular için eşit varyanslılığı ve karşılıklı tekrar soruları içinde eşit hata varyanslılığını varsayar. Kullanılan ölçeğe göre çalışmanın güvenilirlik katsayısı olarak *"Reliability of Scale"* değerine bakılmıştır (Yıldız & Uzunsakal, 2018, s. 20). Ölçekte yer alan sorular kapsamında ve izleyicilerin tarihi Türk dizilerine verdiği önem paralelinde cevapların genel ölçek ortalamasının (toplam puan) 29,58 ve standart sapmasının 6,17 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların Türkiye'ye verdikleri önem ile ilgili cevapların ortalaması ise (toplam puan) 44,48 ve standart sapması 7,91 olarak bulunmuştur. Buna göre örneklem büyüklüğünün ölçütü 0,807 olup örneklem büyüklüğü açısından veri yapısının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 11: Anket değişkenlerinin güvenilirliği

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	**Valid**	783	100,0
	Excluded[a]	0	,0
	Total	783	100,0
Reliability Statistics	**Cronbach's Alpha**	11	0,905

Tablodaki değişkenlere ait değerler, verilerin güvenilirliğini gösteren katsayı değerleridir. Güvenilirlik ve geçerlilik, herhangi bir yapının uygunluğunun ve sağlamlığının göstergeleri olarak hizmet eder. Güvenilirlik katsayısı, "iç tutarlılık katsayıları" olarak bilinen değerleri veren *Spearman's ve Guttman's* gibi yöntemlerle hesaplanabilir. Güvenirlik analizi için bu yöntemleri uygularken konu ölçeğindeki soru sayısının k>20'yi ve katılımcı sayısının n>50'yi geçmesini sağlamak önemlidir. Güvenilirlik katsayıları ideal olarak 0,60'ı geçmelidir. Bir test için 0,90'dan yüksek bir iç tutarlılık katsayısı, üstün güvenilirliği ifade eder. İç tutarlılık yönteminin amacı, bir testteki her sorunun aynı özelliği ölçtüğü tutarlılığı tespit etmektir. İç tutarlılığı hesaplamak için Cronbach's alpha, split-half, Guttman, Parallel ve Strictly Parallel yöntemleri kullanılır ve 1'e yakın sonuçlar üstün iç tutarlılığı gösterir (Ural & Kılıç, 2005, s. 258).

Ölçek ilk 5 soru ve son 5 soru olarak ikiye ayrıldığında alfa değerleri yüksek ve benzer kalmıştır, bu da soruların sistematik bir şekilde düzenlendiğini düşündürmektedir. Bu modelde, ölçek güvenilirliği için form korelasyonları değerlendirilir. Ayrıca, *Guttman Split Half, Equal ve Unequal Length Spearman-Brown* katsayıları, yüksek ölçek güvenilirliğini gösteren değerleri ile güvenilirlik ölçütleri

olarak kabul edilir. Cronbach's Alpha katsayısı, bireysel puanların bir ölçekte k soruya verilen yanıtların toplamından elde edildiği durumlarda soruların yakınlığını ve benzerliğini ortaya koyar. Alfa katsayısı, ölçekteki k sorunun topluca tekdüze bir yapıyı tanımlayıp açıklamadığının veya sorguladığının test edilmesini sağlar. Sorular arasında negatif bir korelasyon varsa, Cronbach's Alpha katsayısı da negatif olacaktır, bu da ölçeğin toplam varsayımını kırarak ölçeği toplamsal olmayan hale getirdiği için güvenilirlik modelini bozabilir (Ural & Kılıç, 2005, s. 258).

Ölçeğin güvenirliği alfa katsayısına göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Kayış, 2009, s. 403-405):

• $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilmez kabul edilir,

• $0{,}40 \leq \alpha < 0{,}60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür,

• $0{,}60 \leq \alpha < 0{,}80$ ise, ölçek oldukça güvenilirdir,

• $0{,}80 \leq \alpha < 1{,}00$ ise ölçek yüksek güvenilir bir ölçektir (Alpar, 2010).

Bireye ve sorulara dayalı değişkenlere verilen yanıtların önemini belirlemek için iki yönlü varyans analizi (*ANOVA*) yapılır.

Soru benzerliklerini analiz etmek için *F testleri* kullanılır.

• *Friedman Ki-Kare* testi, soruların sıralama puanlarına göre tespit edilir ve bireysel soru farkı analizleri için kullanılır.

•Kategorik değişkenlerin anlamlılığı (0, 1), için *Cochran Ki-Kare* testi kullanılır (Terzi, 2019, s. 13).

Tablo 12: Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik testi (KMO and Bartlett's Test)

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		**0.939**
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	**6401.986**
	df	**153**
	Sig.	**0.000**

Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik testi tablo 12'deki gibidir. Buna göre örneklem büyüklüğünün ölçütü *0,939* olup örneklem büyüklüğü açısından faktör analizi için veri yapısının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *Bartlett* testi ile korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığına da bakılmıştır.

H_0*:* Çalışma evreninin korelasyon matrisi birim matristir. $P=0,000<0,05$ olduğundan yokluk hipotezi reddedilir. Yani çalışma evreninin korelasyon matrisi birim matris değildir. Ayrıca verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği varsayımı sağlanmış olmaktadır. Böylece veri setinin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir.

3.1.3.Nitel Veri Toplama Tekniği

Karma araştırma yöntemi başlığında bahsedildiği üzere nitel ve nicel yöntemleri bir arada kullanan araştırmacıların çalışmalarında hassas bir şekilde sistematik yöntemler kullanması beklenmektedir. Bu toplanan veriler bir çalışma için sosyal ortamda bile olsa genel olarak W. Neuman'ın tabiriyle *ampirik temsil* verileridir. Fakat hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri açısından bu veriler araştırmacının ölçüm sürecine farklı yaklaşımından kaynaklı bazı ayrıntıları kapsamaktadır. Nicel araştırmacılar değişkenlerin ölçümünü araştırma öncesinde de bu araştırmada olduğu gibi tasarlamak durumundadırlar. Nitel çalışma yapanlar ise

veri toplama sürecince halihazırda ölçüm yapmaktadırlar. Diğer bir fark ise şu şekilde ifade edilebilmektedir:

> *Nicel araştırmacılar sayılar biçiminde veri üreten teknikler geliştirir. Araştırmacı tümdengelimli biçimde soyut fikirlerden belirli veri toplama tekniklerine, teknikler tarafından üretilen kesin sayısal bilgilere geçer. Sayısal bilgiler, soyut fikirlerin ampirik temsilidir. Nitel araştırmalar içinse veriler bazen sayılar; daha çok yazılı veya sözlü kelimeleri, eylemleri, sesleri, sembolleri, fiziksel nesneleri veya görsel imgeleri içerir…Nitel araştırmacı verileri farklı şekiller, büyüklükler ve biçimlerde bırakan pek çok esnek, devam eden süreç geliştirirler* (Neuman, 2013, s. 266).

Nicel çalışmaların sayısal ağırlıklı verileri tasniflendirmeye yönelik ampirik temsillerden oluşan çalışmalar olduğu, nitel çalışmaların ise daha çok opsiyon ve hareket kabiliyetine haiz görüngülerden oluştuğunu belirtmek mümkündür. Kümbetoğlu'na göre nitel teknikler içerisinde görüngüler oluşturmak amacıyla veri toplamaya yönelik üç şekilde yapılan görüşme söz konusudur. Bunları şu şekilde açımlamak mümkündür:

"1-) Enformel sohbet tarzı görüşme,

2-) Rehber bir görüşme formu ışığında yapılan görüşme,

3-) Standartlaşmış açık-uçlu görüşme" (Kümbetoğlu, 2012, s. 73).

A. Holliday'a göre: *"karma yöntemleri ayrı bir araştırma stratejisi olarak düşünmeye gerek yoktur. Çünkü postmodern paradigma içinde her zaman aradığımız anlayışa ulaşmak için uygun görünen her türlü yol kullanılabilmektedir. Nicel ve nitel çalışma arasındaki bir uyumsuzluk üzerinde durmamak kesinlikle burada yardımcı olmaktadır"*. Bu paralelden hareket ederek çalışmada nitel ve nicel yöntem farklılıklarından ziyade karma yöntemin birleştirici argümanları üzerinden araştırmaya odaklanılmaktadır (Holliday, 2007, s. 16).

3.1.3.1. Alımlama Çalışmaları

Alımlama çalışmaları bu çalışmada 2. Bölümün son kısmında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tekrar edilecek olursa Alımlama çalışmaları bir medya içeriğiyle-

izleyicinin ne şekilde etkileşim kurduğunu detaylandıran süreçlerin toplamıdır. Mesajlar izleyicileri ne şekilde ve hangi yönde etkilemektedir, izleyicilerin bu medya mesajlarına verdiği anlamlar neleri kapsamaktadır. Bütün bu medya dolayımıyla iletilen mesajların farklı kesimlerce algıları nasıl etkilediği, inanç ve davranışları ne şekilde dönüştürdüğü sorunsalı alımlama çalışmalarının konusunu oluşturmaktadır. Alımlama çalışmalarıyla izleyicilerin televizyon dizileriyle sunulan mesajların kodlama ve kodaçımı süreçlerine tabi olarak yorumlamalarını incelemek mümkün olmaktadır. Aynı zamanda alımlama çalışmalarıyla izleyicilerin televizyon dizilerini ve medya metinlerini algılama pratikleri üzerinden medya metinlerini oluşturan taraflar da izleyicilerin hassasiyetleri hakkında fikir sahibi olabilmektedir. Medya mesajlarını oluşturan kesimlerin oluşturdukları stratejilerin etkin olup olmadığı ya da ne şekilde işlediğiyle ilgili derinsel nitelikte bilgilere hakim olması alımlama çalışmalarıyla yapılabilmektedir. Bunların yanında izleyiciler de kendi kimliklerini ve davranış kalıplarını oluştururken az ya da çok bu medya metinleriyle sunulan içeriklerden etkilenmektedirler. Medya mesajlarının izleyicilerin televizyon izleme pratiklerini de içerecek şekilde anlaşılmaya çalışılması ve kodlanan metinlere hedef kitledeki insanların maruz kalması neticesinde kodaçımı aşamalarının yaşanması süreç hakkında genel bir fikir vermektedir (Hall, 1999, s. 52-53).

Her izleyici kitlesindeki insanların etkin şekilde sunulmaya çalışılan medya metinlerine farklı biçimlerde katılımı söz konusu olmaktadır. Toplum içindeki bireyler değişik kültürel ve sosyal bağlamlar etrafında medya metinlerini yorumlayarak hayat döngülerinin içerisine bu süreçleri yerleştirmektedirler. Bu medya metinlerini insanların nasıl algıladıklarını ve sosyal, kültürel, politik hatta ekonomik düzeylerde hayatlarındaki değişimlere nasıl uyarladıklarını anlamak, alımlama çalışmalarının yapılmasıyla anlaşılabilmektedir. Bu çalışmada Arnavutluk ve Kosova'daki izleyicilerin tarihi Türk dizilerine bakış açıları ve yönelimleri, Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetleri bağlamında anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Çalışmada alımlama tekniğinden izleyicilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla faydalanılmıştır.

3.1.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Kümbetoğlu'nun yukarıdaki "Nitel Veri Toplama Tekniği" başlığı altında 3. maddede *Standartlaşmış açık-uçlu görüşme* olarak tabir ettiği görüşme biçimi farklı bir tanımlamayla nitel teknikler açısından yarı yapılandırılmış formattaki görüşmeye eşdeğerdir (Kümbetoğlu, 2012, s. 73). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşülen kişi tarafından önemlilik arz eden hususların araştırma nesnesi etrafında farklı ayrıntılarla ortaya çıkarılması sağlanabilmektedir. Derinlemesine görüşülen konu üzerinden araştırmacının önemli gördüğü açılardan olaya bir yaklaşım tarzının benimsenmesi, durum etrafından yeni diyaloglarla bilgi üretme potansiyelinin yüksek olması gibi faktörlerden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme biçimi nitel araştırmalarda tercih edilebilmektedir. Sabit sorulara bağlı kalmaktan ziyade yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacının belirlenimciliği önemli bir mertebede olmaktadır (Brinkmann, 2013, s. 21).

Kvale ve Brinkmann'a göre yarı yapılandırılmış görüşme: *"Tanımlanan fenomenlerin anlamını yorumlamak için görüşülen kişinin yaşam dünyasının betimlemelerini elde etmek amacıyla yapılan bir görüşme olarak tanımlanır"*. Görüngülerin içsel anlamlarına daha detaylı odaklanmak ve konu etrafında gezinebilmek için insanlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmak gerekmektedir. Araştırmacılar için yarı yapılandırılmış görüşmeler avantajlı bir konumdadırlar çünkü daha fazla esneklik ve farklı bilgiler için araştırma yapma olanağı sağlarlar. Bu türde yapılacak bir görüşme, araştırmacının bireyin ne bilebileceğine dair temel bir kavrayışa sahip olduğu fakat onların bakış açıları ve fikirleri hakkında daha teferruatlı şeyler öğrenmekle ilgilendiği durumlarda çok fazla yarar sağlayabilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, beklenmedik bilgileri veya araştırmacı tarafından öncesinde tahmin edilmemiş olabilecek durumları ortaya çıkarmak için de kullanılabilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, anket gibi nicel tekniklere oranla bir konu hakkında daha derinlikli bir kavrayış sağladığı için sosyal bilimlerdeki bazı araştırma alanları açısından avantajlı olabilmektedir (Kvale & Brinkmann, 2008, s. 3-4).

Araştırmacının konu ile ilgili görüşmeler yapılan kitlenin deneyimlerini, duygularını ve görüşlerini çalışma dahilinde daha detaylı bakış açısı geliştirmek için ele aldığı yarı yapılandırılmış görüşmede bazı durumlar ön plana çıkmaktadır. Esneklik

anlamında, araştırma yapılan grup içindeki bir bireyin soruyu kendi cephesinden cevaplandırması çalışmalar için araştırmacının yeni soru sorma kabiliyetini artırmaktadır. Esnek ve bütüncül bir perspektifle birlikte yarı yapılandırılmış görüşmelerde çalışma bitiminde betimleyici kodlamaların yapılması da kolaylaşmaktadır (Patton, 2002, s. 353-355).

Bu çalışmada Arnavutluk ve Kosova'daki izleyicilerin tarihi Türk dizilerini alımlama süreçleri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetleri açısından anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Arnavutluk ve Kosova'da Türkiye'nin kültürel diplomasisinin temsilcileri olarak yayınlanan; *"Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu"* dizileri olmak üzere ihraç edilen sekiz tarihi Türk dizisi üzerinden izleyicilerle görüşmeler yapılarak çalışma sonuçlandırılmıştır. 16 kişi ile Arnavutluk'ta 14 kişi ile de Kosova'da yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

3.1.3.3. Görüşülen Katılımcıların Seçimi

Yarı Yapılandırılmış Görüşme başlığında belirtilen sekiz tarihi Türk dizisi üzerinden yapılan görüşmeler Arnavutluk ve Kosova'nın çeşitli şehirlerinde yapılmıştır. Arnavutluk'taki görüşmelerde kartopu örneklem ile erişilen katılımcılarla Tiran şehrinde ve Arnavutluk'un en büyük ikinci şehri olan Dıraç'da (Durres) 16 kişi üzerinden görüşmeler sağlanmıştır. Kosova'da ise katılımcılarla başkent Priştine'de ve Kosova'nın en büyük ikinci şehri konumunda olan Prizren'de toplamda 14 kişi olmak üzere görüşmeler yapılmıştır. Genel olarak iki ülke çapında kartopu örnekleme ile toplamda 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. *"Kartopu örneklemesi, araştırmacının gerekli özelliklere sahip az sayıda özneyi tanımlamasını içerir, bunlar da diğerlerini vb. tanımlar. Bu, bir araştırmacının bir popülasyonun boyutu veya kapsamı hakkında çok az fikri olduğu durumlarda gereklidir".* Evrenin tamamının büyüklüğü hakkında fikir sahibi olunmadığı durumlarda kartopu örnekleme yararlı ve sıklıkla kullanılan tekniklerden biridir (Black, 2002, s. 55). *Lamnek ve Krell'in* de belirttiği gibi nitel araştırmalarda, görüşme yapılırken odak nokta olarak nicel çalışmalara göre daha derinlemesine bilgi alma söz konusu olduğu için nicel çalışmalardaki gibi bir "evren temsiliyeti*"* durumu zaten beklenmemektedir. Bu duruma

ek olarak halihazırdaki niceliksel çalışmalarda da araştırmanın "temsiliyet" noktası ağır basmasına rağmen bu hususta çoğunlukla istenilen sonuçlar alınamamaktadır. (Lamnek & Krell'den) Akt. (Kara E. Ş., 2021, s. 158).

Arnavutluk'taki araştırmada Tiran şehrindeki Tiran Politeknik Üniversitesinde ve Durres'te bulunan *Aleksandër Moisiu Durres Üniversitesinde*, Kosova'da ise başkent Priştine'deki AAB Üniversitesinde ve ülkenin ikinci büyük şehri olan Prizren'deki Prizren Üniversitesinde ve iki ülkenin belirtilen kent merkezlerinde bulunan farklı meslek gruplarına sahip farklı kategorideki insanlara kartopu örnekleme dahilinde yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. 2010 yılı sonrasındaki tarihi Türk dizilerinden; *Muhteşem Yüzyıl (2011-2014), Bir Zamanlar Osmanlı (12 Mart 2012-17 Aralık 2012), Filinta (2014-2016), Diriliş Ertuğrul (2014-2019), Muhteşem Yüzyıl: Kösem (2015-2017), Payitaht Abdülhamid (2017-2021), Kuruluş Osman (2019-Günümüz), Uyanış: Büyük Selçuklu (2020-2021)* olmak üzere en az bir diziyi bir sezon boyunca izleyen insanlar arasından kartopu örneklem yoluyla katılımcılar seçilmiştir. Bahsedilen ülke ve şehirlerde gerek üniversite kampüsündeki ortamlarda gerekse üniversite dışındaki farklı mekanlarda yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 18 yaş üzerindeki çeşitli meslek gruplarından ve farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip katılımcılar araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılanlara araştırma hakkında yazılı ve sözlü olarak bilgiler verilerek *Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu* ile çalışmaya katıldıklarına dair rızaları imza ile kayıt altına alınmıştır.

Arnavutluk'ta ve Kosova'da yaşayan Arnavut, Boşnak ve Türk gibi farklı etnik kökenlere sahip olan toplam 36 atılımcıyla *60-90 dakika* arasında yüz yüze görüşülerek tarihi Türk dizileriyle alakalı algıları derinlemesine tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan 6 katılımcının bir önceki konuda bahsedildiği üzere tarihi Türk dizilerinden en az bir diziyi bir sezon boyunca detaylı izleme şartını sağlamadıkları anlaşıldığı için çalışma kapsamı dışında tutulmuşlardır. Araştırmaya katılan katılımcıların ses kayıtları ses kayıt cihazı ile kendi bilgileri dahilinde baştan sona alınmıştır. Gerek kişisel mahremiyet kuralları ve bilimsel araştırmaların doğasından kaynaklanan belirli sebeplerden dolayı gerekse de etik ihlali olmaması adına araştırma dahilindeki katılımcıların tam isimleri gizli tutulmuştur. Araştırmalarda gerekli olan

sosyo-ekonomik düzeyle ilgili değişkenler yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi faktörler çalışma içerisinde belirtilmiştir.

3.1.3.4. Görüşmelerde Tema Oluşturma ve Kodlama Aşaması

Araştırmacıların araştırmalarının sonuçlarını önceden tahmin etmesi için gerekliliği zorunlu olan işlemlerden biri veri toplama işlemidir. Veri toplama aşaması, araştırmacıların çalışmalarının sonuçlarının ne olacağını önceden öngörebilme kapasitelerini artırmaktadır. Farklı kaynaklardan beslenen veri toplama işlemi, çalışmanın daha önceki nicel ve nitel araştırma yöntemleri başlığında bahsedildiği gibi birçok süreçten geçmektedir. Araştırmacılar verilerini toplayarak belirli teknikler dahilinde biçimlendirmektedirler. Veri toplama sürecinde, araştırmacılar çalışma nesneleri çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşmelerle açık uçlu sorular sorabilmekte ve belirli konuları derinlemesine analiz edebilmektedirler. Bu süreç boyunca odaklanılan verilerden ortaya çıkarılan belirli anlamsal kalıplar etrafında temalar oluşturularak araştırmayı yapanlar tarafından geliştirilebilmektedir (Neuman, 2013, s. 266-268). Temalar, nitel bir çalışmadaki odak noktasında olan konuları sistematikleştirerek çeşitli başlıklar etrafında araştırma konusunun kavramsallaştırmasını sağlayan araçlardır. Bilimsel bakış açısına göre nitel bir incelemede ortaya çıkan kavramlar eşgüdümlü olarak yeni fikirlerle birliktelik kurarak çalışmanın gidişatını etkileşimli bir yol izleyerek ileriye taşımaktadırlar (Creswell, Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches, 2014, s. 186).

Nitel bir yöntem dahilinde araştırmalarını yapan bilim insanları toplandıkları verilerin sosyal, politik, tarihsel bağlamlardaki yönlerini dikkatle incelemeye tabi tutmak durumundadırlar. Aynı zamanda bir araştırmacı, biçimlendirdiği sorularla ortaya çıkan veriler arasında nasıl bir etkileşim olduğunu anlamalı ve çalışmanın yorumlarında bu etkileşimin rollerini araştırma boyunca iyi bir şekilde ölçümleyerek sürdürebilmelidir. Analiz aşamasında, nitel araştırmacılar genellikle kalıpları ve temaları görüşme kaydı içinde arayarak kodlarlar ve analiz ederler. Çalışma içerisindeki anahtar kavramları ve aralarındaki ilişkileri belirlemek için içerik kategorileştirmeye tabi tutularak kodlamalarla birlikte temalar ortaya çıkarılmaktadır. Bu süreç, verilerin anlamlı bir bütünlük içinde incelenerek fenomenin arkasında yatan sebeplerin düzenli bir biçimde betimlenmesini sağlamaktadır. *W. Creswell'in* nitel araştırmalardaki

temalar ve kodlamalarla ilgili teorisini özetlemesi adına aşağıdaki ilgili tablo önem arz etmektedir (Creswell, 2002, s. 14).

Şekil 1: John W. Creswell'in Nitel Bir Çalışmada Araştırmanın Tümevarımsal Mantığı

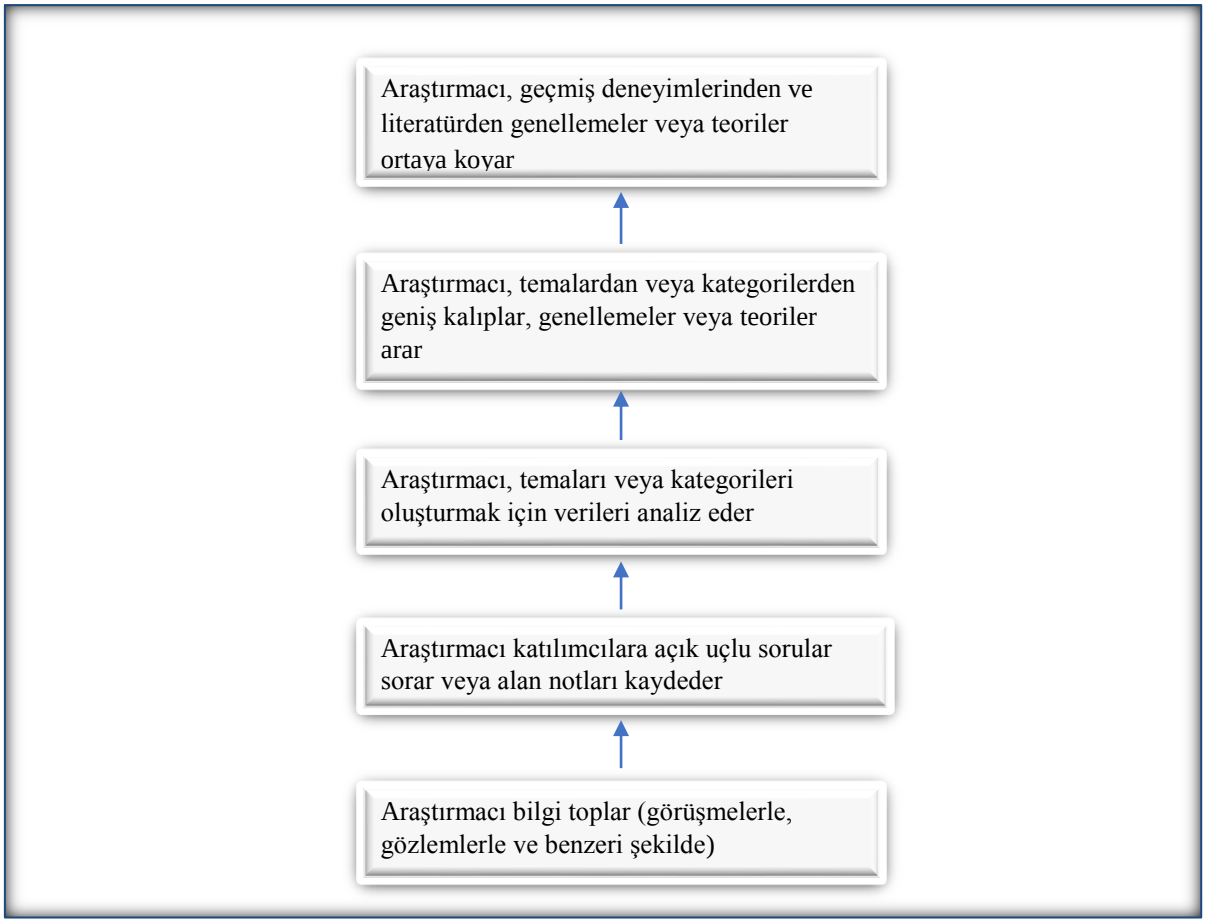

Kaynak: (Creswell, 2002, s. 14).

Nitel yöntem kullanan bir gözlemci görüşmelerde sistemli bir şekilde kanıtların toparlandığı bir çalışma prensibine sahip olmak durumundadır. Dikkatle toplanan veriler araştırmacının geçmiş yaşantısındaki bilimselliği kullanma kapasitesinin bir uzantısı olarak varlığını sürdürmektedir (Wolcott, 2009, s. 30). Verileri derinlemesine anlamlandırabilmek adına araştırmacı ön gözlem ve görüşmelerle konuyla ilintili çeşitli nüansları ve bilgileri kaydeder. İkinci aşamada araştırmacı katılımcılara temel soru kalıplarının dışına çıkarak açık uçlu sorular sorar ve bu doğrultuda alanla ilgili notları kaydeder. Üçüncü aşamada araştırmacı tema ve kodlama kategorilerini oluşturmak adına verileri kendi perspektifinden inceleme konusu bağlamında analiz eder. Dördüncü

aşamada araştırmacı oluşturduğu bilgi havuzundan kodladığı tema ve kategoriler etrafında sistematik bir şekilde davranarak tema ve kodlamalarla bağdaştırılabilecek teorileri birleştirerek bilimsel bir metodoloji ile çalışmasını sürdürür. Beşinci ve son aşamada ise araştırmacı bütün bu sistematik faaliyetleri dolayısıyla kendi teorilerini ortaya koyabilmektedir (Creswell, 2002, s. 14-15).

Creswell'in kodlama ve tema oluşturma ile ilgili belirtilen teorileri ışığında araştırmaya dahil olan katılımcılara çalışma kapsamında şu sorular sorulmuştur:

1-Kendinizle ilgili bilgiler verebilir misiniz? (Yaş, Meslek, Memleket, Yaşanılan Şehir)

2-Tarihi Türk dizileri dışında dünya genelindeki popüler ve tarihi yapımlardan hangilerini izlediniz/izliyorsunuz?

3-En çok tercih ettiğiniz tarihi Türk dizileri nelerdir ve hangi kanallardan izliyorsunuz?

4-Tarihi Türk Dizilerini neden izliyorsunuz?

5-Türkiye denilince aklınıza ilk neler gelmektedir?

6-Türkiye sizce nasıl bir ülkedir, (sosyal, ekonomik v.b.) açılardan?

7-Tarihi Türk dizilerinde gördüğünüz Türk kültürü hakkında neler söylemek istersiniz?

8-Tarihi Türk dizilerinde görüp şaşırdığınız ve sizi araştırmaya sevk eden bir durum yaşadınız mı? Yaşadıysanız hangi yönüyle yaşadınız?

9-Hangi tarihi Türk dizisindeki hangi karakterleri hangi yönüyle kendinize yakın gördünüz?

10-Tarihi Türk dizilerini milli ve kültürel değerleriniz açısından kendi ülkenizin değerlerine yakın görüyor musunuz, görüyorsanız hangi konularda görüyorsunuz?

11-Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türk imgesine ve Türkiye'ye karşı değişen düşünceleriniz oldu mu? (Olumsuzdan olumluya veya olumludan olumsuza)

12-Ülkenizde yayınlanan yabancı dizilerle Tarihi Türk dizileri arasında sizce ne gibi farklılıklar bulunmaktadır.

13-Tarihi Türk Dizilerini izledikten sonra Türkiye'ye gitmek ister misiniz veya bundan sonra daha çok gidip tatilinizi Türkiye'de geçirmek ister misiniz?

14-Tarihi Türk dizileri sizce tarihi gerçeklikleri nasıl göstermektedir?

15-Bölge tarihini ve güncel politikayı öğrenmek için tarihi Türk dizilerini izlemek sizce önemli midir, hangi yönüyle önemlidir?

16-Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türk filmlerini, müziklerini, edebiyatçılarını, bilim insanlarını ve diğer ünlü Türk insanlarını takip edip araştırdınız mı? Araştırdıysanız bu insanlar size hangi yönleriyle cazip geldi?

17-Türk yapımlarını genel olarak hangi yönüyle kaliteli buluyorsunuz? (hikayeleri, oyuncuları, çekim yerleri, yönetmenlikleri, tarihi gerçekleri anlatmaları)

18-Türkiye'de merak ettiğiniz bölgeler/şehirler var mıdır, neden merak ediyorsunuz?

19-Türkçe öğrenmek ister misiniz, istiyorsanız neden öğrenmek istiyorsunuz ?

20-Türk firmalarını ve ürünlerini kendi ülkenizde tercih ediyor musunuz ya da bundan sonra tercih etmek ister misiniz?

21-Türkiye'de eğitim aldınız mı ya da Türkiye'de eğitim almak ve yerleşmek ister misiniz?

22-Türk tarihi dizilerini başkalarına tavsiye eder misiniz? Ederseniz hangi yönleriyle tavsiye edersiniz?

23-Türkiye sizce Balkanlarda etkin bir güce sahip midir? Türkiye'nin Balkanlarda etkin bir güce sahip olduğunu düşünüyorsanız hangi yönüyle etkin güce/güçlere sahip olduğunu düşünüyorsunuz?

24-Türkiye ile kendi ülkeniz arasında işbirliklerinin olmasını ister misiniz? İşbirliklerinin olmasını istiyorsanız, hangi alanlarda işbirliklerinin olmasını istersiniz?

25- Tarihi Türk dizileri sizce ülkenizdeki insanlar üzerinde kültürel etkileşimi artırmış mıdır veya tarihi Türk dizileri ülkenizdeki insanlar üzerinde ne şekilde etkide bulunmaktadır?

26- Tarihi Türk dizileriyle ilgili bu konular dışında görüş belirtmek istediğiniz farklı bir husus var mıdır?

3.1.3.5. Tematik Analiz ve Betimsel Analiz Süreci

Nitel araştırmalar açısından her konunun bir bağlam etrafında biçimlendiğini vurgulamak gerekmektedir. Görüşme yapılan çalışma alanıyla ilgili odaklanılan sorunlardan çalışmanın gidişatına kadar belirli perspektifte çalışmanın şekillendirilmesi için yapılması gereken bazı durumlar bulunmaktadır. Bunların başında ilgilenilen problematiğe uygun tipolojideki karakterlerin çalışmaya dahil edilerek çalışmanın tutarlığının sağlanması gelmektedir. *Holloway ve Todres* bu hususta görüşmelerin tutarlılığını *"mantıksal aşamalı bağlantı"* olarak addetmektedir:

> *Farklılıklar için bir çerçeve oluşturulabilir. Böyle bir çerçeve, fenomenoloji veya temelli teori gibi belirli yaklaşımların birkaç düzeyde ayırt edici özelliklere sahip olduğunu kabul edebilir. Yanıtlamaya uygun oldukları sorunun doğası, bununla tutarlı veri toplama türü ve ayrıca bu yaklaşıma uyan sonuçların analizi ve sunumu türleri ile ilgilenirler; bu tür "uyum iyiliği" veya mantıksal aşamalı bağlantı, "tutarlılık" olarak adlandırılabilir* (Holloway & Todres, 2003, s. 345-347).

Belirli teoriler etrafında çalışmayı sistematik bir hale getirerek analiz edebilmek adına *"tema oluşturma ve kodlama"* aşamasında bahsedildiği gibi tematik analiz kullanılabilmektedir. Ryan ve Bernard tematik kodlamayı temel bir analiz biçimi olarak görmektedir. Zengin ve aynı zamanda esnek bir araştırma aracı olarak kullanılabilen tematik analiz karmaşık ve derinliğe sahip olan nitel anlamdaki çalışmalarda kullanılabilmektedir. Tematik analiz, ilk etapta araştırmacının dikkatini çeken anlamsal görüngülerin ana temalar olarak ele alınmasıyla başlar. Sonraki aşamada kodlama sistemini geliştiren araştırmacının ele aldığı kavram niteliğindeki başlıklar belirli şemalar etrafında araştırmacı tarafından şekillendirilmektedir. Model ve ilişkilerin tanımlandığı aşamadan sonra son aşama olan yorumlama aşamasına geçilerek belirli teoriler etrafında analizler yapılmış olmaktadır (Ryan & Bernard, 2000, s. 769-802). Tanımlayıcı kodların çalışmanın belirleyici paradigmaları etrafında şekillenmesiyle ya da diğer bir tabirle temalara çalışma içindeki belirleyici kodların (anlamsal kalıpların) atanmasıyla (ilişkilendirilmesiyle) araştırma bütüncül şekilde yapılmış olmaktadır. *Roultston* tematik analizi aynı zamanda *hermeneutik* (yorumsamacı) çalışmalarla da bağdaştırmaktadır (Roulston, 2001, s. 279-302).

Wolcott tematik analizle ilişkilendirilebilecek düzeyde olan *"yorum"* kavramıyla ilgili şu şekilde bağlantı kurmaktadır:

> *Yorum, insanların onlardan ne anladıkları açısından verilerin derinlemesine düşünülmesine, üzerinde düşünülmesine davet eder. Örneğin, antropologların kültürel davranış modellerini türettikleri sembollerin ve anlamların temeli analitik olarak tanımlanabilir ve incelenebilir, ancak kalıpların kendilerini ayırt etmek bir yorumlama meselesidir. Analiz daha çok şeylerin bilimsel yönüne, yorumlama ise hümanist yönüne düşer. Bir boyuta veya diğerine olan eğilimleriniz, literatürlerle kurduğunuz bağlantılardan açıkça anlaşılmalıdır"* (Wolcott, 2009, s. 30).

Neuman'ın da belirttiği gibi *sistematik kavramsal tanımlar geliştirmek* nitel kavramsallaştırma süreci açısından ve bunun alt başlığı olan tematik çözümleme açısından önemlidir (Neuman, 2013, s. 267). Bu açılardan bakıldığında tematik analiz sürecinde belirli düzeylerde araştırmacının içselleştirerek kodlamaya tabi tuttuğu verilerin ele alınması söz konusudur. Araştırma temelinden hareket edilerek çalışma içinde oluşturulan tematik başlıklarla, teorik düzeydeki belirli anlam kalıplarının eşleştirilerek yorumlanması ve araştırmacı tarafından bilimsel kavramsallaştırma sürecine girilmesi, tematik analiz tekniğini anlatmaktadır. *Merriam'ın* da bahsettiği gibi nitel bir araştırmacı çalışması kapsamında, ortaya koyduğu kodlama sonrasında kategoriler ve temalar oluşturarak başlıklara dayalı bir şekilde araştırma temalarını yorumlar ve çalışmanın sonucuna bu sayede ulaşabilir (Merriam, 1998, s. 2).

Holloway ve Wheeler'e göre geçerlilik ve güvenilirlik nitel araştırmalarda nicel araştırmalar gibi olmamaktadır. Metodolojik anlamdaki sağlamlık ve yeterlilik bu anlamları karşılamaktadır. Araştırmacılar, "güvenilirlik, itibar, anlaşılabilirlik ve onaylanabilirlik" kavramlarını kendi perspektifleriyle çalışma içinde etkin kılabilmektedirler. Yine araştırmacının çalışma alanındaki farklı kesimden insanlarla yapmış olduğu görüşmeler ve etkileşimler sayesinde, uzun süre insanlarla vakit geçirme sürecinde, katılımcıların çalışmaya ciddi ölçüde destek verip vermedikleri de araştırmacı tarafından anlaşılmış olmaktadır. Katılımcıların çalışma içeriğine dahil olarak farklı niteliklerdeki açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar, araştırmacı tarafından bağlamsal noktalarda değerlendirilerek geçerlilik ve güvenilirlik adına sağlamaları

zaten yapılmaktadır. Ayrıca çalışma esnasında araştırmacının görüşmecilerden gözlemleyerek aldığı notlar ve görüşme sonunda ses kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması süreci de çalışmanın güvenilirlik ve geçerlilik aşamalarına destek vermektedir (Holloway & Wheeler, 2010, s. 302-303).

Bu duruma ek olarak Silverman güvenilirlik açısından nitel çalışmalarda araştırmacının detaylı görüşme içeriklerini kaliteli bir ses kayıt aracı ile alması durumuna vurgu yaparak bu durumun çalışma güvenilirliğini arttırdığını belirtmektedir. Yine *Silverman* çalışmadaki kodlama aşamasında çoklu kodlayıcıların kullanılarak "kodlayıcılar arasında bir görüş birliğine" ulaşılması gerektiğinin altını çizmektedir (Silverman, 2005, s. 321).

Bu çalışmada farklı ülke ve şehirlerde yapılan görüşmelerin ses kayıtları anında bilgisayar ortamına aktarılarak, katılımcılarla uzun süreler görüşülerek ve etkileşim kurularak çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği sağlanmıştır. Aynı zamanda katılımcılardan 6 kişinin yöneltilen sorular arasında bağlantısallık kurma noktasında ilgili olmamaları sebebiyle çalışmaya dahil edilmemişlerdir.

Çalışmada önceki kısımlarda bahsedilen kodlamalar yapılıp ana temalar bulunduktan sonra bulguları yorumlama aşamasında betimsel analiz kullanılmıştır. İçerik analizine göre daha yüzeysel olan betimsel analizde, "araştırmacı elde ettiği veriyi, daha önceki aşamalarda belirlediği kavramsal çerçeve veya temalara göre özetler ve yorumlar". Betimsel analiz aslında tematik anlamda çerçevesi çizilen araştırmanın yorumlanması kısmıdır. Temalara göre düzenlenen betimsel analiz kısmında çalışma bulgularına yönelik çeşitli yorumlamaların yanı sıra katılımcıların kayda değer görüşlerinden direkt alıntılar da bulunabilmektedir. Betimsel analiz sonuç itibariyle araştırmacının çalışma bulgularını nitelikli bir şekilde sunma sürecini kapsamaktadır (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 412-413).

MAXQDA Analytics Pro programı yardımıyla sahadan elde edilen görüşme verileri tematik analizler ve betimsel analizler için kullanılmıştır. Elde edilen verileri belirli temalara ve kategorilere ayırmak için kullanılan *MAXQDA 2022* programı nitel araştırmacıların kullanılabileceği programlardan biridir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş, meslek gibi çeşitli demografik özelliklerini ve çalışmanın odak noktasında olan ilgili söylemleri farklı şekillerde etiketleme, kodlama gibi çeşitli

işlevleri bir arada barındırabilen *MAXQDA Analytics Pro 2022* programı bu çalışmanın nitel analiz kısmında kullanılmıştır (Kara E. Ş., 2021, s. 203).

3.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bu çalışma, son dönemlerde ortaya konulan tarihi Türk dizilerinin gerek Avrupa'daki gerekse de dünya çapında göstermiş olduğu performans ve etkilerini konumlandırmak açısından önemlidir. Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi paralelindeki etkinliğini Balkanlar özelindeki iki ülke (Arnavutluk ve Kosova) açısından ölçmenin yollarını göstermeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, kültürel diplomasi gibi derin bağlantıları olan bir kavramın, yabancı izleyicilerin izleme pratikleri üzerinden sekiz tarihi diziye dayanarak incelenmesi anlamlıdır. Kültürel diplomasi gibi net ölçümlenme yapılamayacak kadar derinliğe sahip bir alanda yabancı televizyon izleyicilerinin dizi izleme pratiklerindeki yönelimler esas alınarak yapılan çalışma birçok faktörle desteklenmektedir. Bu çalışmada hem nitel hem de nicel yöntemlerin ve tekniklerin kullanılması araştırmanın boyutsallığını derinleştirmek adına üzerinde durulması gereken diğer bir husustur. Nitekim çalışmanın derinliğini arttırmada anket ve derinlemesine görüşme tekniklerinin ilgili ülkelerdeki farklı etnik kesimlere yöneltilmesi ve bu kapsamda ülkelerdeki araştırma nesneleri olan bireylerin birbirinden farklı bakış açılarını çalışmaya katkı olarak sunabilmeleri dikkate değer diğer bir noktadır.

Çalışma 1912 yılından itibaren Osmanlı'dan ve Türk yönetiminden fiilen bağımsızlaşan Arnavutluk ve Kosova ülkelerinin yüzlerce yıldır süren Türk kültürel etkilerini devam ettirdiği tezine dayanmaktadır. Bu doğrultuda derin tarihi kültürel etkileşimlerden doğan tabii unsurların var olması Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik fonksiyonlarını desteklemektedir. Bu desteklerin tarihi Türk dizileri üzerinden kültürel diplomasi kanallarıyla kendini var etmesi çalışmanın altını çizen unsurlardandır. Tarihi dönemlere öykünerek çıkarılan senaryoların kamu kanalları ve özel televizyon kanalları başta olmak üzere farklı mecralarda çeşitli tarihi dizi formlarıyla biçimlendirilerek sunulması ve ilgili ülkelerdeki izleyicilere dizi ihracatıyla sunulması Türk imgesinin kültürel ve tarihsel köklerini ülkelerde anlamlandırmak adına önemlidir. Çalışmada Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetlerinin anlamlandırılması, Arnavutluk ve Kosova ülkeleri üzerinden tarihi dizi formlarının bölgedeki etkilerinin

incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu inceleme, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve anket formları kullanılarak desteklenmiştir. Bu sayede, Türkiye'nin dizi formları aracılığıyla bu ülkeler üzerinde gerçekleştirdiği kültürel etkileşimleri ve algılanan etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetlerinin Arnavutluk ve Kosova'daki etkisini değerlendirmek ve bu bağlamda Türk dizilerinin söz konusu ülkelerdeki izleyiciler üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlamlandırmaktadır.

3.3. Araştırmanın Problemi ve Hipotezleri

Problemi tanımlamak çalışmanın popülasyonu ve örnekleminde kullanılacak araçları belirlemek için önemli araştırma aşamalarından birisidir. Bu noktada bir çalışmanın başarısı için sistematik şekilde problemi tanımlamak esastır. Çalışmada hipotezler geliştirilmeye çalışılırken aynı zamanda araştırma sorunsalı doğrultusunda çalışmanın genel amaçları ve alt amaçları da ortaya çıkarılmaktadır. Bütün bu aşamalardan sonra zaman çerçevesi dahilinde kullanılacak araç ve teknikler de oluşturulmuş hale gelmektedir. *John W. Creswell* bir çalışmada olması gereken hipotezi şu şekilde rasyonalize etmektedir: *"çalışmanın amacını şekillendirmek ve özellikle odaklamak için hipotezler gereklidir. Nicel araştırma soruları, araştırmacının bilmek istediği değişkenler arasındaki ilişkileri sorgular. Sosyal bilim araştırmalarında ve özellikle tarama çalışmalarında sıklıkla kullanılırlar. Nicel hipotezler araştırmacının değişkenler arasındaki ilişkilerin beklenen sonuçları hakkında yaptığı tahminlerdir"* (Creswell, 2014, s. 143-144).

Bu nüanslardan yola çıkarak çalışmanın hipotezlerini sunmadan önce çalışmanın problematiğini belirtmek gerekmektedir. Çalışmanın temel problemi: geçmişten gelen kültürel bağlara sahip olunan bir bölge olarak Balkanlardaki iki ülke özelinde (Arnavutluk ve Kosova'da) tarihi Türk dizilerinin etkin olup olmadığı sorunsalıdır. Tarihi Türk dizileri özelinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgede etkin olma durumu varsa bu sürecin kültürel diplomatik faaliyetler ekseninde eksik yanları var mıdır varsa bunlar ne şekilde görünmektedir. Problemden sonra çalışma kapsamındaki hipotezler incelendiğinde ise:

H1: Kültürel diplomasi pratikleri ülkeler açısından anlamlı bir etkiye sahiptir

H2: Ülkelerin kültürel diplomatik uygulamaları sadece kamu kurumları aracılığıyla değil aynı zamanda özel teşebbüsler/özel kanallar vasıtasıyla da çevre ülkelerde etkin bir konuma sahiptir.

H3: Kültürel Diplomasi kamu diplomasisindeki gibi tek yönlü bir diplomatik faaliyet olarak değil, çift yönlü/kültüralist bir çizgide kapsama ve uygulama olanakları olan bir alan olarak kendini var etmektedir.

H4: Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomatik faaliyetleri sadece resmi kanallar yoluyla yapılmamakta aynı zamanda çeşitli tarihi televizyon dizileri dolayımıyla da yapılmaktadır.

H5: Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi televizyon dizileri sadece diplomatik bir faaliyet olarak Arnavutluk ve Kosova ülkelerinde değil, aynı zamanda tarihi Türk televizyon dizileri ilgili ülkelerde Türkiye'nin kültürel bir elçisi konumunda bulunarak birçok yönden (sosyo-kültürel) insanların duygularına etkilerde bulunur.

H6: Tarihi Türk dizileri Arnavutluk ve Kosova ülkelerindeki insanlar üzerinde tarih algısını ve Türk tarihi anlayışını değiştirmektedir.

Çalışma 2010 yılı sonrasında yayınlanan ve çeşitli ülkelere ihraç edilen çeşitli tarihi Türk dizileri etrafında konumlanmaktadır. Çalışmaya dahil olan bu tarih temalı diziler "*Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu"* olmak üzere sekiz tarihi Türk dizisinden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihten gelen güçlü kültürel bağlarının olduğu Balkan Coğrafyasındaki ülkelerden en büyük Müslüman nüfus oranına sahip Arnavutluk ve Kosovadaki farklı demografik niteliklere sahip 18 yaş üzerinde olan çeşitli niteliklerdeki vatandaşlarla görüşmeler yapılarak ülkelere ihraç edilen ilgili tarihi Türk dizilerinin alımlanmasına yönelik nitel bir analiz yapılmaya çalışılmaktadır. İlgili ülkelerde Arnavutça olarak yayın yapan ortak televizyon kanalları öncülüğünde tarihi Türk dizilerinin Türkiye'nin kültürel diplomasisini tarihsel argümanları kullanarak nasıl desteklediği de irdelenerek alımlama çalışmasıyla birlikte kolerasyonun boyutu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Derinlemesine görüşme ve anket tekniklerinin kullanıldığı

çalışma nicel ve nitel verileri bir arada sunarak Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişen kültürel-diplomatik faaliyetlerine farklı bir perspektiften bakmayı hedeflemektedir.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, tarih temalı Türk dizilerini izleyen, Arnavutluk ve Kosova ülkelerinde yaşayan çeşitli yaş grubundaki vatandaşlar oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki örneklemi ise Arnavutluk ve Kosova ülkelerinde yaşayan, 18 yaşını doldurmuş bireylerden çalışma kapsamındaki tarihi Türk dizilerini en az bir sezon boyunca izleyenler oluşturmaktadır. Çalışmaya dahil olan bu tarih temalı diziler :"*Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu"* olmak üzere sekiz tarihi Türk dizisinden oluşmaktadır. Aynı zamanda örneklem dahilinde Arnavutluk'un Başkenti olan Tiran'daki ilgili bireylerle ikinci büyük şehri olan Durres kent merkezindeki bireyler dikkate alınırken, Kosova'da ise başkent Priştine'deki ilgili bireyler ile bölgenin ikinci büyük şehri olan Prizren'deki izlerkitle dikkate alınmıştır. Çalışma dahilinde ilgili tarihi Türk televizyon dizilerinden en az birini izleyen katılımcıların ele alındığı araştırmada, Arnavutluk'ta Tiran ve Durres kent merkezleri ile Kosova'da Priştine ve Prizren kent merkezlerinde farklı unsurlara sahip katılımcılardan veriler toplanmıştır. Ayrıca Arnavutluk'ta *Tiran Politeknik Üniversitesi ile Durres Aleksandër Moisiu Üniversitesinde,* Kosova'da ise *Priştine AAB Üniversitesi ile Prizren Üniversitesi'nde* örneklem dahilinde ilgili katılımcılardan veriler alınmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri yakın kültürel bağlara ve derin geçmişe sahip olduğu Balkanlar coğrafyasındaki iki ülke çalışmaya dahil edilmiştir. Arnavutluk ve Kosova'nın çalışmaya dahil edildiği bu süreçte iki ülkedeki iki büyük kent merkezindeki izlerkitle araştırma çerçevesinde incelenmiştir. Arnavutluk'ta başkent Tiran ve Durres kent merkezleri ile Kosova'da ise başkent Priştine ve Prizren kent merkezleri çalışma bölgeleri içerisinde yer almıştır. Aynı zamanda 18 yaş üzerindeki bireyler bu çalışma kapsamında olmuştur. Araştırma çerçevesinde 2010 yılından sonra yayınlanan ve farklı ülkelere ihraç edilerek en çok izlenen tarih temalı Türk dizilerinden: "*Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş*

Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu" dizileri olmak üzere sekiz Türk yapımı dizi dışındaki diziler araştırmaya dahil edilmemiştir. Aynı zamanda bu çalışmanın derinlemesine görüşme aşamasında katılımcılar içerisinde en az bir sezon boyunca ilgili tarihi Türk dizilerini izleyenlerle mülakatlar yapılmıştır.

3.6. Bulgular ve Yorum

3.6.1. Bulguları Yorumlama Süreci

Karmaşık şekillerde gelişen kültürel etkileşim süreçlerini ve kültürel diplomatik faaliyetleri insanlar üzerinden anlamlandırmak adına dizilerin etkilerini incelemek önemli bir yol olmaktadır. Arnavutluk ve Kosova özelinde insanlar üzerinden incelenen Türk tarihi dizileri gerek kültürel yakınlıklardan dolayı gerekse de Arnavutluk ve Kosova toplumlarının arasında gelişen genel Türk dizilerinin popülaritesinden dolayı derinlikle araştırılması gereken bir aşamadadır. Bu doğrultuda ilgili ülkelerde yaşayan insanların gündelik yaşam alışkanlıklarını ve ekran karşısında dizi izleme pratiklerini ölçümlemek gerekmektedir. Bu ölçümleme hususunda çalışmanın diğer ayağını oluşturan nicel ölçümlemenin dışında neden, niçin gibi soruların cevaplandırılmasını sağlamak adına ve çalışmayı detaylandırmak adına bu çalışmada da alımlama analizleri yapılmıştır. Nicel araştırmada hangi dizilerin popüler olup fazla izlendiğiyle ilgili çıkarımlar yapılabilirken nitel araştırmalarda ise dizilerin ülkelerdeki etkileri hakkında detaylandırmalar daha gerçekçi bir yaklaşımla yapılabilmektedir. Bu bağlamda tarihsel ve kültürel bağlar birlikteliğinde araştırmalar yapıldığında Kosova ve Arnavutluk'taki izleyicilerin tarihi Türk dizilerini kültürel bağlarına ve toplumsal değerlerine daha yakın buldukları ortaya çıkmaktadır. Bu yakınlık, bu toplumlar arasında paylaşılan tarihsel deneyimlere, bölgesel yakınlığa ve ortak kültürel benzerliklere bağlanabilmektedir. Nitel araştırmalarda bireylerin yorumlarının çok sayıda kişisel ve toplumsal faktör tarafından şekillendirilebileceğini kabul etmek gerekli bir unsur olarak görülmektedir. Bu açıdan bulguları yorumlarken bölgedeki çeşitli perspektifleri de dikkate alarak genellemelerden kaçınmak önemlidir.

Alımlama çalışmalarında öne çıkan isimlerden iletişim bilimci *D. Morley*, bireyler arasındaki kodları ve açımlamaları okuma sürecinde kültürel değerlerin ve kültürel bağlantısallıkların kritik rolünü vurgulamaktadır (Morley, 1992, s. 25). Bu açılardan, Kosova ve Arnavutluk'taki izleyicilerin, ortak kültürel bağları ve toplumsal

değerleri nedeniyle Türk dizilerine çeşitli yönlerden yakınlıkları olduğu görülmektedir. Bu görüşleri çeşitli açılardan yeniden çerçevelemek için, bireylerin ve toplulukların tarihi Türk dizileriyle bağlantı kurabilecekleri ve yorumlayabilecekleri çeşitli yolları dikkate almak çok önemlidir. Bazı kesimler için bu diziler, toplumda belirli anlayışlar oluşturarak ve özdeşleşmeyi besleyerek kültürler arasında bir elçi görevi de görebilmektedir. Yine tarihi Türk dizileri, farklı deneyimler ve sanatsal tercihlerle birlikte yankı uyandıran bir eğlence kaynağı da olmaktadır. Bu dizilerin pek çok biçimde nasıl algılandığını derinlemesine görüşmelerle göz önünde bulundurarak, dizilerin Arnavutluk ve Kosova toplumlarındaki popülaritesini etkileyen faktörlerin karmaşık etkileşimini daha iyi anlamak mümkün olmaktadır.

Dizi içeriğinin ve izleyici ilişkisinin kültür paralelinde konumlandırılması Türkiye'nin kültürel diplomatik uygulamalarını anlamlandırmak açısından bu çalışmada ön planda tutulmaktadır. Bu noktada tarihsel bağlantıların ve ortak kültürel değerlerin bölge insanlarının üzerindeki toplumsal bakış açılarını da etkilediği görülmektedir. Bölge izleyicilerinin tarihi Türk dizilerini izleme alışkanlıklarında değişen çeşitli süreçleri ve arka planda gelişen dizi içeriklerinin izleyiciler tarafından ne şekilde çözümlendiğini detaylandırmak bu süreçte esastır. Bu doğrultuda Arnavutluk ve Kosova ülkelerindeki farklı yaş, cinsiyet ve mesleğe sahip izleyicilerle derinlemesine görüşmeler yapılarak tarihi Türk dizilerini izleme durumları detaylandırılmıştır. Tematik kodlar çerçevesinde ve iki ülke özelinde (Arnavutluk ve Kosova)

Yapılan görüşmeler neticesinde bu başlığın başında belirtilen "kültürel ve tarihsel yakınlık" durumlarının Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı kültürel diplomasi paralelinde derinlemesine anlaşılması için bir bakış açısı geliştirilmiştir. Bu kapsamda belirtilen ülkeler genelindeki kültürel benzerlikler, tarihi bağlantılar, sosyal değerler, medyanın etkileri gibi süreçler kişiler üzerinden tarihi Türk dizileri etrafında saptanarak analiz edilmiştir. Kişilerin izleme süreçlerine katkıda bulunan ya da izleme süreçlerini etkileyen ve arka planda kalmış anlamlar tematik kategoriler dahilinde bulgular kısmında sunulmuştur. Türk kültürüne yakınlık, Türk tarihine duyulan yakınlık, Türk oyuncularının performansları ve Türk yapımlarının kaliteli bulunması gibi çeşitli temalarda kategorilendirilerek açımlanan görüşmeler iki ülke çerçevesinde ayrı ayrı sunulmuştur. Bu temalar etrafındaki kodları etkin bir şekilde tasniflendirerek

yorumlamak Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetleri ölçeğindeki etkinliği hakkında da çıkarımlarda bulunmayı sağlayacaktır.

3.7..Arnavutluk Ülkesindeki Bulgular

Arnavutluk'un başkenti Tiran ve Arnavutluk'un ikinci büyük şehri olan Durres'te çeşitli kişilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada 16 kişinin farklı zamanlarda ve mekanlarda katılımcı olarak çalışmaya dahil olduğu görülmektedir.

2010 yılından sonra yayınlanan ve Arnavutluk'a ihraç edilerek çeşitli Arnavut kanallarından yayınlanan tarihi Türk dizilerinden "*Muhteşem Yüzyıl (2011-2014), Bir Zamanlar Osmanlı (12 Mart 2012-17 Aralık 2012), Filinta (2014-2016), Diriliş Ertuğrul (2014-2019), Muhteşem Yüzyıl: Kösem (2015-2017), Payitaht Abdülhamid (2017-2021), Kuruluş Osman (2019-Günümüz), Uyanış: Büyük Selçuklu (2020-2021)"* dizilerini en az bir sezon izleyen katılımcılarla çalışma dahilinde mülakatlar yapılmıştır. Farklı yaş, meslek ve cinsiyetlere sahip kişilerle tarihi Türk dizilerinin içeriğine dair yapılan görüşmelerde birbirine benzer nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Kültür eksenli bir yaklaşımın benimsendiği çalışma sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasisine katkılar sunacak temalar oluşturulmuş ve bu minvalde yapılanan kodlamalar çözümlenmiştir.

Tablo 13: Arnavutluk'taki katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı Sıralaması	***Yaş***	***Cinsiyet***	***Eğitim***	***Meslek***	***Şehir***	***Medeni Durumu***	***Etnik Köken***
Katılımcı 1	64	Erkek	Lise	Emekli/Müzisyen	Tiran	Evli	Arnavut
Katılımcı 2	28	Erkek	Yüksek Lisans	Fizyoterapist	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 3	22	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Otomotiv Sektörü Çalışanı/Yarı Zamanlı	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 4	23	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Çalışmıyor	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 5	34	Erkek	Yüksek Lisans	Klinik Psikolog	Tiran	Bekar	Boşnak

Katılımcı 6	21	Kadın	Lisans (Devam ediyor)	Çalışmıyor	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 7	24	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Profesyonel Fotoğrafçı	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 8	30	Kadın	Lisans	İngilizce Öğretmeni	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 9	29	Erkek	Lisans	Restoran İşletmecisi	Tiran	Bekar	Boşnak
Katılımcı 10	22	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Çalışmıyor	Tiran	Bekar	Arnavut
Katılımcı 11	34	Erkek	Lisans	Ajans Sahibi/Kafe İşletmecisi	Durres	Evli	Arnavut
Katılımcı 12	32	Kadın	Yüksek Lisans (Devam ediyor)	Spor Eğitmeni	Durres	Bekar	Arnavut
Katılımcı 13	41	Kadın	Yüksek Lisans	Otel İşletmecisi	Durres	Evli	Arnavut
Katılımcı 14	24	Kadın	Lisans (Devam ediyor)	Gastronomi Şefi/ Yarı Zamanlı	Durres	Bekar	Arnavut
Katılımcı 15	58	Erkek	Lise	Emekli/İşletmeci	Durres	Evli	Arnavut
Katılımcı 16	25	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Çalışmıyor	Durres	Bekar	Arnavut

16 farklı katılımcıyla yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde farklı meslek gruplarına ait katılımcıların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu meslekler: müzisyen, fizyoterapist, otomotiv sektörü çalışanı, klinik psikolog, profesyonel fotoğrafçı, İngilizce öğretmeni, restoran işletmecisi, ajans sahibi, kafe işletmecisi, spor eğitmeni, otel işletmecisi, gastronomi şefi, işletmeci gibi birbirinden farklı meslek gruplarına aittir. Lise ve Yüksek Lisans mezunlarından oluşan eğitim aralığında 10 katılımcı başkent Tiran bölgesinden 6 katılımcı ise Arnavutluk'un en büyük ikinci büyük nüfus oranına sahip Durres bölgesindendir. Dört katılımcının evli 12 katılımcının ise bekar olduğu görülmektedir. 16 katılımcının içerisinden 2 katılımcı Boşnak olup diğer katılımcılar bölgede yaşayan Arnavutlardan oluşmaktadır.

Nitel araştırma dahilinde MAXQDA 2022 programına girilen verilerden oluşan ve en çok tekrarlanan ilk 50 sözcük ise frekans ve yüzdelik oransallıklarına göre aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Tablo 14: Arnavutluk'ta yapılan derinlemesine görüşmelerde en fazla kullanılan sözcükler (Tablo MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

Sözcük	*Sözcük uzunluğu*	*Frekans*	*%*	*Derece*	*Belgeler*	*Belgeler %*
türk	4	485	4,89	1	16	100,00
tarihi	6	396	4,00	2	16	100,00
türkiye	7	206	2,08	3	16	100,00
arnavutluk	10	81	0,82	4	16	100,00
kültürel	8	56	0,57	5	15	93,75
arnavut	7	50	0,50	6	16	100,00
eski	4	50	0,50	6	16	100,00
dizilerinde	11	46	0,46	8	16	100,00
türkçe	6	46	0,46	8	15	93,75
osman	5	42	0,42	10	14	87,50
kuruluş	7	38	0,38	11	14	87,50
ertuğrul	8	36	0,36	12	13	81,25
İstanbul	9	36	0,36	12	16	100,00
büyük	5	34	0,34	14	14	87,50
dizilerinin	11	34	0,34	14	13	81,25
muhteşem	8	33	0,33	16	11	68,75
amerikan	8	31	0,31	17	15	93,75
diriliş	7	31	0,31	17	13	81,25
kültürü	7	28	0,28	19	14	87,50
tarih	5	26	0,26	20	15	93,75
yüzyıl	6	26	0,26	20	10	62,50
kaliteli	8	25	0,25	22	13	81,25
takip	5	25	0,25	22	11	68,75
türkçeyi	8	24	0,24	24	11	68,75
türklerin	9	23	0,23	25	12	75,00
dizisi	6	21	0,21	26	10	62,50
zaman	5	21	0,21	26	11	68,75
netflix	7	20	0,20	28	12	75,00
popüler	7	20	0,20	28	10	62,50
kültür	6	18	0,18	30	10	62,50
abdülhamid	10	17	0,17	31	7	43,75
izlemek	7	17	0,17	31	13	81,25
türkleri	8	17	0,17	31	10	62,50
ülke	4	17	0,17	31	10	62,50
yapımlarını	11	17	0,17	31	12	75,00
dizide	6	16	0,16	36	9	56,25
güncel	6	16	0,16	36	12	75,00

önceden	7	16	0,16	36	10	62,50
dizisini	8	15	0,15	39	11	68,75
doğru	5	15	0,15	39	9	56,25
gösteriyor	10	15	0,15	39	8	50,00
türkler	7	15	0,15	39	7	43,75
ürünlerini	10	15	0,15	39	12	75,00
boşnak	6	14	0,14	44	7	43,75
arkadaşlarım	12	13	0,13	45	8	50,00
detaylı	7	13	0,13	45	6	37,50
gerçekleri	10	13	0,13	45	10	62,50
kanallarından	13	13	0,13	45	11	68,75
karakteri	9	13	0,13	45	9	56,25
ziyaret	7	13	0,13	45	7	43,75

3.7.1.Arnavutluk Ülkesinde Oluşan Temalar ve Kodlar

Tarihi Türk dizileriyle ilgili Arnavutluk'ta yapılan derinlemesine görüşmelerde 7 farklı tema ve bazı temaların altında oluşan kodların varlığı göze çarpmaktadır. Bu temalara bakıldığında: Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri, En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar, Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri, Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri, Tarihi Türk Dizilerinin Tarihi Gerçeklikleri Gösterme Algısı, Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma, Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme, Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler, Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri, Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları şeklinde bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca bu derinlemesine görüşmelerin etrafındaki temalardan elde edilen veriler içerisinde en çok kullanılan sözcükler de analiz edilmiştir. Bu analizler MAXQDA 2022 nitel analiz programı yardımıyla oluşturulmuştur.

Tablo 15: Arnavutluk'ta yapılan görüşme bulgularına ait en çok kullanılan kelimelerin kod bulutu (Tablo MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

3.7.1.1.Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri

Katılımcıların Yabancı dizileri izleme durumlarına bakıldığında tarihi diziler başta olmak üzere, maceraya yönelik dizilerin, dram türündeki dizilerin, sürükleyici dizilerin, komedi ağırlıklı ve eğlenceye yönelik dizilerin ve mitoloji dizilerinin ağırlığı ön planda olmaktadır. Bunun yanında bu türde izlenen dizilerde Amerikan, İngiliz, Güney Kore dizilerinin yanı sıra Türk dizilerinin ağırlığı göze çarpmaktadır. Katılımcılar tarafından genel anlamda izlenen yabancı dizilerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Tablo 15: Arnavutluk görüşmelerinde katılımcıların tarihi Türk dizileri dışında izlediği çeşitli türdeki popüler ve farklı ülkelerin tarihi dizilerinin listesi.

	Tercih Edilen Dizi	***Yapımcı Ülke***	***Yayınlanma Aralıkları***	***Dizi Türü***
1	The Last Kingdom	İngiltere	2015–2022	Tarihi dram
2	Roma	ABD	2005-2007	Tarihi dram
2	Mr. Queen	Güney Kore	2020-2021	Romantik komedi
3	The Walking Dead	ABD	2010-2022	Çizgi romandan uyarlama, dram ve korku
4	Peaky Blinders	İngiltere	2013-2022	Tarihi kurgu ve dram
5	Sherlock	İngiltere	2010-Günümüz	Suç draması, gerilim
6	Lost	ABD	2004-2010	Macera ve gerilim
7	The Umbrella Academy	ABD	2019-2023	Bilimkurgu
8	Cobra Kai	ABD	2018-Günümüz	Aksiyon
9	Manifest	ABD	2018- Günümüz	Dram
10	Stranger Things	ABD	2016- Günümüz	Bilimkurgu, korku ve dram
11	Camdaki Kız	Türkiye	2021-Günümüz	Dram
12	Çukur	Türkiye	2017-2021	Aksiyon ve dram
13	Masumlar Apartmanı	Türkiye	2020-2022	Dram
14	Money Court	ABD	2021-2023	Komedi
15	You	ABD	2018-Günümüz	Psikolojik, Gerilim
16	Friends	ABD	1994-2004	Komedi
17	How I Met Your Mother	ABD	2005-2014	Komedi
18	Teen Wolf	ABD	2011-2017	Korku ve Aksiyon
19	Kuzey Güney	Türkiye	2011-2013	Dram ve aksiyon
20	Ezel	Türkiye	2009-2011	Aksiyon ve Dram
21	La Casa de Papel	İspanya	2017-2021	Gerilim ve Dram
22	Black Mirror	İngiltere	2011-Günümüz	Dram ve Macera

Şekil 2: Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri (Tablo MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

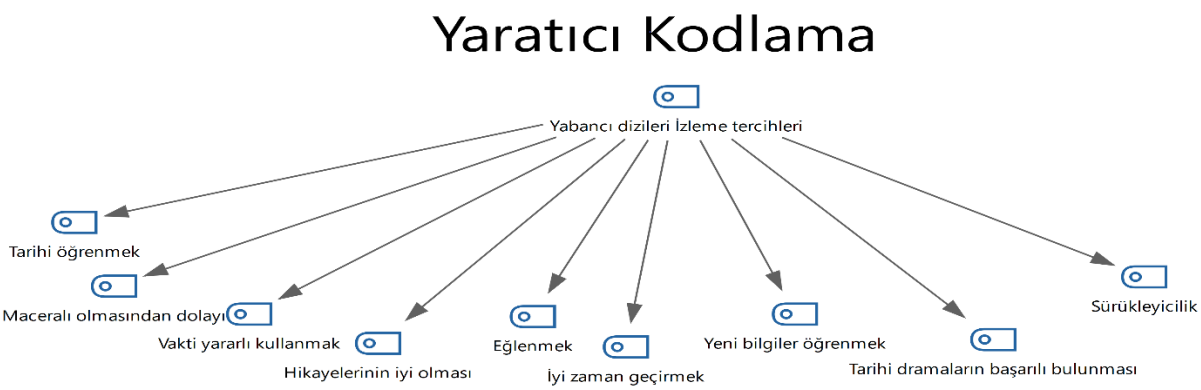

Tarihi Türk dizileri dışında dünya genelindeki popüler ve tarihi yapımlardan hangilerini izlediniz/izliyorsunuz? Bu dizileri hangi platformlardan izliyorsunuz ve izleme nedenleriniz nelerdir? Sorularına katılımcılar tarafından çeşitli nitelikte cevaplar verilmiştir. Katılımcıların izlediği yapımlar göz önüne alındığında İngilizce yapımların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Öncelikle İngilizce dilinin ve Amerikan/İngiliz kültürünün ağırlığının üst seviyede olduğu düşünülebilmektedir. Listede olan dizilerden çoğunun Netflix ve Disney Plus gibi platformlardan izlendiği düşünülürse ve verilen katılımcı cevapları da göz önüne alındığında ciddi anlamdaki katılımcının Netflix gibi çeşitli dijital platformlar için erişiminin bulunduğu söylenebilir. Katılımcıların dizi izleme listesinde yer alan beş Türk menşeili popüler dizinin (Camdaki Kız, Çukur, Masumlar Apartmanı, Kuzey Güney ve Ezel) varlığı da aslında tarihi Türk dizilerinin yanı sıra popüler Türk dizilerinin de bölgede takip edildiğinin göstergesidir.

Kültürel açıdan bakıldığında listede bulunan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Türkiye ve Güney Kore dahil olmak üzere çeşitli ülke yapımlarının izlenmesi aslında bu izleyici portföylerinin farklı kültürleri ve dilleri keşfetmeye açık bir yapıda olmasından da kaynaklanması muhtemeldir. Katılımcıların izledikleri yapımlara bakıldığında, tarihi dramlar "The Last Kingdom, Rome", polisiye dramalar "Peaky Blinders, Ezel, Çukur", gizem ve gerilim filmleri "Sherlock, Lost, You", komediler "Mr. Queen, Friends", "How I Met Your Mother", doğaüstü ve fantastik diziler "The Walking Dead, Stranger Things, The Umbrella Academy", aksiyon ve dövüş sanatları dizileri "Cobra Kai" ve gençlik dramları "Teen Wolf, Kuzey Güney" gibi çok çeşitli türleri takip ettikleri de görülmektedir. Bir yandan dijital platformlardan hızlı ve art arda

izlenebilen Batı tarzında kısa/45dakikalık dizi bölümleri tercih edilmekte iken diğer yandan ise reklam süresi hariç 2 saat civarında süren Türk popüler yapımlarının da tercih edilmesi söz konusudur. Dijitalleşme olgusuna kökten bağlı bir jenerasyonun varlığının katılımcı kategorisine de dahil olduğu düşünülürse bu durumda Arnavutluk'ta Türk dizilerine verilen önemin de had safhada olduğu düşünülebilmektedir.

> Amerikan, İngiliz, Türk ve İspanyol yapımı dizileri netflix'den izliyorum. "Stranger Things" dizisini halen izlemeye devam ediyorum. Daha önceden "La Casa de Papel" gibi ispanyol yapımı dizileri netflix platformu üzerinden izlemiştim. Türkçe dili, İngilizce ve İspanyolcadan sonra netflix üzerinde üçüncü tercih edilen dil şu anda biliyorsunuzdur. Onun dışında popüler Türk dizilerinden olan "masumlar apartmanı" ve "camdaki kız" gibi çeşitli Türkçe dizileri de izliyorum (K5, Erkek, 34, Klinik Psikolog, Boşnak).

Katılımcıların izledikleri dizilerin daha çok dram, gizem, aksiyon ve komedi gibi çeşitli türleri kapsadığı görülmektedir. Hem erkek hem de kadın izleyiciler tarafından izlenebilecek nitelikteki dizilerin varlığı da dikkati çekmektedir. Bu alımlayıcı kesim açısından düşünüldüğünde ilgili kişilerin gizem dizilerine, fantastik dizilere, tarihi kurgu dizilerine, romantizm içerikli dizilere ve komedi de dahil olmak üzere çeşitli türlere ilgi duyduğu gerçeği de kendini göstermektedir. Özetle katılımcıların iyi geliştirilmiş sürükleyici yapıdaki olay örgüsünü ve güçlü senaryo anlatımını takip eden nitelikleri olduğu söylenebilir.

> Genelde Amerikan yapımlarını takip ediyorum evde netflix gibi platformlardan bu dizileri izlemeye çalışıyorum. Reklam araları uzun olduğu için televizyondan yabancı dizileri izlemiyorum. Amerikan dizilerini daha çok netflix üzerinden izliyorum. Normalde televizyonu yabancı diziler için hiç açmam bile. Ama özellikle Türk tarihi dizilerinin yeni bölümlerini izlemek için evde televizyonun başında oturup, dizinin başlamasını bekliyorum (K9, Erkek, 29, Restoran İşletmecisi, Boşnak).

> Walking Dead, Sherlock gibi İngiliz ve Amerikan yapımlarını izledim. İnternet üzerinden çeşitli sayfalardan bu yapımları takip ediyordum. Sürükleyici hikayelerinden dolayı bu dizileri izlemekteyim. Eski popüler Türk dizilerinden de Kuzey Güney ve Ezel dizilerini izlemiştim. Hatta iki

kere baktım Kuzey Güney dizisine. Aynı zamanda Tarihi Türk dizilerini izledim Arnavut kanalları üzerinden (K 14, Kadın, 41, Otel İşletmecisi, Arnavut).

Katılımcılara yöneltilen Türk tarihi dizileri dışındaki popüler dünya dizilerinden hangilerini izliyorsunuz sorusuna verilen cevaplara ve ilgili temaya bakıldığında Batı tarzdaki yapımların izlerkitle açısından öncü olduğu söylenebilmektedir. "Sherlock, The Last Kingdom, Roma" gibi konusunu tarihten alan tarihi kurgu dizilerinin de tarihi Türk dizileri gibi kimi katılımcılar tarafından izlendiği görülmektedir. Netflix gibi dijital içerik platformlarının kullanıldığı izlerkitle açısından uydu ve karasal yayıncılık gibi alternatiflerin ise nadiren kullanıldığı göze çarpmaktadır. Katılımcılardan birinin(K9) konvansiyonel izleme araçlarını kullanarak herhangi bir ülkenin yabancı dizilerini tercih etmediği görülmektedir. Buna rağmen tarihi Türk dizilerinin yeni bölümleri başlamadan önce katılımcının bu alışkanlığını değiştirdiği durum da dikkat çekmektedir. Yine başka bir katılımcının da (K12, Kadın, 32, Yüksek Lisans Öğrencisi, Arnavut) ATV, Star TV, TRT 1, TV8 gibi Türk televizyon kanallarından farklı Türk dizilerini farklı dönemlerde takip ettiği fark edilmektedir. Ayrıca katılımcılardan çoğunun "Söz, Camdaki Kız, Filinta, Kurtlar Vadisi, Arka Sokaklar, Elveda Rumeli" gibi farklı türdeki Türk dizilerini de değişik dönemlerde takip ettikleri belirlenmiştir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda katılımcılar arasında Türk dizilerinin de Amerikan, İngiliz ve Güney Kore gibi diğer ülke yapımları kadar takip edilip izlendiği sonucuna varılmaktadır.

3.7.1.2.En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar

Türkiye'nin kültürel çekiciliğiyle ilişkilendirilen ve çeşitli tarihi dönemleri anlatan tarihi Türk dizilerinden araştırmanın konusuna giren dizilerin katılımcılar arasında izlendiği görülmektedir. Katılımcılar arasında yalnızca bu araştırmanın konusuna giren *"Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu"* adlı dizilerin değil aynı zamanda farklı dönemlerde Türk kanallarından yayınlanan tarihi Türk dizilerinin de bazı katılımcılar tarafından izlendiği

görülmektedir. Katılımcılar tarafından en fazla izlenme konumuna sahip diziler sırasıyla şu şekilde verilmiştir.

Tablo 16: Arnavutluk'ta katılımcılar arasında en çok tercih edilen tarihi Türk dizileri ve dizilerin izlendiği platformlar

	Tarihi Dizi İsmi	Dizinin Yayınlanma Tarihleri	İzlenen Mecra/Platformlar
1	Kuruluş Osman	2019- Günümüz	Kablo TV, Arnavut kanalları, youtube, web sayfası, Uydu Üzerinden (Arnavutluk ve Türk kanallarından)
2	Diriliş Ertuğrul	2014-2019	Kablo TV, Arnavut kanalları, youtube, web Sayfası, netflix, (Arnavutluk ve Türk kanallarından)
3	Muhteşem Yüzyıl	2011-2014	Arnavut kanalları, youtube, web sayfası, netflix, kablo TV, (Arnavutluk ve Türk kanallarından)
4	Payitaht Abdülhamid	2017-2021	Arnavut kanalları, youtube, web sayfası
5	Muhteşem Yüzyıl: Kösem	2015-2017	Arnavut kanalları, youtube, web sayfası, kablo TV
6	Uyanış: Büyük Selçuklu	2020-2022	Youtube, web sayfası
7	Bir Zamanlar Osmanlı	2012(Mart)-2012 (Aralık)	Youtube, web sayfası
8	Destan	2021-2022	Youtube, Uydu Üzerinden (ATV)
9	Filinta	2014-2016	Youtube, Uydu Üzerinden (TRT)

Sadece Türkiye'de değil, aynı zamanda Balkanlarda ve Arnavutluk'ta da geniş bir popülarite kazanan diziler Türk tarihi dizileri olduğu katılımcılar üzerinde görülmektedir. Bu tarihi dizilerin ve onların sürükleyici anlatımlarının, Arnavutluk'un başkenti Tiran'da ve en büyük ikinci şehri olan Durres şehrinde de önemli bir izleyici kitlesinin dikkatini çektiği gözlemlenmektedir. Günümüze en yakın tarihli dizilerden Kuruluş Osman (2019-Günümüz) ve Diriliş Ertuğrul (2014-2019) dizilerinin katılımcılar arasında en fazla tercih edildiği gözlenmektedir. Bu dizilerin dışındaki tarihi dizilerden Muhteşem Yüzyıl (2011-2014) dizisinin de önemli ölçüdeki popülerliği göze çarpmaktadır. Tarihi kişilikleri ve tarihi olayları Osmanlı ve Selçuklu İmparatorluğu gibi büyük Türk İmparatorluklarının tarihi dokularına uygun olarak göstermeye çalışan tarihi Türk dizileri katılımcılar arasında geniş kategorilerde izlenmektedir.

> Muhteşem Yüzyıl'ı izlemiştim. Aynı zamanda son zamanlarda Kuruluş Osman, Diriliş Ertuğrul Destan ve Payitaht Abdülhamit'i de izledim. Bu dizileri Arnavutluk'taki çeşitli kanallar üzerinden izledim bizim saatimize göre 19.00 ile 22.00 saatleri arasında yayınlanıyordu. Zaten tarihi Türk dizileri burada çok fazla izlendiği için Türklerin kültürleri hakkında çeşitli kültür öğrenimlerini de sağladı. Tabi bu dizilerin buradaki en büyük etkisi neydi diye sorarsanız. Bence Türkçeyi iyi bir şekilde öğretti ve öğretmeye de devam ediyor bu diziler. Bu dizileri genellikle Arnavut kanallarından ve bazen de uydu üzerindeki Türk televizyon kanallarından izliyorum (K 5, Erkek, 34, Psikolog, Boşnak).

Tarihi Türk dizilerinin Arnavutluk'ta yaygın bir şebeke ağına sahip olan Kablo TV gibi mecralardan da farklı Arnavut kanalları vasıtasıyla gösterildiği görülmektedir. Ayrıca ülkede Türkçe orijinal dil ve Arnavutça altyazılı olarak gösterilen tarihi Türk dizilerinin izlenmesi açısından büyük kolaylıklar sağlanmaktadır. Kültürel yakınlıklardan dolayı bazı katılımcılara diğer ülkelerin tarihi yapımları içerisinde daha cazip gelen tarihi Türk dizileri ülkede birden fazla platformdan takip edilebilmektedir. Netflix gibi dijital içerik platformlarından dahi ülke bazında takip edilebilen tarihi Türk dizileri Türkçenin yanı sıra İngilizce, Fransızca, Almanca gibi altyazı türlerinde yayın olanağına da sahiptir. Bu tip platformlarda yer almayan bazı tarihi Türk dizileri açısından da kısmi bir dezavantaj durumu oluşabilirken Arnavutluk'taki izleyicilerin Türkçeyi geçmişten gelen dizilerden bir miktar öğrenmeleri sebebiyle bu dezavantajlı durum katılımcılar tarafından bertaraf edilebilmektedir. Buna ek olarak Arnavut kanallarında izlerkitlenin evde bulunma zamanlarına denk gelen 19:00-22:00 (prime time) saatleri arasında tarihi Türk dizilerinin sunulması da izleyiciye ulaşma açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır.

> Daha eski tarihlere bakacak olursak Elveda Rumeli dizisini sıklıkla izliyorduk. Onun haricinde Muhteşem Yüzyıl, Diriliş Ertuğrul ve Filinta dizilerini izledim. Yalnız eski tarihlere bakıldığında Elveda Rumeli gibi dizilerin artırılarak devam etmesini diliyorum. Çünkü Elveda Rumeli dizisindeki karakterler Makedonya'da yaşayan Türklerden oluşuyordu ve konuşmalarından kültürlerine kadar bizim bu bölgelerde yaşayan Türklere

benziyorlardı. Tarihi Türk dizilerini uydu üzerindeki çeşitli kanallardan izliyoruz (K 8, Kadın, 30, İngilizce Öğretmeni, Arnavut).

Benim geçmişteki Türk dizi yapımlarıyla da aram çok iyidir. Geçmiş tarihlerde "Söz", "Filinta" ve "Muhteşem Yüzyıl" dizilerini izlemiştim. Şimdiki popüler Türk dizilerinden de "Camdaki Kız" dizisini izliyorum. Günümüzdeki tarihi Türk dizilerine baktığımızda onlardan da birkaç tanesini izledim ve halen izlemeye devam ediyorum. Bunlar iki tane. Birincisi "Uyanış Büyük Selçuklu" diğeri de "Kuruluş Osman" dizileridir. Türk yapımlarını daha çok ülkemizde yayınlanan Arnavut kanallarından izliyorum (K 10, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Katılımcıların dijital platformlarda bulamadıkları tarihi Türk dizilerini uydular vasıtasıyla çeşitli Türk kanallarından izledikleri ya da yayıncı kuruluşların web sayfası arşivi üzerinden takip ettikleri anlaşılmaktadır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önceki Orta Asya yaşam tarzlarını ve geleneklerini kurgusal bir dili de içine alarak gösteren "Destan" dizisinin de çalışmadaki tarihi Türk dizilerine ek olarak katılımcılar tarafından izlendiği görülmüştür. Arnavutluk'taki katılımcılar içerisinde genel anlamda izlenen Türk tarihi dizilerinin içeriklerine bakıldığında katılımcıların eski Orta Asya Türk yaşantısından (Destan dizisi), 1900'lü yıllarda geçen tarihi gerçekliklere değin (Payitaht Abdülhamid dizisi) geniş kapsamda tarihi Türk dizilerine ilgi duydukları görülmüştür.

3.7.1.3.Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri

Katılımcıların tarihi Türk dizilerini izleme nedenleriyle ilgili sorulan sorulara birbirine yakın cevaplar verdikleri görülmektedir. Kültürel açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nun izlerinin görüldüğü tarihi ve kültürel geçmişe sahip şehirleri olan Arnavutluk'ta birçok katılımcının bunun bilincinde olduğu aşikardır. Çoğu katılımcı tarafından tarihi olayların ve detayların gerçekçi şekilde sunulduğunun belirtildiği tarihi Türk dizilerinde olayların, kişilerin, karakterlerin, tarihi bilgilendirmelerin katılımcılar açısından pozitif yönde alımlandığı görülmektedir. İlgili temayla ilintili kodlamaların alt kod bölümlerine bakıldığında aşağıdaki model karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3: Arnavutluk'ta katılımcılar arasında tarihi Türk dizilerini izleme nedenleri (Şekil MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

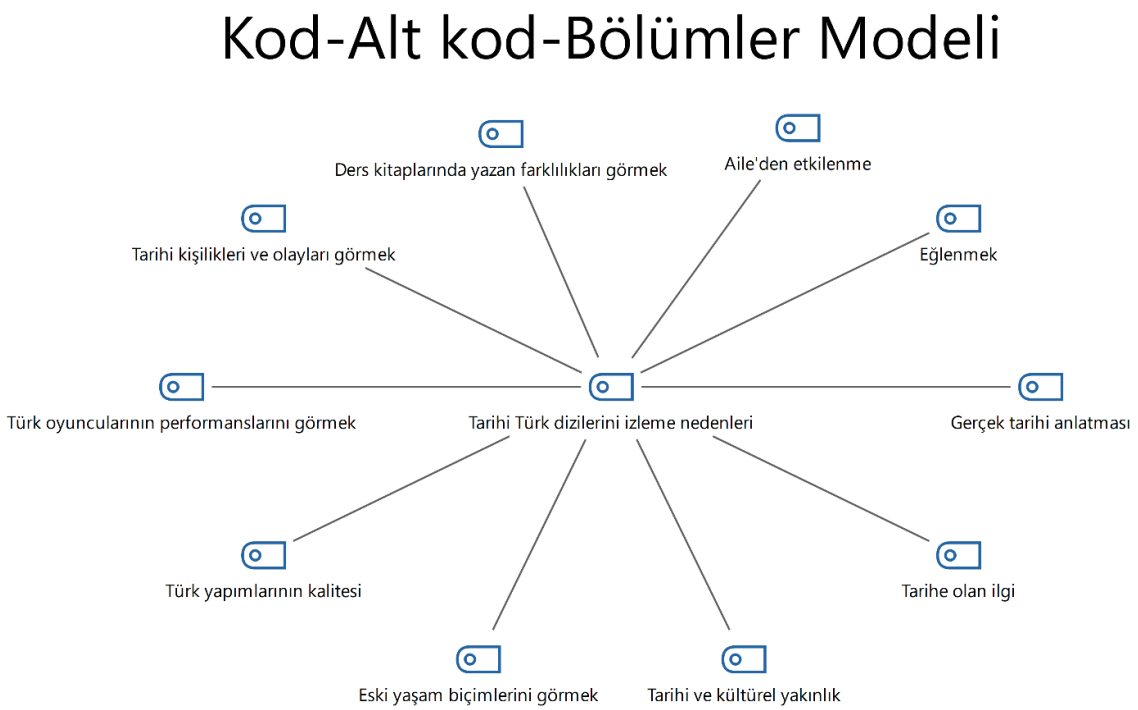

Tarihi Türk dizilerinde özellikle anlatılan tarihin okulda öğrenilenden farklı olduğu durumlarda kişinin geçmişini sorguladığı bir durumla yeni bakış açıları kazanma şansı yükselmektedir. Arnavutluk'taki katılımcılardan çoğunun verdiği cevaplara bakıldığında kişilerin kendi tarih anlayışlarına dair yeni iç görüler oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu eksende tarihi Türk dizilerinin Arnavutluk ülkesindeki tarih kitaplarına kıyasla izleyicilerde tarihi olaylara karşı farklı perspektifler geliştirmeyi tetiklediği görülmektedir. Bu tarihi dizileri izleyen katılımcıların kendi ülkelerinde öğretilen tarihe aşina olmalarına rağmen Türk ve bölge tarihine karşı alternatif bakış açıları geliştirmeleri kültürel diplomasi için de son derece önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi Türk yapımlarının katılımcıların tarih olgusuna karşı açık olma fikirlerini daha fazla geliştirdiği gerçeği katılımcılar arasında verilen cevaplarla kendini göstermektedir. Tarihi fikirleri geliştirmenin bir yolu da aslında tarihsel anlatılardaki farklılıkların arka planındaki nedenleri düşündürmektir. Tarihi ders kitaplarındaki farklılıklar da, genellikle onları yazan insanların farklı bakış perspektiflerine ve referans merkezlerine atfedilebilir. Ulusal gelenekler, politik motivasyonlar veya kişisel önyargı biçimleri gibi değişkenler de tarihi argümanların sunulma şeklini de etkilemektedir. Bu anlamda tarihi Türk yapımları Arnavutluk'taki

katılımcıların kendi tarihi kitaplarındaki motivasyon dinamiklerini sorgulayarak yeni görüş açıları kazanmalarına aracı olmaktadır.

> *Tarihi dizilerde aslında okuduğum tarihin detaylarını görüyorum. Tabi bizim ülkemizde bizler Arnavut tarihini okuduğumuzda oradaki gerçeklikleri hayal ediyorduk. Tarihi Türk dizilerinde bize okutulan tarihin çok farklı kısımlarını izleyebiliyoruz yani tarihi Türk dizilerinde gördüğümüz tarih Arnavut tarihi kitaplarında okutulan tarihten çok daha farklı ve artık ben Arnavut olarak Türk tarihi dizilerinde görmüş olduğum tarihe güveniyorum (K 1, Erkek, 64, Emekli/Müzisyen, Arnavut).*

> *Ben zaten dünyadaki kültürleri izlemeyi seven bir insanım. Bundan dolayı bu bölgeye yakın olan Türklerin de kültürel yaşamlarını merak ettiğim için bu tarihi dizileri izledim. Tarihi diziler aracılığıyla Türk kültürünü keşfetmek istedim. Sıralama yaparsak eğer; Türklerin kültürel yansımalarını ekrandan görmek, tarihi gerçekleri görmek, tarihi birikimimi daha çok arttırmak ve eski dönemleri hatırlama amaçlarıyla bu dizileri izliyorum (K 3, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).*

> *Türk tarihi zaten Arnavut tarihinden tamamı ile bağımsız düşünülemez. Biz burada Arnavut tarihini okurken Türk tarihini de kısmen okumuş oluyoruz. Daha önceden gördüğüm tarihi bilgilerimi derinleştirmek için tarihi Türk dizilerini izledim. Tabi bizim burada görmüş olduğumuz tarih daha farklı bir tarih. Ama Türk tarihinin dizilerdeki anlatılanlarla ilgimi çektiğini düşünüyorum. Aslında benim genel tarihi bilgilere çok fazla ilgim yok ama Arnavut tarihi ve Türk tarihini aynı zamanda bu bölgede geçen diğer milletlerin tarihini de merak ediyorum (K 10, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).*

Katılımcıların, tarihi Türk dizilerini izleyerek, özellikle kendi bölgelerinin geçmişiyle ilgili farkındalık seviyelerini yükselttikleri görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar arasında dizileri izlemekle Türk kültürü ve tarihi hakkında daha kapsamlı bir anlayış geliştirme noktasında paralellikler olduğu görülmektedir. Bu durum, tarihi hususlara bir miktar ilgi duyan ve Türklerin kültürel yaşamını da algılamak isteyen izlerkitle açısından zenginleştirici ve eğitici bir deneyim olarak algılanmaktadır. Tarihi

Türk yapımları, Türklerin eski yaşam tarzlarındaki yansımaları, (gelenekleri, görenekleri) ve tarihi eşyaları/yapıları izleyicilere deneyimlenmesi gerçek hayatta pek de mümkün olmayan bir gerçekçilikle bir tarih yolculuğu fırsatı sunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun en faal olduğu bölgeler içerisinde yer alan Arnavutluk bölgesinde İmparatorluk hakimiyeti 500 yıla yakın sürmüştür. Bu süre boyunca Osmanlı hakimiyetinde kalan Arnavutluk'ta gerek kültürel yakınlıkların olması gerekse de tarihi ortak yönlerin bulunması kaçınılmaz bir olgudur. Bu olgunun fark edilmesinde ise katılımcıların kendi içgörülerini sorgulan yaklaşımları etkili olmaktadır.

> *Tarihin tozlu sayfalarında kalmış liderleri ve askeri yetkilileri sanatı kullanarak göstermesinden dolayı izliyorum. Ayrıca Türk tarihini de merak ettiğim için tarihi Türk dizilerini takip ediyorum. Bence tarihi öğrenmek için sadece kitapları karıştırmak yeterli olmayacaktır. Tarihteki kişiliklerin ve olayların akılda kalıcılığını sağlamak için televizyondaki tarihi dizileri izlemek de gerekir. Bu yüzden Türk tarihi dizilerini izliyorum (K 8, Kadın, 26, İngilizce Öğretmeni, Arnavut).*
>
> *Önceki yıllarda da Kurtlar Vadisi gibi çeşitli Türk dizilerini izlemiştim. Şimdilerde ise Kuruluş Osman'ı izliyorum. Özellikle tarihi sahneleri ve savaşları göstermesi yönüyle bu dizi çok hoşuma gidiyor. Bir de ben bu dizileri tarihi gösterdiği için çok seviyorum. Kendim üniversitede başka bir bölüm okudum ama bir daha üniversite okuma şansım olsaydı mutlaka tarih bölümünü okurdum. Bir de bizim Balkan bölgelerinde Osmanlı nasıl hareket etti? Nasıl ilerledi? Neleri getirdi? Bunları öğrenmek için Türk dizilerini tercih ediyorum (K 9, Erkek, 29, Restoran İşletmecisi, Boşnak).*

Tarihi olaylara karşı ilgiyi arttırıcı bir yaklaşım sunan tarihi Türk yapımları, izleyicilerin tarihin gerçeklerine karşı daha duyarlı olmalarını sağlayarak, tarih bilinçlerini de geliştirme noktasında onlara çeşitli katkılar sunmaktadır. Tarihi dizilerin görevini de kendi sanat yapısıyla gösteren tarihi Türk yapımları salt olay anlatımına varan indirgemeci tarihi dizi yaklaşımlarından uzakta bir yerde kendi sanatını konumlandırmaktadır. Tarihi olayların dramatizasyonunun gerçekleştirilebilmesi adına karakter seçimleri, senaryo uygulaması, oyunculuklar, mekan seçimleri, çekim açıları gibi teknik ve sanatsal nitelikteki unsurları tarihi Türk dizilerinin iyi bir şekilde yaptığı

görülmektedir. İzletkitle içerisinde yer alan katılımcıların bu doğrultuda beyan ettiği görüşler Türk tarihi yapımlarının bu kalitesini de göstermektedir.

> *Tarihi taraftan bakacak olursak gerçekten tarihi olaylarla uyumlu olabilecek karakterler dizilerde kullanılıyor. Belki başka bir Türk dizisinde gördüğümüz karakteri tarihi Türk dizisinde görünce birden şaşırıyoruz. Neden bu oyuncu eski oynadığı dizide bu kadar iyi oynayamadı diyoruz. Demek ki bazı oyuncular tarihi gerçekleri anlatan dizilere daha çok meyilli oluyor. Artistler yüzde yüz kendinden emin şekilde oynuyorlar rollerini. Rolleri tam oturuyor oyunculara. Bu bakımdan ben en çok tarihi dizi oyuncularını kaliteli buluyorum. Seçilen mekanlar da çok kalitelidir (K 15, Erkek, 58, Emekli/İşletmeci, Arnavut).*
>
> *Ben aynı zamanda profesyonel anlamda çekimler de yaptığım için az çok çekim tekniklerinden anlıyorum. Bence tarihi Türk dizilerinin çekimleri çok iyi yapılıyor. Çok farklı açılar kullanılıyor aynı zamanda daha önceden söylemiş olduğum gibi oyunculukları da çok kaliteli bir şekilde sunuluyor. Özellikle orman bölgelerinde geçen savaşlarda çok güzel sanat tasarımlarının ve çekim açılarının olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda görsel efektleri de sanat yönetmenleri çok iyi bir biçimde kullanıyorlar (K 11, Erkek, 34, Ajans Sahibi/İşletmeci, Arnavut).*
>
> *Hikayeleri ve senaryoların oluşturulmasını ben çok üst düzeyde görüyorum. Hikayelerin birbiriyle bağlantıları, oyuncuların uyumu, müzikler ve her şey üst düzeydedir diyebilirim size. Senaryonun ve hikayelerin düzgün bağlantılarla oluşturulamadığı dizleri anlamadığım için zaten izlemiyorum ama tarihi Türk dizileri bu bağlantıları bence çok iyi kurmuş her bölümde (K 4, Erkek, 23, Lisans Öğrencisi, Arnavut).*

Tarihi Türk dizilerinin kalitesinin izlerkitle üzerindeki etkilerine bakıldığında "oyuncu seçimleri, çekim açıları, kullanılan tarihi mekanlar, senaryo yapıları, dizi müzikleri, yönetmenlerin teknik ve sanatsal yeterlilikleri gibi unsurlar tarihi Türk dizilerini katılımcıların gözünde başarılı bir noktaya taşımaktadır. Halit Ergenç, Burak Özçivit, Engin Altan Düzyatan gibi tarihi rollere uygun profesyonel oyuncuların olması ve yine mekânsal yeterlilikler bağlamında tarihi atmosfere uygun nitelikteki yerlerin bu

dizilerde kullanılması izlerkitlenin tarihi Türk dizilerini kaliteli bulmasını sağlayan faktörlerdendir. Senaryo yapılarının da hem kronolojik olarak hem de sanatsal anlamda birbirleriyle uyumlu olması da tarihi dizi senaristlerinin başarısını gösteren bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin "Diriliş Ertuğrul" dizisinden sonra "Kuruluş Osman" dizisinin ülkede yayınlanması ya da "Muhteşem Yüzyıl" dizisinden sonra "Muhteşem Yüzyıl: Kösem" dizisinin ekranlara gelmesi kronolojik sıralama ve senaryo bağlantısallıkları anlamında tarihi dizilerin uyumluluğunu göstermektedir. Yönetmenlerin genel anlamdaki teknik ve sanatsal yeterliliklerinden dolayı tarihi Türk yapımları savaş sahnelerindeki gerçekçi üsluptan tarihi kişiliklerin hayat hikayelerinin yansıtılmasına kadar ilgili izlerkitle açısından başarılı bulunmaktadır.

3.7.1.4.Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri

Üzerinde araştırma yapılan izlerkitlenin tarihi Türk yapımlarında ortaya konulan Türklük imgesine karşı belirli prototipler geliştirdikleri görülmektedir. Tarihi Türk dizileri izleyicilere Ertuğrul Bey, Osman Gazi, Kanuni Sultan Süleyman ve Atatürk gibi Türk liderlerinin hayatlarına karşı bakış açıları geliştirmeleri konusunda belirli destekler sağlamaktadır. Bunların yanında katılımcılara göre diziler Türkiye'nin eski zengin kültürünü ve Türklerin yaşadıkları zorlu mukavemetleri ilgi çekici bir formla ekrana uyarlayarak göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmının Türk tarihi konseptinden etkilenerek bilinçlerindeki Türk algılarını şekillendirdikleri ve buna uygun duygusal bağlar geliştirdikleri fark edilmektedir. İzlerkitlenin tarihi yapımların tasvir ettiği *"güç, fetih, sultanlık"* gibi Türk kültürel prototiplerinden etkilendikleri durumlar önem arz etmektedir.

> *Türkiye deyince ilk aklıma gelen şey Ordudur. Balkanlarda da barış kuvvetlerini bulunduruyor. Türkiye'nin güçlülüğü ön planda oluyor her zaman. Tarihte de böyleymiş zaten, okuduğumuz ve izlediğimiz kadarıyla biliyoruz. Aynı zamanda politik olarak da etkin bir ülke imajı canlanıyor kafamda. Türkiye diplomatik faaliyetlerini her zaman kullanan politik etkinliği ile de güçlü bir ülkedir (K4, Erkek, 23, Lisans Öğrencisi, Arnavut).*

> *Türkiye deyince aklıma ilk Osmanlı İmparatorluğu geliyor. Osmanlı'nın o kozmopolit kültürü, zengin ve gelişmiş kültürü aklıma geliyor. Atatürk'ün Yeni Türkiye'yi kurmak için verdiği mücadele aklıma geliyor. Kurtuluş*

Savaşı da yine aklıma gelen kavramlardan birkaçı (K 5, Erkek, 34, Psikolog, Boşnak).

Aklıma ilk başta Tarih geliyor. Bu sıradan bir tarih değil. Hem İslam öncesi dönemi içine alan hem de bundan sonrasını kapsayan koskocaman bir Türk tarihi. Fatih Sultan Mehmet, Sultan Süleyman, Sultan Osman gibi büyük padişahlar aklıma geliyor. Paylaşımcılık, büyük kültür, güzel insanlar ve Türk yemekleri de ayrıca aklıma geliyor (K 7, Erkek, 24, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Ben Atatürk'ü çok severim. Türkiye deyince aklıma ilk Atatürk geliyor. Onun dışında Türk yemekleri, İstanbul, kebap ve zengin mutfak kültürü ve tarihi zenginlikler aklıma gelen diğer maddeler. Dostluk ortamları, muhabbet ortamları, çok fazla candan insanlar aklıma geliyor. Türk insanları aynı bize benziyorlar (K 15, Erkek, 58, Emekli/İşletmeci, Arnavut).

Kuruluş Osman ve Diriliş Ertuğrul gibi diziler bence Türklerin o göçebe hayatını ve bu hayatın sonucunda oluşturdukları kültürü ele alıyor. Ve bu kültürün detaylarını bizlere kaliteli şekilde sunuyor. Ben belgesellerden de Türk yapımlarını takip ediyordum. Bir Discovery belgeselinde Osmanlı Sultanlarının hayat hikayelerini anlatıyordu. Orada izlediğim hayat hikayesiyle tarihi Türk dizilerinin çok uyumlu yanları vardı. Mesela Kayı boyunu yöneten ve Osmanlı devletini kuran bir lider kişilik olarak bildiğimiz Osman Bey'in hayat hikayesi tarihi gerçekliklerle uyumluydu (K 3, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Tarihi Türk yapımları, Türkiye'nin zengin ve çeşitli tarihi atmosferini sürükleyici bir üslupla ekranlar üzerinden sunarak Arnavutluk'taki izleyicilerin dikkatini çekmektedir. Bu diziler özellikle tarih sayfalarındaki etkinlikleriyle ön plana çıkmış padişahların yaşamlarını gözler önüne sermekte ve izlerkitlenin günümüzde yaşanması pekte mümkün olmayan eski Türk kültürünü ve tarihin ilgi çekici hikayelerini deneyimleyerek onlara bu konulara yakınlaşma fırsatı sağlamaktadır. İzleyiciler bu anlatıları izlemek için her bölümde kendilerini farklı biçimlerde motive ederek tarih sahnesinde akan devamlılığın peşinden gitmektedirler.

Katılımcılar üzerinde önemli bir etki oluşturan tarihi yapımlar, Türk tarihinin zenginliğini ve derinliğini de tarihi konularla harmanlayarak vurgulamaktadır. İzleyiciler Türk tarihini bu dizileri izledikten sonra sadece Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan bir tarih olarak görmemekte, aynı zamanda 14. Yy. öncesine ait Türk tarihinin ayrıntılı sunumlarına da tanıklık ettiklerini dile getirmektedirler. Katılımcılar tarihi Türk dizilerini aynı zamanda Türk kültürünün benzersiz değerlerini içeren yapımlar olarak da görmektedirler. İzleyicilerin dizi bölümlerini deneyimlerken Türklük algısıyla ilgili olarak "misafirperverlik, saygınlık, liderlik, adalet" gibi temalar üzerinde durdukları göze çarpmaktadır.

> *Ben daha öncesinde Muhteşem Yüzyıl dizisini izlemiştim orada ilk bölümlerde tarihi olayları gösterdiğini düşünerek sonraki bölümlerinde de diziyi sıklıkla takip ettim. Daha sonra baktığımda ise bu dizinin Türk tarihi gerçeklerini göstermekten çok, harem içini ve Hürrem Sultan'ın ağırlığını sergilediğini fark ederek bu diziyi izlemeyi sonlandırdım. Bundan dolayı sonraki bölümlerde diziyi fazla takip etmedim. Ama bu dizinin dışında Diriliş Ertuğrul gibi güzel kaliteli yapımlar da var. Gerçekten bu yeni yapımlarda Türk Tarihini, savaşları liderleri ve tarihi kişilikleri abartmadan gösteriyorlar. Bu sebeplerden dolayı dizilerin tarihteki Türk kültürünü gerçeklikten kopmayan bir şekilde gösterdiğini düşünüyorum (K 8, Kadın, 26, İngilizce Öğretmeni, Arnavut).*

Arnavutluk'taki izlerkitleden bazı izleyicilerin ise bu tarihi Türk dizilerindeki Türk tarihinin doğruluğu ve temsili konusunda endişeleri bulunmaktadır. Katılımcılardan birine göre (K8) Muhteşem Yüzyıl dizisinde geçen "Harem" olgusu gibi bazı yönlerin aşırı dramatize edilebildiği veya daha geniş tarihsel bağlamı tam olarak temsil etmediği iddia edilmektedir. Muhteşem Yüzyıl dizisinde geçen Türk tarihsel döneminin görünüşü hakkında kapsamlı bilgiye sahip olmayan çağdaş yapımcılar ve yönetmenler tarafından dizinin oluşturulduğu da katılımcılar arasında düşünülmektedir. Ayrıca eleştiride bulunan katılımcıların bazı diziler ölçeğinde kültürün ve tarihin belirli unsurlarının farklı beyan veya aşırı vurgudan kaynaklı değişim potansiyeli olduğu da belirtilmektedir.

3.7.1.4.1.Tarihi Türk Dizilerinin Tarihi Gerçeklikleri Gösterme Algısı

Katılımcılar ölçeğinde tarihi Türk dizileri, Türk tarihinin gerçekçi ve incelikli bir tasvirini sunmakla birlikte dizilerin bazı izleyicilerin kafasındaki tarihi argümanları canlandırma noktasında eksikliklerinin olduğu da görülmektedir. Bu durumun yanı sıra Türkleri ve liderlerini olumsuz bir şekilde tasvir eden farklı ülke yapımlarının varlığı, izleyicilerin önceki deneyimlerinde yaşadıkları olumsuzlukların sebebi olarak konu paralelinde değerlendirilmektedir. Türklerin kültürel yapılarını olumsuz bir şekilde tasvir eden etnosentrik merkezli politik görüşlerin yansımaları olan çeşitli film ve dizi yapımları bazı katılımcıların önceki negatif Türk algılamalarının temelinde destekleyici bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Batı menşeili yapımlarda görülen bu unsurlar Arnavutluk'taki bazı katılımcıların ilk izleyici deneyimlerini manipüle edebilmektedir. Bu tür yabancı yapımların sübvanse edilmesiyle olumsuz algıların tetiklendiği Arnavutluk'ta bunlara rağmen tarihi Türk dizileri katılımcıların tarihi gerçeklik algılarını yeniden sorgulamalarını sağlamaktadır.

Nitekim tarihi Türk dizilerinin, kimi farklı ülke yapımlarının varlığı sebebiyle olumsuz bir şekilde tasvir edilen Türk imgesini ve diğer medya biçimleri tarafından sürdürülen bazı yanlış kanıları, katılımcılar arasında büyük ölçüde ortadan kaldırdığı görülmektedir. Nihayetinde bu diziler aracılığıyla katılımcılar, Türkiye'nin kültürel tarihine ve adalet duygusuna maruz kalarak Türkiye'nin zengin kültürel bir mirasın temsilcisi olduğunu görmektedirler. Ayrıca tarihi Türk yapımları sayesinde izlerkitle geçmişin mirasçısı ve takdir edilmesi gereken muhatap ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni görmektedirler.

> *İlk etapta Türkiye'yi kötüleyen bazı Batı merkezli yapımlar izlemiştim. Bunlardan birisi de Kazıklı Voyvodayı anlatan Drakula filmiydi. O filmde Türkler ve Fatih Sultan Mehmet kötü bir imajla sunuluyordu. Tabi ben bu filmi izledikten sonra daha farklı araştırmalar da yaptım aynı zamanda. Türk dizilerinde gördüğüm sahneler de tarihi anlamda yapmış olduğum araştırmalarla bağdaştı. Sonuçta Türk kültürü büyük bir kültür ve bunun yansımalarını da tarihi Türk dizilerinde gördüğümü söyleyebilirim. Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra mesela Moğolları sıklıkla araştırdım. Bir de kendime şu soruyu sordum hep, bu Moğollar da tıpkı Türkler gibi ata*

biniyorlar, savaşıyorlar ve Türkler gibi çalgılar çalıyorlar. Aralarında tam olarak bir akrabalık var mı yok mu? Neden dizilerde devamlı savaşıyorlar. Hep bunu sorgulamıştım kendi çapımda. Benim tarihi konulardaki farkındalığımı arttırdı Türk dizileri (K 16, Erkek, 25, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Biraz farklı bir bakış açısıyla da olsa Arnavutluk'ta ortaokul ve lise döneminde ders kitaplarımızda Türklerle ilgili tarihsel süreçleri işlemiştik. Orada Türkleri biraz daha saldırgan bir topluluk olarak görüyorduk. Ama tarihi Türk dizilerini ve diğer Türk dizilerine baktıktan sonra bu saldırganlığın olmadığını keşfetmeye başladık. Birde Muhteşem Yüzyıl dizisinde Hürrem Sultan'ın kıyafetlerini abartılı bulmuştum. Gerçek Türk kültüründe bu kadar açık giyilmediğini araştırdığım için biliyorum (K 2, Erkek, 28, Fizyoterapist, Arnavut).

Türk kültürünün etkilendiğim taraflarından bahsedebilirim Öncelikle tarihi Türk dizilerinde bir padişah vefat ettiği zaman taht'a yerine genelde oğlu geçiyor ve yönetim bu şekilde devam ediyor. Diğer ülkelerde de krallık sisteminde bunun gibi uygulamalar var. Dizilerde Sultan vefat ettikten sonra yerine kimin geçeceği ile ilgili çeşitli kavgaları da olabiliyor. Bu diğer milletlerde nasıl olmuş tam bilmiyorum ama tarihi Türk dizilerinde bu düzen çok fazla yansıtılmış. Türklerin kavga ettikleri milletler de var mesela Moğollar ve çeşitli Hristiyan devletleri gibi unsurlar. Ama genel olarak ben dizilerde Türk kültürünün yansıtıldığını düşünüyorum (K4, Erkek, 23, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Dizileri alımlayan bazı izleyiciler, Muhteşem Yüzyıl dizisinde görüldüğü gibi, dizideki Türk tarihi ve kültürünün tasvirine daha eleştirel yaklaşımlar geliştirmektedirler. İlgili izletkitleden bazıları dizi bölümlerinin harem ve çevresine odaklanmasının, aslında tarihsel bağlamı ve İmparatorluğun diğer yönetimsel durumlarını tam olarak temsil etmeyebileceğini savunmaktadırlar. Türk tarihi gerçeklerinin katılımcılar arasında Muhteşem Yüzyıl dizisindeki sunumlar etrafında hatalı algılamaları olabileceği görülmektedir. Diğer taraftan tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye tarihi hakkındaki negatif algılarında değişiklik yaşayan

izleyiciler de (K16) bulunmaktadır. Tarihi gerçekleri ilgili diziler etrafında kendi kişisel sınırlarında oluşturmaya çalışan katılımcılar özellikle adalet duygusunun varlığına işaret etmektedirler. Aynı şekilde tarihi diziler zaman içinde tarihi farkındalığı da izleyiciler genelinde arttırmaktadır. Bu tarihi yapımlardaki farkındalığın arttığı unsurlara bakıldığında; Türk Sultanlarına, eski Türk kıyafetlerine ve Türklerin savaşları gibi tarihi argümanlara atfedilen unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Tarihi Türk televizyon dizileri aslında katılımcıların bir ülke ve tarihi hakkındaki perspektiflerini şekillendirme potansiyelini yansıtmaktadır. Bazı katılımcılar tarihi olayların ve kültürün sunuş biçimini takdir ederken, bazı katılımcılar da doğruluk ve temsil konusunda geçerli endişelerini dile getirmektedirler. Herhangi bir tarih temalı dizide olduğu gibi, izleyicilerin bu Türk dizilerine eleştirel bir gözle yaklaşmaları ve bağlamları daha derinden anlamak için daha fazla araştırma yapmalarının önemini algılamaları da tarihi Türk dizileri açısından ayrı bir parantez açılması gereken husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.7.1.4.2. Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma

Tarihi Türk dizilerindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun temsili öncesi sunumlardan 1900'lü yıllara kadar canlandırılan farklı kişiliklerin izlerkitle tarafından genel anlamda beğenildiği görülmektedir. Katılımcıların Türk yapımları sayesinde ekrana yansıtılan çeşitli Türk tarihi kişiliklerine ait figürler arasında özdeşimler kurduğu tespit edilmiştir. Tarihi dizilerdeki kimi tarihi Türk figürlerinin kendi devletlerini koruyan yapıları, yenilikçi olma kapasiteleri ve devlet kurma yetkinlikleri gibi unsurların katılımcılar arasındaki özdeşim kurma kapasitelerini arttırdığı görülmektedir. Aynı zamanda bir katılımcının (K13) Muhteşem Yüzyıl dizisindeki Hürrem Sultan karakteriyle negatif anlamda özdeşim kurduğu görülmektedir.

Şekil 4: Arnavutluk'taki Katılımcıların Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma Durumları (Şekil MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

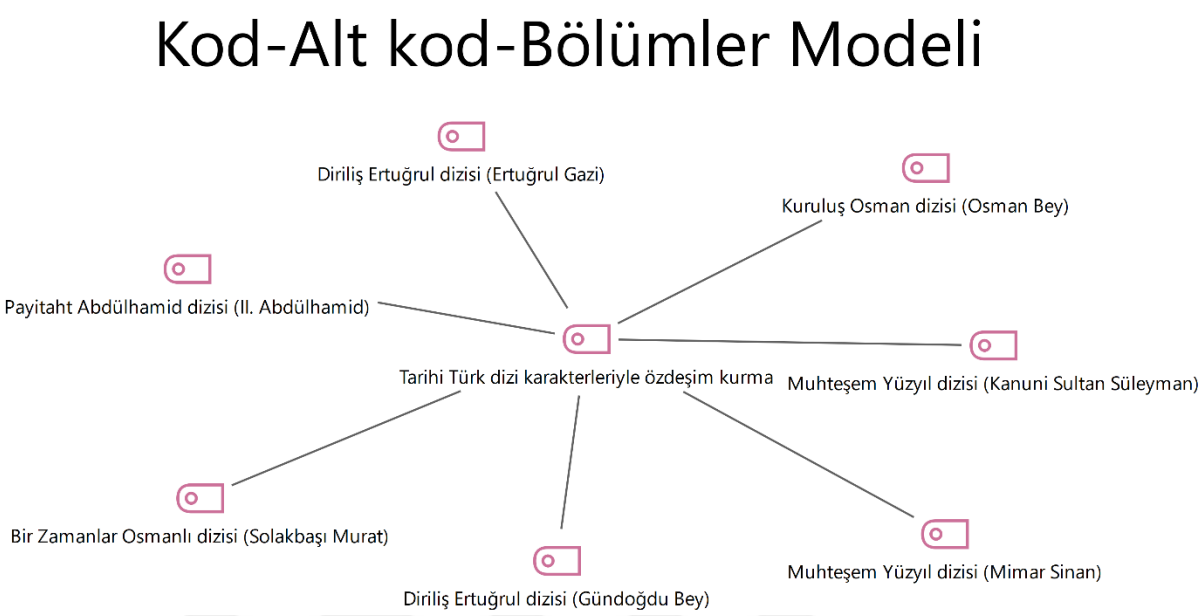

II. Abdülhamid'i canlandıran (Bülent İnal) karakter vardı. O karakteri kendime çok yakın gördüğümü söyleyebilirim. Kararlılığı ve duruşu bana çok yakın geldi. İşgalcilere karşı olan tavrı, milletini her koşulda koruması, gerektiğinde çok sert şekilde davranabilmesi ve otoriter duruşu yanında merhametli de olması bana çok yakın geldi. Bir de dini yönden bir yakınlık kurmuştum. Yabancılardan bir temsilci kişi Abdülhamid'den Ortadoğu'daki topraklarından bir parça istemişti. Tabi Abdülhamid çok sert bir şekilde bu kişiyi makamından kovmuştu. Kanla aldığımız toprakları ancak kanla teslim ederiz demişti Abdülhamid. Bu sahne beni çok etkiledi ve o an Türk kültürüne daha çok saygı duydum (K 3, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Bu tarihi Türk dizilerini izlerken Şaşırdığım noktalar olmuştu. Mesela Muhteşem Yüzyıl dizisinde Mimar Sinan'ın çok hızlı bir zamanda köprü inşa etmesi sonrasında baş Mimar olarak İmparatorluk topraklarında görev yapması ilgimi çekmişti. Hatta Mimar Sinan bu dizide Hürrem Sultan için de bir cami yapmıştı. Mimar Sinan caminin altına çeşitli sistemler kurarak ısı yalıtımını yapıyordu. Yapılan camiler kışın sıcak yazın ise serin oluyordu, o dönemler böyle şeylerin düşünülüyor olması çok güzel. O

dönemde böyle bir teknolojinin kullanılması beni çok şaşırtmıştı. Sonradan Mimar Sinan'ı araştırdım. Hem Balkanlar'da, hem de Avrupa ve Türkiye'deki farklı şehirlerde devasa büyüklükte farklı eserlerinin olduğunu da keşfettim. Mimar Sinan'ın ne denli büyük bir mimar olduğunu bu dizi sayesinde öğrendim aslında. Bende inşaat mühendisi olacak biri olarak Mimar Sinan'ı örnek alıyorum (K 7, Erkek, 24, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Ben bu dizilerdeki bir karakteri kendime yakın görmedim. Çünkü o dönemler farklı dönemlermiş, şimdiki yeni dönemler ise daha farklı yaşanıyor. Muhteşem Yüzyıldaki Hürrem Sultan'ın dominant bir karakter olması ve her şeyi manipüle etmesi, Sultan Süleyman'ın varlıklarına sahip olmaya çalışması ciddi anlamda dikkatimi çekmişti. Ama bu karakterle yakınlık duyduğumu kesinlikle söyleyemem. Şimdi günümüzdeki politikalar çok daha farklı. O zamanki politikalar da öyleymiş ondan dolayı kendime kişilik olarak yakın gördüğüm birisi olmadı dizilerde (K 13, Kadın, 41, Otel İşletmecisi, Arnavut).

Eski Türk tarihi açısından karakterlerin önemi bence çok büyük. Yani bu karakterler Türk tarihini yansıtabiliyorlar mı? Ben ilk başta açıkçası buna baktım ve tarihi diziler içerisinde eğer bir kişiyi seçme şansı verirseniz ben Kuruluş Osman'daki Burak Özçivit'i söylerim size. Bu oyuncu Türk tarihini bence çok doğru bir şekilde yansıtıyor (K 6, Kadın, 21, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Tarihi Türk dizilerinde sunulan tarihi figürlerden genel anlamda ön plana çıkan karakterlerin başında Kuruluş Osman dizisindeki "Osman Gazi" (Burak Özçivit) ve Diriliş Ertuğrul dizisindeki "Ertuğrul Bey" (Engin Altan Düzyatan) karakterleri bulunmaktadır. İzlerkitlenin başta bu karakterler olmak üzere çeşitli karakterlerle özdeşimler kurduğu görülmektedir. Özdeşim kurulan diğer karakterler ise Diriliş Ertuğrul dizisindeki "Gündoğdu Bey" (Kaan Taşaner) karakteri, Payitaht Abdülhamid dizisindeki "II. Abdülhamid" (Bülent İnal) karakteri, Muhteşem Yüzyıl dizisindeki "Kanuni Sultan Süleyman" (Halit Ergenç) karakteri ve "Mimar Sinan" (Gürkan Uygun) karakteri, Bir Zamanlar Osmanlı dizisindeki "Yeniçeri Murat" (Cemal Hünal) karakterleri katılımcıların özdeşim kurduğu karakterler arasında görülmektedir.

Aynı zamanda katılımcıların negatif yönde özdeşim kurduğu karakterler de bulunmaktadır. Bu tarihi karakter Muhteşem Yüzyıl dizisinde "Hürrem Sultan" figürünü canlandıran Meryem Uzerli karakteridir. Katılımcılardan biri (K13) bu karakterin "dominant" yönleriyle erkin üzerinde baskı kurarak İmparatorluk içinde tahakküm sağladığı için kendisine itici bir karakter olarak göründüğünü belirtmektedir. Neticede katılımcılar farklı tarihi Türk figürleriyle kendi fikirleri arasındaki etkileşimden kaynaklanan bir doğrultuda benzerlikler ya da ayrımlar bulmaktadırlar. Dizilerde yansıtılan tarihi figürler içerisinde katılımcılar tarafından benimsenen karakterlerin "devletçi", "kararlı", "otoriter", "özgüvenli", "cesur", "vatansever" ve "yetenekli olmaları" gibi bazı vasıflarının izlerkitlenin özdeşim kurma açısından güvenlerini temin ettiği anlaşılmaktadır.

3.7.1.5.Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme

Arnavut kültürü ile tarihi Türk dizileri arasındaki çarpıcı benzerlikler katılımcılar özelinde benzer yönlerden aktarılmaktadır. Bu dizilerde gözlemlenen kültürel yakınlıklar, aynı zamanda Balkan ülkeleri ve Türkiye arasındaki ortak tarihi mirası da vurgulamaktadır. Tarihi Türk dizileri ile Arnavut kültürü arasındaki en çarpıcı benzerliklerden biri özellikle Arnavutluk'taki düğün gibi etkinliklerde kullanılan farklı renk ve desenlerden oluşan gösterişli kıyafetlerdir. İzlerkitlenin söylemlerinden hareketle her iki kültürün de geleneksel kadın kıyafetlerinde karmaşık desenler ve canlı renkler bulunmaktadır. Bu benzerlikler, bölgede bulunan eski dönemlerdeki Osmanlı izleriyle yerel Balkan geleneklerinin birbirinden etkilendiği ortak bir kültürel mirasa işaret etmektedir. Katılımcıların vurguladığı diğer kültürel benzerliklerden biri de dildir ve dil, tarihi Türk dizileriyle Arnavut kültürünün örtüştüğü bir diğer alan olarak göze çarpmaktadır. İzlerkitlenin söylemlerinden anlaşıldığı üzere Türk dili ile hem Boşnakça hem de Arnavutça, Sırpça ve diğer Balkan dilleriyle karşılıklı değiş tokuşlar yaşanmıştır. Değiş tokuş yaşanan bu sözcükler tarihi Türk dizileriyle tekrar tekrar sunularak kültürel etkileşimin artırıldığı bir alan olarak kendini göstermektedir. Kültürel değiş-tokuşta bulunulan sözcük örneklerinin tarihi diziler bağlamında bazı katılımcıların zihninde net bir şekilde kaldığı da görülmektedir.

Arnavutluk'taki kültürel değerlerimize örf ve adetlerimize bu dizileri yakın görüyorum. Mesela Göktürkleri anlatan Destan dizisinde Akkız vardı

savaşçı bir kişilikti aynı zamanda kadın olması da eski Türk anlayışında kadınların da sözünün geçmesinin bir ifadesiydi. Onun dışında diğer tarihi Türk dizilerine baktığımızda genelde büyüğün saygınlığı ön planda oluyor. Ya da yönetici kimse ona herkes saygı duyuyor, itaatkarlık var. Bu yönlerden dolayı ben bizim kültürümüze yakın görüyorum tarihi Türk dizilerini (K14, Kadın, 24, Gastronomi Şefi, Arnavut).

Türk dizilerini izleyince adeta geçmiş yıllara ait tarihi farklı bir pencereden görme fırsatı tanınıyor bize. Osmanlı İmparatorluğu'nun canlı resmini hissediyoruz dizi bölümlerinde. Diriliş Ertuğrul'dan Payitaht Abdülhamid'e kadar yani Osmanlı'nın kuruluşundan günümüzdeki Türkiye'ye kadar her bölümde farklı bir kültürel mozaik görüyoruz. Bence Türk kültürünü yönetmenler bize çok detaylı sunuyorlar dizilerle (K7, Erkek, 24, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Tarihi diziler, Türklerin göçebe hayatını, obalardaki yaşamını ve kültürünü farklı bölümlerle çok güzel özetliyor bence. Tabi Arnavut tarihine baktığınızda böyle bir göçebe kültürü yoktur. Ama genel anlamda tarihi Türk dizilerinde gördüğümüz büyüye saygı duyma açısından, lidere itaat etme açısından ben tarihi Türk dizilerini Arnavut kültürüne yakın buluyorum. Milli ve kültürel açılardan baktığımda eskiden de buralar Osmanlı toprağıydı. Her ne kadar farklı ırktan insanlar olsa da. Sonuçta uzun yıllar burada Osmanlı hakimiyeti olduğu için burada yaşayan insanlar da Osmanlı kültüründen etkilendiler ve Osmanlı'ya karşı özel duygular beslediler. Aynı zamanda biz halen Osmanlıları seviyoruz (K3, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

"Bence buranın kültürü biraz daha başka olduğu için tarihi Türk dizilerinde gördüğüm kültürle çok bağdaştıramıyorum. Çok benzemiyor buranın şimdiki kültürüne. Ama eski Balkan kültürünü de çok fazla bilmiyoruz tabi" (K12, Kadın, 32, Lisanüstü Öğrencisi, Arnavut).

Görüşmelerde görüldüğü üzere tarihi Türk dizileriyle Arnavutluk'taki katılımcı izlerkitlenin kültürel değerleri bağlamında olan kimi benzerlikler göze çarpmaktadır. Bunların gündelik yaşam pratikleri, aile yaşamına dair gelenekler ve sosyal etkileşimlerle ilgili durumlar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu konu

başlığındaki (milli ve kültürel değerlerle benzerlikler) görüşmelerde tarihten gelen ve tarihi dizilerle farkında olunan geleneksel ortaklıkların, izleyiciler arasında deneyimlendiği fark edilmektedir. İlgili tema altındaki görüşme verilerinin Arnavutluk ve Türkiye ölçeğinde "ortak bir kültürel miras bulunması" savını daha da güçlendirdiği düşünülebilmektedir. Bunun dışında bir katılımcı (K3), tarihi dizilerde canlandırılan Türk kültürüyle kendi milli kültürleri arasında "göçebelik" temelinde bazı noktalarda ayrımlar olduğunu belirtmektedir. Bunun dışında katılımcı ilgili dizilerde "lidere itaatkarlık" gibi belirli konularda milli kültürlerine benzer yönler olduğunu da vurgulamaktadır. Yine bir katılımcı (K 15) yeni yayınlanan tarihi bir Türk dizisinde Türk-Makedon ilişkisinin Türk-Arnavut ilişkisinden daha fazla dizide gösterilmesini doğru bulmadığını belirtmektedir. Başka bir katılımcı da (K12) tarihi Türk dizileriyle şimdiki Balkan kültürünü çok bağdaştıramadığını ifade etmektedir.

Tarihi Türk dizileri ile Arnavut kültürü arasında gözlemlenen benzerlikler, yüzyıllardır süren kültürel alışveriş ve etkiye bağlanabilmektedir. Yüzyıllar boyunca Balkanlar'a hükmeden Osmanlı İmparatorluğu, bölgenin kültürel argümanlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Nitekim, Arnavutluk dahil olmak üzere Balkanlar'daki milletler, Türk kültürünün çeşitli yönlerini benimsemiş ve kendi geleneklerine entegre etmişlerdir. Osmanlı'dan sonra tarihin belirli dönemlerinde Balkanlarda yükselen etnosentrik gelişmeler her ne kadar Osmanlı'dan gelen kültürün zaman zaman bağlamından kopmasına sebebiyet vermişse de tarihi Türk dizileri Balkan milletlerine kültürel gerçeklikleri hatırlama fırsatı sunmuştur. Bu açılardan katılımcı görüşme verilerine bakıldığında katılımcıların tarihi Türk dizilerini izleyerek kendi kültürlerinde arka planda kalmış olan Osmanlı kültürel imgelerini hatırlama imkanı yakalamaktadırlar. Tarihi Türk yapımları Arnavutluk'ta üzerinde araştırma yapılan katılımcılara eski Balkan kültürünü ve Osmanlı izlerini çarpıcı tarihi imgelerle hatırlatmaktadır.

3.7.1.6.Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler

Tarihi Türk dizileri Türkiye ve Balkan uluslarının kültürleri arasındaki ortak mirası ve güçlü bağları ekrana yansıtarak Arnavut ve Türk milletlerine ait insanların ortak paydada buluşmalarını sağlamaktadır. Tarihi Türk yapımlarında sunulan giyim, dil ve farklı geleneksellikleri içeren benzerlikler, bu milletler arasında yüzyıllardır süren

kültürel alışverişin ve etkileşimin de bir kanıtı olarak kendini var etmektedir. Bu ortak kültürel unsurları izlerkitlenin tarihi Türk dizi metinlerini alımlaması üzerinden inceleyerek ilgili izleyicilerin Türk imgesine ve Türkiye algısına ilişkin yaklaşımlarını değerlendirme fırsatı da görüşmeler özelinde bulunmaktadır. Arnavutluk'ta oluşan Türk imgesinin arka planında hem Arnavutluk kültüründe hem de Türk kültüründe önemli bir yer tutan İslam dini de ortak paydada görünmektedir. İslam dini bu iki kültür arasında izlerkitlenin tarihi dizilerle bağlar kurmasında pekiştirici nitelikte rollere sahiptir.

Aynı zamanda Balkan kültürüyle Türkiye arasındaki ortak yönlerden olan dil yönelimi izlerkitle arasında dikkat çekmektedir. Çeşitli kelime ortaklıkları da yüzyıllardır süren kültürel alışveriş ve etkileşimi izlerkitleye tarihi diziler üzerinden yineleyerek yansıtmaktadır. Bu gibi durumlar Arnavut ve Türk kültürlerinin tarihsel köklerle olan güçlü bağlantıları olduğunu göstermektedir. Tarihi Türk yapımları genellikle Arnavut ve çeşitli Balkan kültürlerinde önemli görülen "bayramlaşma merasimleri, büyüğe ve lidere itaatkarlık, geleneksel kadın kıyafetleri gibi" gelenek ve görenekleri de katılımcılar arasında tekrar canlandırmaktadır. Arnavutluk'ta geçmişte bulunan bazı ders kitaplarındaki Türkler hakkında üretilen kötü tabir ve uyarlamaların ülkedeki tarihi Türk dizilerinin yaygınlaşmasıyla katılımcılar arasında artık fazla rağbet görmediği de anlaşılmaktadır.

> *Daha önceden de söylediğim gibi eski ders kitaplarında bize öğretilen tarihten dolayı Türk imajına yönelik bazı antipatilerim vardı. Ama son 15-20 yıl içinde bu düşüncelerimiz olumlu oldu. Türk dizilerinin bu konuda büyük payının olduğunu düşünüyorum çünkü insanları araştırmaya sevk etti ve doğru olanları bulmamızı sağladı…Eski Arnavut kitaplarında olan bazı bilgilerden dolayı Türk imgesine karşı biraz negatif bir bakış açım vardı. Ama birçok tarihi Türk dizisini izledikten sonra ve araştırdıktan sonra bu işin böyle olmadığını gördüm. Fikirlerimde daha önce söylediğim kültürel açılardan da dolayı değişiklikler oldu ve bunun pozitif yönde bir değişim olduğunu söyleyebilirim (K 1, Erkek, 64, Emekli/Müzisyen, Arnavut).*
>
> *Bence dizileri izlemeden önce Türklere karşı duygularımız olumluydu dizileri izledikten sonra da bu duygular daha çok artış gösterdi. Olumsuz bir şey olmadı kendi açımdan. Tarihi dizileri izledikten sonra kafamızdaki*

bazı bilgilerin oturduğunu hissettik. Hatta ben arkadaşlarıma izlediğim tarihi Türk dizilerini anlatıyordum. İşte oradaki karakterler ne yapmışlar, nereleri fethetmişler, kimlerle savaşmışlar gibisinden. Arkadaşlarım da beni dikkatle dinliyorlardı. Tabi izlemek isteyen arkadaşlarım da oldu ben anlattıktan sonra bunları. Yani bu anlattıklarıma göre arkadaşlarımın da Türk dizileri ile ilgilendiklerini söyleyebilirim son günlerde (K12, Kadın, 32, Lisanüstü Öğrencisi, Arnavut).

Aslında Türkiye'ye karşı ve Türk insanlarına karşı duygularımda dizileri izledikten sonra daha olumlu değişiklikler oldu. Zaten Türkiye'yi ve Türk insanını çok seviyordum. Dizileri izledikten sonra daha da bu duygularımı pekiştirdim. Aynı zamanda bir de eksik bir yönü söylemek isterim. Geçen gün izlediğim yeni çıkan "Balkan Ninnisi" isimli dizide bir şey gözüme çarptı. Bu dizide genelde Makedon insanlarıyla, Türkleri kültürel anlamda yakın gösteriyordu aynı zamanda Makedon müziklerini de çalıyordu. Aslında böyle şeyler Balkanlarda daha çok Arnavut milleti ile Türk milleti arasında yaşanmıştır. Ama bu dizide Balkanları daha çok Makedon-Türk ilişkisine entegre olarak görüyorduk. Ben de bu konuda küçük bir eleştiri yapmak isterim. Ama hep Türk dizilerine karşı bakış açım olumludur (K 15, Erkek, 58, Emekli/İşletmeci, Arnavut).

Arnavutluk'ta tarihi Türk dizileri ve diğer diziler yayınlanmadan önce Türklere biraz daha antipati olabiliyordu. Bunun da sebebi tarihi ders kitaplarında kulaktan duyma yazılan şeylerden ibaretti. Ama tarihi Türk dizilerinin çıkmasıyla birlikte artık insanlar Türklere çok daha sıcak bakıyorlar (K 8, Kadın, 26, İngilizce Öğretmeni, Arnavut).

Bence şu anda daha önce büyük ülkelerin yapmış olduğu filmler gibi sanatsal faaliyetleri Türkiye'de yapmaya başladı. Aslında Türkiye bu bölgelerde eski tarihi gücünü de hatırlatarak bizlerin bu perspektifte düşünmesini ve sorgulamasını da istiyor. Bende bu anlamda burada bir Batı dizisi görmektense Türk dizilerini görmeyi tercih ederim. Bence tarihi Türk dizilerinin beslendiği kaynaklar güvenilir olduktan sonra yapımların artırılarak devam etmesi gerekir. Bu bölgelerde daha çok tarihi anlatan

Türk dizilerini görmek istiyoruz (K 9, Erkek, 29, Restoran İşletmecisi, Boşnak).

Katılımcıların görüşleri baz alınarak geçmişteki bazı Arnavutluk ders kitaplarında yer alan olumsuz Türk tasvirlerinin, tarihi Türk televizyon dizilerinin yaygınlaşması nedeniyle katılımcılar arasında daha az popüler hale geldiği görülmektedir. Bu diziler, Selçuklu İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve çeşitli Türk beylikleri özelindeki tarihi Türk kültürel ve politik argümanlarından ilham alan modern Türkiye'nin zengin tarihi ve kültürü hakkındaki algıları değiştirerek farkındalık oluşturmada etkin roller oynamaktadır. Bu tarihi Türk dizilerinin katılımcılar arasındaki başarısı, Türk tarihinin daha incelikli bir şekilde anlaşılmasına, Türklerle ilgili eski negatif klişelerin yıkılmasına ve Arnavut izleyiciler arasında Türklere ilişkin daha dengeli bir görüş oluşmasına destekler sunmaktadır. Bu algı değişikliği, Arnavutça eğitim materyallerinin Arnavutluk ülkesi sorumluluğundaki Türk ve diğer milletlerle olan tarihi ilişkilerin daha gerçekçi ve kapsamlı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesini sağlayabilmektedir. Tarihi Türk dizilerini izlemeden önce insanlar arasında Türk imgesine karşı eğitimden kaynaklı kimi antipatik durumların olabildiğini belirten bazı katılımcılar (K1, K8) bu durumun dizilerin yayılmasıyla azaldığını belirtmektedirler. Aynı zamanda bir katılımcı da (K16) Türklere karşı daha önceki yıllarda olumsuz olan çeşitli algıların aslında Batı menşeili çeşitli film ve diziler gibi medya araçları vasıtasıyla yaygınlaştığını belirtmektedir. İlgili katılımcı Batı merkezli medya içeriklerinin kendi açısından da Türk imgesine karşı olumsuz tavır almasını tetiklediğini fakat özellikle Türk tarihi dizilerini izledikten sonra Türkler hakkındaki kanısının olumlu bir şekilde evrildiğini anlatmaktadır.

Tarihi Türk dizilerinin, derinlemesine bir tarihi arşiv kadar detay sunmadığı düşünüldüğünde izletkitlenin kafasında tasarladığı geçmişi ve bazı tarihi imgesel figürlerin boşluklarını doldurması adına bu dizilerin cazip bir araç olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Çeşitli imge ve figürlerin dolaştığı modern ve dijital bir çağda tarihi konuların cezbediciliği kitaplar düzeyinde sınırlı kalabilmektedir. Modern izlerkitlenin çağdaş ortama uygun tarihi dizi isteklerinin ise ancak tarihi olayların daha dikkat çekici bir dolayımla sunulduğu dizilerle karşılanabildiği görülmektedir. Bu açıdan Batı tarihini anlatan dizilerin avantajlarının yanı sıra konu başlığı içerisinde belirtilen kültürel

yakınlıkların Türk tarihi dizilerinin Arnavutluk çapında izlenme olasılığını da artırdığı görülmektedir. Nitekim bazı katılımcılar (K 9) bu yönde Batı dizisi izlemektense Türk tarihi dizilerini izlemeyi tercih edeceklerini belirtmektedirler. Bu açılardan bakıldığında katılımcıların genel anlamda tarihi yapımları izledikten sonra Türk imgesine ve Türkiye'ye karşı düşüncelerinde olumlu bir düzlemde değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Bazı katılımcıların da hali hazırda Türk imgesine ve Türkiye'ye karşı olumlu olan düşüncelerinde benzer paralelde artışlar olduğu da fark edilmiştir.

3.7.1.7.Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri

Tarihi Türk dizilerinin Türkiye'nin kültürel diplomatik faaliyetleri ekseninde ve Arnavut milleti üzerinde Türkiye'ye karşı olumlu tutumlar geliştirilmesi açısından önemli etkilerinin olduğu bu tema altında görülebilmektedir. Tarihi Türk yapımları katılımcılar açısından yalnızca eğlence sağlamakla kalmamakta aynı zamanda Arnavutluk ve Türkiye arasındaki kültürel etkileşimi de artırmaktadır. Türklerin eski yaşam formlarını, kültürel değerlerini, giyim ve iletişim biçimlerini deneyimleyen izlerkitle açısından bu diziler Balkanların değerleriyle ve gelenekleriyle bütünleşen bir yapıdadır. Türk yapımları katılımcılar açısından Arnavutluk'ta yayınlanan diğer yabancı televizyon ve dijital platform dizilerine kıyasla ülkede daha popüler hale gelmektedir ve kimi yabancı dizi yapımlarına göre daha ön planda görünmektedir. Onlarca yıldır çeşitli şekillerde aile içinde izlenen Batı perspektifli medyanın ve yabancı dizi, film yapımlarının Arnavutluk ülkesinde kısmen oluşturduğu dezenformasyon ve negatif yönde algılanan "Türk Tarihi" günümüzdeki tarihi Türk dizileri sayesinde bölgede daha net anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu Türk yapımlarının Arnavutluk'ta popüler olması Türkçe öğrenenlerin sayısında da artışa neden olmuştur. Bu dil etkileşimi, Türk insanlarını medyada ve dizilerde anlamak adına daha iyi iletişim ve algılama sağladığı için iki ülke arasındaki bağları daha da güçlendirmektedir. Türkçeyi sadece tarihi Türk dizilerini izleyerek öğrenen bir izleyici kesimin olduğu yapılan görüşmeler etrafında net bir şekilde görülmektedir. Bazı katılımcıların (K8) aile içindeki büyüklerinin de Türk dilini Türk dizilerinden etkilenerek öğrendikleri bizzat yapılan görüşmelerde göze çarpmaktadır. Neticede Arnavutluk'ta tarihi Türk dizilerini izleme pratikleri, aslında Türkiye'ye karşı olumlu tutumların arttırıldığı, dil öğreniminin teşvik edildiği ve iki ülke açısından

kültürel etkileşimin geliştirildiği bir etkinlik olarak görülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda Arnavutluk'taki bu izleme pratiklerinin Türk kültürel diplomatik hamlelerini geliştirici niteliği de görülmelidir. Bu televizyon dizilerinin ülke çapındaki popülaritesi, gelecekte Arnavutluk ve Türkiye arasındaki büyük işbirliklerinin ve ileri düzeydeki diplomatik etkileşimlerin potansiyelini de vurgulamaktadır. Türk tarihi dizilerinin aslında Balkanlar özelindeki geçmişe ışık tutarak bölge milletlerinin bilinçaltındaki kısmi "negatif Türk algısını" kültürel diplomasi açısından "çekici Türk algısına" çevirmesi söz konusu olmaktadır.

Bence Arnavutluk'ta Türkiye aktif bir politika izliyor ve aktif bir güce sahip. Ama Arnavutluk'un her şehrinde çok fazla Türk etkinliği olmayabiliyor. Mesela Arnavutluk'un daha kuzeybatısında Hristiyan insanlar da olduğu için oradakiler daha çok Batı kültürüne özenebiliyorlar. Ama Arnavutluk'taki Müslüman nüfusa baktığımızda Türkiye'yi daha çok seviyorlar ve Türkiye Müslüman nüfus arasında daha fazla popülerliğe sahip burada. Tabi diğer bir kesimi de unutmamak lazım. Bunlar Arnavut olup da Hristiyanlığı benimseyen topluluklar. Onların içinde de Türk dizilerini izleyenler olabiliyor… (K12, Kadın, 32, Lisanüstü Öğrencisi, Arnavut).

Türkiye burada televizyonlarda sanatını oluşturmasıyla bence etkin bir güce sahiptir. İnsanlar bu dizileri izleyerek Türkiye'yi daha çok takip etmektedir…Mesela benim babaannem Boşnak ama şu anda Türkçeyi iyi bir şekilde anlayabiliyor aynı zamanda bazı Türkçe cümleler de kurabiliyor. Babaannem Türkçeyi tamamı ile tarihi Türk dizilerinden öğrenmiştir. Buna benzer örnekleri Arnavutluk'ta çoğaltabiliriz. O nedenle ben tarihi Türk dizilerinin Türkçe öğretimi konusunda da önemli katkılarının olduğunu düşünüyorum. Bir de bu Türk dizileri yayınlanmadan önce burada Türkleri daha az seven bazı kesimler vardı. Onlar Türk dizilerini izledikten sonra Türklere karşı ön yargılarını kırdılar (K 8, Kadın, 26, İngilizce Öğretmeni, Arnavut).

Bence Türkiye Balkanlara yaptığı kültürel faaliyetlerle ve ticaretiyle çok iyi bir şekilde diplomasi yürüterek pozitif anlamda buraları etkiliyor. Zaten

Türkiye Balkanlara yardımcı olduğu için biz de çok fazla seviyoruz…Arnavutluk'ta Yunus Emre Enstitüleri gibi kültürel anlamda faaliyet gösteren yerler var. Buralara benzer alanlarda yeni yerlerin faaliyete girmesini bekliyorum. Bence biraz daha fazla ekonomik alanda yatırımlar yapılabilir Arnavutluk'un farklı şehirlerine…Tarihi gerçekleri araştırma veya tarih hakkında sorular sorma açısından önemli bu diziler. Bu dizileri izlemek benim gibi Arnavut insanlarına da büyük avantajlar sağlıyor. Kültürel etkileşimi de tarihi diziler bence artırıyor. Burada Klan TV kanalı var, bu kanalda birçok tarihi Türk dizisi yayınlanıyor zaten. İnsanlar dizilerdeki müzikleri ve artistleri de takip ediyorlar, bu da Türkiye'nin imajını yükseltiyor. Bir de son dönemlerde yayına giren "çukur" dizisi var o çukur dizisindeki sözleri buradaki duvarlarda görebilirsiniz. Aynı zamanda Arnavut ve Boşnak arkadaşlar çok fazla şekilde bu diziyi izliyorlar. Türkçeyi de bu diziler sayesinde arkadaşlarım öğreniyorlar. Sonuçta bir söz bir sözdür. Bir söz de olsa akıllarında illaki Türkçe sözler kalıyor. Ayrıca tarihi Türk dizileri ve bütün Türk dizileri bizim buradaki gündelik hayatımızdaki motivasyonumuzu ve enerjimizi çok arttırıyor (K 11, Erkek, 34, Ajans Sahibi/İşletmeci, Arnavut).

Türkiye Cumhuriyeti burada eski tarihi yapıları ve tarihi camileri restore ediyor. TİKA örgütü var. Türkiye'nin bu alanlarda daha fazla restorasyonlar ve yatırımlar yapmasını isterim. Ayrıca diplomatik ilişkilerin de Arnavutluk'la artırılarak sürdürülmesini istiyorum…Ben burada çarşıya çıktığımda küçük yaşlarda bir Boşnak kızını görmüştüm. Bana merhaba dedi ben de merhaba dedim sonra bazı bildiğim Türkçe kelimelerle onunla konuşmaya çalıştım. Türkçe bilgisi çok fazlaydı. Bu Türkçeyi nereden öğrendiğini sordum önce Türk dizilerine baktığını sonradan da buradaki Yunus Emre Enstitülerinin açtığı Türkçe kurslarına giderek Türkçesini geliştirdiğini söyledi. Küçük yaşta olan bir Boşnak kızın bu kadar iyi Türkçe konuşmasını beklemiyordum. Ama çevremizde buna yakın örnekler var. Birçok Arnavut kanalında Türk dizileri konuşuluyor ve yayınlanıyor. Arnavutlar ve özellikle Boşnak kadınlar Türk dizilerini izleyerek Türkçeyi

küçük yaşlardan itibaren çok iyi şekilde konuşabiliyorlar. Arnavut kanallarına baktığımızda 10 tane dizi varsa 8'i Türk dizisi oluyor. Geriye kalan bir Arnavut dizisi bir de İngilizce dizi yayınlanıyor (K 15, Erkek, 58, Emekli/İşletmeci, Arnavut).

Hem Türk dizileri hem de tarihi Türk dizileri kültürel etkileşimi çok artırdı Arnavutluk'ta. Artık insanlar bir Türk gibi giyinebiliyorlar. Mesela geçen günlerde gördüm iki üç tane kadın önümden geçiyordu bir baktım Türk elbisesi giymişler. Onların konuşmalarından biliyorum ki onlar Gora bölgesinden ve Torbeşler'den geliyorlar. O sırada yanımda oturan arkadaşıma dedim ki bunlar Goralı elbisesi değil, tamamen Türk elbisesi giyiyorlar. Bunları daha önce göremiyorduk ama son yıllarda Türk dizilerinin artmasıyla beraber bu tip durumlarla çok karşılaşıyoruz. Ayrıca bir düğünde görmüştüm kız çocukları çityan dediğimiz kıyafetlerle oynuyorlardı ama bizdeki o şalvar tarzı kıyafet beyaz olur. Yalnız benim o çocukların üzerinde görmüş olduğum çityan kırmızıydı. Bizim kültürümüzde bu tarzda kırmızı olmaz ve kadınlar tarafından giyilmezdi. Mesela bu da buradaki insanların tarihi Türk dizilerinden görmüş oldukları kıyafetleri tercih ettiklerini gösteriyor. Diğer yandan özellikle tarihi Türk dizileri bu bölge başta olmak üzere, Bosna Hersek'te, Kosova'da, Sırbistan'da, Makedonya'da, Hırvatistan'da ve diğer çevre ülkelerde büyük etkilerde bulundu. Hatta Belgrad'da ve Sırbistan'ın diğer şehirlerinde Türkçe kurslar açıldığını biliyoruz. Arnavutluk'ta da Türkçe kurslar açıldığını görüyoruz. Arnavutluk'ta zaten birçok şehirde bazı Arnavutların kendi aralarında Türkçe konuştuğunu duyuyorum. Onlara Türkçeyi nerden öğrendiklerini sorduğumda Türk dizilerinden öğrendiklerini söylüyorlar. Buna çok şaşırıyorum sadece televizyon dizilerinden öğrenmeleri çok ilginç gerçekten (K 1, Erkek, 64, Emekli/Müzisyen, Arnavut).

Kültürün en önemli göstergelerinden ve kültürel aktarım unsurlarından birinin dil olduğu düşünülürse dil aktarımlarının tarihi Türk dizileriyle ne denli büyük ölçekte bir kültürel diplomasiye katkı unsuru olduğu anlaşılabilir. Farklı katılımcıların birçok kere (K1,K2,K3,K4,K5,K7,K8,K11,K13,K15) vurguladığı gibi Türk dili tarihi Türk

dizilerini izleyen farklı yaş grubundan birçok insan tarafından anlaşılmakta ve/veya konuşulmaktadır. Katılımcılar arasında sadece dizi izleyerek Türkçeyi öğrenenler olduğu gibi belirli bir seviyede Türk dizilerinden Türkçe öğrenip bunu diğer Türk dizisi izleyen arkadaşlarıyla sosyal etkileşime girerek geliştiren izleyiciler de bulunmaktadır. Bunun dışında, önceki yıllarda ebeveynlerinin Türk dizilerinden Türkçe öğrendiğini ve bunu aile içinde de pratikleştirdiklerini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır(K8). Bunun dışında tarihi Türk dizilerinden Türk dilini deneyimleyerek sonrasında Yunus Emre Enstitülerinde Türkçe dersine devam eden ya da Türkçe eğitimine bir şekilde başladıktan sonra Türkçesini geliştirmek maksadıyla çeşitli tarihi Türk dizilerini izleyen katılımcılar da bulunmaktadır.

Katılımcılardan bazılarının (K13, K14) Arnavutluk'un çeşitli şehirlerinde deneyimledikleri Türkçe isimler de bulunmaktadır. Bu katılımcıların deneyimlerine göre Arnavutluk'taki bazı farklı mekanların isimleri Türk tarihi dizilerinden ve popüler Türk dizilerinden seçilmektedir. Aynı zamanda yine aynı katılımcılara göre çocuklarına isim koymak isteyen ebeveynlerin son zamanlarda Türk menşeili isimleri sıklıkla tercih ettikleri de görülmektedir. Diğer taraftan izlerkitlenin deneyimlediği kültürel ögelerden birisi de kıyafet konusudur. Balkanlarda ve Arnavutluk'ta Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan eski tarzdaki kıyafetlerin kadınlar arasında tarihi Türk yapımlarının artış göstermesiyle yeniden gündeme geldiği görülmektedir(K1). Düğünlerden gündelik yaşama kadar kimi bölge sakini kadınların eski Türk tarzı geleneksel kıyafet tercihlerindeki artışlar da fark edilmektedir. Böylece aslında Türk yapımlarının, kültürün önemli göstergelerinden biri olan bölgedeki kadınların kıyafet tarzı tercihlerine de katkılarının olduğu görülebilmektedir. Aynı zamanda bu diziler Balkanlar'da Osmanlı'dan kalan ve unutulmaya yüz tutmuş çeşitli kıyafet desen ve renklerin yeniden gündeme gelmesini ve hatırlanmasını sağlamıştır. Ayrıca katılımcıların bazılarının (K3, K15) ülkelerindeki Yunus Emre Enstitülerinin ve TİKA'nın aktifliğinden söz ettikleri de fark edilmektedir.

Tarihi Türk dizilerinin Arnavutluk'ta yalnızca bir eğlence unsuru olmanın ötesinde kültür ve eğitim arasında bir denge kurmayı başardığını, izleyici görüşlerine dayanarak söylemek mümkündür. Türk yapımlarında Balkan tarihi, Türk tarihi, Türk adalet sistemi ve unutulmaya yüz tutmuş eski örf ve adetler gibi değerlerin ekrana

yansıtılarak izleyicilerin bunları içselleştirmesini sağladığı görülebilmektedir. Eski Türk adalet algısını ön plana çıkaran ve Türk liderlerin adaletli davranmasından etkilenerek çıkarımlarda bulunan katılımcıların ve bu duruma yakın izlerkitlenin Türk tarihine ve insanına daha bütünlüklü açılardan bakacağı düşünülmektedir. Bütün bu durumlara bakıldığında ise Türkiye ve Türk imgesi hakkında bölgede olumlu imajlar oluşmaktadır ve bunun da Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olacağı da düşünülebilmektedir.

> *Bence Arnavutluk ve bölgedeki diğer ülkeler açısından tarihi Türk dizileri kültürel etkileşimi arttırmış olabilir. Ama bunu ne derecede arttırdığını öğrenmek çok zordur. Yani mesela Kosova'da Priştine gibi bir şehre gidiyorsunuz Amerikan sempatisi daha fazla oluyor. Prizren gibi başka bir şehre geçiyorsunuz ve bakıyorsunuz ki Türk kültürü ve Türk sempatisi daha ağır basabiliyor. Arnavutluk'ta da aynı şekilde ülkenin kuzey ve batı taraflarına gittiğinizde daha çok insanlar kendilerini Batı kültürüne aitmiş gibi hissediyorlar. Ama Tiran'da ve Durres'te daha çok ilgi var bence tarihi Türk dizilerine. Türk dizilerinden Türkçe öğrenen insanların pratik yapması da gerekiyor ve eğer pratik yapmazlarsa dizilerden öğrendikleri Türkçe biraz eksik kalıyor. Türkçe pratik yapılmazsa zamanla unutuluyor ondan dolayı burada Türkçe öğrenen insanların Türkçelerini geliştirecekleri alanların da daha fazla olması gerekiyor. Bizim buralarda çocuklara Türkçe çok fazla sayıda isimler veriliyor. İşte Türk dizilerinden olsun, oyunculardan olsun, Türk futbolcularından olsun çeşitli nitelikteki Türk isimlerini görebiliyoruz burada (K12, Kadın, 32, Lisanüstü Öğrencisi, Arnavut).*

Bu temadaki görüşlere ek olarak bazı katılımcıların (K12) Arnavutluk'ta ya da diğer ülkeler özelinde Türk tarihi dizilerinin kültürel etkileşimi ne kadar arttırdığını ölçmenin zorluğundan bahsettiği de görülmektedir. Katılımcı, ülkede Müslümanların yaşadığı şehirlerde Türk dizilerine daha fazla rağbet olabileceğini, Hristiyan yoğunluğunun bulunduğu bölgelerde ise Batı tarzı yapımların ön planda olacağını düşünmektedir. Katılımcı kültürel yakınlıkların ve sempatilerin bir ülke içindeki konuma göre değişebileceğinden bahsetmekle birlikte aynı zamanda bir dilin olmazsa olmazlarından

pratik yapma unsurunun Türkçe açısından geliştirilmesi gerektiğini de belirtmektedir. Bu doğrultuda Yunus Emre Enstitüleri gibi farklı ülke ve bölgelerde Türkçe eğitimi veren kurs merkezlerinin çoğaltılması da bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşler de aslında katılımcıların Türk kültürü ve Türk diliyle aktif bir şekilde ilişki kurma isteklerine bağlı olarak görülmektedir.

3.7.1.7.1. Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları

Türkiye'nin bir kültürel aracı olma yönüyle tarihi Türk dizilerinin izlerkitle üzerinde belirli etkileşimlerinin olduğu görülmektedir. Tarihi Türk dizilerini alımlayanlar arasındaki genel izleyici perspektiflerine bakıldığında katılımcıların Türkiye'yi ziyaret etmelerinin bazı temel motivasyon kaynaklarına bağlandığı görülmektedir. Bu motivasyon kaynakları; dizilerin çekildiği mekanlar, eski müzeler, dizi setleri ve İstanbul, Bursa gibi büyük şehirlerle Türkiye'nin kıyı kesimleri ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların Türk ürünleri ve hizmetleri için önemli bir yakınlık seviyesine sahip bir konumda oldukları görünmektedir. Çeşitli nitelikteki Türk ürünlerini ve hizmetlerini tercih eden katılımcılar havacılık sektöründen, marketteki şarküteri ürünlerine kadar geniş bir alanda Türk ürünlerini tercih ettiklerini belirtmektedirler. Katılımcılar Türk ürün ve hizmetlerini "kalite, güvenilirlik" gibi özelliklerinden dolayı tercih etmektedirler. Eğitim hususunda da bazı katılımcıların Türkiye'de okumuş veya çalışmış arkadaşları veya aile üyeleri aracılığıyla Türkiye ile bir şekilde kişisel bağlantılarının olduğu göze çarpmaktadır. Genel anlamda katılımcılardan oluşan izlerkitlenin eğitim alma konusunda Türkiye üniversitelerini tercih etme isteklerinin belirgin olduğu fark edilmektedir. Bu izleyiciler açısından, Türk eğitim sistemini tercih etmelerinin arka planında yatan nedenlerden; algılanan yüksek eğitim kalitesi ve diplomanın Avrupa'da tanınırlığı da büyük rol oynamaktadır.

İzleyiciler aynı zamanda tarihi Türk dizilerinde geçen sahne ve olayları çeşitli ortamlarda tartışarak ve araştırarak bu kapsamda konuyla ilgilenen insanların da Türk tarihine daha fazla ilgi duyup araştırma yapmalarını da sağlamaktadırlar. Katılımcılar arasında eşzamanlı olarak, çeşitli platformlarda tarihi Türk dizilerindeki sahneler ve olaylar hakkında tartışmalara ve araştırmalara katılan izleyiciler de görülmektedir. Bu

durum aslında izleyicilerin Türk tarihine olan ilgisini arttırmakta ve konuya ilgi duyanların daha fazla araştırma yapmalarını da teşvik etmektedir. Türk yapımları, katılımcıların Türkiye'deki tarihi yerleri araştırmasını ve hatta onların buraları ziyaret etmesini tetikleyici bir işlevde bulunduğu da fark edilmektedir. Bunun durumun yanı sıra önceden Türkiye'yi ziyaret eden katılımcıların da son zamanlarda Türkiye'yi daha fazla ziyaret ettikleri göze çarpmaktadır. Katılımcılar tarihi dizilerin canlandırıldığı dönemin ruhunu yansıttığına inandıkları müzikleri dinlemekte, kostümler de dahil olmak üzere dizideki çeşitli detayları ve gösterilen sanatsal özeni takdir etmektedirler. Bazı izleyiciler, düğün gibi yerel etkinliklerde geleneksel Türk kıyafetlerinin ve Türk dizi müziklerinin kullanılmasına da şahit olmakta ve bu şekilde bizzat canlı olarak Türk tarihi dizilerinin etkisini yaşamaktadırlar.

> *Boşnak veya Arnavut olup da Türkiye'de eğitim alan arkadaşlarım oldu. İstanbul, Bursa gibi şehirlerde eğitim aldılar. Ben zaten yüksek lisans yaptığım için şu anda eğitim almayı düşünmüyorum. Aynı zamanda evlendiğim için de Avrupa'da bir ülkeye gideceğim. Eğer bu gelişmeler olmasaydı Türkiye'ye yerleşmeyi ve orada eğitim almayı düşünebilirdim (K5, Erkek, 34, Psikolog, Boşnak).*
>
> *Şu anda burada üniversite eğitimime devam ediyorum lisans eğitimini bitirdikten sonra yüksek lisans için Türkiye'de eğitim almak isterim. Zaten Türkiye'nin sanayi tesisleri çok gelişmiş, mekanik alanlar açısından da çok fazla ihtiyaç olduğunu tahmin edebiliyorum. Taşınma konusunu ise düşünmedim henüz (K3, Erkek, 22, Lisans Öğrencisi, Arnavut).*
>
> *Türk ürünlerini zaten tercih ediyorum. Tercih etmemdeki sebep onların daha güvenilir ürünler olmalarıdır. İyi koşullarda üretildiklerini düşünüyorum. Bu çevrede olan ürünlerden daha kaliteliler bence. Eğitim konusuna gelirsek, kendi ülkemde eğitim almak yerine Türkiye'de eğitim almayı tercih ederdim. Ama şu anda eğitimim devam ettiği için yarıda da bırakamam. İnşaat Mühendisliği konusunda Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinin bölümleri var. Oraya Türkçemi geliştirebilirsem geçmeyi düşünüyorum. Türkiye'nin eğitimi buradan daha iyidir. Aynı zamanda*

Türkiye Avrupa'da da geçerliliği olan bir diploma eki veriyor (K7, Erkek, 24, Lisans Öğrencisi, Arnavut).

Tabi daha önceden de söylemiş olduğum gibi Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili bazı tarihçileri takip etmiştim. Hatta İlber Ortaylı ve Halil İnalcık gibi tarihçilerin kitaplarını da almıştım. Halil İnalcık'ın kitabından okuduğum kadarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yılı 1299 değil 1302 yılı olarak gösteriyordu. Beni araştırmaya sevk ettiği için tarihi Türk dizilerine çok şey borçluyum. İşte bu dizideki bu paşa gerçekten bu tarihlerde mi görev yapmış? Gibi sorularla sorgulama kapasitemi tarihi Türk dizilerinin artırdığını söyleyebilirim...Türk ürünlerini ve hizmetlerini giyeceğinden yiyeceğine, hatta Türk Hava Yolları'ndan farklı ulaşım firmalarına kadar kullanıyoruz. Bundan sonra da kullanmaya devam edeceğimizi umuyorum (K9, Erkek, 29, Restoran İşletmecisi, Boşnak).

Türkiye'de daha önce de belirttiğim gibi birçok kere bulundum. Gezme fırsatı da yakaladım, ama zaman açısından sıkıntımın olmadığı dönemlerde tarihi Türk dizilerinin geçtiği dizi platolarını gezmek isterim. Tarihi dizileri izledikten sonra bu yönde bir istek oluştu…Ben dizilerin geçtiği tarihi yerleri çok merak ediyorum. İş tempom dolayısıyla buraları çok fazla ziyaret edemedim. Ama dizi setlerini ziyaret etmek isterdim. Onun dışında Türkiye'nin Güneyinden Kuzeyine birçok şehri ziyaret etme şansım oldu. Tabi tarihi Türk dizilerinin dışında Türkiye'de daha önceden çekimi yapılan Medcezir dizisinin setini ziyaret etmiştim. İstanbul Tuzlaya gittiğimde o dizinin setini ziyaret ettim ve oradaki gördüğüm teknik olanaklar karşısında çok şaşırmıştım (K11, Erkek, 34, Ajans Sahibi/İşletmeci, Arnavut).

Hiç unutmuyorum Türkiye'ye tatile giderken annem Bihter parfümünden istemişti. Bu tarzda farklı dizilerden gördükleri Türk ürünlerini tercih eden insanlar çok fazla var. Türkiye'ye tatile giderken bana çeşitli isteklerde bulunan arkadaşlarım ve akrabalarım oluyor. Tabi ki de Türk ürünlerini tercih ediyoruz. Türk ürünlerinin çoğu zaten Arnavutluk'ta mevcuttur (K 2, Erkek, 28, Fizyoterapist, Arnavut).

"Tarihi Türk dizilerinde geçen çeşitli geleneksel kıyafetleri burada özellikle kadınlar çok tercih ediyorlar araştırıp çarşıda bulup, özel günlerde giymek için alıyorlar. Ben Türkiye ile ticaret de yapıyorum. Bizler de çeşitli Türk ürünlerini tercih ediyoruz" (K 11, Erkek, 34, Ajans Sahibi/İşletmeci, Arnavut).

Çok farklı ritimleri olan ve tarihi arka planı yansıtan müzikleri var. O sebeple tarihi dizi müziklerini müzisyen olmamın da etkisiyle araştırıyorum. Bazı zamanlarda Diriliş Ertuğrul dizisinin müziklerini youtube üzerinden dinliyorum. Daha önceden dediğim gibi kültürel anlamda kıyafetleri de incelemiştim. Dizilerde kullanılan müzikler aslında o dönemin armonilerini yansıtıyor. Mesela Diriliş Ertuğrul dizisinde İrfan Gürdal'ın kopuzla yapmış olduğu müzikler o dönemin ruhunu çok iyi bir biçimde yansıtıyor. Orta Asya'nın eski melodilerini kullanıyor (K 1, Erkek, 64, Emekli/Müzisyen, Arnavut).

Bizim Arnavutluk'taki bazı düğünlerde tarihi Türk dizilerinden duymaya alışkın olduğumuz belirli müziklerle gelin ve damadın sahneye çıktığına şahit olduk. Damat ve gelinin sahneye giriş müziği olarak birçok düğünde bu tarzda tarihi dizi müziklerini duydum. Aynı zamanda bazı Arnavut gelinler Hürrem Sultan'ın kıyafetlerini gelinlik olarak diktirmeye başladılar. Yine Hürrem Sultan'ın tacını, yüzüğünü, küpelerini ve diğer aksesuarlarını buradaki insanların satın aldığını ve birbirlerine gösterdiğine şahit oldum. Ayrıca Arnavutluk'ta bu sahneleri birçok düğünde görmeye alıştık artık (K 2, Erkek, 28, Fizyoterapist, Arnavut).

Katılımcılar üzerinden bakıldığında tarihi Türk dizileri özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihine ve kuruluşuna olan katılımcı ilgisini yükseltmiştir. İzleyicilerden birinin (K9), İlber Ortaylı, Halil İnalcık gibi ünlü Türk tarihçilerin eserlerini inceleyerek dizide geçen çeşitli konuların temelini anlamaya çalışması bu açıdan verilebilecek örneklerden biridir. Ayrıca Türk dizileri izlerkitlenin merak duygusunu beslediği için, tarihi olaylar ve çeşitli tarihi figürler hakkında onları soru sormaya teşvik ettiği için itibar edilen bir mecra olarak da görülebilmektedir. Türk yapımları bölgedeki kimi izleyicilerin (K9, K11) gezi planlarını biçimlendirmektedir ve izleyicilerden bazıları Türkiye'de sevdikleri televizyon dizi setlerini ve tarihi yerleri ziyaret etme arzularını dile getirmektedirler. Aynı zamanda izleyiciler Muhteşem Yüzyıl gibi Balkan ülkelerinde popüler olan dizilerin bazı stil ve aksesuarlarını da takip etmekte ve düğün geleneklerinde de bunların yansımaları göze çarpmaktadır.

Bazı izleyiciler, ilgili dizilerde tasvir edilen ve tarihi zaman dilimlerinin tezahürü olan dizi müziklerini çeşitli mekanlarda dinlemektedirler. Türk tarihi dizileri katılımcıların sadece tarihe ilgili olan taraflarını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda müzikle ilgili taraflarını da etkilemiştir. Arnavutluk'ta sıradan izlerkitleden müzisyenlere kadar (K1, K15) farklı kesimler ilgili dizi müziklerini takip etmektedirler.

Belirtilen tema ve ilgiler doğrultusunda katılımcılar bölgelerindeki çeşitli etkinliklerden günlük hayat rutinlerine kadar Türk tarihi dizilerinin hayatlarını geniş ölçülerde etkilediğini belirtmektedirler. Genel olarak, üzerinde araştırma yapılan izleyicilerin Türk kültürel uzantılarına, Türk tarihine ve Türk ürünlerine önemli ilgiler gösterdikleri tespit edilmektedir. Bu durum büyük ölçüde katılımcıların bölgedeki Türk kültürüne yakınlıklarının yanı sıra, son dönemlerde ülkelerinde popüler bir hale gelen tarihi Türk Televizyon dizilerine maruz kalmalarından da kaynaklanmaktadır. Bu araştırma başlığı ve tema kapsamında bahsedilen bütün bağlantılar, izlerkitlenin hayatlarını ve Türkiye algılarını olumlu yönde etkileyerek, onları Türkiye ile ilgili daha fazla bilgi, deneyim ve ürün peşinde koşmaya yöneltmektedir.

3.8..Kosova Ülkesindeki Bulgular

Kosova'nın başkenti Priştine ve Kosova'nın ikinci büyük şehri olan Prizren'de çeşitli milletlere mensup kişilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada 14 kişinin farklı zaman dilimlerinde ve farklı ortamlarda katılımcı olarak çalışmaya dahil olduğu görülmektedir.

2010 tarihinden sonra yayınlanan ve Kosova'ya ihraç edilerek çeşitli Kosova-Arnavutluk kanallarından yayınlanan tarihi Türk dizilerinden Muhteşem Yüzyıl (2011-2014), Bir Zamanlar Osmanlı (12 Mart 2012-17 Aralık 2012), Filinta (2014-2016), Diriliş Ertuğrul (2014-2019), Muhteşem Yüzyıl: Kösem (2015-2017), Payitaht Abdülhamid (2017-2021), Kuruluş Osman (2019-Günümüz), Uyanış: Büyük Selçuklu (2020-2021) dizilerini en az bir sezon izleyen katılımcılarla çalışma dahilinde mülakatlar yapılmıştır. Farklı yaş, meslek ve cinsiyetlere sahip kişilerle tarihi Türk dizilerinin içeriğine dair yapılan görüşmelerde birbirine yakın nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Kültür eksenli bir yaklaşımın benimsendiği çalışma sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasisine katkılar sunacak nitelikte çeşitli temalar oluşmuştur ve bu çerçevede yapılanan kodlamalar çözümlenmiştir.

Tablo 17: Kosova'daki katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı Sıralaması	***Yaş***	***Cinsiyet***	***Eğitim***	***Meslek***	***Şehir***	***Medeni Durumu***	***Etnik Köken***
Katılımcı 1	49	Erkek	Lisans	Öğretmen	Prizren	Evli	Türk
Katılımcı 2	20	Erkek	Lisans (Devam ediyor)	Çalışmıyor	Prizren	Bekar	Türk
Katılımcı 3	47	Kadın	Lisans	İşletmeci	Prizren	Evli	Arnavut
Katılımcı 4	52	Kadın	Lise	Esnaf	Prizren	Evli	Arnavut
Katılımcı 5	54	Erkek	Lisans	Şirket Müdürü/Tercüman	Prizren	Evli	Türk
Katılımcı 6	57	Kadın	Lisans	Öğretmen	Prizren	Boşanmış	Türk
Katılımcı 7	28	Kadın	Lisans	Tiyatro Oyuncusu	Prizren	Bekar	Arnavut
Katılımcı 8	26	Erkek	Lisans	Futbol Antrenörü	Prizren	Bekar	Türk
Katılımcı 9	37	Erkek	Lisans	Tercüman/Araştırmacı	Prizren	Boşanmış	Türk
Katılımcı 10	29	Kadın	Lisans (Devam ediyor)	Gazeteci	Priştine	Evli	Arnavut
Katılımcı 11	29	Erkek	Yüksek Lisans (Devam Ediyor)	Moleküler Biyoloji ve Genetik Araştırmacısı/Öğrenci	Priştine	Bekar	Arnavut
Katılımcı 12	28	Kadın	Yüksek Lisans (Devam ediyor)	Biyolog	Priştine	Bekar	Arnavut
Katılımcı 13	40	Kadın	Lisans	İnşaat Mühendisi	Priştine	Bekar	Arnavut
Katılımcı 14	23	Kadın	Lisans (Devam ediyor)	Yarı Zamanlı Eczane Personeli	Priştine	Bekar	Arnavut

Araştırma kapsamında 14 farklı katılımcıyla yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde farklı meslek gruplarına ait katılımcıların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu meslekler: öğretmen, işletmeci, esnaf, şirket müdürü, tercüman, tiyatro oyuncusu, futbol antrenörü, araştırmacı, gazeteci, moleküler biyoloji ve genetik araştırmacısı, biyolog, inşaat mühendisi, eczane personeli gibi birbirinden farklı meslek

gruplarına aittir. Lise ve Yüksek Lisans düzeyinde eğitim aralığında bulunan 5 katılımcı başkent Priştine şehir merkezinden, geriye kalan 9 katılımcı ise Kosova'nın en büyük ikinci büyük nüfus oranına sahip Prizren bölgesindendir. Katılımcılar arasından 5 katılımcının evli 7 katılımcının bekar, 2 katılımcının ise boşanmış olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasından 8 katılımcının Arnavut geriye kalan 6 katılımcının ise Arnavut olduğu görülmektedir.

Nitel araştırma dahilinde MAXQDA 2022 programına girilen verilerden oluşan ve en çok tekrarlanan ilk 50 sözcük ise frekans ve yüzdelik oransallıklarına göre aşağıdaki tabloda oluşturulmuştur.

Tablo 18: Kosova'da yapılan derinlemesine görüşmelerde en fazla kullanılan sözcükler (Tablo MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

Sözcük	***Sözcük uzunluğu***	***Frekans***	***%***	***Derece***	*Belgeler*	*Belgeler %*
türk	4	564	5,54	1	14	100,00
tarihi	6	438	4,30	2	14	100,00
türkiye	7	192	1,89	3	14	100,00
muhteşem	8	66	0,65	4	14	100,00
büyük	5	61	0,60	5	14	100,00
yüzyıl	6	58	0,57	6	14	100,00
kültürel	8	55	0,54	7	14	100,00
türkçe	6	45	0,44	8	12	85,71
dizilerinin	11	41	0,40	9	14	100,00
dizilerinde	11	38	0,37	10	11	78,57
İstanbul	9	31	0,30	11	12	85,71
eski	4	30	0,29	12	10	71,43
ertuğrul	8	29	0,28	13	9	64,29
arnavut	7	27	0,27	14	11	78,57
osman	5	27	0,27	14	10	71,43
tarih	5	27	0,27	14	11	78,57
abdülhamid	10	23	0,23	17	8	57,14
diriliş	7	23	0,23	17	9	64,29
tavsiye	7	23	0,23	17	12	85,71
kuruluş	7	21	0,21	20	10	71,43
türkler	7	21	0,21	20	11	78,57
merak	5	20	0,20	22	8	57,14
balkanlarda	11	19	0,19	23	10	71,43
süleyman	8	19	0,19	23	9	64,29
selçuklu	8	18	0,18	25	7	50,00
türkçeyi	8	18	0,18	25	9	64,29
zaman	5	18	0,18	25	11	78,57
kültürünü	9	17	0,17	28	9	64,29

takip	5	17	0,17	28	9	64,29
prizren	7	16	0,16	30	7	50,00
rumeli	6	16	0,16	30	5	35,71
dizilerden	10	15	0,15	32	9	64,29
popüler	7	15	0,15	32	7	50,00
amerikan	8	14	0,14	34	8	57,14
payitaht	8	14	0,14	34	8	57,14
sosyal	6	14	0,14	34	10	71,43
uyanış	6	14	0,14	34	6	42,86
uydu	4	14	0,14	34	9	64,29
ürünlerini	10	14	0,14	34	10	71,43
yapımlarını	11	14	0,14	34	7	50,00
dizisindeki	11	13	0,13	41	11	78,57
ettim	5	13	0,13	41	9	64,29
izlemek	7	13	0,13	41	9	64,29
olumlu	6	13	0,13	41	7	50,00
sırp	4	13	0,13	41	5	35,71
ülkedir	7	13	0,13	41	9	64,29
yapımları	9	13	0,13	41	8	57,14
açıdan	6	12	0,12	48	6	42,86
açılardan	9	12	0,12	48	7	50,00
emre	4	12	0,12	48	6	42,86

3.8.1.Kosova Ülkesinde Oluşan Temalar ve Kodlar

Türk yapımlarıyla ilgili Kosova'da yapılan derinlemesine görüşmelerde 7 farklı tema ve bazı temaların altında oluşan kodların varlığı göze çarpmaktadır. Bu temalara bakıldığında: Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri, En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar, Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri, Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri, Tarihi Türk Dizilerinin Tarihi Gerçeklikleri Gösterme Algısı, Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma, Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme, Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler, Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri, Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları şeklinde bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca bu derinlemesine görüşmelerin etrafındaki temalardan elde edilen veriler içerisinde en çok kullanılan sözcükler de bu çalışmada analiz edilmiştir. Bu analizler MAXQDA 2022 nitel analiz programı yardımıyla oluşturulmuştur.

Şekil 5: Kosova'da yapılan görüşme bulgularına ait en çok kullanılan kelimelerin kod

3.8.1.1.Dünya Genelinde Yayınlanan Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri

Görüşmeler yapılan izlerkitle üzerindeki izleyici profillerine göre büyük bir çoğunluğun Türk dizileri izlediği ve birçoğunun Amerikan ve Avrupa yapımlarına da ilgi gösterdiği görülmektedir. Bu dizileri izleyen katılımcıların genellikle eğlenmek, sosyo-kültürel değerleri öğrenmek ve bir ülke veya bölge hakkında bilgi edinmek için bu yapımları izledikleri görülmektedir. Bazı izleyiciler Batı menşeili tarihi dramaları tercih ederken diğer bir kesim ise (Türkler) kendi soydaşlarının geçmişleriyle ilgilenmektedirler. Birkaç katılımcının da İngiliz, İspanyol, Çin ve Güney Kore yapımlarını takip ettiği görülmektedir. Bazı seyirciler, Batı dizilerini bağımlılık yapmaları nedeniyle ve kendi kültürlerine uzak olmasından dolayı izlemekten kaçınmaktadır. Bu izleyiciler farklı derinsel görüşler elde etmek için Batı dizilerini izlemek yerine farklı kitaplar okumayı tercih etmektedirler.

Genel olarak, Kosova'da üzerinde çalışılan izlerkitle açısından Türk yapımları en popüler yapımlar olarak görülürken, Amerikan ve Avrupa yapımları da Türk yapımlarının arkasından en fazla takip edilen kategoriler arasına girmektedir.

Katılımcılar tarafından genel anlamda izlenen yabancı dizilerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Tablo 19: Arnavutluk görüşmelerinde katılımcıların tarihi Türk dizileri dışında izlediği çeşitli türdeki popüler ve farklı ülkelerin tarihi dizilerinin listesi.

	Tercih Edilen Dizi	*Yapımcı Ülke*	*Yayınlanma Aralıkları*	*Dizi Türü*
1	Game of Thrones	İngiltere	2011–2019	Tarihi dram, aksiyon
2	Vikings: Valhalla	Kanada, İrlanda ve ABD	2022-Günümüz	Tarihi dram, macera
2	The Walking Dead	ABD	2010-2022	Çizgi romandan uyarlama, dram ve korku
3	Peaky Blinders	İngiltere	2013-2022	Tarihi kurgu ve dram
4	Breaking Bad	ABD	2008-2013	Suç draması, gerilim
5	Lost	ABD	2004-2010	Macera ve gerilim
6	Twin Peaks	ABD	2019-2023	Bilimkurgu
7	Fringe	ABD	2008-2013	Bilimkurgu
8	Mr. Robot	ABD	2015-2019	Gerilim
9	Radio Romance	Güney Kore	2018	Dram
10	Stranger Things	ABD	2016- Günümüz	Bilimkurgu, korku ve dram
11	Camdaki Kız	Türkiye	2021-Günümüz	Dram
12	Çukur	Türkiye	2017-2021	Aksiyon ve dram
13	Use My Talent	Çin	2021-Günümüz	Romantik Komedi
14	Hakan: Muhafız	Türkiye	2018-2020	Fantastik, Aksiyon
18	Gümüş	Türkiye	2005-2007	Dram

Şekil 6: Kosova'da Yabancı Dizileri İzleme Tercihleri (Tablo MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

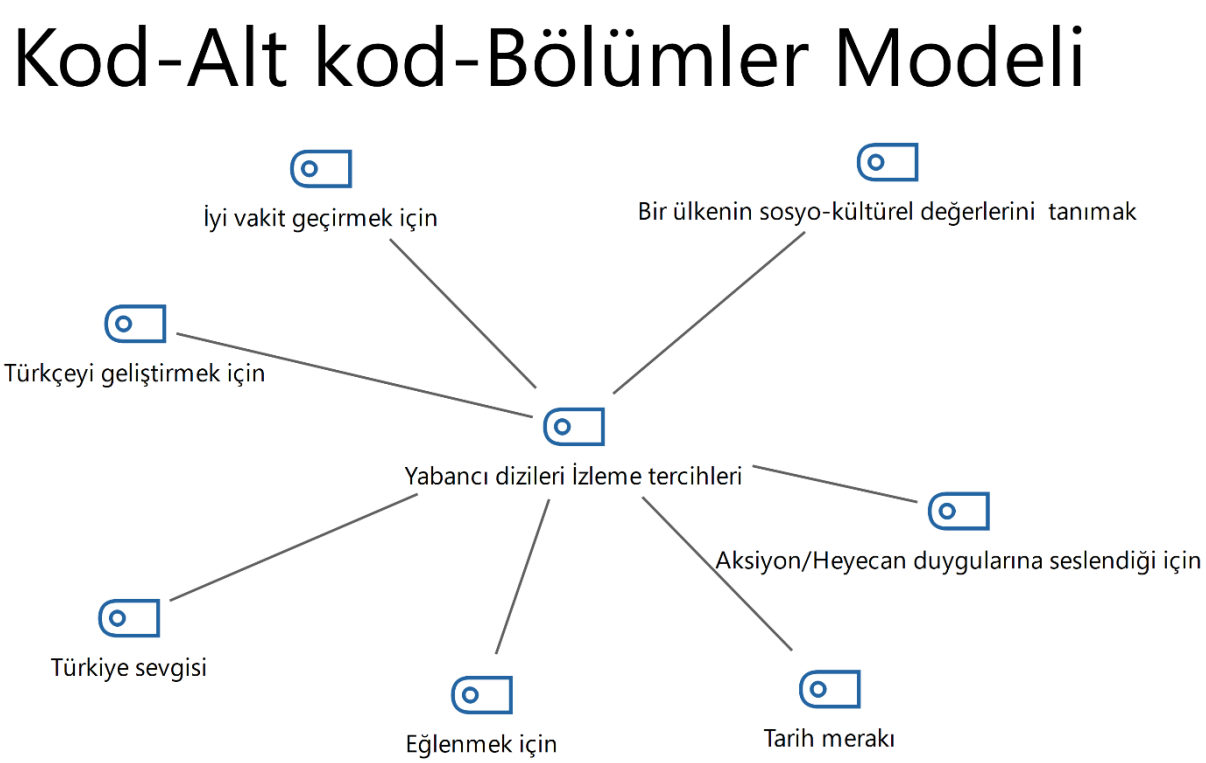

Tarihi Türk dizileri dışında dünya genelindeki popüler ve tarihi yapımlardan hangilerini izlediniz/izliyorsunuz? Bu dizileri hangi platformlardan izliyorsunuz ve izleme nedenleriniz nelerdir? Sorularına verilen izleyici cevaplarına bakıldığında, izleyicilerin farklı niteliklerde motivasyonlara sahip oldukları görülmektedir.

İzleyicilerin çoğu, Türk yapımlarını güçlü bir şekilde tercih etmektedir. Bunun nedenlerine bakıldığında katılımcıların Türkçe dil becerilerini artırma istekleri (K10) ve tarihe olan ilgileri (K2, K8, K11) gibi nedenler ön planda olmaktadır. Bunların dışında iyi vakit geçirmek veya eğlenmek için de yabancı ülke yapımlarını izleyen katılımcılar (K4, K7, K12) bulunmaktadır. Ayrıca sosyo-kültürel ve toplumsal temalara değer veren katılımcılar da (K1) göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, ilgi çekici dizi anlatıları aracılığıyla farklı zaman dilimleri ve farklı kültürler hakkında izleyiciler bilgi edinme fırsatı da yakalamaktadırlar. Çin, Güney Kore gibi farklı ülke yapımlarının katılımcılar tarafından deneyimlenmesi bu tür durumlara örnek teşkil etmektedir. İzlerkitle içerisinde "Twin Peaks" ve "Fringe" gibi bilim kurgu dizilerine eğilim gösteren izleyiciler olabilirken "Breaking Bad" ve "Peaky Blinders" gibi suç dramalarını tercih

edenler de bulunmaktadır. Farklı kültürler hakkındaki merak faktörü ve ülkelerin farklı hikaye anlatma tarzları gibi değişkenlerin de izleyicilerin yabancı dizi izleme perspektifini etkilediği düşünülebilmektedir. Güney Kore dram dizilerinin kimi izleyiciler tarafından deneyimlenmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından "Game of Thrones" ve "Vikings: Valhalla" gibi Batı menşeili dizilerin takip edilmesi aslında izleyicilerin farklı ülkeler ölçeğindeki tarihi yapımlara duyduğu merakı da göstermektedir. Katılımcıların izlediği yapımlar göz önüne alındığında Türk yapımlarının ağırlığı ön plana çıkarken aynı zamanda İngiltere ve ABD merkezli yapımların da ağırlığı hissedilmektedir. Bu kapsamda Türkçe ve İngilizce dillerinin ağırlıkta olduğu izlenme yapıları fark edilmektedir. Bu sebepler dolayısıyla Kosova'da araştırılan izlerkitlenin öncelikle Türk kültürüne ve Amerikan/İngiliz kültürüne yakın olduğu düşünülmektedir.

Gerek netflix dijital platformu gerekse de internet üzerinde kurulu çeşitli platformlar (youtube) ve uydu kanalları vasıtasıyla farklı nitelikteki yapımların izleyiciler tarafından takip edildiği görülmektedir. Demografik özellikler, kültürel geçmiş, dizi türü tercihleri, duygusal bağlılık ve sosyo-politik bağlam dahil olmak üzere çeşitli faktörler izleyicilerin dizi izleme alışkanlıklarını belirlemektedir. Bu gibi farklı unsurları dikkate almak kaydıyla ve kapsamlı bir şekilde izleyicilerin en başta Türk tarihi dizi izleme pratiklerini incelemek gerekmektedir.

> *Yabancı dizileri Netflix platformundan izliyorum. Genelde Amerikan ve Avrupa yapımlarını izlemekteyim. Peaky Blinders, Game of Thrones, Lost, Mr Robot gibi çeşitli yapımları izledim. Yeni yabancı yapımları da yine Netflix'den izlemekteyim. Aynı zamanda Türk yapımlarını da uydu üzerinden izlemekteyim. Türk dizilerinde ayrıca kaçırdığım bölümleri kanalların kendi WEB sayfaları üzerinden ya da youtube üzerinden izlemeye çalışıyorum. Dram, tarih ve sosyo-kültürel tema yapısını sahip dizileri izliyorum. Bir ülkenin sosyo-kültürel değerleri tanımak adına izliyorum dizileri. Yöresel dizileri de o yöreyle ilgili bilgilere sahip olmak adına izlemekteyim (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).*

> *Netflix üzerinden çeşitli Amerikan ve Çin, Güney Kore gibi Uzakdoğu yapımlarını izliyorum. Bunlardan bazıları şunlar; "Use My Talent, Radio*

Romance, Stranger Things ve Peaky Blinders". "Çukur, Gümüş, Camdaki Kız, Aşk Oyunu" gibi Türk yapımlarını da izledim aynı zamanda tarihi Türk dizilerinin birkaçını da izledim. Bu dizileri daha çok eğlenmek amacıyla izliyorum. Aynı zamanda çeşitli Türk yapımlarını Türkiye'yi sevdiğim için ve Türkçemi geliştirmek için izliyorum (K 10, Kadın, 29, Gazeteci, Arnavut).

Tarihi diziler genelde ilgimi çekiyor. Ben Vikings ve Game of Thrones'u izledim. Halen Vikings: Valhalla'yı takip ediyorum. Genelde Amerikan ve Türk yapımlarını izliyorum. Onun dışında tabi ki Türk tarihi dizilerini izliyorum Uyanış: Büyük Selçuklu, Diriliş Ertuğrul dizilerinin birçok bölümünü izledim yine Kuruluş Osman'ı izledim. Tarihe merakım olduğu için ve karşılaştırma imkanım olduğu için izliyorum bu dizileri (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).

İzleyicilerin farklı mecraları kullanarak yabancı dizileri izlemeleri aslında dizilere duydukları bağlılığın da göstergesi olarak görülmektedir. Bu anlamda Türk popüler dizilerinin de ilgili kanalların web sayfasından veya youtube'den izlenmesi de katılımcılar arasında Türk dizilerine duyulan bağlılığın da bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Netflix gibi yeni nesil dijital içerik platformlarından ve eşzamanlı olarak farklı uydu kanallarından izlenen dizi yapımları katılımcılar arasında yaygındır.

Tema altındaki katılımcı cevaplarına bakıldığında; Türk dizileri dışındaki Batı menşeili yapımları ileri derecede bağımlılık yaptığı için tercih etmeyen katılımcılar bulunurken (K5), Türk tarihi dışındaki ülkelerin tarihine ilgi duymayan katılımcılar da (K8) bulunmaktadır. Tarihi Batı dizilerini genellikle "uydurmaları, aktarmaları ve farklı anlatımları" olduğu için tercih etmeyen bir katılımcı (K6) da genellikle bu tipteki yapımları izlemek yerine Batı tarihini öğrenmek için kitap okumayı tercih ettiğini belirtmektedir. Katılımcılar arasında Amerika ve Avrupa merkezli "romantik komedi, dram, macera, gerilim, bilimkurgu, aksiyon, suç draması ve tarihi kurgu" gibi dizi türleri izlenmesine rağmen bu türdeki Batı yapımlarını önceki zamanlarda nadiren izleyen ya da şimdiye kadar hiç tercih etmeyen katılımcıların varlığı da dikkat çekmektedir. Çok farklı çeşitlerde dünyaya sunulan Batı merkezli popüler ve tarihi dizi yapımları, Kosova'da araştırmaya katılan kimi Türk kökenli izlerkitlenin (K2, K5, K6,

K8) dikkatini çekmemiştir. Diğer yandan bakıldığında "Camdaki Kız", "Çukur", "Hakan: Muhafız", "Gümüş" gibi Türkiye'den farklı ülkelere ihraç edilen Türk popüler dizi yapımlarının da izlerkitle (K1, K2, K3, K4, K6, K9, K10, K11, K12, K13, K14) tarafından tercih edilmesi Türk yapımlarının bölge düzeyindeki ilgi çekiciliğini gösteren faktörler olarak dikkat çekmektedir. Katılımcıların popüler nitelikteki Türk yapımlarını izleme motivasyonlarına bakıldığında öncelikle eğlence ve Türkçeyi geliştirme amaçlarının olduğu görülmektedir.

3.8.1.2.En Çok Tercih Edilen Tarihi Türk Dizileri ve İzlenen Mecralar

Türkiye'nin kültürel diplomasisiyle ilişkilendirilen ve çeşitli tarihi dönemleri irdeleyen tarihi Türk dizilerinden çalışmanın konusuna giren tarihi yapımların katılımcılar arasında sıklıkla izlendiği fark edilmektedir. Katılımcılar arasında yalnızca bu araştırmanın konusuna giren *"Muhteşem Yüzyıl, Bir Zamanlar Osmanlı, Filinta, Diriliş Ertuğrul, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu"* adlı dizilerle birlikte farklı dönemlerde çeşitli mecralardan yayınlanan tarihi Türk dizilerinin de bazı katılımcılar tarafından izlendiği görülmektedir. Katılımcılar özelinde en fazla izlenme konumuna sahip diziler sırasıyla şu şekilde verilmiştir.

Tablo 20: Kosova'da katılımcılar arasında en çok tercih edilen tarihi Türk dizileri ve dizilerin izlendiği platformlar.

	Tarihi Dizi İsmi	***Dizinin Yayınlanma Tarihleri***	***İzlenen Mecra/Platformlar***
1	Kuruluş Osman	2019- Günümüz	Kablo TV, Arnavut kanalları, youtube, web sayfası, Uydu Üzerinden (Kosova ve Türk kanallarından)
2	Muhteşem Yüzyıl	2011-2014	Arnavut kanalları, youtube, web sayfası, netflix, kablo TV, (Arnavutluk ve Türk kanallarından)
3	Diriliş Ertuğrul	2014-2019	Kablo TV, Arnavut kanalları, youtube, web Sayfası, netflix, (Arnavutluk ve Türk kanallarından)
5	Muhteşem Yüzyıl: Kösem	2015-2017	Youtube, web sayfası, kablo TV
4	Payitaht Abdülhamid	2017-2021	Arnavut kanalları, youtube, web sayfası
6	Uyanış: Büyük Selçuklu	2020-2022	Youtube
7	Filinta	2014-2016	Youtube, Uydu Üzerinden (TRT)
8	Bir Zamanlar Osmanlı	2012(Mart)-2012 (Aralık)	Youtube, web sayfası
9	Barbaroslar: Akdeniz'in Kılıcı	2021-2022	TRT
10	Elveda Rumeli	2007-2009	ATV

Önceki konu başlıklarında görüldüğü gibi, tarihi Türk dizileri hem Arnavutluk'taki hem de Kosova'daki izleyici kitlesi için büyük bir ilgi sebebi olmaktadır. Çeşitli dijital platformlar, uydu kanalları ve ilgili yayıncı kuruluşların web sayfaları üzerinden bu tür tarihi Türk dizilerine bölge toplumları tarafından ulaşılabilmektedir. Geniş bir izleyici kitlesi tarafından Kosova'da tercih edildiği görülen tarihi Türk dizilerinin Kosova'nın başkenti Priştine'den Kosova'nın ikinci büyük şehri olan Prizren'e kadar çeşitli nitelikteki izleyicileri etkilediği de fark edilmektedir. Ağırlıklı olarak Türk tarihine ait gerçekleri çarpıcı bir üslupla gösteren tarihi Türk dizileri, aksiyon ve gerilim unsurlarını da dizilerin anlatımına katarak bölgedeki izleyicilerin dikkatini çekmeye her dönem boyunca devam etmektedir.

> *Birçok Türk dizisini zaten Arnavut kanallarında var. Gerek karasal yayından gerekse de uydu üzerinde bu tarihi dizileri izliyoruz. Önceden Elvade Rumeli Dizisini izlemiştik. Sonra Muhteşem Yüzyıl, Diriliş Ertuğrul, Kuruluş Osman, Filinta ve Payitaht Abdülhamid dizilerini ailemle birlikte izlemeye çalıştık. Barbaroslar: Akdeniz'in Kılıcı dizisini de biraz izlemeye çalıştık ailecek. Tarihi Türk dizilerini akşam vakitlerinde izliyoruz (K 3, Kadın, 47, İşletmeci, Arnavut).*

> *Muhteşem Yüzyıl, Muhteşem Yüzyıl: Kösem, Bir Zamanlar Osmanlı, Diriliş Ertuğrul, Payitaht Abdülhamid dizilerini izledim. Şimdilerde Kuruluş Osman dizisini de takip ediyorum. O dizide Burak Özçivit oynuyor. Diğer tarihi Türk dizilerini de azar azar takip ediyorum. Türk uydu kanallarından Türk tarihi dizilerini takip ediyorum (K 12, Kadın, 28, Biyolog, Arnavut).*

Günümüze en yakın tarihli dizilerden Kuruluş Osman (2019-Günümüz) dizisinin Kosova'daki katılımcılar arasında en fazla tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca geçmiş dönemlerdeki tarihi yapımlardan "Muhteşem Yüzyıl (2011-2014) ve Diriliş Ertuğrul (2014-2019)" dizilerinin katılımcılar arasında en fazla tercih edilen dizilerden olduğu da gözlenmektedir. Bu dizilerin dışındaki tarihi dizilerden Payitaht Abdülhamid (2017-2021) ve Uyanış: Büyük Selçuklu (2020-2022) dizilerinin de Kosova'daki izlerkitle açısından önemli ölçüdeki popülerliği göze çarpmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ve öncesindeki Türk tarihi ile Türk İmparatorluklarını gösteren Türk tarihi dizileri katılımcılar arasında geniş kategorilerde izlenmektedir. Birçok katılımcı için birden

fazla mecra ve birden fazla tarihi Türk dizisinin izlenmesi de çalışma çerçevesinde fark edilmektedir.

3.8.1.3.Tarihi Türk Dizilerini İzleme Nedenleri

Katılımcıların tarihi Türk dizilerini izlemelerinin arkasında yatan nedenlere bakıldığında kimi izleyicilerin birbirine benzer nitelikte düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu düşüncelerin temellerinin de aslında ilgili ülke vatandaşların Türkiye ve Kosova tarihini birbirine koşut olarak konumlandırmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Gerek Osmanlı Tarihine ait geniş tarihi olayların çeşitli tarihi dizi bölümleriyle bölgesel düzeylere indirgenerek sunulması, gerek Balkan kültürüne ait kodların görsel imajlarla desteklenmesi, bu bölge katılımcılarının da dikkatini çekmektedir. Aynı zamanda Türk milletinin kayda değer önemli olayları (haçlı seferleri, istilalar, büyük savaşlar v.b) tarihin geniş dönemlerinde deneyimlemeleri de katılımcıların izleme pratiklerini etkilemektedir. Kosova'da üzerinde çalışılan izlerkitlenin tarihi Türk dizilerini izleme nedenlerine bakıldığında aşağıdaki detaylı şeklin oluştuğu görülmektedir.

Şekil 7: Kosova'da katılımcılar arasında tarihi Türk dizilerini izleme nedenleri (Şekil MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

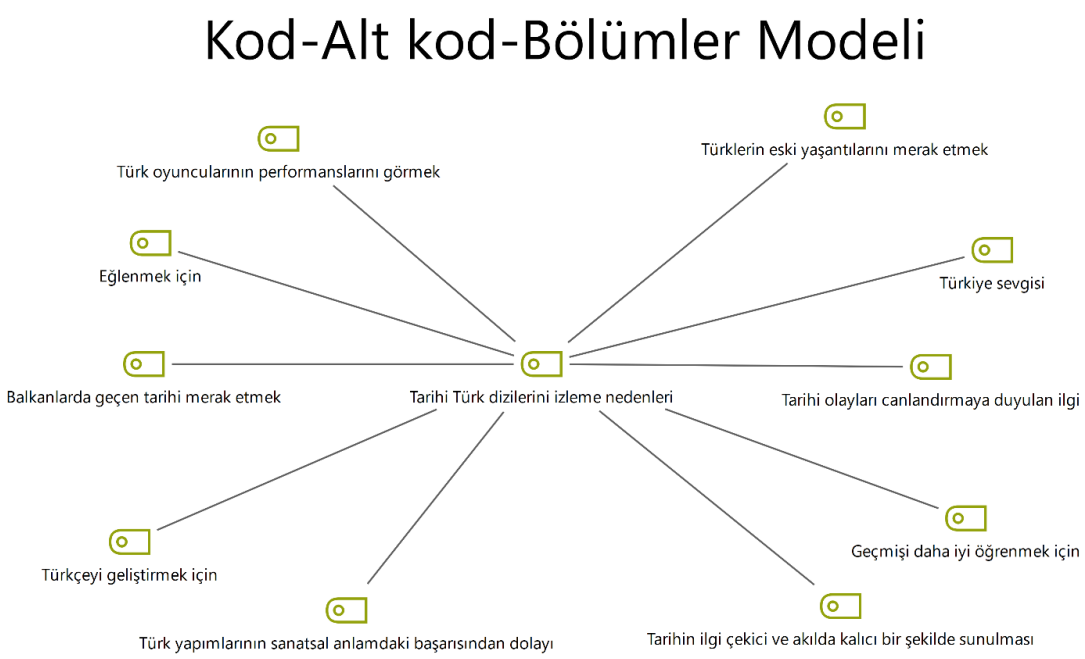

Kültürel ve tarihi açılardan Osmanlı İmparatorluğu ile Kosova'nın koşutluk arz eden durumlarından dolayı Türk tarihi yapımlarının katılımcıların sık izlediği diziler kategorisine girdiği fark edilmektedir. Kosova'daki katılımcılar kişisel deneyimlerini içselleştirerek çevrelerindeki insanlara kültürel aktarımlar da sağlamaktadırlar. Bu yönlerden bakıldığında Kosova'daki katılımcıların birçok açıdan tarihi Türk yapımlarını başarılı buldukları söylenebilmektedir. Nitekim tema dahilinde birçok katılımcının Türk kimliği ve kültürüyle ilgili görüşleri, ilgili dizilerin Türk kültürüne ve Türk imgesine bulunduğu katkıları da detaylı bir şekilde göstermektedir.

> *Tarihi hepimiz okul yıllarından öğrendik ama onları değişik bir yorumla, canlandırmayla hiç izlemedik. Yönetmenin, senaristin, sanat yönetmeninin yorumuyla izlemek ilginç oluyor. Son dönemlerde biliyorsunuz tarihi Türk dizileri sayıca bayağı bir artış gösterdi. Ben çoğunu izlemeye çalışıyorum. Hem bölgede yaşayan bir Türk olarak Türk tarihine ilgi duyuyorum. Hem de bir Türk Dili Öğretmeni olarak tarihi Türk dizilerini yakinen takip etmekteyim. Gerek Osmanlı tarihini gerekse de Selçuklu tarihini bizlere farklı bir form olan dizilerle gösterdiler. Bu yüzden izlemekteyim tarihi Türk dizilerini de. Tarihi dizilerde mesela "adalet" duygusunu çok güzel işlemiş yönetmenler bir bakıyorsunuz ki adalet söz konusu olunca baba-oğul arasındaki ilişki bile ikinci planda kalmış bunu görüyorsunuz. İzleme sebeplerim arasında bu tür kavramları Türk dizilerinde görmek vardı. Osmanlı ve Selçukludaki adalet politikasını iyi bir şekilde işlemiş yönetmenler. Bildiğim konuları yönetmen farklı açılardan nasıl göstermiş, bunu merak ettiğim için tarihi Türk dizilerini izlemek hoşuma gidiyor…Teknik olarak ve dizilerdeki oyuncu kalitesi açısından tarihi Türk dizilerinin hususiyetlerini değerlendirmemiz gerekiyorsa kesinlikle her açıdan kaliteli buluyorum. Çok güzel oyuncular, çok güzel mekanlar, kostümler ve iyi seçilen mekanlar var. Zaten tarihi Türk dizilerine çok yatırımlar yapıldığını duyuyoruz. Yapılan bu yatırımlar diziler açısından çok güzel sonuçlar da veriyor. Dizi yatırımların sadece Türkiye'de değil aynı zamanda bölge ülkelerinde de etkisi oluyor. Geçen gün mesela Elveda Rumeli dizisinden sonra Makedonya'da çekilen yeni bir tarihi Türk dizisi olan "Balkan Ninnisi" dizisinin tanıtımı yapıldı. Türk tarihinin önemli bir parçası da Rumeli'dir aslında. Rumeli, Osmanlı*

Devleti'nin sürekli genişlemek için çaba gösterdiği bölgedir. Bu tip yeni tarihi Türk dizilerini de olumlu buluyorum (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).

Türkçe zaten çevremizde konuşulan dillerden birisi Prizren'deki bölgesel resmi dillerden birisi Türkçedir. Burada bizlerle yaşayan Türkler var. Kültürel anlamda da benzeriz içli dışlı bir yapıya sahibiz. Küçük bir yerdeyiz o nedenle burada kim ne yaparsa duyuluyor. Türk dizileri de öyle. Türk tarihi filmleri ve dizileri kafelerde falan duyuluyor. O ona söylüyor derken bende öyle rast geldim ve izlemeye başladım Muhteşem Yüzyıl zamanından beri (2011). Bir de tarihi olaylara ben çok meraklıyım. Önceki tarihlerde neler yaşanmış bunu kitaptan açıp okumaktan çok televizyondan bakmak gibi bir huyum vardır…Çekim yerleri, farklı eski tarihi şehirleri göstermesi, oyuncuları çok kaliteli. Oyuncuların tipleri dizilere çok uygun bence kaliteli bir tavırları var. Eski kıyafetleri Kosova'da çok konuşuldu ve hatta düğünlerde giyiliyordu. Bizim bu Prizden'de düğün kıyafetleri satan yerler var orada Hürrem Sultan'ın kıyafetleri satılıyordu. Kimi çevreler çok satın alıyordu özel günlerinde hatta düğün merasimi öncesinde giymek için. O eski kıyafetleri dizide görünce bizler de atalarımızın ve büyüklerimizin kıyafetlerine yakın kıyafetler oldukları için duygulanıyorduk. Kıyafet tasarımları muhteşem gerçekten (K 4, Kadın, 52, Esnaf, Arnavut).

Sosyal hayatımıza katkıda bulunduğundan dolayı tarihi Türk dizilerini izliyorum. Özellikle tarihi bilgilerimizi tazelememize sebep oluyor ve bazı şeyleri sorgulamamıza sebep oluyor. Kitap okuyup araştırmalar da yaptığımız için neyin doğru neyin yanlış olduğuyla ilgili seçenek sunuyor bizlere tarihi Türk dizileri. Tarihle kitabi bilgileri karşılaştırarak yorumlama şansı sunuyor. Ama bazı tarihi Türk dizilerini de yarıda bıraktığım oldu. Mesela Muhteşem Yüzyıl dizisinde olduğu gibi. Tarihi gerçeklikleri anlatmayı tercih etmediği için yarıda bıraktım bu diziyi. Kanuni Sultan Süleyman Han'ı biz Türkler olarak yüce sultan olarak biliriz. Hatta kendisi Macaristan'da vefat etmesine rağmen bir Balkan Sultanı olarak da bilinir. Fakat dizide haremde çıkmayan sefere çıkmayan bir padişah olarak gösteriliyor bu yönden çok yanlışları var dizinin. Onun dışında Bir Zamanlar Osmanlı dizisini izlemiştim. Ayrıca şu anda popüler olan Kuruluş Osman dizisini izliyorum…Çekim yerleri ve görseller muhteşem bence. Oyuncular

çok kaliteli Engin Altan Düzyatan gibi belli tipte ve tarihi kişilik envanterini kuvvetlendirecek çapta oyuncular var. Tarihi yerleri göstermeleri de ayrı bir güzellik halen kullanılan tarihi mekanlarda dizi çekimleri yapılıyor bu çok güzel bir olay bana kalırsa. Kıyafetlerden eski Türk kültüründe olan ve Orta Asya'ya özgü durumları görebiliyoruz dizilerde, Şamanizm ritüellerine kadar birçok şeyi gösteriyor Tarihi Türk dizileri. Tarihi Türk dizileri efektleri de çok iyi kullanıyor bence yapımları daha kaliteli ve diri tutuyor bu tür değişiklikler (K 9, Erkek, 37, Tercüman/Araştırmacı, Türk).

Katılımcılar arasında bulunan az sayıdaki izleyiciler (K5, K6, K8), dizi izlemenin yanı sıra tarihi kitapları okumayı ve araştırmayı da tercih ettiklerini belirtmektedirler. Bu durumun ise tarihle ilgilenen bazı bireylerin tarihe öykünen görsel sanat formlarını da deneyimleyerek gerçekle sanat eseri (dizi) arasında ilişki kurma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bu şartlar altında bazı bireyler (K9, K11) tarihi hikayelerle gerçeklikler arasında karşılıklı ilişkiye dayanarak analizler yapmaktadır. Böylece tarihi Türk dizileri bölgede hem sanat eseri olarak hem de canlı tarihin bir aynası konumunda kendini göstermektedir.

Tarihi Türk yapımları katılımcılar arasında (K1) tarihin derinliklerinde unutulmaya yüz tutmuş "Osmanlı Adaleti", "Selçuklu Adaleti" gibi belirli kavramları geçmiş zaman üzerinden sorgulamaya çağırmaktadır. Aynı zamanda tarihi diziler adalet kavramını bireyin sorgulamasına paralel bir noktada tutarak eski Türk adalet geleneğinin detaylarını da tarih ve sanatı harmanlayarak ekranlara yansıtmaktadır. Bazı izleyicilerin belirttiği gibi: *"örneğin insan bir roman okuyunca aklında bir iki tümce kalıyor, ama tarihi Türk dizilerini izleyince kılıçlar, kıyafetler, mekanlar, şehirler, savaşlar ve olaylar gibi birçok şey görsel olarak akılda uzun süre kalıyor"* (K5). Bu sebeplerden dolayı tarihi araştırmalara önem veren katılımcıların dahi tarih hakkında oluşan kanılarını derinleştirme anlamında tarihi Türk yapımlarının önemi izleyiciler tarafından anlaşılmaktadır.

Tarihi Türk dizilerinin izlenme oranlarını arttıran ve bu dizilerin izleyiciler tarafından kaliteli olarak addedilmesini sağlayan olgulardan biri de "mekan olgusuyla" ilgilidir. Bir katılımcı bu hususa dikkat ederek tarihi Türk dizilerinin izlenme nedenlerinden birine dikkat çekmektedir. *"Aslında tarihi filmler ve diziler açısından*

mekan olgusu çok önemli bir aşamadır. Ben tarihi Türk dizilerinin bu aşamayı başarıyla geçtiğini düşünüyorum. Dizilerde seçilen mekanlar içerikle gayet uyumlu olarak tasarlanıyor. Oyuncu zaten oyunculuğunu iyi bir şekilde yaparsa sorun olmaz. Ama mekan oluşturma açısından sıkıntı olursa bu sefer dizi çok farklı bir boyuta gelebilir" (K6). Mekan tasarımlarının sinema filmleri ve dizi içerikleriyle uyumlu olmadığı yapımlar göz önüne alındığında, bazı ülkelerin yapımları izleyiciler tarafından beğenilmemektedir. Bu noktada katılımcılar açısından Türk tarihi dizi yapımlarının kalitesi, mekan tasarımları konusunda daha üst seviyede ve belirgin bir halde görülmektedir. Başka bir katılımcının görüşü de tarihi Türk dizilerinin yapımcılar ve sanat yönetmenleri özelindeki önemini şu şekilde ortaya koymaktadır: *"öncelikle tarihi Türk dizilerinde yapımcılar tarihten aldıkları ilhamla çok güzel konulara değiniyorlar. Onun dışında sanat yönetmenleri de çok iyi işler çıkarıyorlar. Bir tarihi Türk dizisinde sanat yönetmenleri o kadar iyi çalışıyor ki sanki bizleri ekranda o döneme aitizmiş gibi hissettiriyorlar. Kostüm olsun ışıklandırma olsun, etrafta kullanmış oldukları dekorlar, kullandıkları platformlar v.s. gerçekten tarihi dizilerde çok gerçekçi bir etki oluşturuyorlar"* (K7). Dizilerde rol alan oyuncuların performanslarını üst düzeylerde değerlendiren katılımcılara ek olarak bazı katılımcıların da yönetmen, yapımcı ve sanat yönetmeni gibi dizi ekibinin asli unsurlarının da farkında oldukları düşünülmektedir.

Diğer bir taraftan bakılacak olursa Kosova'daki etnik yapı içerisinde belirli bir paya sahip olan Türk nüfusunun da Türk tarihi dizilerini takip etme durumu söz konusudur. Bu tür izlerkitlenin gerek tabi oldukları bir milletin geçmişteki izlerini öğrenme çabaları gerekse de tarihi konuları merak etme arzularından dolayı ilgili tarihi yapımları takip ettikleri görülmektedir. *"Tarihi Türk dizilerini izleme sebeplerime bakarsak ben bu dizileri sadece Türk olduğum için izlemiyorum. Aynı zamanda tarih kitaplarını okuyarak edindiğim bilgileri, tarihi Türk dizilerini izleyerek karşılaştırmaya da çalışıyorum" (K8).* Türk kökenli Kosova vatandaşlarının katılımcılar içerisinde Türk kültürüyle içli dışlı olmalarının haricinde tarihi kitaplardan araştırmalar da yaparak dizileri inceledikleri görülmektedir.

> *Küçüklüğümden beri zaten ATV, TRT, Show TV, Star TV, Kanal D gibi Türk televizyon kanallarını izliyordum. Zaten ailem de bu kanalları ara sıra izliyorlar. Bundan dolayı geçmişte Türkiye'ye bir yakınlığım vardı.*

Türkiye'de yayınlanan Talk Show tarzı programları da vakit buldukça izliyordum. Popüler Türk dizilerinden "Sihirli Annem" dizisinin posteri bile benim odamda vardı. Bunun gibi etkilendiğim tarihi Türk dizileri de oldu. Tarihi Türk dizilerine ilk baktığımdan beri bu dizilerin dikkatimi çektiğini söyleyebilirim. Dünya çapında yayınlanan modern diziler dışında Türk tarihi dizilerinin daha çok dikkatimi çektiğini fark ettim ve bende o sebeple izledim aslında… Tarihi dizilerin en beğendiğim kısımları bir bölümün sonlarına doğru gelindikçe heyecan yönünden artışların yaşanmasıdır. Sonrasında diğer gelecek bölümü heyecanla bekliyorum (K 14, Kadın, 23, Eczane Personeli, Arnavut).

Türk yapımları sadece tarihi olayları ve bu olaylar etrafında gelişen ilişkileri anlatmakla yetinmeyip, aynı zamanda kültürel değerleri ve Türk tarihinin önemli dönüm noktalarını da gerçekçi bir şekilde yansıtmaya çalışmaktadır. Kosova gibi ülkelerde yaşayan toplumlar, bu diziler sayesinde Türk tarihine ve Türk kültürüne daha pozitif yönden bakma ve bu kültürü tanıma fırsatı da yakalamışlardır. İzlerkitlenin bu fırsatı yakalamalarının arka planında sadece son dönemlerde yayınlanan tarihi diziler değil aynı zamanda çeşitli Türk yapımları da bulunmaktadır. K14 örneğinde görüldüğü gibi aile içi Türk dizilerini izleme pratiklerinin de belirleyiciliği ön plana çıkmaktadır. Önceki yıllarda çeşitli uydulardaki kamu ve özel yayıncılığa ait Türk kanallarının farklı yapımlarının olması da Kosova'daki toplumların Türk kültürel yapısına uyumlanmasını sağlamıştır.

Katılımcılar arasında tarihi Türk yapımlarıyla ilgili belirtilen bir diğer husus ise "Muhteşem Yüzyıl (2011-2014)" dizisinde ön plana çıkan karakterlerden "Kanuni Sultan Süleyman" karakterinin dizideki pozisyonudur. Bu karakterle ilgili izleyici (K9) görüşüne göre dizide sadece sarayda bulunan ve hayatını haremden ibaret yaşayan bir tarihi kişilik olarak lanse edilen "Sultan Süleyman" karakteri ilgili dizide doğru bir biçimde yansıtılmamaktadır. Aynı dizinin bölgedeki kültürel etkileşime paydaş olmasını deneyimleyen bir başka katılımcının farklı bir bakış açısı da söz konusudur. Bu katılımcıya göre Prizren'de Muhteşem Yüzyıl dizisini izleyen ve bu dizideki "Hürrem Sultan" karakterinin kıyafetlerini özel gün merasimleri için satın alan kadınlar da bulunmaktadır (K4). Bu görüş açısından hareketle, bazı tarihi dizilerin içerik açısından

negatif yönleri bulunsa da, bu kültürel tarzların yansımaları önemlidir. Kıyafet gibi farklı biçimlerdeki kültürel yansımaların dizilerde bulunması, durumu kültürel açıdan dengelemeye yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bu tip durumlar kültürün çeşitli formlarının farklı ülkelerde yayılmasına da yardımcı olmaktadır. Bu anlamda tarihi Türk yapımlarının olumlu özelliklerinin daha fazla olduğu görülebilmektedir.

3.8.1.4.Tarihi Türk Dizilerinin Türkiye ve Türklük Algısına Etkileri

Katılımcıların Türkiye'ye ve Türkiye'nin kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerine dair olumlu bir algıya sahip olduğu bu tema altında görülebilmektedir. Gerek Türkiye'nin kendine özgü kimliğini ve değerlerini şekillendiren Selçuklu İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük değerlerinin olması gerekse de Türkiye'nin kültürel yönden zengin bir geleneğe sahip olması genel görüşler içerisindedir. Araştırmaya katılan izlerkitle tarafından Türkiye'nin zengin tarihi, sosyal ve ekonomik yönlerine yapılan atıflar sıkça vurgulanmaktadır. Türkiye'nin tarihi Türk dizileri dışındaki bu güçlü yönlerini destekleyici argümanlardan bazıları ise "Yunus Emre Enstitüleri, TİKA, Türk yemekleri ve Türk tarihi kişilikleri" olarak katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

İzlerkitle tarafından tarihi Türk yapımlarının Kosova kültürüne ait çeşitli kültürel benzerlikler üzerinden okunması da bölge toplumlarının eski Türk kültürel yapısına olan aidiyetlerini simgelemektedir. Bu kültürel benzerliklere bakan katılımcıların özellikle "liderlik, yaşa gösterilen hürmet, devlet töresi, saygınlık" gibi kavramlar üzerinden yorumlamalarda bulunduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca tarihi dizilerin katılımcıların, kültürel köklerini hatırlatma ve kendi özleriyle yeniden bağlar kurma noktasında onların bilinçlenmesine yardımcı olduğu da fark edilmektedir. Arnavut ve Türk milletlerine mensup katılımcılar, sanatın kültürel mirasın korunması ve tanıtılması konusunda önemli bir rol oynadığına ve aynı zamanda bir aidiyet duygusu ile ortak tarih bilincini geliştirmeye yardımcı olduğuna inanmaktadırlar. Katılımcıların tarihi Türk dizilerine olan bakış açısı aynı zamanda onların Türkiye'nin tarihine, kültürüne ve Balkanlar üzerindeki etkisine yönelik pozitif Türk algılarını da yansıtmaktadır. Bu televizyon dizileri, yalnızca Türkiye'nin sanatsal yapım kabiliyetlerini sergileme açısından değil, aynı zamanda Türkiye ile özellikle Balkanlar

ve diğer ülkeler arasındaki kültürel mübadeleyi de temsil etme açısından önemli bir rol oynamaktadır.

> *Türkiye'nin bizi burada vatan gibi görmesinden dolayı yani buradaki vatanın temsilcisi olarak görmesinden dolayı Türkiye denilince aklıma benim gibi burada yaşayan Türkler geliyor. Bizim Türk bayrağımız aslında I. Kosova savaşı zamanında şehitlerimizin kan gölünde oluşan bayraktır. Ay ve yıldızın şehitlerimizin kan gölünün üzerine yansımasıyla şimdiki şanlı Türk bayrağımız ortaya çıkmıştır. Yani benim dedemin dedelerinin ve ecdadımızın bu bayrakta katkısı vardır. O nedenle Kosova'daki Türklerin Türkiye'ye ayrı bir sevdası bulunmaktadır. Türkiye son yıllarda küresel güç olma yolunda son derece güçlü bir ülkedir. Orta Asya'daki bağlantıları ve Türk birliğini kurma yönünde atılan adımlar da Türkiye'nin gücünü gösteriyor. Türkiye belki de gelecek 20-30 yılda küresel büyük bir güç olacaktır. Orta Asya'daki soydaş Türk ülkeleriyle bağlantıların geliştirilmesini canı gönülden istiyoruz. Rumeli Türkleri olarak ayrıca bizim de burada destekte bulunabileceğimiz ortamların artırılmasını, devlet büyüklerinden bekliyorum. Dünyadaki Türklerle bir araya gelerek büyük girişimlerle ve ortaklıklarla büyük işler başarabiliriz diye umuyorum… Öncelikle Muhteşem Yüzyıl dizisiyle ilgili birkaç gördüğüm sahneyi size anlatmak isterim. Dizideki sahnede Sultan Süleyman Budin seferine çıkıyor ve orayı fethettikten sonra Hürrem Sultan'ın yanına dönüyor. Fakat Hürrem Sultan Süleyman'a ters davranıyor ve Sultan Süleyman'ı kendi odasına sokmuyor. Tabi bu tip sahneler beşeri aşka bağlı olan kadınlar açısından daha çok izlenme sağlayabilir. Tabi reyting kaygısıyla oluşturulan Muhteşem Yüzyıl gibi diziler de var fakat genel olarak baktığımızda Türk kültürünü yansıtma noktasında Diriliş Ertuğrul ve Kuruluş Osman gibi ciddi tarihi Türk dizileri de mevcut. Benim dedem ve abisi de Osmanlı askeri olarak uzun süre cephelerde bulunmuşlar. Tabi sözlü olarak aile çapında anlatılan önemli hikayeler de vardı. Ben Türk dizilerine baktığımda bu kültürümüzü görebiliyorum. Uyanış: Büyük Selçuklu filmini de izliyorum. Kültürümüzle alakalı o dizide de birçok şeyi gördüm. Benim Türk* imgesine

karşı düşüncelerimde herhangi bir değişiklik olmadı ama çevremde gördüğüm Arnavut ve diğer milletlere baktığımda pozitif birçok değişiklik olduğunu düşünüyorum. Eğer ki bu tarihi Türk dizileri yakın yıllarda değil de bundan 30 yıl önce yapılmış olsaydı şu anda çocukların büyük bir kısmı Türk imgesini ve tarihini daha çok severek Türklere şimdikinden çok daha büyük bir sempatiyle bakacaklardı. Tabi ki yine de buradaki milletlerden birçoğu Türklere iyi bir gözle bakıyor ama dediğim gibi tarihi Türk dizilerinin 30 yıl önce yapılması bu bölgeyi çok daha daha pozitif olarak etkilerdi… Bence tarihi Türk dizileri tarihi gerçeklikleri ve Türk kültürünü çok iyi bir şekilde yansıtıyor. En başta Adalet olgusunu çok net gösteriyor. Bizim burada kültürümüzde sofrada "ulice" derler yani sofra adabından başlayarak her alanda devam eden bir adalet duygusu vardır. Sofrada büyük olan yemeğe başlar ve diğerleri devam eder. Atayı, büyüğü saymak vardır. Türk tarihi dizilerinde de net bir şekilde bu durumu görebiliyoruz. Büyükler yemekten başlar küçükler içmekten başlar. Aynı zamanda üç çocuk aynı anda su isterse öncelikle en küçük çocuğa su verilir. Ben 50 yıl önce çocukluğumda yaşadığım hayatı tarihi Türk dizileri vasıtasıyla şimdi görüyorum. Bence genel olarak atayı ve büyüğü net bir şekilde tasvir ediyor tarihi Türk dizileri… Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra özellikle Kuruluş Osman dizisindeki müzikleri araştırdım ve tekrar tekrar youtube'den dinledim. Onun dışında tarihi daha detaylı bir şekilde incelemek adına Turgut Özakman'ın "Şu Çılgın Türkler" isimli kitabını da okudum (K 5, Erkek, 54, Şirket Müdürü/Tercüman, Türk).

Kosova'daki Türk katılımcılardan bazılarının Türk imgesine ve Türkiye'ye duydukları saygıyı tarihi Türk yapımlarını izleyerek daha da güçlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca çeşitli katılımcıların Türk dizilerini izleme nedeniyle Türk tarihini araştırmaya yöneldikleri ve bu süreçte Türk tarihine dair farklı kaynaklarla ilgilendikleri de görülmektedir. Örnek olarak farklı yazarlara ait Türk tarihi kitaplarının okunması, tarihî Türk müziklerinin ve marşlarının dinlenmesi gibi etkinliklerle izlerkitlenin Türk kültürü ve tarihine olan ilgilerini pekiştirdikleri anlaşılmaktadır. Bazı Türk katılımcılar, tarihi Türk yapımlarının daha önce gerçekleştirilmiş olmasının

bölgedeki Türk imajını ve etkinliğini arttırabileceğini belirtmektedirler. Yakın tarihlerde yapılan bu yapımların, katılımcılar ölçeğinde Türk etkisini daha üst düzeylere taşıma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir(K5).

Yine ek olarak bazı katılımcılar tarafından Muhteşem Yüzyıl dizisinde sunulan "Sultan Süleyman" figürünün tarihi yanlışlıkları dizi bölümleri bağlamında irdelenmiş ve bu dizi figürünün Türk imgesini doğru anlatamadığı savunulmuştur (K5).

> *Fantezi elemanları çok vardı benim gördüğüm Muhteşem Yüzyıl dizilerinde. Mesela Hürrem Sultan'ın ön planda olması ve onun yardımcılarının ön planda olması açıkçası tarihi elemanları güçlendirmiyor tam aksine tarih kavramını güçsüzleştiriyordu. Tarihi diziler gerçeklerden oluşmalı gerçeği olduğu gibi göstermelidir. Ama Muhteşem Yüzyıldaki tarih bana biraz düzmece gibi geldi. Yönetmen yeşil perdeyi kuruyor onun üzerinde sahneyi inşa ediyor. Ama sadece bunlar yetmiyor fantastik elemanların, cinsel çekicilik faktörlerinin tarihi dizilerden çıkartılması lazım. İnsanlar gerçekliği görerek tarih hakkında çıkarımlar yapmalıdır. Bence Muhteşem Yüzyıl haricinde izlediğim diziler içinden Uyanış: Büyük Selçuklu ve Diriliş Ertuğrul dizileri Türk kültürünü biraz daha gerçek tarih destekli gösteriyorlar…Özellikle bazı tarihi dizilerde senaryo tercihleri ve görselleştirme açısından abartıya kaçan bir dil olsa da Türk imgesine karşı negatif anlama kayacak bir düşüncem olmadı. Hatta Türk tarihi dizileri beni araştırmaya sevk ettiği için pozitif anlamda kafamda değişiklikler oldu. Tabi bu konuya ek olarak Şamanizm ile ilgili bazı ögeler Türklerin İslamiyet'e geçişinden sonra daha çok harmanlanarak sunuldu dizilerde. Bence bu konuda Tarihi Türk dizi yapımcılarının daha da eskiye giderek Orta Asya'daki Türk tarihini ve kültürünü de içerecek yeni yapımları oluşturmasını bekliyorum. Sadece 1200-1900 yılları arasındaki Türk tarihiyle ilgili yapımları değil de daha da geriye giden yapımları görmek isterdim. Türk tarihi çok geniş bir tarih ve ilgi çekici birçok aktör var, bunların kullanılması Türk tarihini Dünya çapında daha da ilgi gören bir noktaya getirebilir (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).*

Türkiye deyince İstanbul aklıma geliyor ve Türk yemekleri aklıma geliyor. Zaten Türk yemeklerinin içinden özellikle tatlıları çok seviyorum. Bir de Türk insanlarının yakınlığı hoşuma gidiyor. Ben büyük Avrupa ülkelerinde de yaşadım ama o yakınlığı göremiyorsunuz… Tarihsel derinlik açısından bence büyük bir ülkedir. Aynı zamanda sosyal ve ekonomik koşullar da iyi. Zaten bu koşullar iyi olmasaydı Türkiye bu kadar diziyi ihraç edemezdi. Türkiye sanatsal yönü de gelişmiş bir ülke aynı zamanda…Türk kültürünün derin bir yönü olduğunu düşünüyorum. Yüzeysel bir kültür değil de daha çok çeşitli kültürlerden de etkilenen bir yapısı var gibi. Hem Asya'dan, hem Balkanlardan hem Ortadoğu'dan hem Avrupa'dan da etkilenen derin bir kültür harmonisi var gibi Türklerde. Diziler Türk kültürünü birçok yönden ele almışlar diye düşünüyorum. Sonuçta tarihi olaylardan kişiliklere kadar her şeyiyle Türk kültürünü göstermeye çalışıyor. Mesela bu diziler haremi de gösteriyor ama aslında haremi bu kadar detaylı göstermesindeki sebep bence izleyicilerin talepkar yaklaşımları olmuştur. Eğer izleyiciler haremi bu kadar merak etmeselerdi ya da harem ile ilgili bu kadar şey konuşulmasaydı bence dizilerde bu tür mekanlar çok fazla gösterilmeyecekti. Türk kültüründeki daha ciddi olaylara yer veren yeni tarihi diziler de olduğunu düşünüyorum tabi… Bence negatiflik ya da olumsuz duygular o zamana özgü, o döneme özgü şeylerdi. Şu dönem için bir olumsuzluk iki taraf açısından da söz konusu değil. Benim açımdan da olumsuz bir durum olmadı. Dizileri izledikten sonra Türkiye'ye karşı negatif bir şey oluşmadı bende. Genel anlamda tarihi dizileri olumlu buluyorum (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

İzleyici görüşlerini esas alarak izlerkitlenin, Türk tarihi yapımlarının Türk kültürüyle ilgili görsel detaylandırmalarını ve tarihe bakış açılarını beğenerek takip ettikleri fark edilmektedir. Ayrıca katılımcılar Asya, Balkanlar, Orta Doğu ve Avrupa gibi farklı bölgelerden etkilenen Türk milletinin tarihsel uzantılarını ve kültürel harmonisini de göz önünde bulundurmaktadırlar (K13). Aynı zamanda bazı izleyiciler Orta Asya'da geçen tarih de dahil olmak üzere Türk tarihinin çeşitli yönlerini irdeleyen ve şamanizm unsurlarını da içeren daha geniş perspektifte düşünülecek tarihsel dizi

arzularını da dile getirmektedirler. Buna ek olarak izleyiciler gelecekteki yapımların Türk tarihinin 1200-1900 yıllarını aşan zaman dilimlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesini ve derinleştirmesini beklemektedirler (K11).

Katılımcılar, tarihi Türk yapımlarındaki Türk algısını genel olarak olumlu şekillerde tasvir ederlerken, farklı önerileri de ayrıca belirtmektedirler. Bu kapsamda izleyicilerin "Muhteşem Yüzyıl (2011-2014)" gibi bazı dizilerdeki tarihi tasvirlerin gerçekliği konusundaki endişelerini dile getirdikleri görülmektedir. Bazı katılımcıların (K11) bu belirtilen dizi yerine, izleyiciler tarafından daha doğru tarihsel temellere dayandığı düşünülen "Kuruluş Osman, Uyanış: Büyük Selçuklu ve Diriliş Ertuğrul" gibi dizileri tercih ettikleri fark edilmektedir. Katılımcılar, tarihi dizilerin tarihi gerçekliklere sadık kalmalarının önemini de vurgulamaktadırlar. Ayrıca ilgili izlerkitle bu yapımlarda fantastik unsurların kullanılmaması ve senaryoların müstehcenlikten uzak durması gerektiğini belirtmektedirler (K11, K5).

Bir katılımcı Türk kültürünün şaşırtıcı bir özelliğini tarihi diziler üzerinden fark ettiğini şu şekilde belirtmektedir: *Türk kültürü bazı yönleriyle şaşırttı beni. Örnek vereceğim mesela Muhteşem Yüzyıl dizisinde Şehzade Mustafa'yı babası Muhteşem Süleyman öldürmüştü. Bu sahne bana çok sarsıcı geldi, çok üzülmüştüm. Yani bir Sultan çocuğunu öldürebilir mi? Diye sorguluyor insan. Tabi bunları sorguladığımızda aslında devletin Türk kültüründe çocuğun bile üzerinde bir yerde olduğunu anlatıyor bu tarihi diziler" (K14).*

İlgili izleyici tarihi dizilerden görüp başlangıçta kavramsallaştıramadığı "devlet töresi" durumunu sonrasında algılayabilmiştir. Katılımcının Türk İmparatorluğu'nun bekası için Kanuni Sultan Süleyman tarafından organize edilen "ölüm cezası" mefhumunu Devlet'in bekası kapsamında yorumlaması önem arz etmektedir.

Tarihi dizi yapımlarıyla ilgili görüşünü beyan eden bir diğer katılımcı ise şu düşüncelere sahiptir: *...Öyle dizilerde daha çoğunlukla Batı tarzında yaşanan hayatlara yakın bir hayat tarzı gösteriliyor. Ama tarihi Türk dizilerinde Türk kültürünün orijinal izlerini bize gösteriyorlar diye düşünmekteyim. Bu tip dizilerde sultanların yaptığı seferler, İmparatorluğun büyüklüğünü gösterecek nitelikteki şaşalı saraylar ve kıyafetler en ince detaylarına kadar izleyicilere gösteriliyor... Türk tarihi dizilerini izlemeden önce tarihi olaylara karşı çok fazla bir dikkatim söz konusu değildi. Tarihi*

Türk dizilerini izledikten sonra tarihle daha çok ilgilenmeye başladım. Bu sebeple bize böyle bir dünya sunan Türklere karşı olumlu duygularımda daha çok artış yaşandı diyebilirim (K14). Arnavut katılımcı küçüklüğünden beri ailesiyle birlikte Türk popüler dizilerini izlediğini belirterek bu dizilerin daha çok Batı yapımı dizilere eşdeğer bir görünüme sahip olduğunu düşünmektedir. Katılımcı, tarihi Türk yapımlarının ise Batı dizilerine öykünme unsurundan uzak olduğunu ve gerçek Türk kültürünün izlerini bu yapımlarla bulabildiğini anlatmaktadır.

Genel olarak, izleyicilerin tarihi Türk dizileri hakkındaki görüşlerini değerlendirirken, içerik ve görselleştirmeyle ilgili bazı abartılara rağmen, izleyicilerin Türk imajına yönelik genel tutumunun olumlu olduğu tespit edilmiştir. Türk imajının, bu dizileri izleyen izleyiciler arasında bölgede olumlu bir etki yaratmaya devam ettiği ve hatta bazı katılımcıların kendi araştırmalarını yapmak için bu dizilerden esinlendiği gözlemlenmiştir.

3.8.1.4.1.Tarihi Türk Dizilerinin Tarihi Gerçeklikleri Gösterme Algısı

Bu alt tema başlığı altında tarihi Türk dizilerinin izleyici görüşleri çerçevesinde tarihi gerçeklikleri yansıtıp yansıtmadığı irdelenmektedir. Bu anlamda tarihi Türk yapımlarının tarihi bağlamdan kopuk olmadığına dair görüşler ağır basarken diğer yandan Türk tarihine yönelik çeşitli abartmaların ve kopuklukların kimi dizilerde sunulduğuna dair izleyici görüşleri de bulunmaktadır. Temelde eski Türk İmparatorluklarının ekrandaki sunumuna odaklanılan bu temada giyim kuşam, tarihi olaylar, eski dönemlerdeki gündelik hayatın tasviri ve tarihi kişilikler gibi sosyo-politik ve kültürel temaların izleyici tarafından algılarına da odaklanılmaktadır.

Bölgedeki kültürel temasların ve temsillerin farklı tarihi Türk yapımları hakkındaki katılımcıların görüşlerini etkilediği de düşünülmektedir. Bu manada katılımcı görüşlerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, tarihi Türk yapımlarının bölge toplumları tarafından ne şekilde algılandığına dair de yeni bir yaklaşım getirecektir. Bölgede, eski dönemlerin Türk hakimiyetine ait kültürel kalıntılarının olması, bu kapsamdaki izlerkitlenin tarihi gerçekliklere ait yorumlarını da biçimlendirmektedir. Aynı zamanda bu durum izleyicilerin diziler dolayımıyla tarihin arka planında olan gerçekliklere odaklanmalarını da artırmaktadır.

Okuduğum Arnavut tarihine göre belli başlı farklılıklar var Türk tarihi dizilerinde. Çok aşırı araştırmadım ama bizim tarihimize göre farklı şekilde işliyor konuları. Bir de Muhteşem Yüzyıl dizisinde birçok farklılıkların olduğunu biliyorum. Sonuçta bu türde tarihten esinlenilen diziler izlenme düzeylerini artırmak için ve daha fazla kesime seslenebilmek için bazı kurgusallıkları da tasarlayabiliyorlar. Muhteşem Yüzyıl dizisindeki Sultan Süleyman'ın eşinin, tarihte o kadar da çok etkin olmadığını biliyorum. Tarihle ilgili bunun gibi bazı durumlar var dizilerde. Muhteşem Yüzyıl dizisini bizim buradaki kimi Arnavutlar genel olarak dizide kendi tarih kitaplarımızda anlatıldığı gibi bir tarih anlatılıp anlatılmadığını kontrol etmek amacıyla izlemişlerdi bu diziyi. Ama bazı tarihi farkları gören kişilerden bu diziyi izlemeyi bırakanlar da oldu. Türk kitaplarında tarih nasıl anlatılıyor onu bilmiyoruz ama. Bizim tarihimizde Arnavut olarak geçen kişilikler var. Biz o kişilikleri Arnavut olarak biliyoruz. Ama tarihi Türk dizilerinde bunları Türk olarak gösterebiliyorlar. Mesela Sâmi Frashëri (Şemseddin Sâmi) veya Tepedelenli Ali Paşa gibi karakterler tarihi Türk dizilerinde nasıl anlatılmış diye izleyenler de oluyor. Arnavut tarihiyle bazı farkları gören insanlar dizi bölümlerini izlemeyi yarıda da kesebiliyorlar (K 10, Kadın, 29, Gazeteci, Arnavut).

Bence tarihi Türk dizileri tarihi gerçeklikleri ve Türk kültürünü çok iyi bir şekilde yansıtıyor. En başta Adalet olgusunu çok net gösteriyor. Bizim burada kültürümüzde sofrada "ulice" derler yani sofra adabından başlayarak her alanda devam eden bir adalet duygusu vardır. Sofrada büyük olan yemeğe başlar ve diğerleri devam eder. Atayı, büyüğü saymak vardır. Türk tarihi dizilerinde de net bir şekilde bu durumu görebiliyoruz. Büyükler yemekten başlar küçükler içmekten başlar. Aynı zamanda üç çocuk aynı anda su isterse öncelikle en küçük çocuğa su verilir. Ben 50 yıl önce çocukluğumda yaşadığım hayatı tarihi Türk dizileri vasıtasıyla şimdi görüyorum. Bence genel olarak atayı ve büyüğü net bir şekilde tasvir ediyor tarihi Türk dizileri (K 5, Erkek, 54, Şirket Müdürü/Tercüman, Türk).

Muhteşem Yüzyıl dizisindeki Sultan Süleyman'ın 4 katlı tacını giymesi çok ayrıcalıklı bir sahneydi bence. O bölümde Sultan'ın 4 katlı tacının her katının farklı bir yönü tarif etmesi durumu çok ilgimi çekmişti. Hatırladığım kadarıyla Karadeniz, Roma, Asya, Afrika sultanlığını temsil ediyordu sanırım. Bu konuyu dizinin o bölümünü izledikten sonra özel olarak araştırmıştım. Böyle estetikle dolu sahneleri çok seviyorum tarihi dizilerde (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

Bu konu hakkındaki fikirlerim çok karmaşık. Tarihi Türk dizilerindeki bazı objeler ve kıyafetler çok kafamı karıştırıyor. Bazıları iki kültürün sentezi gibi yani Doğu ve Batı figürlerinden elde edilmiş modellerden oluşuyor. Örneğin Osmanlı'dan önce bir Türk'ün kaftanını giymesi gündelik hayatta hangi sıklıkta kullanılan bir şeydi. Bu kadar sık giyiliyor muydu acaba ya da at üstünde giyilmesi ne kadar uygundur. Bunları sorguladım… Ben tarihi Türk dizilerini genel olarak sevmeme ve tarihi gerçekliklere yakın bir çizgide görmeme rağmen bazı eksik yönlerini tekrar söylemeden edemeyeceğim. Örneğin Uyanış: Büyük Selçuklu filminde kullanılan "kaftanı" ele alalım. Kaftan Fars kaynaklı bir kültürel elbisedir ama bu dizide bazı yerlerde kaftan görülüyor. Kaftan normalde Osmanlı genişleme dönemine kadar günlük hayatına girmemiş bir elbisedir. Ama bazı tarihi Türk dizilerine baktığımızda Uyanış: Büyük Selçuklu filminde Fars kaynaklı kültürel elbise olan kaftan yanlış şekilde kullanılmış. Osmanlı'dan önceki bir dizide ya da en basiti Osmanlı'nın genişleme evresinden daha önce bir dönemi canlandıran dizilerde Fars kaftanının olmaması daha iyi olabilirdi. Sonuçta arada 100 yıl kadar bir fark var. Onun dışında Türk dizilerindeki gerçekliklere baktığımızda savaşlar olsun tarihi düzeyde önemli kaideler olsun çoğunda gerçeklikleri gösteriyor. Bu tabi benim gibi ilgi alanı biraz tarih olan insanlar için geçerli bir durum. Normalde zaten diğer izleyiciler bunun farkında olmadan izleyiciliklerini devam ettirebiliyorlar. O nedenle küçük hatalar da düzeltilirse tarihi Türk dizileri mükemmelleştirilebilir (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).

İzleyicilerin görüşlerinden yola çıkarak, onların Sultan Süleyman'ın dört katlı tacı hakkındaki fikirleri ve bazı dizilerdeki kaftan kullanımıyla ilgili fikirlerine bakarak, katılımcıların dizilerdeki giyim ve aksesuarların temsiline ilgi gösterdikleri tespit edilmektedir. Bu durum, izleyicilerin tarihi gerçeklik algısına yönelik dikkat çekici ve önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bazı katılımcılar (K13) bu kostüm öğelerinin görsel yönlerini takdir ederken, kimi katılımcılar da (K11) özellikle kaftanın Fars kökenli olması ve belirli TV dizilerinde kullanılması bağlamında tarihsel doğrulukla ilgili endişelerini dile getirmektedirler. Katılımcı görüşlerinden hareketle tarihi gerçekliklerin canlandırılmasını figüre eden argümanlara karşı izleyicilerin duyarlılığının üst seviyede olduğu düşünülmektedir.

İzleyicilerin görüşlerinde yinelenen bir başka tema da, dizilerdeki farklı kültürel etkilerin emsalsiz sentezini kabul eden katılımcılarla, dizi yapımlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun önderliğinde Doğu ve Batı kültürlerinin harmanlandığını değerlendiren görüşlerdir (K11, K13, K14).

İzleyiciler ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihlerinin tasvirini ve bu tasvirin ele geçirilen topraklar üzerindeki etkisini tartışmaktadırlar. Katılımcılar, Türk TV dizilerindeki tasvir ile Sırp menşeili tarih kitaplarında sunulan bilgiler arasında bir farka dikkat çekmektedirler; bu farkın temelinde de adalet duygusu ve kültürel hoşgörü bulunmaktadır. Bu durum, tarihi dizi bölümlerinde farklı kültürlere adil davranılmasını fark eden bazı izleyicilerin dikkatini çekmektedir. Bir katılımcı kafasındaki tarih olgusunun değişime uğradığını şu şekilde belirtmektedir:

> *Burada önceden okutulan kitaplarda Osmanlı'nın farklı ülkeleri işgal ettiğine yönelik bazı bilgiler vardı. Tabi şimdi değişti mi tam olarak bilmiyorum ama işte o işgal ve insanları tutsak etmeye yönelik fikirlerin aslında Türk dizilerini izledikten sonra daha farklı olduğunu gördüm. Dizilerde herkesin kendi kültürünü yaşama hakkı olduğunu fark ettim. Bu da benim hoşuma gitti. Adalet duygusunu dizilerde gördüm. Ama bizim kitaplarımızda bunu daha farklı olarak gösteriyordu. Dizilerde gördüğüm Türk tarihini de genel hatlarıyla beğeniyorum ve gerçekle bazı farkları olsa da gerçeğin çoğunu yansıttığını düşünüyorum" (K12).*

Katılımcı tarihi Türk dizilerini izledikten sonra tarihi gerçeklikleri algılama bağlamında kafasında değişkenlik gösteren düşüncelerini ifade ederek Türk tarihine karşı pozitif yönde bir bakış açısı geliştirdiği vurgulamaktadır. Kosova'daki eski tarihlerden kalma ve eğitim müfredatında kullanılan Sırp kitaplarında Osmanlı Devleti'ni istilacı ve işgalci olarak gösteren bilgilerin varlığı ilgili katılımcı sayesinde doğrulanmaktadır. Eski Türk yönetimi temelli "adalet ve eşitlik" temalarının tarihi Türk televizyon yapımlarıyla bölgedeki izleyicilerin fikirlerini değiştirmesi, gerçek Türk değerlerinin anlaşılması noktasında önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir.

Bazı katılımcıların bu tarihi TV dizilerinin doğruluğuyla ilgili endişelerini dile getirdikleri de görülmektedir. Kimi katılımcılar Muhteşem Yüzyıl gibi bazı dizilerin İmparatorluğun idari ve kültürel işleyişini doğru bir şekilde temsil etmeyebileceğini iddia etmektedirler. Bu izleyicilerin eleştirisinin, tarihsel olayların ekrana yansıtılmasında aşırı basitleştirme riskinin ve izleyicileri Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek doğası hakkında yanıltma potansiyelinin altını çizdiği görülmektedir (K5,K8,K9). Aynı zamanda Türk tarihi televizyon yapımlarına getirilen eleştirilerden biri de yine farklı bir tarihi gerçeklikle alakalı olmaktadır. Bu eleştiri ise Arnavut kökenli vatandaşların Türk yapımlarını Arnavut kitaplarındaki tarihi gerçekliklerle karşılaştırmaları neticesinde elde ettikleri uyumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. *"Sâmi Frashëri,1850-1904 (Şemseddin Sâmi)"* veya *"Tepedelenli Ali Paşa, 1740-1822"* gibi Arnavut kökenli önemli kişilerin bazı tarihi Türk dizilerinde Türk olarak sunulmalarını Arnavut kökenli kimi insanlar hoş karşılamamaktadır (K10).

Sonuç olarak, katılımcılar tarihi Türk dizilerinin sanatsal ve kültürel yönlerini genel anlamda takdir etmektedirler. Fakat izleyiciler kimi dizilerdeki (Muhteşem Yüzyıl gibi) tarihsel doğruluk ve aşırı basitleştirme temelindeki endişelerini de ortaya koymaktadırlar. Hem ilgi çekici estetik eserler ortaya koyan hem de tarihi gerçeklikleri sanatsal biçimlerle harmanlayan tarihi Türk yapımları izlerkitlenin dikkatini çekerek onların tarihi daha fazla araştırmalarına katkılar sunmaktadır.

3.8.1.4.2. Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma

İzleyicilerin tarihi televizyon dizilerindeki çeşitli karakterleri algılamaları ve bunlarla kendilerini özdeşleştirmeleri, bu karakterlerin oyuncular tarafından aktif bir şekilde yansıtılmasından kaynaklanmaktadır. Karakterlerin tarihi kişilikleri

canlandırırken somutlaştırdıkları roller ve figürler, dizilerde yansıtılan o dönemin izleyiciler tarafından daha iyi içselleştirilmesini de sağlamaktadır. Çalışmaya dahil olan katılımcılar özelinde ve tarihi Türk dizileri bağlamında özellikle ana karakterlerin popüler olduğu göze çarpmaktadır. Bu ilgili karakterlerin, izleyicilerle yapılan görüşmeler sonrası MAXQDA nitel kodlama programına veri girişinden sonra (Kod-Alt kod-Bölümler Modeli olarak) aşağıdaki şekildeki gibi biçimlendiği görülmektedir.

Şekil 8: Kosova'daki Katılımcıların Tarihi Türk Dizi Karakterleriyle Özdeşim Kurma Durumları (Şekil MAXQDA Pro 2022 programı üzerinden oluşturulmuştur).

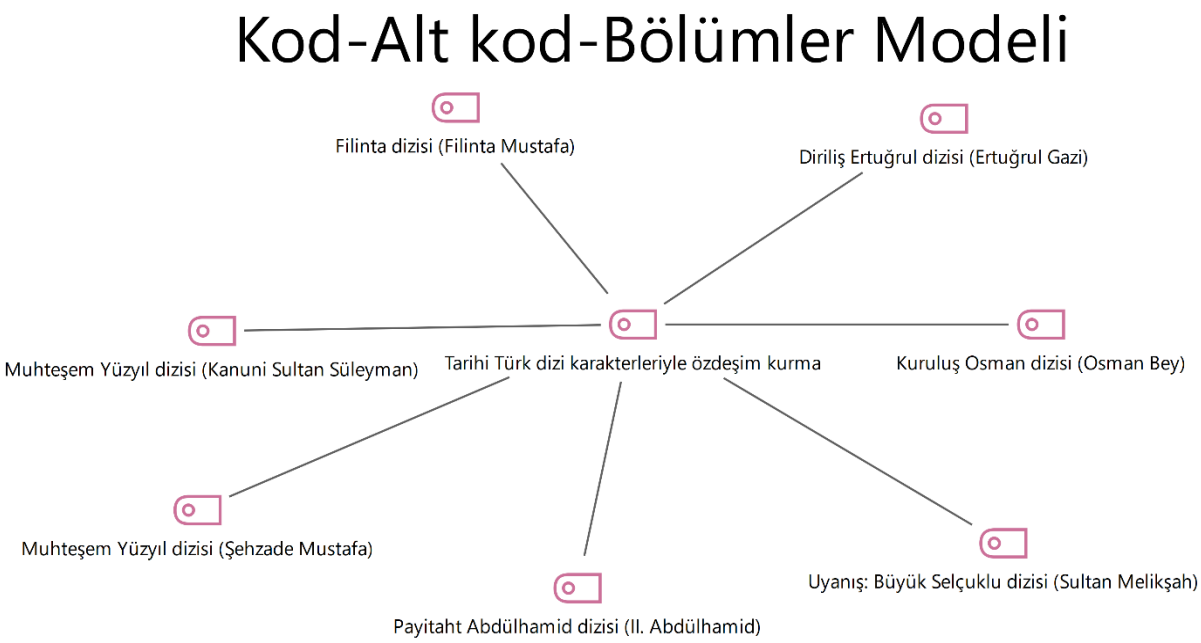

Teknik olarak ve dizilerdeki oyuncu kalitesi açısından tarihi Türk dizilerinin hususiyetlerini değerlendirmemiz gerekiyorsa kesinlikle her açıdan kaliteli buluyorum. Çok güzel oyuncular, çok güzel mekanlar, kostümler ve iyi seçilen mekanlar var. Zaten tarihi Türk dizilerine çok yatırımlar yapıldığını duyuyoruz. Yapılan bu yatırımlar diziler açısından çok güzel sonuçlar da veriyor. Dizi yatırımların sadece Türkiye'de değil aynı zamanda bölge ülkelerinde de etkisi oluyor. Geçen gün mesela Elveda Rumeli dizisinden sonra Makedonya'da çekilen yeni bir tarihi Türk dizisi olan "Balkan Ninnisi" dizisinin tanıtımı yapıldı. Türk tarihinin önemli bir parçası da Rumeli'dir aslında. Rumeli, Osmanlı Devleti'nin sürekli genişlemek için

çaba gösterdiği bölgedir. Bu tip yeni tarihi Türk dizilerini de olumlu buluyorum (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).

Oyuncular çok kaliteli Engin Altan Düzyatan gibi belli tipte ve tarihi kişilik envanterini kuvvetlendirecek çapta oyuncular var. Tarihi yerleri göstermeleri de ayrı bir güzellik halen kullanılan tarihi mekanlarda dizi çekimleri yapılıyor bu çok güzel bir olay bana kalırsa. Kıyafetlerden eski Türk kültüründe olan ve Orta Asya'ya özgü durumları görebiliyoruz dizilerde, Şamanizm ritüellerine kadar birçok şeyi gösteriyor Tarihi Türk dizileri. Tarihi Türk dizileri efektleri de çok iyi kullanıyor bence yapımları daha kaliteli ve diri tutuyor bu tür değişiklikler (K 9, Erkek, 37, Tercüman/Araştırmacı, Türk).

Payitaht Abdülhamid dizisindeki Abdülhamid karakteri bana özel bir karakter olarak gelmişti. Çünkü asabi ve tam agresif gibi gözüküyor ama aslında içinde çok insancıl ve düzgün birini canlandırıyor. İmparatorluğun bulunduğu koşullar Abdülhamid'i öyle olmaya zorluyor dışarıda (K 10, Kadın, 29, Gazeteci, Arnavut).

Kendime çok yakın gördüğüm bir karakter vardır diyemem bazı tarihi dizilerde fantastik ögelere aşırı vurgu yapıldığı için. Ama Kuruluş Osman'daki ana karakter biraz yakın gibiydi benim karakterime o da milletinin eşitliğine ve dürüstlüğüne verdiği önemden dolayı (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).

Katılımcı izlenimlerine göre birçok ana karakterin çeşitli yönleriyle dizilerde ön planda olduğu görüşü hakimdir. Dizi karakterlerin izleyici bağlamında ön plana çıkan özelliklerinden bazıları: "baskınlık", "vatanseverlik", "insancıl olmak", "otoriter olmak", "vatana hizmet", "liderlik", "vefakarlık", "takipçilik", "adaletli olmak", "dürüstlük", "masumiyet", "organize etmek", "sorumluluk bilinci", "mücadeleci ruh" olarak tespit edilmektedir.

Muhteşem Süleyman'ı canlandıran Halit Ergenç karakterinin canlandırmış olduğu rolle çok fazla bütünleşmesi sebebiyle ben de diğer insanlar gibi etkilenmiştim. Bundan dolayı çok fazla özdeşleştim Kanuni Sultan Süleyman'la. Yine onun dışında Diriliş Ertuğrul dizisindeki Engin Altan Düzyatan karakteri rolüyle çok fazla bütünleşiyordu. Yine bu karakterin

rolüne çok fazla yakıştığını söyleyebilirim. Bu sebeple bana yakın gelen ikinci karakter Ertuğrul Bey karakteridir (K 7, Kadın, 28, Tiyatro Oyuncusu, Arnavut).

Bana liderlik yeteneklerimin olduğunu hissettiren tarihi dizi karakterlerini daha çok beğeniyorum. Muhteşem Yüzyıl'daki Sultan Süleyman, Diriliş Ertuğrul'daki Ertuğrul Gazi, Kuruluş Osman'daki Osman Bey ve Payitaht Abdülhamid'deki Sultan Abdülhamid karakterleri bana daha yakın gelmiştir. Tarihi Türk dizilerindeki lider karakterleri kendime daha yakın görüyorum (K 2, Erkek, 20, Lisans Öğrencisi, Türk).

Diriliş Ertuğrul'daki ana karakter Ertuğrul'u eşimle izlerken çok beğenmiştik. Hem duruşuyla hem cesaretiyle iyi bir karakter. Kuruluş Osman'daki karakteri de beğendik o da baskın bir karakterdi hem oyunculuğu da güzeldi. Osman Gazi (Burak Özçivit) karakterini bayağı beğendik dizi bölümlerini izlerken. (K 3, Kadın, 47, İşletmeci, Arnavut).

Katılımcıların özellikle "Kuruluş Osman" dizisindeki "Burak Özçivit", "Diriliş Ertuğrul" dizisindeki "Engin Altan Düzyatan", "Muhteşem Yüzyıl" dizisindeki "Halit Ergenç" ve "Payitaht Abdülhamid" dizisindeki "Bülent İnal" karakterleriyle bağlar kurarak bütünleştikleri görülmektedir. Dönemin şartlarına uygun olarak temsil edilen tarihi figürlerin canlandırmaları ise yine izlerkitle tarafından takdir görmektedir. Oyuncuların dizi içeriklerine uygun ve yüksek kalite ihtiva eden performansları seyircilerin tarihi karakterlerle daha derin nitelikte bağlar kurmasını sağlamaktadır.

Belirtilen karakterlerin dışında "Filinta" dizisindeki "Filinta Mustafa" karakteriyle bazı izleyicilerin, bu karakterin sahip olduğu "sadakat" ve "takipçilik" özelliklerinden dolayı özdeşim kurduğu görülmektedir(K6). Benzer şekilde, Uyanış: Büyük Selçuklu dizisinde Sultan Melikşah'ı canlandıran Buğra Gülsoy'un da güçlü bir vatanseverlik ve vatana hizmet temalarıyla izleyicinin ilgisini çektiği fark edilmektedir (K1, K8).

İzlerkitlenin "adalet ve dürüstlük" temaları üzerinden konumlandırdığı bir diğer karakter ise "Payitaht Abdülhamid" dizisindeki Bülent İnal'ın canlandırdığı II. Abdülhamid karakteridir. Bu karakter ayrıca izleyiciler tarafından "asabi" gibi

görünmesine rağmen aynı zamanda "insancıl" olarak da nitelendirilmektedir (K2, K4, K10, K11). Bu karakterin yanı sıra "Kuruluş Osman" dizisindeki Osman Gazi'yi canlandıran Burak Özçivit karakterinin "idari girişimciliği", "cesareti", "duruşu" ve "otoritesi" sebebiyle tarihi dizi sever kitlenin dikkatini çektiği söylenebilmektedir. Bu karakterin aynı zamanda Türk boylarının emir komuta zincirini iyi yönetmesinden ve belirli sorumluluklar almasından ötürü kimi izleyiciler tarafından göz önünde tutulduğu da belirtilebilir (K3, K5, K14). "Diriliş Ertuğrul" dizisinde Ertuğrul Gazi'yi canlandıran Engin Altan Düzyatan karakterinin gerek kayı boyu için verdiği mücadeleler gerekse de tarihi dönemlerdeki cesaretinden dolayı izleyicilerin beğenisini topladığı da görülmektedir (K1, K2, K3, K7). Bu karakterin dışında "Muhteşem Yüzyıl" dizisinde "Kanuni Sultan Süleyman'ı" canlandıran Halit Ergenç karakterinin "Sultan/Hükümdar" figürüyle çok bütünleşen bir karakter olduğu da bazı izleyici görüşlerinden yola çıkılarak belirtilebilmektedir (K7, K14). Yine aynı dizide Şehzade Mustafa'yı canlandıran karakterin ise "masumiyet" tanımı içerisinde bir karakter olarak izleyici tarafından algılanması da göze çarpmaktadır (K12). İzlerkitle içerisinde soruları cevaplandıran bir katılımcının ise özdeşim kurduğu bir karakter olmadığı fark edilmektedir (K13).

3.8.1.5.Dizileri Kendi Milli ve Kültürel Değerlerine Yakın Görme

İzleyici yorumlarına dayanılarak yapılan analizlerde Kosova'daki izleyicilerin tarihi dizileri kendi değerlerine yakın bir konumda gördüğü tespit edilmektedir. Katılımcıların Türkiye ve Kosova arasındaki tarihten gelen kuvvetli bağların temsilcisi olarak tarihi Türk yapımlarını tasavvur ettikleri de bu görüşmelerde görülebilmektedir. Bölgedeki kültürel değerlerle uyumlu olarak nitelendirilen tarihi yapımların aynı zamanda yüzlerce yıllık Osmanlı egemenliğindeki gelenek ve göreneklerin uzantısı olma durumu da katılımcıların kabul ettiği bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların bahsettiği bu bağlantılar, özellikle Türklerin bölgedeki 500 yıllık varlığı sırasında zamanla gelişen ortak tarih, gelenek ve göreneklerden kaynaklanmaktadır. İzleyicilerin tarihi dizilerde deneyimlediği bu kültürel benzerliklerin "aile yapıları", "büyüklere saygı", "evlilik törenleri" ve "sünnet törenleri" gibi örf ve adetlerden oluştuğu fark edilmektedir. Gündelik hayatın her alanında görülebilecek kültürel ve manevi değerler Arnavut ve Türk katılımcılar tarafından ufak

nüans farklarıyla tarihi diziler ekseninde çeşitli biçimlerde yorumlanmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların kültürel paralelde değerlendirdikleri "eşitlik" ve "adalet" kavramları da daha adaletli ve eşit bir dünya özlemi duyan izleyicilerin eski sisteme (Osmanlı dönemi) öykünmesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bu dizilerde izleyicilerin üzerinde durduğu "manevi değerler", "lidere itaatkarlık" ve "insanlar arasındaki saygı" mefhumları da Kosova ile Türkiye arasındaki kültürel paralelliklerin yansıması olarak değerlendirilebilmektedir.

> *Düğünlerimiz, geleneklerimiz, göreneklerimiz, yemeklerimiz, nişan, evlilik, sünnet gibi durumlar zaten benzer Anadolu'yla. Gündelik yaşamlarımız çok yakın, arada ufak nüanslar var ama ben onları renklilik olarak görüyorum. Her milletlerde yerel bazda farklılıklar oluyor. Tarihi Türk dizilerine baktığımızda da genel hat ve çizgileriyle Rumeli'de yaşayan Türk ve soydaş kültürel değerler açısından ve buna ek olarak akraba ve topluluklar arasındaki değerler açısından hepsinin ortak ve benzer değerler olduğunu görüyoruz. Tarihi diziler açısından da Balkanlarda görülen sahnelerdeki farklılıkları Türk kültürünün nüans ve zenginlikleri olarak nitelendiriyorum. Ayrıca tarihi dizilerinde birçok işlenmemiş unsurlar da var. Mesela Rumeli de çok fazla özgün tarihi konular var, bunların da ele alınması lazım. Orta Asya ve Rumeli'deki farklı tarihi Türk unsurlarının detaylandırılarak projelendirilmesi gerekiyor. Anadolu'dan çıkarak aynı zamanda Rumeli'de ve Orta Asya'da cereyan eden konuların da dizi formatında sunulması çok iyi olurdu. Eğer dediğim gibi buralardaki Türk tarihi ve kültürel unsurlarını da yansıtabilirse Türk dizileri o zaman Türk tarihini daha bütüncül bir şekilde ekrandan da okuyabiliriz. Malazgirt'ten önceki tarihimiz yani 1071 yılı öncesi de dizilerle detaylandırılabilirse, Balkanlardaki milletlere Türk tarihini sevdirme ve öğretme noktasında çok ivme kazanılabilir (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).*

> *Dediğim gibi popüler Türk dizileri gerçek kültürü göstermiyor. Ayrıca popüler diziler sadece Türkiye'deki insanları değil buradaki insanları da etkiliyor. Bu tip popüler diziler insanlar da çok kötü etkiler bırakıyor. Prizren'de kulla semti var oraya gittiğinizde Arnavut ve Türk insanlarındaki*

popüler dizi sevgisini görebilirsiniz. Bu semtte çeşitli popüler dizi figürleri duvarlara çiziliyor, posterleri kahvehanelere asılıyor. Tabi tarihi Türk dizileri apayrı bir yerde benim için. Tarihi Türk dizileri o dönemdeki Türk kültürünü daha iyi yansıtıyor, tarihi dönemleri daha iyi aktarıyor diye düşünüyorum (K 7, Kadın, 28, Tiyatro Oyuncusu, Arnavut).

Bizim Kosova kültüründe Türk kültüründen etkilendiğimiz birçok alan var aslında bazı tarihi dizilerin bazı bölümlerinde. Bu tarihi dizilerde Kosova kültürüne ait birçok şeyi bulduğumu söyleyebilirim. Baştaki insanların sözünün geçmesi, milletin buna itaat etmesi, söz dinlemesi ve insanlar arasındaki saygının olması gibi şeyleri bu dizilerde gördüm. Dizilerde manevi değerlerin de olması gibi şeyler önemliydi. Bunlar dikkatimi çeken önemli kültürel benzerliklerdi diyebilirim (K 14, Kadın, 23, Eczane Personeli, Arnavut).

Bence Türkiye ile Kosova arasında büyük benzerlikler var. Kültürel yönden en başta büyüklere saygı burada da çok fazla. Şimdiki kültürde biraz azalan şeyler olsa da halen devam eden şeyler de var. Benim dedem aile içinde ne derse o yapılırdı. Mesela dedem gelirse ayağa kalkarız veya sofraya önce büyükler başlar gibi şeyler burada da var. Tabi Türk dizilerindeki kültürde de bu tarzdaki bir yapı söz konusu. Kosova kültürü ile Türk kültürü arasında çok fazla benzerlikler var (K 12, Kadın, 28, Biyolog, Arnavut).

Tema başlığı altındaki çeşitli izleyici görüşleri değerlendirildiğinde, bölgede yayınlanan farklı tarihi dizilerin eski Kosova'daki kültürel pratiklere benzer yönlerinin olduğu görülmektedir. Bu tarihi dizilerdeki "yaşlılara (Ataya) saygı" çeşitli katılımcılar açısından ortak kültüre ait bir değerdir (K4, K12, K14). Kosova toplumlarında aile içindeki büyüklere hürmet gösterilmesi ve lider nitelikte olan kişinin sözünün bütün toplum tarafından dinlenilmesi gibi özellikler izlerkitle açısından dizilerle Kosova toplumları arasındaki kültürel köprülere işaret etmektedir.

Ayrıca bazı izleyicilerin adalet teması üzerinden ortak kültürel değerlerle ilgili kurdukları ilgi de dikkat çekici bir niteliktedir. Bu konuyla ilgili bir katılımcının görüşü şu şekildedir: *"Bugünkü adaletsiz bir dünyada o günkü adaleti görmek buradaki insanların da hoşuna gidiyor ve dolayısıyla kendi kültürel değerlerine de yakın*

görüyorlar Türk tarihi dizilerini. Bugünkü adaletsiz dünyada o tarihi Türk dizilerinde gördüğümüz "adalet" olgusu alınsa, şu anki dünya çok daha eşit koşulların olduğu bir dönem olurdu" (K5). Balkanlar üzerinde yaşayan Türk soydaş görüşleri değerlendirildiğinde de bu görüşe yakın yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Daha önceki dönemlerde şimdiki zamanlara benzer nitelikte Türk adalet yapısını, Türk hukuk sistemini ve Türk hoşgörüsünü anlatan yapımların çıkmış olması düşünüldüğünde Balkanlardaki Türk sevgisinin şimdikinden de fazla olacağını belirten Türk soydaş görüşleri de hakimdir (K6).

Yine başka bir katılımcının görüşleri değerlendirildiğinde, Kosova kültürüne ait Arnavut ve Boşnak toplumlarından insanların Türk kültürüne aşinalıklarının Türk dizileri paralelinde ön planda olduğu fark edilmektedir. Prizren şehrinde bulunan bir semtte çeşitli dizi figürlerinin duvarları süslediği göz önüne alındığında aslında burada yaşayan farklı etnik kökenlere sahip insanların ne denli Türk kültürel değerlerine bağlı oldukları da göze çarpmaktadır.

3.8.1.6.Türk İmgesine ve Türkiye'ye Karşı Değişen Düşünceler

İzlerkitlenin çeşitli görüşleri bu tema başlığı altında değerlendirildiğinde, katılımcı izlenimlerinin belirli temalar etrafında kümelendiği fark edilmektedir. Bu görüşler özellikle izleyicilerin tarihi Türk dizilerini deneyimlemeleri sonrasında, "Türk imgesine ve Türkiye'ye karşı olumlu yönde artan izleyici duyguları" şeklinde belirmektedir. Bu çerçevede izleyicilerin çocukluktan gelen Türk kültürel kimliğine yakın bir ortamda büyümelerinin verdiği pozitif etkiler bulunmaktadır. Bunun yanında izleyicilerin eski Sırp kaynaklı tarihi eğitim kitaplarındaki Türkler hakkında sunulan negatif fikirlerin uzantılarını hissetmesi de söz konusu olmaktadır. Bu durumu pozitif algıya çeviren şeyin ise; bölgedeki dizi severlerin Türk tarihi dizilerini izleyerek onların Türk kültürüne yakınlıklarını daha detaylı bir perspektiften görmeleri olduğu belirtilebilmektedir. Genel anlamda pozitif izleyici görüşlerinin sunulduğu mülakatlarda izleyicilerin Türk imgesine karşı artan bir ilgi ve yaklaşımların olduğu da belirli detaylarla birlikte fark edilmektedir.

> *Özellikle bazı tarihi dizilerde senaryo tercihleri ve görselleştirme açısından abartıya kaçan bir dil olsa da Türk imgesine karşı bir negatif anlamda değişen düşüncem olmadı. Pozitif anlamda değişiklikler oldu hatta*

araştırmaya sevk ettiği için beni. Tabi bu konuya ek olarak Şamanizm ile ilgili bazı ögeler Türklerin İslamiyet'e geçişinden sonra daha çok harmanlanarak sunuldu dizilerde. Bence bu konuda Tarihi Türk dizi yapımcılarının daha da eskiye giderek Orta Asya'daki Türk tarihini ve kültürünü de içerecek yeni yapımları oluşturmasını bekliyorum. Sadece 1200-1900 yılları arasındaki Türk tarihiyle ilgili yapımları değil de daha da geriye giden yapımları görmek isterdim. Türk tarihi çok geniş bir tarih ve ilgi çekici birçok aktör var, bunların kullanılması Türk tarihini Dünya çapında daha da ilgi gören bir noktaya getirebilir…Türk imgesine karşı olumlu tarafta bir bakış açısına sahiptim genel olarak, ufak tefek negatif algılar olsa da burada. Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra bu algı artarak devam ettim. Yalnız Yönetmenlerin veya sanat tarihçilerinin veya senaryoyu yazanların bireysel tercihleri olan kostümleri daha dikkatli kullanmalarını beklerdim. Türklerin göçebe bir kültürden geldiğini biliyoruz. Buna özgü kültürel elemanlar kullanılarak tarihi daha iyi anlatabilirlerdi. Genel anlamda olumlu buluyorum tarihi Türk dizilerini, Türk imgesini de iyi gösterdiklerini söyleyebilirim. Bazı bahsettiğim eksiklikler giderilebilirse çok daha iyi yerlere gelebilir tarihi Türk dizileri tıpkı bazı yabancı tarihi diziler gibi daha da çok izlenebilir. Gerçekçilik ögesinin isabetliliğinin arttırılması gerektiğini düşünüyorum. Ama genel anlamda olumlu buluyorum tarihi Türk dizilerini sonuçta tarihi bir şekilde kaliteli oyuncular ve içerikler kullanarak canlandırmaya çalışıyorlar ve Türkiye'yi temsil ediyorlar. Tarihi Türk dizileri, insanların Dünya çapında Türk tarihine ve kültürüne ait farkındalığının artması için güzel işler de yaptı. Örneğin sadece Osmanlı tarihini göstermeyip aynı zamanda Osmanlı öncesindeki Türk tarihini de göstermesi açısından Türk tarihi diziler avantajlı bir konumdadır bence…Ancak, tarihi ve çağdaş Türk dizileri arasında dikkate değer bir ayrım vardır. Tarihsel diziler, geçmişi ve o dönemin kültürel atmosferini doğru bir şekilde yansıttığı için övülürken, popüler çağdaş Türk dizileri, genellikle lüks ortamlar ve karmaşık ilişkiler içeren, daha Batı Avrupalı bir yaşam tarzını tasvir ediyor gibi görünmektedir. Modern Türk kültürünün bu tasviri, sadece Türkiye'de değil,

Kosova'da da izleyici algısında önemli bir etkiye sahiptir. Aslında, çağdaş Türk dizilerinin Kosova'daki popülaritesi, karakterlerin ve temalarının Prizren'deki kulla bölgesi gibi kamusal alanlarda belirgin bir şekilde öne çıkarılmasından bellidir. Bu etkiye rağmen, tarihi Türk dizileri, kültürel değerlerin güçlü temsili ve ortak tarih nedeniyle Kosova'daki birçok insan için özellikle önemli olmaya devam ediyor (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).

"Arnavutların bugünlere gelmesinde büyük pay sahibi olan milli kahraman İskender Bey 'den dolayı bazı negatif durumlar olabiliyor Türklere karşı Kosova'da. Ama benim küçüklüğümden beri Türklere karşı çok olumsuz düşüncelerim olmadı. Dizileri izledikten sonra da daha pozitif anlamda düşündüm Türkleri. Çünkü tarihlerini iyi yansıtabiliyorlar" (K 12, Kadın, 28, Biyolog, Arnavut).

"Bence negatiflik ya da olumsuz duygular o zamana özgü, o döneme özgü şeylerdi. Şu dönem için bir olumsuzluk iki taraf açısından da söz konusu değil. Benim açımdan da olumsuz bir durum olmadı. Dizileri izledikten sonra Türkiye'ye karşı negatif bir şey oluşmadı bende. Genel anlamda tarihi dizileri olumlu buluyorum" (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

"Türk tarihi dizilerini izlemeden önce tarihi olaylara karşı çok fazla bir dikkatim söz konusu değildi. Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra tarihle daha çok ilgilenmeye başladım. Bu sebeple bize böyle bir dünya sunan Türklere karşı olumlu duygularımda daha çok artış yaşandı diyebilirim" (K 14, Kadın, 23, Eczane Personeli, Arnavut).

Kosova'da yaşayan Türk kökenli izleyicilerin görüşlerine bakıldığında tarihi Türk yapımlarının bu izlerkitlenin Türk imgesiyle ilgili görüşlerini negatif anlamda değiştirmediği görülmektedir. Bu izleyiciler açısından Türk yapımları Türk kimliğiyle gurur duymanın da bir aracı haline gelmiştir. Türk kökenli Kosova vatandaşları kendi kimliklerini yücelten bu yapımlar sayesinde eskiden bölgede yaşadıkları etnik baskı unsurunun büyük oranda kırıldığından da bahsetmişlerdir. Aynı zamanda tarihi Türk yapımı diziler Kosova'daki Türklerin kafalarındaki Türk tarihsel imgelerini detaylandırmalarını da sağlamıştır (K1, K8, K9). Bir Türk izleyicinin "gurur aracı" olan bu tarihi yapımlarla ilgili şu düşüncelerinin olduğu görülmektedir: *"tarihi Türk dizilerini izledikten sonra özellikle Kuruluş Osman dizisindeki müzikleri araştırdım ve*

tekrar tekrar youtube'den dinledim. Onun dışında tarihi daha detaylı bir şekilde incelemek adına Turgut Özakman'ın "Şu Çılgın Türkler" isimli kitabını da okudum" (K5). Bu izleyici daha önceden okuduğu Türk tarihiyle ilgili çeşitli kitaplar sayesinde belirli bilgi birikimine sahip olmasına rağmen yakın tarihli Türk dizilerini deneyimlemesi neticesinde halen araştırmalarına devam etmektedir. Bu görüşler temelinde bakıldığında tarihi Türk dizileri Kosova'daki Türk kökenli izlerkitlenin Türk tarihiyle ilgili araştırmalar yapmalarını desteklemektedir. Türk izleyiciler, tarihi dizilerde Türk tarihine nitelikli bir şekilde yapılan yaklaşımları/sanatı övgüyle karşılamaktadır ve dizilerde bazı eksikliklere rağmen Türk kültürünün bu dizilerle iyi temsil edildiğine inanmaktadır. Bununla birlikte Türk izlerkitle, özellikle Muhteşem Yüzyıl dizisi ölçeğinde bakılacak olursa; abartılı dil ve bazı içeriksel anlamdaki yanlışlıklar dışında diğer tarihi Türk dizilerinde büyük hatalar görmemektedirler. Türk izleyicilerin aynı zamanda Orta Asya Türk kültürünün tarihi dizilerde daha fazla yansıtılması gerektiğine yönelik de fikirleri bulunmaktadır (K1).

Tarihi Türk dizilerinin Kosova'daki izlerkitle açısından Türk imgesini ve Türkiye'ye karşı olan kültürel algıyı olumlu yönde etkilediği tespit edilmektedir. Bu etki, izleyicilerin Türk tarihine olan ilgilerinin artmasının yanı sıra Kosova ile Türkiye arasındaki ilişkilerin de olumlu yönde gelişmesini sağlayacak niteliktedir. Türk tarihi dizi yapımları eski Sırp ders kitapları kaynaklı Türk imgesinin kötü tarif edilen bazı klişeleşmiş yanlarını da birçok katılımcı üzerinde bertaraf etmiştir. Bu eski ders kitapları kaynaklı kötü Türk imajını izleyicilerin bertaraf etmesine katkılar sunan dizi yapımları izleyicilerin sorgulamalar yapmasını da tetiklemiştir. Bu bağlamda şu görüşler öne çıkmaktadır: *"tabi bazı eski ders kitaplarındaki kötü zihniyetteki fikirler de olsa. Ama tarihi Türk dizilerini izleyince az olan negatif fikirlerimiz neredeyse tamamen kayboldu"* (K3). Yine bir başka görüşte bu görüşe benzer niteliktedir: *"küçüklüğümdeki Sırp kitaplarında okutulan bilgilerle çok ilgilenmiyorum artık. Çok fazla yakın hissediyoruz Türkleri. Benim akrabalarım ve çevremdeki insanlar da genelde böyle hissediyorlar. Türkler ve Arnavutlar olarak burada barış içinde yaşıyoruz. Türk dizileri de eskiyi göstererek bunu güçlendiriyor bence…Eskiden çocukken okuduğumuz kitaplarda olan bilgilerden gidersek biraz kötü düşünüyorduk Türkler hakkında. Şimdi ise tarihi Türk dizilerinin de etkisiyle olumlu değişiklikler oldu. Türk yatırımları da*

perçinledi bu olumlu durumu diye düşünüyorum." (K4). Tarihi Türk dizileri geçmişi doğru bir şekilde yansıttıkları için birçok katılımcı tarafından övülerek, çağdaş hayatı anlatan Batı tarzı güncel diziler kadar hatta bazı izleyiciler için daha büyük bir önemde değerlendirilmekte ve takip edilmektedir. Tarihi Türk yapımı dizilerin bölgede yaşayan farklı etnik gruptaki izleyiciler üzerinde Türk tarihini, kültürünü ve kimliğini anlama ve bunlara saygı duyma açısından katılımcılar açısından önemli izlenimler bırakmıştır.

3.8.1..7.Dizilerin Politik ve Kültürel Etkileri

Tarihi Türk dizilerinin farklı toplumlar tarafından Kosova'da yaygın olarak izlenmesi sonucunda kültürel alışverişi arttırdığı görülmektedir. Bu durumun arka planında yatan kültürel etmenlerin en önemlilerinden birisi, iki ülke arasında tarihten süregelen bir kültürel alışverişin bulunmasıdır. Tarihi Türk dizilerinin bölgede çeşitli kanallardan yayınlanması da arka planda Türk ve Kosova milletleri arasında olan kültürel münasebetleri güçlendirmektedir. Bölge izleyicilerinde kültürel etkileşim yönünden çeşitli izler bırakan tarihi Türk dizilerinin sosyal ve politik alanlarda da Kosova toplumlarına çeşitli etkilerde bulunduğunu görülmektedir.

Köklü tarihi ve kültürel bağlara sahip olan Türkiye ve Kosova milletleri arasında geçmişin önemli izleri baskın bir halde görülmektedir. Yüzyıllar boyunca bölgeyi yöneten Osmanlı İmparatorluğu, bölgenin toplumsal hafızasında ve kültürel mirasında derin izler bırakmıştır. Tarihi Türk dizileri ise geçmişten gelen bu ortak tarihi paydayı sinemanın olanaklarını kullanarak ve izleyiciye değişik çağrışımlarda bulunarak güçlendirmektedir. Türk yapımları bölge milletleri arasında Türk kültürel yapısına karşı bir empati ve yakınlık duyguları oluşturmaktadır.

İki ülke arasında süregelen kültür alışverişinin göstergelerinden birisi; Kosova'daki izleyicilerin Türk tarihi, Türk dili ve gelenekleri hakkında bilgi edinmeleri ve bunları her ortamda ifade ederek Türkiye'nin dolaylı kültürel elçileri olmalarıdır. Bu durum iki kültür arasındaki yakınlık ve yeni anlayışlar tesis etme duygularını da desteklemektedir. Bu diziler bütün bu sebeplerden dolayı Türkiye'nin yumuşak gücünü ve kültürel diplomatik faaliyetlerini de destekleyerek diplomatik ilişkileri iki ülke açısından daha ulaşılabilir bir hale getirmek için bir araç görevini de üstlenmektedir. Bu duruma ek olarak tarihi Türk dizileri bölgede Türkler hakkında Batı yayın mecraları

tarafından oluşturulan olumsuz imajların sarsılmasını sağlamakta ve bölgede politik dengelerin Türkiye lehine kurulmasına destek vermektedir.

> *Şu an bizim için Türkiye güvenliğimizi sağlayan bir ülke neticede KFOR (Kosova Gücü) gibi askeri birleşimlere destek veriyor Türkiye. Aynı zamanda daha önceki zamanlarda da burada Sırplarla savaş çıktığında Türkiye hep yanımızda oldu. Buradaki milletler Türkiye'yi seviyor bağrına basıyor daima. Mesela Türk askeri Sırp Savaşında (1998-1999) Prizren şehrine girdiğinde herkes ayakta karşıladı. Bunun görüntüleri de var her yerde bakabilirsiniz. Biz bu kadar seviyoruz işte Türkiye'yi... Gerek Türk Yunus Emre Enstitüleri, Türkiye Maarif Okulları ve TİKA gibi kurumlar vasıtasıyla Türkiye zaten yatırım yapıyor Kosova'ya. Kültürel alanda ve eğitim alanında iş birliklerinin daha çok artırılmasını isterim. Her şeyin fazla miktarda yapılmasını istiyorum ülkemizde Türkiye desteğiyle tabi başta… Arkadaşlarımıza zaten hep söylüyoruz bakın ben Türk dizilerini izledim. Size de tavsiye ediyorum gibi şeyler konuşuyoruz. Arnavut arkadaşlarımızla, akrabalarımızla yaptığımız buluşmalarda hep bu türden tavsiyelerde bulunuyorum. Burada çarşıda pazarda birçok yerde Türk dizileri ve tarihi Türk dizileri konuşuluyor. İnsanlar hem Türkçeyi öğreniyorlar hem de Türk kültürünün hiçte Sırp tarih kitaplarında yazdığı gibi bir şey olmadığını görüyorlar tarihi dizilerle. Tarihi Türk dizilerinin artırılarak yapılmasını isterim Türkiye'den (K 3, Kadın, 47, İşletmeci, Arnavut).*

> *Turgut Özal iktidarından sonraki yönetimlerde Türkiye'nin Balkanlara ve Dünya'ya açılım süreci başladı. Ondan sonraki iktidarlarla da beraber bu açılım süreci devam ediyor. Türkiye'nin şu an her geçen gün artan bir etkinliğinin ve dış politikasının olduğunu düşünüyorum. Bunu bizlere hissettiren dış mekanizma araçları mevcut. Diplomasi ve yumuşak güç araçlarını burada görüyoruz. TİKA ve Yunus Emre Enstitüleri, konsolosluk faaliyetleri, elçilikler, bankalar, özel yatırım araçları, müşavirlikler, maarif kolejleri ve buraya intikal eden çeşitli kurum araçlarıyla burada Türkiye'nin gücünün her geçen gün arttığını görüyoruz. Aslında Türkiye*

Cumhuriyeti'nin bu açılımı buradaki yerel soydaşların ve akraba toplulukların yüz yıldır beklediği bir açılım ve etkiydi. Bu etki her geçen gün artarak devam ediyor. Bu etkinin devam etmesi de gerekiyor çünkü buralar bizim doğal coğrafyamız. Kaldı ki burada bizim yakın tarihimizin abideleri ve eserleri mevcut. Onu da geçtim burada soydaşlarımız ve akraba topluluklarımız mevcut. Bu nedenle Türkiye'nin buralardaki etkinliğini ben doğal bir dış politika etkinliği olarak görüyorum ve daha da artması gerektiğini düşünüyorum. Bugün bir bakıyorsunuz tarihte Balkanlarda neredeyse hiçbir etkinliği olmayan güçler burada etkin olmaya çalışıyorlar. Türkiye'nin burada 600 yıla yakın geçmişi de göz önüne alındığında diğer devletlerden çok daha etkin olma isteği gayet doğaldır. Türk dış politikasında önce soydaşı koruyan ve kollayan bir anlayışla çeşitli yaklaşımlar geliştirilmesi de gerekiyor. Şu anda Türkiye'nin çok yönlü bir iş birliği mevcut. Bu ilişkiler her geçen gün artıyor. Ekonomiden kültüre, sanattan eğitime kadar birçok alanda Kosova ile ilişkileri mevcut. Ülkeler arası diplomatik ilişkiler de iyi. Buraya yönelik ekonomik yatırımların daha çok yapılmasını bekliyorum. Çünkü Kosova yatırıma çok elverişli bir bölge ve istihdama çok fazla ihtiyaç duyulan da bir bölgedir. Ayrıca buraya bölgedeki Türklerin eğitimini geliştirecek özellikte bir Türk üniversitesi kurulması gerektiğini düşünüyorum. Bunun dışında yerel bazdaki Türk kültür-sanat derneklerinin geliştirilmesi ve kalkındırılması için özel politikalar uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca burada Türkçeyi ister Yunus Emre Enstitüleri ister tarihi Türk dizileri isterse de kurslarla öğrenmeye çalışan gençler için Türkiye'de yüksek öğrenim görme kontenjanı sayısının arttırılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu öğrenciler eğer ki burada Türkçe öğrenim görüyorlarsa bunlara yönelik bir gelecek sunulmalıdır. Buna ek olarak Kosova'ya yönelik devlet burslarının arttırılması gerektiğini düşünüyorum. Bir Türk medya boşluğu var burada, yerel soydaşların yöneteceği bir Türk medya kuruluşu olmalı. Kosova merkezli ya da Balkanlardaki herhangi bir ülke merkezli olarak açılırsa çok iyi olacaktır. Son olarak Türkçe'nin hakimiyetinin artması adına buradaki okullarda Türkçe'nin daha çok okutulması gerektiğini düşünüyorum. Daha

önceden de söylediğim gibi Kablo TV şebekesi Kosova'da büyük olduğu için hemen hemen bütün Balkan milletlerinin kanalı mevcut. O yüzden bütün milletler Türk dizilerini fazlaca izliyorlar. Hatta gördüğümüz kadarıyla bizim bu bölgedeki soydaşlarımızın izlemediği Türk dizilerini bile yabancı insanlar devamlı takip edebiliyorlar. Diğer milletlerden insanlar bu Türk yapımlarını izledikten sonra kendi kültürleriyle alakalı birçok ortak nokta buluyorlar. Ne kadar da bize benziyor, aynı biz gibi cümlelerini buralarda sıklıkla duyuyoruz. Bu anlamda tarihi Türk dizileri de aslında Türk insanıyla Balkan milletlerini yakınlaştıran bir unsura sahiptir. Hatta şöyle bir şeyden bahsetmem lazım. Ben bazı zamanlarda Buradaki yerli milletlerden Arnavutlara ve Boşnaklara Türkçe eğitim de veriyorum. Eğitime gelen genç öğrencilerin şaşırtıcı bir şekilde Türkçe altyapısına hakim olduklarını görüyorum. Nerden öğrendiniz Türk tanıdığınız mı var diyorum. İşte onlar Türkçeyi dizilerden öğreniyorlar. Türkçe'nin bu bölgelerde yaşayan bir dil haline gelmesi açısından Türk dizilerini çok anlamlı buluyorum. Türkiye'ye olan önyargıların da bu dizilerle kırıldığını düşünüyorum. Türk dizileri bence hem dilsel anlamda hem de kültürel anlamda bir pekiştirme aracı olarak bölgede gayet iyi hizmet ediyorlar. Mesela geçen hafta şehrimize gelen misafirlerim vardı, tarihi namazgahta onları gezdirirken ve arkadaşlarımla Türkçe konuşurken ilginç bir olay yaşadım. Bir Arnavut kızı yanımıza yanaştı ve seri bir şekilde Türkçe konuşmaya ve benimle muhabbet etmeye başladı. Bu kızcağızın Prizren'e yakın bir kırsal yerden geldiğini öğrendim ve şaşırdım. Kızın yanında ailesi de vardı öz be öz Arnavut ailesi, babası, annesi hiçbir şekilde Türkçe bilmiyor, ailede Türkçe konuşulmuyor. Bunlara rağmen kızın Türkçeyi çeşitli Türk dizilerinden öğrendiğini anladım. Kızın büyük bir şevkle ve bizlere sempatiyle yaklaşarak konuşması çok hoşuma gitti ve Türk dizilerinin Türkçenin pratik bir alanı olduğunu fark ettim. Aynı zamanda bu Arnavut kızın telefonunun kılıfında Türkçe bazı yazılar dahi gördüm. Türk dizilerinin bölgede ne kadar etkin olabileceğinin en güzel kanıtıydı bence bu olay (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).

Türkiye Kosova'da gayet etkin bir güce sahiptir hem diliyle hem kültürüyle hem de sanatıyla. Türkçe'yi öğrenmek için buradaki yabancı milletler Türk dizilerini izliyorlar. Aslında sadece Türkçeyi öğrenmek için izlemiyorlar aynı zamanda Türk kültürümüzü görerek Türk dilini de öğrenmek istiyorlar. Yani genel anlamda kültür ve dil arasında kurulan bir etkileşim söz konusu…Ekonomiden, sanata, kültürel alanlardan diplomasiye kadar her alanda ülkelerarası iş birliği olmasını isterdim. Biz Kosova'daki Türkler olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin vermiş olduğu desteği devamlı yanımızda hissediyoruz. Kosova'da görev yapan Türk kökenli öğretmenlere Türk Devletimiz çeşitli desteklerde de bulunuyor burada. Her yıl sonunda Türkiye'den Türk soydaş öğretmenlerimize maddi destekler veriliyor…Buralarda Türk dizilerini izleyen binlerce insan var. Birçok milletten Türk dizilerini izleyen kitleler mevcut. Hatta Belgrad'da bile tarihi Türk dizilerinin izlendiğini arkadaşlarımdan duyuyorum. Arnavutlar Boşnaklar Sırplar ve diğer milletler buralarda Türk dizilerini izliyorlar…Sırbistan'da Başkent Belgrad şehrinde Türk dizilerini izleyen Boşnak bir arkadaşım var. Kendisiyle konuşuyoruz uzun süredir. Ben kısmen Türkçeyi öğrendim diyor, bundan sonra ne yapabilirim diye benden fikir istiyor. Aynı zamanda bu Boşnak kadın arkadaşla geçen hafta konuştuğumuzda Yunus Emre Enstitülerine kayıt yaptırdığını ve Türkçeyi öğrenmeye başladığının haberini verdi bana. Türkçe sevgisi burada farklı milletlerden insanların Türk dizilerini izlemesi ile birlikte artış gösterdi. Türk dizilerinden çeşitli bölümleri izleyerek Türkiye hakkında bilgi edinmeye çalışan ve Türkçe öğrenmek isteyen o kadar çok insan var ki çevremizdeki insanlar artık bizlere yönlendiriyorlar. Biz de onları Yunus Emre Enstitülerine yönlendiriyoruz (K 6, Kadın, 57, Öğretmen, Türk).

Kosova'daki Arnavut katılımcıların bakış açıları, Türkiye'nin bölgenin güvenlik ve istikrarını sağlamadaki rolüne yönelik önemli durumları ortaya koymaktadır. Bazı katılımcıların (K3) hayranlık boyutunda Türk imgesine yaklaşımları da söz konusudur. İzlerkitlenin bu hayranlıklarının arka planında gerek Türk askerlerinin Sırp Savaşı sırasında (1998-1999) Kosova'da gösterdiği özveri gerekse de ülkede faaliyet gösteren

Yunus Emre Enstitüleri, Türkiye Maarif Okulları ve TİKA gibi Türk kurumlarının süregelen popülaritesi etkili olmaktadır. Katılımcılar, aynı zamanda karşılıklı yarar sağlayacağına inandıkları için, Kosova ile Türkiye arasında artan bir kültürel ve eğitimsel iş birliği arzularını da ifade etmektedirler (K3).

Türk katılımcılar da Kosova'daki Türk konsolosluklarının ve büyükelçiliklerinin, Türk bankalarının, Türk menşeili özel yatırımların ve eğitim kurumlarının varlığı dahilinde Türkiye'nin bölgede artan nüfuzunu işaret etmektedirler (K1). Türkiye tarafından uygulanan bu nüfuz oluşturma faaliyeti aslında bölgede bir asırdır böyle bir angajmanı bekleyen Türk etnik nüfusu tarafından da olumlu karşılanmaktadır. Ayrıca katılımcılar, Türkiye'de Kosova genç kitlesi için yüksek öğrenim fırsatlarının artırılmasının da bu kültürel bağları daha da güçlendireceğini inanmaktadırlar.

Türk dizilerinin Balkanlar'daki etkinliği, iki bölge arasında yaşanan kültürel etkileşimin dikkate değer bir örneği olarak yabancı izleyicilerin dil öğrenim faaliyetlerini de etkilemektedir. Türk dilinin bölge çapında yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar arasındaki kültürel etkileşimler de artmaktadır. Bir Türk katılımcının da (K6) belirttiği gibi Türkçe öğrenmenin sadece Kosova'da değil aynı zamanda Sırbistan, Bosna Hersek gibi ülkelerde de popüler hale geldiği görülmektedir. Arnavutların yanı sıra Kosova'da ve çevre ülkelerde yaşayan Boşnak, Sırp gibi etnik unsurların da Türkçe öğrenimine eğilim gösterdikleri izleyiciler tarafından belirtilmektedir (K1, K6).

> *Türkiye burada bence birçok ülkeden daha büyük bir etkiye sahip. Havalimanını bir Türk firması işletiyor. Onun dışında Türklerin çeşitli Kosova şehirlerinde yatırımları var. Yine Türkiye çok fazla buralara yatırım yapmaya çalışıyor kültürel olarak da. Kosova'da Türk Devleti'nin çeşitli kültür merkezleri var. Türk firmaları aynı zamanda Priştine'deki elektrik ve doğalgaz firmasını satın aldılar ve şu anda işletiyorlar. Bizden daha iyi işleteceklerse tabi ki alabilirler…Ticari anlamda Türkiye ile Kosova arasında büyük iş birliklerinin olmasını isterim... Zaten bizim burada da iş gücü yönünden iş arayanlar da çok fazla. Türkiye iş açığını eğer burada kapatırsa Kosova ile Türkiye arasında çok daha büyük işbirliklerinin olacağını tahmin ediyorum…Türk dizileri burada kültürel etkileşimi üst bir seviyeye taşıdı. Kosovalı isimli bir Türk dizisi vardı oradaki Mehmet*

Kosovalı karakterinden etkilenerek çocuğunun ismini Mehmet koyan komşuma rastlamıştım geçtiğimiz yıllarda. Ben bütün arkadaşlarıma her çeşit Türk dizisini tavsiye ediyorum. Genelde dediğim söz de şudur: ağlamak ve gülmek için Türk dizilerini izleyin. İkisi bir arada (K 10, Kadın, 29, Gazeteci, Arnavut).

Amerika Kosova çapında ve özellikle başkent Priştine'de etkin bir güce sahip. Burada Amerikan okulları çok fazla açılıyor. İngilizce kursları da her yerde veriliyor. Ondan dolayı ben Amerika'nın Kosova'da daha etkin bir güç olduğunu düşünüyorum. Tabi Türkiye'de burada çeşitli yatırımlar yapıyor ve kültürel girişimleri var. Ondan dolayı Türkiye'de burada etkin bir güç olmaya çalışıyor son yıllarda. Kosova'da Türk kültür merkezleri var. Tabi bunların tiyatro ve diğer faaliyetler ile de desteklenmesi gerekiyor. Ondan dolayı Türkiye'nin burada daha fazla etkinlikler yapması gerekiyor. Bir de daha büyük çapta Türk şirketlerinin Amerikan şirketleri gibi yatırım yapması lazım buraya…Kosova'da Türklerle kültürümüz benzediği için, kültürel yatırımların yanı sıra, büyük çaplı fabrikaların da Priştine'ye yapılmasını isterdim…Türk kanalları, Türk popüler dizileri ve Türk tarihi dizileri Kosova'da yayınlandıktan sonra bence Türkiye'ye yönelik kültürel etkileşim de devam edecektir. Bu tarzdaki diziler buradaki insanların genel tarihi bilgilerini sorgulamasına ve tarihi araştırma imkanlarını genişletmesine olanak sağlamaktadır. Ben ayrıca Türkçeyi daha önce de dediğim gibi küçüklüğümden beri Türk televizyonlarından ve Türk dizilerinden geliştirmeye çalışıyorum. Benim durumumda olan birçok insan da Kosova'da yaşıyor (K 12, Kadın, 28, Biyolog, Arnavut).

Kültürel yönlerden Türkiye'nin sözü geçiyor. Türkiye Kosova'nın en yakın dostlarından birisi hem kültür olarak hem işbirlikleri yönünden. Bir de Türkiye bize vizesiz seyahat hakkı getirdi. Bu tarzdaki yakınlaşmaların olması Kosova ile Türkiye'yi en yakın dost ülke kategorisine dahil ediyor. Çoğu Kosovalı insan zaten vizesiz olduğu için Türkiye'ye gidiyor ayrıca bu da Türk insanlarını daha çok tanıma fırsatı veriyor Kosova vatandaşlarına. Kültürel açıdan Kosova ile Türkiye arasında daha çok yakınlaşmaların

olmasını isterdim. Kültür-Sanat faaliyetleri, ikili ilişkiler ve tiyatro turneleri gibi faaliyetler bence daha fazla arttırılabilir… Muhteşem Yüzyıl dizisinin popüler olduğu zamanlarda Kosova'da kimi erkekler Osmanlı tarzı bazı yüzükleri takıyorlardı. Bu durumla o dönemlerde çok rastlaşıyordum. Dizide görülen bazı kıyafetleri ve dizinin sembolüne sahip bazı kadın takılarını da buradaki kadınlarımız satın alıyorlardı. Çarşıda bu dizilere uygun üretimler dahi yapılıyordu. Bir de burada Türkçeyi benim gibi küçüklüğünden beri dizilerden öğrenip konuşanlar var. Ana dili olmadığı halde dizilerden öğrenip de bir Türk gibi konuşan insanlar da var. Hatta bu insanlar şu anda Türkiye'de konuşulan ve bazı Osmanlı Türkçesi sözcüklerinin unutulduğu dile bile hakimler. Türk dizileri burada çok tutuluyor. Hafta sonları Kosova'da magazin kanallarında bile tarihi Türk dizisi oyuncularının performansları ve dizilerin sahneleri konuşuluyor. Aynı zamanda dublaj bile yapılıyor bazı Türk dizilerine burada (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

Kosova'da Priştine gibi bazı yerleşim yerlerinde Amerikan etkinliği ve ağırlığı hissediliyor. Onun dışındaki diğer ülkelere baktığımızda birçok yerde hem Türk dizileri sayesinde hem de Türk ürünlerinden dolayı Türkiye'nin etkin bir güce sahip olduğunu biliyorum. Ve gözlemliyorum. Sosyal yönden Türkiye'nin kültür yerleri var burada… Daha çok Kosova'daki insanlara yönelik şirket yatırımları yapılabilir. Böylece insanlarımıza daha fazla iş imkanları oluşturulabilir. Bence diziler etkileşimi artırıyor Kosova'da. Benim abimin ismini ailem eski bir Türk dizisinden vermişler. Kardeşimin adı "Emir". Kosova'da nereye giderseniz gidin her yerde bu tip örnekleri göreceksinizdir. Dizileri sadece izlemekle yetinmiyoruz aynı zamanda gündelik yaşamlarımızın içine de yerleştiriyoruz. Türk dizilerinin ailemizin içine girmesini her zaman sevinerek karşılıyoruz. Kosova'daki şehirlerde dizi izleme alışkanlığını yerleştiren Türk dizileri oldu. Daha öncesinde kısa diziler yapılarak insanlara sunuluyordu. Fakat Türk dizilerinin gelmesiyle birlikte bu bölgedeki insanların dizi anlayışlarında ve kalite anlayışlarında çok fazla

değişimler oldu Artık insanlar tarihi Türk dizileri ayarında dizi bekliyorlar (K 14, Kadın, 23, Eczane Personeli, Arnavut).

Kültürel etkileşim bağlamında, Kosova'daki Arnavut katılımcıların görüşleri, Türkiye'nin bölgedeki önemli etkisini ve varlığını ortaya koymaktadır. Bu etki güvenlik, askeri destek, yatırımlar, kültür alışverişi gibi çeşitli yönlerde gözlemlenmektedir. Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüleri ve TİKA gibi kurumlar aracılığıyla Kosova sosyal hayatına müdahil olması, yerel halk nezdinde Türk algısının olumlu yönde gelişmesine katkılarda bulunmuştur. Yunus Emre Enstitüleri'nin tarihi Türk dizilerini izleyerek Türkçelerini geliştirmek isteyen yabancıların ilk uğrak noktalarından biri haline geldiği görülmektedir. Bunun dışında TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) kurumunun Kosova çapında yapmış olduğu çeşitli restorasyonlar ve yatırımlar da bölgedeki izleyicilerin Türk tarihi dizilerini daha yakından incelemelerine katkılarda bulunmaktadır. Yalnızca Türkiye'nin devlet eliyle yapmış olduğu yatırımlar değil aynı zamanda Türkiye'den gelen özel teşebbüslerin de Kosova'da çeşitli yatırım faaliyetlerinde bulunması da ülke çapında Türk dizilerine daha sempatiyle bakılmasını sağlamıştır. ABD ve Avrupa devletleri tarafından çeşitli yatırım politikalarının ve kültürel politikaların Balkanlar'da aktif olarak uygulandığı birçok katılımcı tarafından da dile getirilmektedir. Konuyla ilgili bir katılımcının görüşü ise şu şekildedir:

Kosova ve komşu ülkelerimizle Türkiye arasında işbirliklerinin artırılarak sürdürülmesini beklerim. Bazı Batılılar tarafından Balkanlara uygulanan politikalardan dolayı Balkan Devletleriyle Türkiye arasındaki ilişkiler özellikle bazı dönemlerde yalıtılabiliyor. Bu durumun Türkiye tarafından aşılabilmesi için buralara Türkiye'den daha çok yatırım yapılması gerekiyor. Balkan Devletleriyle Türkiye arasında daha çok ortak kararlar ve projeler kapsamında çalışmaların tasarlanması gerekiyor. Devletler düzeyinde daha fazla etkileşim kurularak kültürel faaliyetler yönünden de daha çok projeler gerçekleştirilebilir (K11).

*İlgili k*atılımcının belirttiği gibi belirli Batı devletleri tarafından Balkanlar genelinde uygulanan diplomatik ve kültürel faaliyetler neticesinde Türkiye-Kosova ilişkilerinin ikincil planda kalarak yalıtılması söz konusu

olabilmektedir (K11). Katılımcının görüşlerinden hareketle Türkiye'nin kültürel anlamda kullanabileceği argümanlar anlamında tarihi dizilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda bölgenin Batı kültürüne uzak olduğu ve tarihi Türk dizilerine genel itibariyle Türk kültürüne yakınlıklar üzerinden bakılabildiği bir coğrafyada dini faktörlerin de etkili olduğu izleyici görüşlerine dayanılarak fark edilmektedir. Bir izleyicinin dini açından Türkiye ve Kosova ülkelerinin benzer yönlerini şu şekilde vurguladığı görülmektedir:

...diziler kültürel etkileşimi bence artırıyor. Bunların en başında Arnavutlar ve Boşnaklar var. Müslüman olmaları sebebiyle onlar da tarihi Türk dizilerinden kültürel olarak daha çok etkileniyorlar. Onun dışında Sırpların dini Hristiyanlık olmasına rağmen yine onlar da tarihi Türk dizilerinden etkilenerek Türklerle etkileşim kuruyorlar (K9).

Bunların yanı sıra Kosova'daki Türk kökenli Kosova vatandaşlarının da tarihi dizilerin takip edilmesinden dolayı bölgede önceki bulundukları konumdan çok daha iyi bir sosyal statüye kavuştukları da görülmektedir. Bir Türk katılımcı konu bağlamındaki fikirlerini şu şekilde detaylandırmaktadır:

"İnsanlar Türk dizisi izliyor Türkçe öğrenmeye çalışıyor, öğreniyor ve bu da Türk milletiyle etkileşimi artırıyor tabi ki de. Türk arkadaş edinmeye uğraşıyor internette tanışabiliyor daha sonra. Bunlar önemli gelişmeler. Şöyle bir anımı anlatabilirim bu yönde. Karadağ'da gezerken arkadaşlarla tarihi bir kiliseye girmek istemiştik 5 euroydu girişi ve kilisedeki görevli sordu bana nerelisin diye Türküm dedim. Gel sen bedava girersin sorun yok dedi bana ve arkadaşlarıma. Bu şekilde dizilerin ülkemizde ve bölge coğrafyada güzel etkileri var. Türk müziklerini de genelde dinliyorlar özellikle son 10 yılda gözle görülen gelişmeler var" (K8).

Genel anlamda bölgedeki katılımcı görüşleri ışığında Türk tarihi yapımlarının bölgede yaşayan Türklere karşı bölge milletlerinin farkındalığını arttırdığı fark edilebilmektedir. Bölgede yaşayan Türklerin Türk popüler dizilerinin ve tarihi Türk dizilerinin yapımından önce Kosova'da giremedikleri bazı sokaklara artık

girebildikleri ve etnosentrik merkezli ayrımcı/kötü sözlere maruz kalmaktan büyük oranda kurtuldukları da görülmektedir (K8). Aynı zamanda artık günümüzde Arnavut kökenli Kosova vatandaşlarının ülkede Türkçe konuşanlara yönelik ilgilerinde yaşanan artışları da katılımcılar tarafından dile getirilmektedir (K8).

3.8.1.7.1.Katılımcıların Türkiye'yi Ziyaret Etme, Türk Eğitimini, Türk Firmalarını, Türk Ürünlerini Tercih Etme ve Türk Sanat Eserlerine İlgi Durumları

İzlerkitlenin görüşleri incelendiğinde izleyicilerin yalnızca Türk dizilerine değil aynı zamanda Türkiye'yi ziyaret etme ve Türk ürünlerini tercih etme gibi konulara da ilgilerinin olduğu görülmektedir. Bu durumun genel olarak Türkiye-Kosova arasındaki kültürel bağların ve Türk ürünlerinin kalitelerinin bir sonucu olduğu görülmektedir. Katılımcılar ülkelerindeki Türk ürünlerini genel olarak "kalite"," içerik", "geleneksellik", "tat" gibi özelliklerden dolayı tercih ettikleri fark edilmektedir.

Bunların yanı sıra izleyicilerin geçmiş yaşantılarının Türkiye'de okuma fikrini belirlediği tespit edilmektedir. Türkiye'de daha önceden bulunan izleyicilerin Türkiye'de eğitim alma fikrine sıcak baktıkları görülmektedir. Katılımcılar, Türkiye'de okumaya ve potansiyel olarak yerleşmeye büyük ilgi duyduklarını ifade etmektedirler. Bu durum, Kosova ile Türkiye arasında algılanan kültür ve hayat tarzı benzerliklerinin yanı sıra Türkiye'de kişisel ve profesyonel gelişim için algılanan fırsatların büyük payının olduğu gözlenmektedir.

Arnavut ve Türk izleyicilerin genel anlamda Türk kültürüne bağlılıklarının bir uzantısı olarak Türk filmlerini ve Türk müziklerini takip etme anlamında da büyük ilgilerinin olduğu görülmektedir. Bazı izleyicilerin bu anlamda bir Türk menşeili sanat eserini takip ederken bu sanat eserinin içerisinde bulunan başka bir başka sanat eserini de dikkate alabildikleri gözlenmiştir. Bunun dışında çeşitli izleyicilerin Türk müziğine, Türk filmlerine ve Türk sanatçılarına ilgi duydukları da belirtilebilmektedir.

> *Son 10 yılda biz ailecek tatilimizi geçirmek için Arnavutluk'a değil artık Türkiye'ye gitmeye çalışıyoruz. Bunda Türk dizilerinin etkisi var. Mesela geçtiğimiz yıllarda İstanbul'a gidip o tarihi dizilerde görülen sarayları gezmeye çalışmıştık. Bir dahaki sefere diğer sarayları ve tarihi yerleri de*

gezmek için tekrar İstanbul'a gitmek istiyoruz. Onun dışında Antalya, Edirne gibi şehirlere tatil için gittik farklı yıllarda... Tatil yaparken gittiğimiz şehirler oldu. Türkiye'nin güneyindeki şehirleri gezdik mesela. Onun dışında Sarayları ve İstanbul'un her yerini merak ediyorum. Ailemle görmediğimiz sarayları gezmek istiyorum. Ayasofya'yı gezmiştim ama bir daha gezmek istiyorum. Tarihi dizilerden görmemin etkisi oldu bunları. Hatta tatile gittiğimiz zamanlarda da İstanbul'da oğluma diyordum, bak şurası bizim dizide gördüğümüz tarihi hamam değil mi, şurası tarihi cami değil mi (K 4, Kadın, 52, Esnaf, Arnavut).

Tabi ki Türkiye'yi seviyorum. Tatilimi de orada geçirmek isterim ilerleyen dönemlerde. Dediğim gibi Marmara bölgesinde İstanbul, Bursa gibi şehirleri biliyorum ama diğer İç Anadolu'da ve Akdeniz bölgesindeki Kervansarayları, Medreseleri de dizilerde izlemenin dışında canlı şekilde de görmek isterim…İlk çıkan tarihi Türk dizilerini 2014 yılında izledikten sonra İstanbul'daki tarihi mekanları keşfetme yolculuğuna çıkmıştım. Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı gibi yerleri gördüm. Bursa'ya gidip Sultanların türbelerini de ziyaret ettim. Daha merak ettiğim yerler de var tabi. İlerleyen aylarda gezi düzenlemeyi planlıyorum (K 11, Erkek, 29, Genetik Mühendisi, Arnavut).

Oluyor tabi dizilerden görüp de Bundan sonraki tatilimizde şuraları da gezelim. İşte İstanbul'a da gidelim Edirne'yi de bir daha görelim dediğimiz oluyor…Tarihi yerleri gezmeye zaten ilgim var. Türkiye'deki tarihi yerleri de gezmek istiyorum zaten. Hep kendi kendime şunu derim bir tarihi mekana gittiğimde; zamanında buralarda neler yaşanmış, neler olmuş diye hep sorgularım. Tarihi dizilerdeki çadırların kurulduğu, obaların kurulduğu yerleri de görmek isterdim tabi. Sarayları da görmek isterdim (K 12, Kadın, 28, Biyolog, Arnavut).

Türkiye'yi gezme yönünden fırsatlar yakaladığımda değerlendirmek istiyorum. Tabi burada yeni bir işe başlamam sebebiyle benim iş koşullarım biraz ağır. Ama fırsatlar bulduğumda tatilimi Türkiye'de geçirmek istiyorum…Eşyalar, elbiseler, kılıçlar ve buna benzer şeyleri Türkiye'ye

gidince merakımı gidermek için müzelerde görmek isterim. Bunlar dizilerde görüp de merak ettiğim başlıca şeylerdi. Bir de Sultan Süleyman'ın dizide avlanmak için gittiği bir yer vardı. Edirne'de olan bu yere gidip oradaki sessizliği yaşamak isterdim. Sultan Süleyman'ın kaldığı köşkü de çok güzeldi (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

Genel anlamda katılımcıların tatil zamanlarında Türkiye'ye gitme isteklerinin olduğu görülmekle birlikte bu izleyicilerin gezmek istedikleri mekanların saraylar, müzeler gibi tarihi temaya sahip mekanlar olduğu da fark edilmektedir. Türkiye'ye daha öncesinde giderek belirli şehirlerdeki mekanları gezme fırsatı bulan bazı katılımcıların ise tekrar bu şehirlere ve mekanlara gitmeyi amaçladıkları da gözlenmektedir (K4, K11). Aynı zamanda İstanbul, Bursa, Edirne gibi Marmara bölgesine ait şehirlerin katılımcıların dikkatini çektiği fark edilmekle birlikte Akdeniz ve Ege bölgesindeki şehirlerin de izleyicilerin gezmek için tercih etmeyi düşündükleri şehirler arasında olduğu da görülmektedir. Bunların dışında Türkiye'yi daha önceden ziyaret etmiş veya ilk defa edecek katılımcılardan bazılarının da dizi deneyimlerinden kaynaklı mekan algılarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (K4,K11,K12,K13).

Yaşım daha genç olsaydı eğitim almak isterdim tabi ki Türkiye'de. Kosova ve Türkiye'de yaşamak benim için çok benzer durumlar. Türkiye'de de burada yaşadığım gibi yaşayabilirim. İş konusunda ciddi teklifler gelirse neden Türkiye'de yaşamayayım. İstanbul'da yaşamak isterdim veya Ege bölgesinde. Yabancılık çekeceğimi düşünmüyorum kültür bizle benzer olduğu için ve dilini de bildiğim için (K 13, Kadın, 40, İnşaat Mühendisi, Arnavut).

Türkiye'ye yerleşmek ve eğitim almak isteriz. Ülkemizin bizi desteklemesiyle tabi ki. Biz Kosova'da zar zor devlet işine girebiliyoruz bazı yerlerde. Örneğin ben futbol antrenörüyüm burada bir yerde işe başvurmuştum 120 kişilik listede son sırada kaldım maalesef sona atılmışım. Burada dediğim gibi böyle durumlarla karşı karşıya kalabiliyoruz. Ön plana çıkamıyoruz Kosova'da. Şansımız yok bazı yönlerden burada. Yani bunları düşündüğümüzde ben Türkiye'ye gidip yerleşmeyi düşünüyorum (K 8, Erkek , 26, Futbol Antrenörü, Türk).

Türkiye'de eğitim alma yaşını geçtim ama yaşım genç olsaydı kesinlikle eğitim almak isterdim. Dediğim gibi kızım Türkiye'de eğitim aldı 4 yıl boyunca okudu ve mezun oldu şimdi iş bakıyor. 22 yaşında oğlum var aynı zamanda o da Türkiye'de eğitim almayı düşünüyor. Hatta yakında araştırma yapmak için Türkiye'ye arkadaşlarının yanına gidecek. Türkiye'yi seviyorum ama yerleşmek için burayı bu yaştan sonra terk edemezdim çünkü bütün düzenim ve akrabalarım buradalar. Fakat kızım gitmek istiyor Türkiye'ye bende gidip yerleşmesini isterim onun. Oğlum da yerleşmeyi düşünüyor umarım ikisi de yerleşirler (K 3, Kadın, 47, İşletmeci, Arnavut).

Ben bir Türk olarak atalarımızın vermiş olduğu emaneti terk edemem. Ondan dolayı anavatana dönmeyi düşünmüyorum. Hayatımın sonuna kadar burada kalacağımı düşünüyorum. Bu topraklardan ben gitsem ve benden sonra arkamdan diğer yakınlarım ve Türk soydaşlarımız gelse bu sefer bu topraklar boşalır. O nedenle bu toprakları terk etmeyi, bu topraklardan göç etmeyi düşünmüyorum (K 1, Erkek, 49, Öğretmen, Türk).

Çalışmaya dahil olan katılımcıların Türkiye'de eğitim alma düşüncelerinin olduğu görülmekle birlikte bazı katılımcıların yaştan dolayı bu fırsatı değerlendirmeyi uygun bulmadıkları da gözlenmiştir. Yaştan dolayı eğitim almayı düşünmeyen katılımcıların Türkiye'de eğitim alma maksadıyla kendi çocuklarını buna yönelttikleri de fark edilmektedir (K1, K3, K5). Bunların dışında Türk kökenli katılımcılardan birisi Türkiye'de eğitim alma düşüncelerini şu şekilde belirmektedirler:

Tabi ki isterim Türkiye'de lisansüstü eğitimi. Yakın Türk tarihi olur, Cumhuriyet Türk tarihi olur veya Türk Halk Bilimi yani bu tarzda bir alana geçerek eğitimimi devam ettirmek isterim Türkiye'de. Burada zaten çok fazla var Türkiye'ye gidip eğitim alıp dönen veya orda kalan vatandaşlar gerek yabancılardan gerekse de Türk soydaşlarımızdan (K9).

Aynı zamanda Türk kökenli katılımcılardan birinin belirttiği durum göz önüne alındığında, Kosova'da belirli alanlarda Türk kökenli bireylerin işe girmelerinde yaşanan problemler de gözlemlenebilmektedir. Bu durumlardan dolayı kimi Türk kökenli Kosova vatandaşlarının Türkiye'ye beyin göçü çerçevesinde gitme istekleri de katılımcılar arasında fark edilebilmektedir (K8). Bu durumun dışında Kosova'da

yaşayan diğer Türk katılımcıların da genel olarak "Ata toprakları", "Dede yadigarı", "Emanet" olarak nitelendirdikleri topraklardan Türkiye'ye göç etmeyi düşünmedikleri de gözlemlenmektedir. Bu katılımcılar açısından Kosova toprakları Türklüğün temsil edildiği bir yer olarak görülmektedir (K1, K2, K5, K6).

> *Biz burada zaten helal gıda tercih ediyoruz ve yiyoruz. O nedenle Türk menşeili ürünleri güvenerek yiyoruz. Ürüne verdiğimiz paranın Türkiye'ye gittiğini de bildiğimiz için özellikle Türk ürünlerini tercih ediyoruz. Örneğin diğer yabancı ürün 1 euro Türk ürünü 1,5 euro mesela böyle olsa da yine Türk ürünlerini tercih ediyoruz (K 9, Erkek, 37, Tercüman/Araştırmacı, Türk).*

Türk ürünlerini ve firmalarını daima tercih ediyoruz zaten. Bundan sonra da tercih etmeye devam edeceğiz. Herkese de kalitesinden dolayı öneriyorum. Aynı zamanda böyle kültürel anlamda bize yakın bir ülkenin de para kazanmasını istiyorum (K 4, Kadın, 52, Esnaf, Arnavut).

Baklava gibi, kebap gibi birçok ürün var onları kendi ülkemde satın alıyorum. Türklerin yaptığı yerlere giderek satın almaya çalışıyorum bu ürünleri. Türk yaprak sarmasını da çok severim (K 10, Kadın, 29, Gazeteci, Arnavut).

Araştırmaya katılan izlerkitlenin gerek Türk kültürel yapısını benimsemelerinden dolayı gerekse de dini inanışlarından dolayı Türk ürünlerini benimsedikleri gözlemlenmektedir. Katılımcıların çeşitli Türk ürünlerini tercih etmelerindeki temel sebeplere bakıldığında; bu ürünlerin helal gıda sertifikasına sahip olmaları, ürünlerin diğer ülke ürünlerine göre daha geleneksel algılanmaları gibi sebepler ön planda görülmektedir (K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14).

> *Bize en çok yakın gelen tarihi Türk dizilerinin müzikleri oldu. Mesela benim eşim de müzisyen aynı zamanda hangi Türk dizisinde hangi müzik nasıl işlenmiş bunlara bakıyor. Bestecisi kim müziği ortaya çıkaran düzenleyen kim bunları araştırıyor hemen hemen bütün tarihi Türk dizilerinin. Mesela Diriliş Ertuğrul'un müziğindeki armoni eşimin kulağına çok güzel geldi. Aynı zamanda eşime ilhamlar da geldi (K 3, Kadın, 47, İşletmeci, Arnavut).*

Dizilerden gördüğümüz ve sonradan araştırdığımız konular oldu mutlaka. Onun dışında tarihi Türk dizileri müzik konusunda da toplumsal hafızamızın canlanmasını sağladı. En başta "Elveda Rumeli" dizisindeki müzikler çok fazla etkiledi bizleri. Mesela bu bölgenin kültürel bir müziği olup da bizim dahi unuttuğumuz "Mendilimin Yeşili" müziğini dizide duyup belleğimizi canlandırma şansı yakalamıştık. Sonraki dönemlerde de biz Balkanlardaki Türklere ait olan müzikleri tekrar söyleyerek ve dinleyerek aslında toplumsal hafızamızı da daha fazla canlandırma imkanına kavuştuk. Tarihi Türk dizileri bu tarzdaki türküleri hatırlamamızı sağladı (K 5, Erkek, 54, Şirket Müdürü/Tercüman, Türk).

Poyraz Karayel diye bir dizi vardı mesela Oğuz Atay'ı gündeme getirmişti Edebiyatçılardan. Bu diziyi izleyenlerin çoğu kitap okumaya yönelmişlerdi. Buna benzer şekilde bence tarihi Türk dizilerinin de insanları kitap okumaya sevk edecek şekilde olay örgülerini geliştirmesi gerekiyor bu sayede daha çok ilgi çekebilirler bence her yönden. Dizilerin de bu yönüyle ön plana çıkması lazım bence çünkü çok değerli tarihi yazarlarımız var aynı zamanda. Araştırmaya sevk etmesi lazım belki de olduğu gibi vermeyip her şeyi. Ayrıca dizinin sonunda bilgilerin hangi kaynaklardan alındığına dair çeşitli dökümanların da verilmesi lazım. Gidip çocuklar gençler ve herkes o kitapları okusun daha çok araştırsınlar (K 8, Erkek, 26, Futbol Antrenörü, Türk).

Diziler aynı zamanda daha detaylı kaynaklar kullanarak tarihi sorgulamamı sağladı, bu tarihi diziler farklı açılar geliştirerek tarihe yeniden detaylı şekilde bakmamı sağladı. Kendi çabamızla tarihi Türk dizilerinin etrafındaki olaylardan hareket ederek birçok tarihi olayı araştırma gereği hissettik. Bu yönüyle de aslında iyi oldu tarihi Türk dizilerinin gelişmesi. Bir de dikkat ediyorum bizim bu çevredeki Türklerin ve çeşitli milletlerin telefon zil sesi olarak kullanıldığını görüyoruz. Bir bakıyorsunuz masada oturan tanımadığınız birinin dombıra müziği zil sesi olarak çalabiliyor sonra tamam diyoruz bu da bizden (K 9, Erkek, 37, Tercüman/Araştırmacı, Türk).

Tarihi Türk dizilerini izleyen katılımcıların aynı zamanda Türk sanatsal eserlerini de takip ettikleri gözlenmektedir. İzleyicilerin Türk popüler dizilerini ve çeşitli Türk dizileri tarafından üretilen müzikleri de takip ederek dinledikleri tespit edilmektedir. Aynı zamanda izleyiciler dizilerde gördükleri edebi şahsiyetleri ve onların edebi eserlerini de araştırmaktadırlar. Bu anlamda özellikle Türk katılımcıların farklı türdeki Türk dizilerini izledikten sonra kendi kültürleriyle alakalı farklı müzik ve kitapları edinerek bu minvaldeki araştırmalarını geliştirdikleri de ortaya çıkmaktadır (K5,K8,K9)

3.9.Nicel Veri Analizleri

3.9.1. Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular

Çalışmanın ana materyalini, farklı sosyoekonomik ve kültürel özelliklere sahip gruplar oluşturmuştur. Farklı meslek gruplarına ait katılımcılarla 18 yaş ve üzeri bireylerin yer aldığı çeşitli üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler katılımcı olarak çalışmada yer almıştır. Katılımcılara ait demografik özellikler ile sosyoekonomik ve kültürel özelliklere ait değişkenler, SPSS 27.0 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Tablo 21: Katılımcıların Ülkelere Göre Demografik Değerleri

	Sıklık	N	Ortalama	Std. Hata
Cinsiyet	Arnavutluk	403	1,6725	,02341
	Kosova	380	1,6316	,02478
Yaş	Arnavutluk	403	1,8710	,06360
	Kosova	380	2,0447	,07332
Eğitim	Arnavutluk	403	4,1861	,05158
	Kosova	380	3,9632	,06199
	Kosova	380	3,2895	,13601
Milliyet	Arnavutluk	403	1,2035	,04762
	Kosova	380	1,5605	,07176

Tablo 23: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

	Ortalama	N	Standart Sapma	Kurtosis	Skewness
Kadın	1.469	511	0.499	-1.993	0.122
Erkek	1.514	272	0.500	-2.011	-0.059
Toplam	1.485	783	0.500	-2.002	0.059

Tablo 21'de araştırmaya katılan kişilerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında katılımcıların %65,3'si kadın (511kişi), %34,7'i ise erkeklerden (272 kişi) oluşmaktadır. Verilerin ortalamaya göre nasıl bir dağılım gösterdiğini belirlemek için Basıklık ve çarpıklık değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerlere göre kadın (-1.993>0.05) ve Erkek (-2.011>0.05) olduğu için normal dağılım göstermiştir. Çarpıklık değerleri ise kadınlarda 0.122 iken erkeklerde bu değer -0.059 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 22: Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
18-24	424	54,2	54,2
25-34	169	21,6	21,6
35-44	78	10,0	10,0
45-54	51	6,5	6,5
54-65	35	4,5	4,5
65+	26	3,3	3,3
Toplam	783	100,0	100,0

Tablo 22'de yer alan katılımcıların yaşları ile ilgili veriler incelendiğinde ise, 18-24 yaş aralığındaki katılımın yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu orana en yakın yaş aralığı ise %21,6 ile 25-34 (169 kişi) yaş aralığı oluşturmaktadır. Anketi cevaplayanların yaş aralıklarına ilişkin genel verilere bakıldığında ise; %54,2 ile 18-24 yaş aralığındaki kişilerin yoğun bir katılım gösterdiği gözlenmiştir (424 kişi). 35-44 yaş aralığında olanlar %10 ile (78 kişi), 45-54 yaş aralığında olanlar %6,5 ile (51 kişi), 54-65 yaş aralığında olanlar %4,5 ile (35 kişi), 65+ ve üzeri %3,3 ile (26 kişi) takip etmektedir.

Tablo 23: Katılımcıların Ülkelere Göre Eğitim Düzeyleri

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlköğretim	20	2,6	2,6	2,6
Ortaöğretim	18	2,3	2,3	4,9
Lise	205	26,2	26,2	31,0
Yüksekokul	259	33,1	33,1	64,1
Lisans	209	26,7	26,7	90,8
Yüksek Lisans	63	8,0	8,0	98,9
Doktora	9	1,1	1,1	100,0
Toplam	783	100,0	100,0	

Katılımcıların Ülkelere göre eğitim düzeyleri tablo 23'deki gibi hesaplanmıştır. Tablo 4 değerlendirildiğinde, katılımcıların %33.1'lik kısmı yüksekokul mezunu, %26.7'lık kısmı lisans mezunu, %26.2'lik kısmı lise mezunu, %8'lik kısmı yüksek lisans mezunu, %2,6'lık kısmı ilköğretim mezunu, %2,3'lük kısmı ortaöğretim mezunu, %1,1'lik kısmı ise doktora mezunu olarak hesaplanmıştır.

Tablo 24: Katılımcıların Milletlere Göre Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Arnavut	693	88,5	88,5	88,5
Boşnak	26	3,3	3,3	91,8
Makedon	4	,5	,5	92,3
Roman	5	,6	,6	93,0
Türk	44	5,6	5,6	98,6
Bulgar	3	,4	,4	99,0
Hırvat	1	,1	,1	99,1
Sırp	7	,9	,9	100,0
Toplam	783	100,0	100,0	

Katılımcıların milletlere göre dağılımı Tablo 24'teki gibi hesaplanmıştır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların tabi oldukları "Arnavut, Türk, Makedon, Roman, Sırp, Boşnak" gibi farklı milliyetlere göre katılımcıların %88,5 gibi büyük bir çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmuştur. Katılımcıların ikinci büyük oranını Türkler ve üçüncü büyük oranını da Boşnak toplumu oluşturmuştur. En az katılımcının yer aldığı toplumlar ise %0,5 Makedon ve %0,6 ile Romanlar oluşturmuştur. Gruplara göre dağılım ise Arnavutluk %51,5 iken Kosova %48,5 olarak belirlenmiştir.

3.9.2. Türkiye'ye ve Türklere İlişkin Bulgular

Tablo 25: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Türkiye'ye ve Türklere Karşı Duygulardaki Değişime İlişkin Frekans Dağılımı

Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye'ye ve Türklere karşı düşünceleriniz nelerdir?	Frekans	Yüzde
Olumsuz bilgim vardı, olumluya döndü	189	24,1
Olumsuz bilgim vardı, daha da arttı	19	2,4
Olumlu bilgim vardı, daha da arttı	408	52,1
Bilgim yoktu, olumlu oldu	141	18,0
Bilgim yoktu, olumsuz oldu	24	3,1
Nötr (Diğer yazılan görüşler)	2	,3
Toplam	783	100,0

Katılımcıların tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye'ye ve Türklere karşı düşüncelerindeki değişim tablo 25'deki gibi hesaplanmıştır. Buna göre bireylerden "Olumlu bilgim vardı, daha da arttı" diyenlerin oranı %52,1, "Olumsuz bilgim vardı, olumluya döndü" diyenlerin oranı %24,1, "Bilgim yoktu, olumlu oldu diyenlerin oranı" %18, "Bilgim yoktu, olumsuz oldu diyenlerin oranı" %3,1, "Olumsuz bilgim vardı, daha da arttı" diyenlerin oranı %2,4 iken soruyu "Nötr" olarak cevaplandıranların oranı ise 0,3 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 26: Tarihi Türk Dizilerini Tavsiye Etme Durumuna ilişkin Frekans Dağılımı

Tarihi türk dizilerini arkadaşlarınıza tavsiye eder misiniz?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	14	1,8
Katılmıyorum	70	8,9
Kararsızım	108	13,8
Katılıyorum	191	24,4
Kesinlikle katılıyorum	400	51,1
Toplam	783	100,0

Tarihi Türk dizilerini tavsiye etme durumuna ilişkin veriler tablo 26'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %51,1, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %24,4, "Kararsızım" diyenlerin oranı %13,8, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %8,9, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1,8 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 27: Türkiye ile Ülkeler Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Dizileri İzledikten Sonra Daha Sık Takip Edilip Edilmeme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Türkiye ile kendi ülkeniz arasındaki diplomatik ilişkileri dizileri izledikten sonra daha sık takip etmeye başladınız mı?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	79	10,1
Katılmıyorum	122	15,6
Kararsızım	233	29,8
Katılıyorum	206	26,3
Kesinlikle katılıyorum	143	18,3
Toplam	783	100,0

Türkiye ile ülkeler arasındaki diplomatik ilişkilerin dizileri izledikten sonra daha sık takip edilip edilmeme durumunu gösteren değerler tablo 27'deki gibidir. Buna göre "Kararsızım" diyenlerin oranı %29,8, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %26,3, "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %18,3, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %15,6, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %10,1 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 28: Tarihi Türk Dizilerinin Diğer Ülkelerin Tarihi Dizi Yapımlarına Göre Kaliteli Olup Olmama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Tarihi Türk Dizileri diğer ülke yapımlarına göre daha kaliteli midir?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	27	3,4
Katılmıyorum	76	9,7
Kararsızım	158	20,2
Katılıyorum	278	35,5
Kesinlikle katılıyorum	244	31,2
Toplam	783	100,0

Tarihi Türk dizilerinin diğer ülkelerin tarihi dizi yapımlarına göre kaliteli olup olmama durumunu gösterenden değerler tablo 28'deki gibidir. Buna göre "Katılıyorum" diyenlerin oranı %35,5, "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %31,2, "Kararsızım" diyenlerin oranı %20,2, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %9,7, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı da 3,4 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 29: Yeni Bir Tarihi Türk Dizisinin Yayınlanması Durumunda Dizinin Katılımcılar Tarafından Takip Edilip/Edilmeme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Yeni Bir Tarihi Türk Dizisinin Yayınlanması Durumunda takip eder misiniz?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	20	2,6
Katılmıyorum	40	5,1
Kararsızım	168	21,5
Katılıyorum	192	24,5
Kesinlikle katılıyorum	363	46,4
Toplam	783	100,0

Yeni bir tarihi Türk dizisinin yayınlanması durumunda dizinin katılımcılar tarafından takip edilip/edilmeme durumunu gösterenden değerler tablo 29'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %46,4, "Katılıyorum" diyenlerin oranı % 24,5, "Kararsızım" diyenlerin oranı % 21,5, "Katılmıyorum diyenlerin oranı %5,1, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2,6 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 30: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Türkiye'yi Ziyaret Etme İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı

Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye'yi ziyaret etmek ister misiniz?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	28	3,6
Katılmıyorum	33	4,2
Kararsızım	104	13,3
Katılıyorum	194	24,8
Kesinlikle katılıyorum	424	54,2
Toplam	783	100,0

Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye'yi ziyaret etme isteklerine ilişkin değerleri gösteren frekans dağılımı tablo 30'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı % 54,2, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %24,8, "Kararsızım" diyenlerin oranı %13,3, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %4,2, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %3,6 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 31: Yunus Emre Enstitülerine veya Türkçe Dil Eğitimi Veren Kuruluşlara Başvuru İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı

Yunus Emre Enstitülerine veya Türkçe Dil Eğitimi Veren Kuruluşlara Başvurmak ister misiniz?	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	61	7,8
Katılmıyorum	62	7,9
Kararsızım	210	26,8
Kesinlikle katılıyorum	106	13,5
Türkçe anadilim	45	5,7
Başvuruda bulunmak isterim	299	38,2
Toplam	**783**	**100,0**

Yunus Emre Enstitülerine veya Türkçe dil eğitimi veren kuruluşlara başvuru isteklerine ilişkin frekans dağılımı tablo 31'deki gibidir. Buna göre "Başvuruda bulunmak isterim" diyenlerin oranı %38,2, Kararsızım diyenlerin oranı %26,8, "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %13,5, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı 7,9, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı 7,8, "Türkçe Anadilim" diyenlerin oranı ise %5,7 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 32: Türk Ürünlerinden Memnun Olup/Olmama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Türk ürünlerini almak ister misiniz?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	9	1,1
Katılmıyorum	43	5,5
Kararsızım	130	16,6
Katılıyorum	262	33,5
Kesinlikle katılıyorum	339	43,3
Toplam	783	100,0

Türk ürünlerinden memnun olup/olmama durumuna ilişkin frekans dağılımı tablo 32'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %43,3, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %33,5, "Kararsızım" diyenlerin oranı %16,6, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %5,5, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1,1 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 33: Türkiye'de Eğitim Alma İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı

Türkiye'de eğitim almak ister misiniz?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	27	3,4
Katılmıyorum	47	6,0
Kararsızım	141	18,0
Katılıyorum	211	26,9
Kesinlikle katılıyorum	357	45,6
Toplam	**783**	**100,0**

Türkiye'de eğitim alma isteklerine ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 33'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %45,6, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %26,9, "Kararsızım" diyenlerin oranı %18, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %6, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %3,4 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 34: Türk Yapımı Müziklerin Takip Edilme İsteklerine İlişkin Frekans Dağılımı

Türk müziklerini takip eder misiniz?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	30	3,8
Katılmıyorum	44	5,6
Kararsızım	124	15,8
Katılıyorum	172	22,0
Kesinlikle katılıyorum	413	52,7
Toplam	783	100,0

Türk yapımı müziklerin takip edilme isteklerine ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 34'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %52,7, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %22, "Kararsızım" diyenlerin oranı %15,8, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %5,6, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %3,8 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 35: Türk Oyuncularının ve Sanatçılarının Takip Edilme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Türk oyuncularını ve sanatçılarını takip eder misiniz?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	11	1,4
Katılmıyorum	51	6,5
Kararsızım	123	15,7
Katılıyorum	262	33,5
Kesinlikle katılıyorum	336	42,9
Toplam	783	100,0

Türk oyuncularının ve sanatçılarının takip edilme durumuna ilişkin frekans dağılımı gösteren veriler tablo 35'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %42,9, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %33,5, "Kararsızım" diyenlerin oranı %15,7, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %6,5, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1,4 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 36: Türkiye'nin Köklü Bir Tarihe Sahip Olup Olmadığına İlişkin Frekans Dağılımı

Türkiye köklü bir tarihe sahip midir?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	16	2,0
Katılmıyorum	55	7,0
Kararsızım	163	20,8
Katılıyorum	251	32,1
Kesinlikle katılıyorum	298	38,1
Toplam	783	100,0

Türkiye'nin köklü bir tarihe sahip olup olmadığına ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 36'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %38,1, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %32,1, "Kararsızım" diyenlerin oranı %20,8, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %7,0, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2,0 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 37: Türkiye'nin Balkanlarda Aktif Bir Role Sahip Olup Olmadığına İlişkin Frekans Dağılımı

Türkiye Balkanlarda aktif bir role sahip midir?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	3	,4
Katılmıyorum	54	6,9
Kararsızım	141	18,0
Katılıyorum	271	34,6
Kesinlikle katılıyorum	314	40,1
Toplam	783	100,0

Türkiye'nin Balkanlarda aktif bir role sahip olup olmadığına ilişkin Frekans dağılımını gösteren veriler tablo 37'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %40,1, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %34,6, "Kararsızım" diyenlerin oranı %18, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %6,9, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %0,4 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 38: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra Ülkelerinin Tarihine Dair Ortak Paydaların Bulunup Bulunmasına İlişkin Frekans Dağılımı

Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra kendi ülkenizin tarihine dair ortak paydalar buldunuz mu?	**Frekans**	**Yüzde**
Hiç katılmıyorum	21	2,7
Katılmıyorum	72	9,2
Kararsızım	212	27,1
Katılıyorum	248	31,7
Kesinlikle katılıyorum	230	29,4
Toplam	783	100,0

Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra ülkelerinin tarihine dair ortak paydaların bulunup bulunmamasına ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 38'deki gibidir. Buna göre "Katılıyorum" diyenlerin oranı %31,7, "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %29,4, "Kararsızım" diyenlerin oranı %27,1, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %9,2, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2,7 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 39: Türk Sinemasına İlginin Artıp Artmadığına İlişkin Frekans Dağılımı

Türk Sinemasına ilginiz arttı mı?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	8	1,0
Katılmıyorum	74	9,5
Kararsızım	170	21,7
Katılıyorum	236	30,1
Kesinlikle katılıyorum	295	37,7
Toplam	783	100,0

Türk Sineması'na ilginin artıp artmadığına ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 39'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %37,7, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %30,1, "Kararsızım" diyenlerin oranı %21,7, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %9,5, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1,0 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 40: Türk Tarihine İlginin Artıp Artmadığına İlişkin Frekans Dağılımı

Türk Tarihine ilginiz arttı mı?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	14	1,8
Katılmıyorum	51	6,5
Kararsızım	152	19,4
Katılıyorum	262	33,5
Kesinlikle katılıyorum	304	38,8
Toplam	783	100,0

Türk Tarihine ilginin artıp artmadığına ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 40'daki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %38,8, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %33,5, "Kararsızım" diyenlerin oranı %19,4, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %6,5, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1,8 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 41: Türklerle Arkadaş Olma İsteğine İlişkin Frekans Dağılımı

Türklerle arkadaş olmak ister misiniz?	Frekans	Yüzde
Hiç katılmıyorum	11	1,4
Katılmıyorum	22	2,8
Kararsızım	91	11,6
Katılıyorum	272	34,7
Kesinlikle katılıyorum	387	49,4
Toplam	783	100,0

Türklerle arkadaş olma isteğine ilişkin frekans dağılımını gösteren veriler tablo 41'deki gibidir. Buna göre "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %46,9, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %34,0, "Kararsızım" diyenlerin oranı %10,5, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %4,1, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %4,6 olarak ortaya çıkmıştır.

3.9.3. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 42: Tanımlayıcı İstatistikler

Communalities	**Initial**	**Extraction**
Tarihi Türk dizilerini arkadaşlarınıza tavsiye eder misiniz?	**1.000**	**0.614**
Türkiye ile kendi ülkeniz arasındaki diplomatik ilişkileri dizileri izledikten sonra daha sık takip etmeye başladınız mı?	**1.000**	**0.556**
Tarihi Türk dizileri kendi ülkemde yayınlanan dizi yapımlarına göre daha kalitelidir?	**1.000**	**0.507**
Yeni bir Tarihi Türk dizisi çıksa takip eder misiniz?	**1.000**	**0.641**
Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra Türkiye'yi ziyaret etmek ister misiniz?	**1.000**	**0.627**
Türk ürünlerini almak beni memnun eder?	**1.000**	**0.626**
Türkiye'de eğitim almak beni memnun eder?	**1.000**	**0.390***
Türk müziklerini takip ederim?	**1.000**	**0.610**
Türk oyuncularını ve sanatçılarını takip ederim?	**1.000**	**0.534**
Türkiye köklü bir tarihe sahiptir?	**1.000**	**0.588**
Türkiye Balkanlarda aktif bir role sahiptir?	**1.000**	**0.631**
Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra kendi ülkenizin tarihine dair ortak bir payda buldunuz mu?	**1.000**	**0.583**
Türk Sinemasına ilgim arttı?	**1.000**	**0.620**
Türk Tarihine ilgim arttı?	**1.000**	**0.644**
Türk arkadaş edinmek isterim?	**1.000**	**0.508**

Tablo 42 değerlendirildiğinde ortak yükler her değişken (madde) için bir ortak varyansa sahiptir. Bu değerler 0 ile 1 arasında değişir. (Extraction >0.50)'den yüksek çıkan ortak yükler maddelerin varyansının daha fazlasını açıklamasına neden olmaktadır. (Extraction <0.50)'den düşük ortak yükler ise maddelerin varyansını açıklayamamaktadır. Türkiye'de eğitim almak beni memnun eder sorusunun ülkeler arasında verilen cevaplar bakımından bir varyasyon oluşturmadığı tespit edilmiştir. Diğer sorulan sorularla verilen cevaplar arasında anlamlı bir varyasyon oluştuğu gözlenmiştir.

Tablo 43: Tanımlayıcı İstatistikler I (Türk dizilerini tercih etme ve türkiye'ye verilen önem)

Tanımlayıcı İstatistikler									
		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maximum
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Tarihi Türk Dizilerini Tercih Etme	Arnavutluk	403	29,3474	6,32482	,31506	28,7280	29,9668	11,00	40,00
	Kosova	380	29,8368	6,01885	,30876	29,2297	30,4439	11,00	40,00
	Total	783	29,5849	6,17914	,22082	29,1515	30,0184	11,00	40,00
Türkiye'ye Verilen Önem	Arnavutluk	403	44,1489	8,45578	,42121	43,3208	44,9769	17,00	55,00
	Kosova	380	44,8421	7,29632	,37429	44,1062	45,5781	17,00	55,00
	Toplam	783	44,4853	7,91689	,28293	43,9299	45,0407	17,00	55,00

Tablo 44: Varyans Analizi I (Türk dizilerini tercih etme ve türkiye'ye verilen önem)

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Tarihi Türk Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası	46,853	1	46,853	1,227	,268
	Grup içi	29811,249	781	38,171		
	Total	29858,102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası	93,988	1	93,988	1,501	,221
	Grup içi	48919,593	781	62,637		
	Total	49013,581	782			

Tablo 44'deki varyans analizi sonucuna göre katılımcıların tarihi Türk dizilerini tercih etmeleri ile ilgili cevaplarıyla, katılımcıların Türkiye'ye verdikleri önemi gösteren sorulara verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair sayısal değerler (Nonadditivity: F=1,227 P=0,268>0,05) ve (F=1,501 P=0.221>0,05) olarak hesaplanmıştır. Bu iki özellik bakımından istatistiki olarak önemli bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 45: Tanımlayıcı İstatistikler II (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin cinsiyete göre dağılımı)

Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		**Minimum**	**Maximum**
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Tarihi Türk Dizilerini Tercih Etme	Erkek	272	29.2279	6.49208	0.39364	28.4530	30.0029	11.00	40.00
	Kadın	511	29.7750	6.00378	0.26559	29.2532	30.2967	11.00	40.00
	Total	783	29.5849	6.17914	0.22082	29.1515	30.0184	11.00	40.00
Türkiye'ye Verilen Önem	Erkek	272	43.9926	8.64255	0.52403	42.9610	45.0243	17.00	55.00
	Kadın	511	44.7476	7.49777	0.33168	44.0959	45.3992	20.00	55.00
	Total	783	44.4853	7.91689	0.28293	43.9299	45.0407	17.00	55.00

Tablo 46: Varyans Analizi II (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin cinsiyete göre dağılımı)

ANOVA

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası (Ülkeler)	53.115	1	53.115	1.392	0.238
	Grup içi	29804.987	781	38.163		
	Total	29858.102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası (Ülkeler)	101.161	1	101.161	1.615	0.204
	Grup içi	48912.420	781	62.628		
	Toplam	49013.581	782			

Tablo 46'daki varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların tarihi Türk dizilerine olan tercihleri ve Türkiye'ye verdikleri önemi gösteren cevaplar arasında, hem gruplar arası (Arnavutluk ve Kosova) hem de grup içi (demografik) değişkenler bazında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu durum göz önüne alınarak tespit edilen sayısal değerler (Nonadditivity: F=1.392 P=0.238>0,05) ve (F=1.615 P=0.204>0,05) olarak hesaplanmıştır. Bu iki özellik bakımından istatistiki olarak önemli bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 47: Tanımlayıcı İstatistikler III (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin yaş grubuna göre dağılımı)

Tanımlayıcı İstatistikler									
		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maximum
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	18-24	424	29,3892	6,33105	,30746	28,7848	29,9935	11,00	40,00
	24-34	169	30,4379	6,13033	,47156	29,5069	31,3688	11,00	40,00
	35-44	78	29,1282	5,84288	,66158	27,8108	30,4456	15,00	40,00
	45-54	51	29,3725	4,95565	,69393	27,9788	30,7663	14,00	39,00
	55-64	35	28,6857	6,77266	1,14479	26,3592	31,0122	11,00	39,00
	65 ve üzeri	26	30,2308	6,25017	1,22576	27,7063	32,7553	11,00	39,00
	Total	783	29,5849	6,17914	,22082	29,1515	30,0184	11,00	40,00
Türkiye'ye Verilen Önem	18-24	424	44,8986	8,33555	,40481	44,1029	45,6943	17,00	55,00
	24-34	169	44,3432	7,68970	,59152	43,1754	45,5110	20,00	55,00
	35-44	78	42,6154	6,81715	,77189	41,0784	44,1524	27,00	55,00
	45-54	51	45,3333	7,40990	1,03759	43,2493	47,4174	27,00	55,00
	55-64	35	42,8571	7,63176	1,29000	40,2355	45,4787	20,00	55,00
	65 ve üzeri	26	44,8077	6,01345	1,17933	42,3788	47,2366	32,00	55,00
	Total	783	44,4853	7,91689	,28293	43,9299	45,0407	17,00	55,00

Tablo 48: Varyans Analizi III (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin yaş grubuna göre dağılımı)

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası	196.917	5	39.383	1.032	0.398
	Grup içi	29661.185	777	38.174		
	Toplam	29858.102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası	480.728	5	96.146	1.539	0.175
	Grup içi	48532.853	777	62.462		
	Toplam	49013.581	782			

Tablo 48'deki varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların tarihi Türk dizilerine olan tercihleri ve Türkiye'ye verdikleri önemi gösteren cevapları arasında, gruplar arası (Arnavutluk ve Kosova), grup içi ve yaş kategorisi değişkenleri bazında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu durum göz önüne alınarak tespit edilen sayısal değerler (Nonadditivity: F=1,032 P=0,398>0,05) ve (F=1.539 P=0.175>0,05) olarak hesaplanmıştır. Bu iki özellik bakımından istatistiki olarak önemli bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 49: Tanımlayıcı İstatistikler IV (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin eğitim durumuna göre dağılımı)

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maximum
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	İlköğretim	20	29.7500	6.84317	1.53018	26.5473	32.9527	11.00	36.00
	Ortaöğretim	18	29.0000	5.14496	1.21268	26.4415	31.5585	19.00	39.00
	Lise	205	30.0537	5.80247	0.40526	29.2546	30.8527	11.00	40.00
	Yüksekokul	259	29.4247	6.09399	0.37866	28.6790	30.1704	14.00	40.00
	Lisans	209	29.3876	6.71308	0.46435	28.4721	30.3030	11.00	40.00
	Yüksek Lisans	63	29.7143	6.07594	0.76550	28.1841	31.2445	14.00	40.00
	Doktora	9	28.0000	6.28490	2.09497	23.1690	32.8310	15.00	37.00
	Toplam	783	29.5849	6.17914	0.22082	29.1515	30.0184	11.00	40.00
Türkiye'ye Verilen Önem	İlköğretim	20	45.1500	5.84245	1.30641	42.4156	47.8844	32.00	55.00
	Ortaöğretim	18	44.4444	7.65600	1.80454	40.6372	48.2517	28.00	55.00
	Lise	205	45.7951	7.71597	0.53891	44.7326	46.8577	20.00	55.00
	Yüksekokul	259	44.4942	8.30773	0.51622	43.4777	45.5107	17.00	55.00
	Lisans	209	43.1196	7.87218	0.54453	42.0461	44.1931	20.00	55.00
	Yüksek Lisans	63	44.7302	7.17119	0.90349	42.9241	46.5362	24.00	55.00
	Doktora	9	43.0000	8.39643	2.79881	36.5459	49.4541	28.00	55.00
	Toplam	783	44.4853	7.91689	0.28293	43.9299	45.0407	17.00	55.00

Tablo 50: Varyans Analizi IV (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin eğitim durumuna göre dağılımı)

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası	90.196	6	15.033	0.392	0.884
	Grup içi	29767.906	776	38.361		
	Toplam	29858.102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası	774.028	6	129.005	2.075	0.054
	Grup içi	48239.553	776	62.164		
	Toplam	49013.581	782			

Tablo 50'deki varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların tarihi Türk dizilerine olan tercihleri ve Türkiye'ye verdikleri önemi gösteren cevapları arasında, gruplar arası (Arnavutluk ve Kosova), grup içi ve eğitim kategorisi değişkenleri bazında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu durum göz önüne alınarak tespit edilen sayısal değerler (Nonadditivity: F=0,392 P=0,884>0,05) ve (F=2.075 P=0,054>0,05) olarak hesaplanmıştır. Bu iki özellik bakımından istatistiki olarak önemli bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 51: Tanımlayıcı İstatistikler V (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin etnik kökene göre dağılımı)

Tanımlayıcı İstatistikler									
		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maximum
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Arnavut	693	29.5354	6.07972	0.23095	29.0819	29.9888	11.00	40.00
	Boşnak	26	30.2308	7.03879	1.38042	27.3877	33.0738	11.00	38.00
	Makedon	4	28.2500	4.71699	2.35850	20.7442	35.7558	25.00	35.00
	Roman	5	30.2000	4.20714	1.88149	24.9761	35.4239	23.00	33.00
	Türk	44	31.6818	6.51572	0.98228	29.7009	33.6628	14.00	40.00
	Bulgar	3	23.0000	3.46410	2.00000	14.3947	31.6053	21.00	27.00
	Hırvat	1	33.0000					33.00	33.00
	Sırp	7	21.5714	6.42540	2.42857	15.6289	27.5139	18.00	34.00
	Total	783	29.5849	6.17914	0.22082	29.1515	30.0184	11.00	40.00
Türkiye'ye Verilen Önem	Arnavut	693	44.2597	7.82811	0.29737	43.6759	44.8436	17.00	55.00
	Boşnak	26	45.2308	9.20568	1.80538	41.5125	48.9490	20.00	55.00
	Makedon	4	44.5000	7.50555	3.75278	32.5570	56.4430	36.00	53.00
	Roman	5	38.2000	8.98332	4.01746	27.0457	49.3543	31.00	53.00
	Türk	44	48.9545	7.52965	1.13514	46.6653	51.2438	29.00	55.00
	Bulgar	3	36.0000	1.00000	0.57735	33.5159	38.4841	35.00	37.00
	Hırvat	1	53.0000					53.00	53.00
	Sırp	7	42.8571	4.56175	1.72418	38.6382	47.0761	40.00	50.00
	Toplam	783	44.4853	7.91689	0.28293	43.9299	45.0407	17.00	55.00

Tablo 52: Varyans Analizi V (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin etnik kökene göre dağılımı)

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası	806.293	7	115.185	3.073	0.003
	Grup içi	29051.809	775	37.486		
	Toplam	29858.102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası	1433.153	7	204.736	3.335	0.002
	Grup içi	47580.428	775	61.394		
	Toplam	49013.581	782			

Tablo 52'deki varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların tarihi Türk dizilerine olan tercihleri ve Türkiye'ye verdikleri önemi gösteren cevapları arasında, gruplar arası (Arnavutluk ve Kosova), grup içi ve etnik unsur değişkenleri bazında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu durum göz önüne alınarak tespit edilen sayısal değerler (Nonadditivity: F=3,073 P=0,003>0,05) ve (F=3.335 P=0,002<0,05) olarak hesaplanmıştır. Bu iki özellik bakımından istatistiki olarak önemli bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 53: Tanımlayıcı İstatistikler VI (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin duygulardaki değişime göre dağılımı)

Tanımlayıcı İstatistikler									
		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maximum
						Alt sınır değeri	Üst sınır değeri		
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Olumsuz bilgim olumluya döndü	189	29.5185	5.15875	0.37524	28.7783	30.2587	14.00	40.00
	Olumsuz bilgim daha da arttı	19	17.6316	5.29371	1.21446	15.0801	20.1831	12.00	34.00
	Olumlu bilgim daha da arttı	408	30.9216	5.11189	0.25308	30.4241	31.4191	11.00	40.00
	Bilgim yoktu olumlu oldu	141	29.6454	5.94034	0.50027	28.6563	30.6344	14.00	40.00
	Bilgim yoktu olumsuz oldu	24	17.2917	8.04054	1.64127	13.8964	20.6869	11.00	40.00
	Nötr	2	20.0000	5.65685	4.00000	-30.8248	70.8248	16.00	24.00
	Toplam	783	29.5849	6.17914	0.22082	29.1515	30.0184	11.00	40.00

Türkiye'ye Verilen Önem	Olumsuz bilgim olumluya döndü	189	43.6720	6.62910	0.48220	42.7207	44.6232	23.00	55.00
	Olumsuz bilgim daha da arttı	19	27.8421	9.04472	2.07500	23.4827	32.2015	17.00	52.00
	Olumlu bilgim daha da arttı	408	46.2157	6.51496	0.32254	45.5816	46.8497	23.00	55.00
	Bilgim yoktu olumlu oldu	141	45.4681	7.47142	0.62921	44.2241	46.7121	23.00	55.00
	Bilgim yoktu olumsuz oldu	24	28.7917	8.12393	1.65829	25.3612	32.2221	20.00	53.00
	Nötr	2	45.5000	3.53553	2.50000	13.7345	77.2655	43.00	48.00
	Total	783	44.4853	7.91689	0.28293	43.9299	45.0407	17.00	55.00

Tablo 54: Varyans Analizi VI (Türk dizilerini tercih etme ve Türkiye'ye verilen önem arasındaki ilişkinin duygulardaki değişime göre dağılımı)

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Gruplar Arası	7255.778	5	1451.156	49.886	0.000
	Grup içi	22602.324	777	29.089		
	Toplam	29858.102	782			
Türkiye'ye Verilen Önem	Gruplar Arası	12658.809	5	2531.762	54.111	0.000
	Grup içi	36354.772	777	46.789		
	Toplam	49013.581	782			

Tablo 54'deki varyans analizi sonucuna göre Türk dizilerini izleyen katılımcıların duygularındaki değişim ile Türkiye'ye bakış açıları arasındaki farklılıkları belirlemek için hesaplanan değerler: (Nonadditivity: F=49,886 P=0,000<0,05). "Olumsuz bilgim olumluya döndü", "olumlu bilgim daha da arttı" ve "bilgim yoktu olumlu oldu" değişkenler arasında istatistiki olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.01). Diğer değişkenlerden: "olumsuz bilgim daha da arttı," bilgim yoktu olumsuz oldu" ve "nötr" değerleri için ise istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmüştür (Between Measures, F=54.111 P=0,000<0,05).

Tablo 55: Korelasyonlar

Kolerasyonlar			
		Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Türkiye'ye Verilen Önem
Türk Tarihi Dizilerini Tercih Etme	Pearson Correlation	1	,693**
	Sig. (2-tailed)		0.000
	N	783	783
Türkiye'ye Verilen Önem	Pearson Correlation	,693**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	
	N	783	783

Çalışmada SPSS 27.0 İstatistik paket programı yardımıyla Tablo 55'deki korelasyon aralıklarına bakıldığında "Türk Tarihi Dizilerinin Tercih Edilmesi" ile "Türkiye'ye Verilen Önem" arasında istatistiki açıdan *"Pearson Correlation"* testine göre *0,693'lük* önemli bir ilişki (korelasyon) bulunmuştur($p<0.01$). Kısaca Türkiye'ye verilen önem arttıkça tarihi Türk dizilerini tercih etme oranları da artmaktadır.

Grafik 1: Linear (Doğrusal) İlişki Grafiği

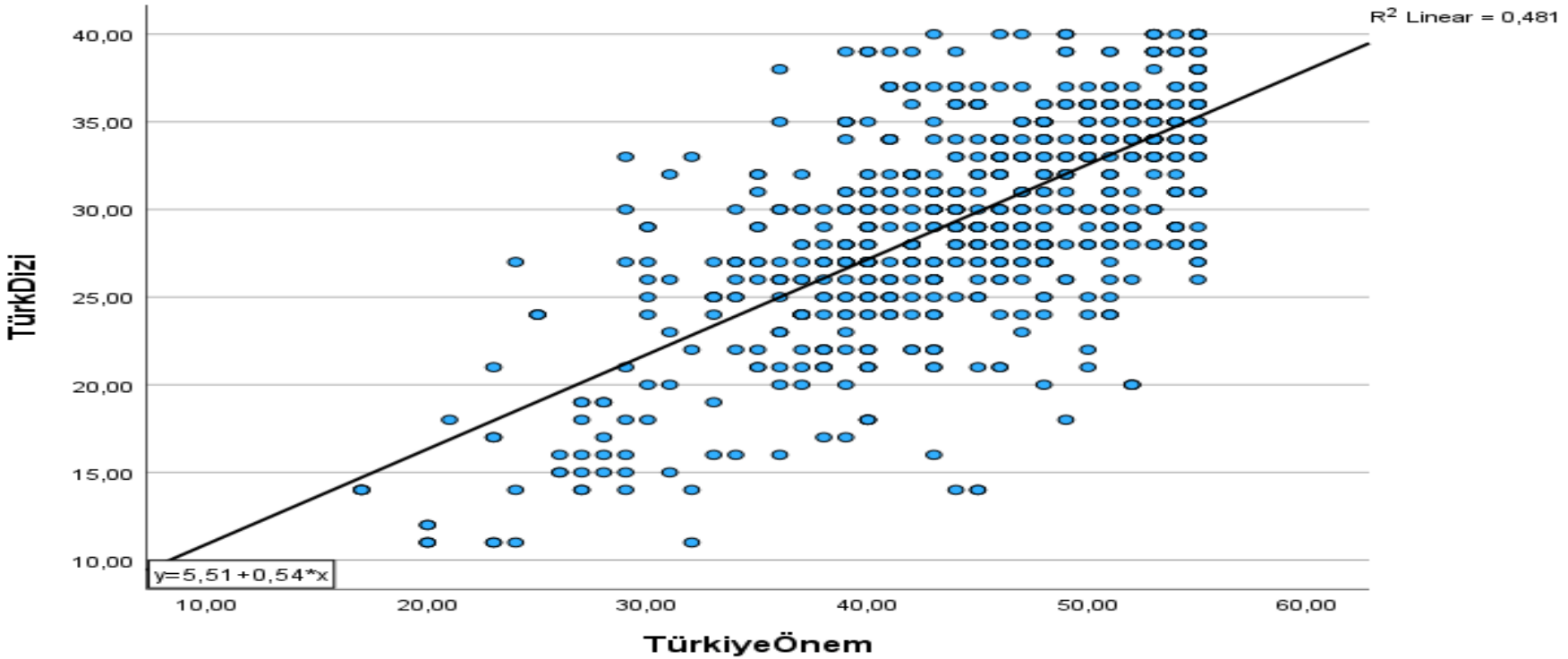

Türk tarihi dizilerini tercih etme ile Türkiye'ye verilen önem arasında doğrusal(linear) bir ilişki tespit edilmiştir. SPSS programında yatay ve dikey düzlemde tasarlanan grafiğe göre, yatay (x) düzlemdeki artış dikey (y) düzlemde de artışa neden olmaktadır. Buna göre Türk tarihi dizilerini tercih etme ile Türkiye'ye verilen önem arasında doğrusal (linear) bir ilişki tespit edilmiştir. Türkiye'ye verilen önem arttıkça Türk tarihi dizilerini tercih etme oranı da artmaktadır.

Grafik 2: Tarihi Türk Dizilerini İzledikten Sonra İzleyicilerde Tespit Edilen Duygu Değişiklikleri

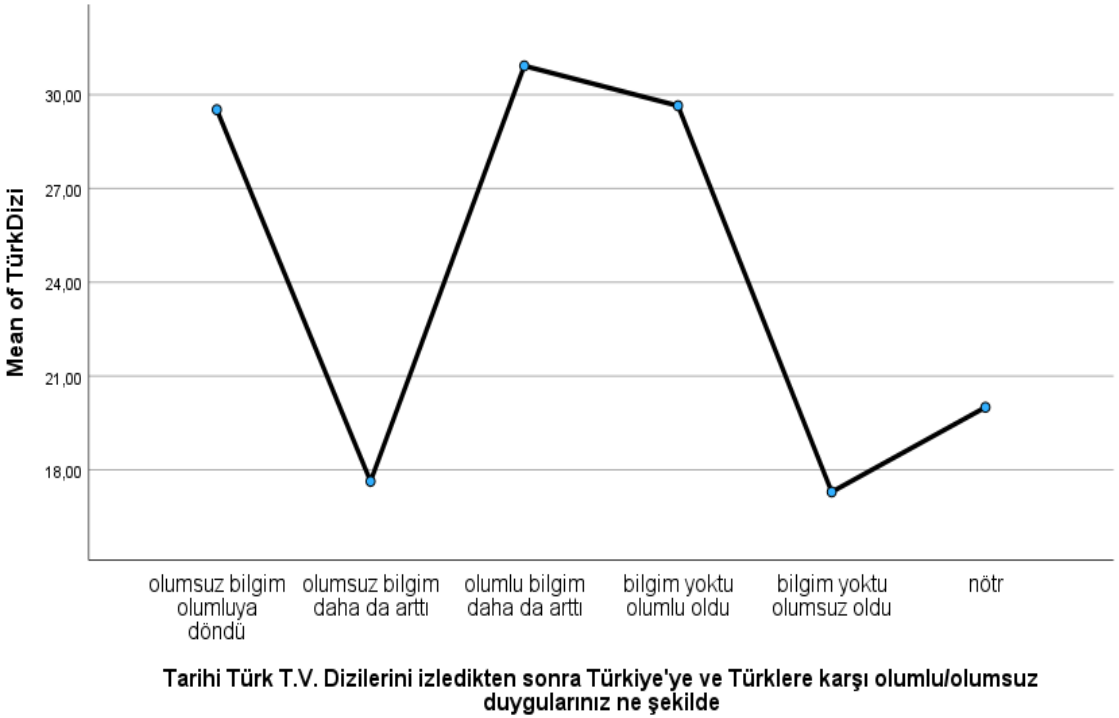

SPSS 27.0 paket programı yardımıyla oluşturulan grafik 2'ye göre Arnavutluk'taki ve Kosova'daki katılımcıların tarihi Türk dizilerini izledikten sonra duygularında çeşitli değişiklikler gözlenmiştir. Tarihi Türk dizilerini izledikten sonra "olumsuz bilgim daha da arttı" ve "bilgim yoktu olumsuz oldu" diyenlerin oranı 18.0 değerine yakın seviyelerde kalmaktadır. Katılımcılardan tarihi Türk dizilerini izledikten sonra "olumsuz bilgim olumluya döndü", "olumlu bilgim daha da arttı" ve "bilgim yoktu olumlu oldu" diyenlerin oranı ise 30.0 değerine yakın seviyelerde gözlenmektedir.

SONUÇ

Güç kavramı, eski çağlardan beri *"sert güç"* olarak adlandırılan unsurlarla ifade edilmiştir; bunlar genellikle askeri ve ekonomik güçtür. Ancak, 16. ve 17. yüzyıllarda büyük hegemonyaya sahip devletlerin sahneye çıkışı bu durumu değiştirmiştir. Bu devletler, birçok potansiyel güç enstrümanlarına sahip olmuş ve bu güçlerini küresel siyasal stratejiye katılmak için kullanmışlardır. Bu durum, politik dünya düzeninde bir değişim ve dönüşüm sürecini başlatmıştır. İlerleyen süreçte buna benzer durumlar devletlerin sert güç merkezli siyasal stratejilerini değiştirmiş ve dünya düzeninde güç kullanımı anlamında yeni bir evrenin başlamasını kolaylaştırmıştır. Devletlerarası ticari faaliyetlerin ve anlaşmaların savaş kazanmak kadar değerli olduğu bu dönemlerde barışa ve devletlerarası ticari faaliyetlere entegre bir kavram olarak diplomasi kavramı kendini daha fazla hissettirmiştir. 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren devletlerarası ilişkilerde kültürün öneminin hissedilmesiyle birlikte özellikle "Fransa ve Britanya" gibi ülkelerin kültürlerini diğer toplumlara daha fazla aktardıkları dönemler yaşanmıştır.

20. Yüzyılda ise ABD gerek ekonomik gerekse de buna bağlı olarak geliştirebildiği askeri sistemleri başat güç olarak faaliyete geçirmiş ve sert güç potansiyellerini sürekli olarak arttırmıştır. ABD tüm bu sert güç unsurlarına rağmen aynı zamanda yumuşak güç kapsamındaki kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi eksenli politikalarını da üst bir seviyeye çıkarmak adına devlet olanaklarını kullanmaktadır. 21. Yüzyıl'da uluslararası arenada ABD gibi büyük potansiyele sahip devletler tarafından sert güçten daha çok yumuşak güç faaliyetlerinin kullanılması, dünya çapındaki farklı devletlerin yeni politikalar üretmelerine de neden olmuştur. Siyaset bilimci Joseph Nye'ye göre kültürel diplomasi, bir ülkenin yumuşak güç kazanmasına katkıda bulunan güçlü bir kamu diplomasisi biçimi olarak hareket etmektedir. Nitekim, herhangi bir ülke kendi kültürel unsurlarını farklı mecralar

kanalıyla aktarabilir ve diğer toplumları kültürel argümanları dolayımıyla etkileyebilir. ABD'nin Hollywood sinemasını kullanarak farklı filmler yoluyla kendi kültürel diplomasisini üst seviyelere taşıma argümanı; İspanya ve Güney Kore gibi devletlerin de bu minvalde çeşitli uygulamalar geliştirmelerini sağlamıştır.

Yalnızca sinema yoluyla değil aynı zamanda televizyon kanallarının sanatsal yapım olanaklarının da gelişmesi kültürel diplomasi açısından 21. Yüzyıldaki önemli gelişmeler arasında görülmektedir. Televizyon dizileriyle sunulan çeşitli kültürel aktarım unsurlarının izleyicilere sanatsal üsluplar kullanılarak iletilmesi devletlerin kültürel diplomasilerine de katkılarda bulunmaktadır. Bu hususta küresel medya tüketiminin kültürel diplomasi bağlamında algılanması, özellikle Joseph Straubhaar tarafından önerilen kültürel yakınlık tezi ve Zamorano tarafından tasarlanan "iki yönlü kültürel diplomasi" kavramı gibi çeşitli teorilerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu teorik algılar, coğrafi sınırlardan bağımsız olarak izleyicilerin kendi kültürel deneyimleri ve kimlikleriyle örtüşen kültürel unsurlara değer verdiklerini göstermektedir. Bu kültürel unsurlar izlerkitlenin dizi izleme tercihlerini şekillendirmede ve uluslararası düzeyde ilgili ülkenin yumuşak gücünü ve kültürel diplomasisini teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır.

Straubhaar'ın kültürel yakınlık tezi, küresel medya tüketim alışkanlıklarının önemli bir yönünü işaret etmektedir. Bu tez, dünya çapındaki izleyicilerin kendi kültürel normları ve deneyimleriyle televizyonda yansıtılan medya içeriğine yöneldiğini öne sürmektedir. Temelde, kültürel yakınlık, genellikle izleyiciler için farklı medya yapımları arasında seçim yaparken belirleyici bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Kültürel bağlam ve bu kapsamda paylaşılan kimliklerin çekiciliği genellikle yabancı bir içeriğin çekiciliğinden daha güçlüdür. Sonuç olarak, medya içeriğinin üretimi ve dağıtımı genellikle belirli kitlenin kültürel eğilimlerini yansıtacak ve bunlara hitap edecek şekilde uyarlanmaktadır. İzleyicilerin medya tüketim alışkanlıklarını şekillendiren, böylece kültürel diplomasinin etkilerinin ölçümlenmesi için de önemli bir araştırma nesnesi sağlayan şey izleyicilerin televizyon içeriklerine olan yakınlıkları olmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca, kültürel diplomasi konusunda Zamorano'nun çok boyutlu kültüralist yaklaşımı temel alınmıştır. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüttüğü

kültürel diplomatik girişimler de bu kavrayışı içermektedir. Zamorano'nun belirttiği gibi, kültüralist yaklaşım, sadece tek taraflı ve devlet tarafından yönetilen kültürel diplomatik etkinliklerle sınırlı değildir. Buna ek olarak özel televizyon kuruluşları da Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini desteklemektedir. Bu kapsamda özellikle 2010'lu yıllardan itibaren gerek iletişim teknolojilerindeki küresel ölçekteki gelişmeler gerekse de Türkiye Cumhuriyeti' Devleti'nin Türk dizi yapımcılarına kamu ve özel televizyon kanalları üzerinden vermiş olduğu olanaklar kültüralist bir çizgide çift yönlü olarak Türkiye'nin kültürel diplomasi etkinliklerini artırmıştır. Daha önceden bu anlamda farklı dünya ülkelerine ihraç edilen Türk dizi yapımlarıyla birlikte Türkiye ABD'den sonra en çok dizi ihraç eden ikinci ülke konumuna yerleşmiştir.

Gerek Joseph Nye'nin kültürel diplomasi kavramında yer alan; bir devletin yumuşak güç elde etme stratejisi, gerekse de Waller'in kültürel diplomasiyi hedef ülkelerdeki vatandaşların davranışlarını etkilemek için bir araç olarak tanımlaması önemlidir. Bu anlayışlar, kültürel diplomasiye farklı bakış açıları getirmektedir. Dolayısıyla, izleyici kitlelerin dizi metinlerine karşı konumu, bu paradigmalar ışığında araştırma nesnesi olarak önem kazanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 2010 yılı öncesinde gerek popüler dizilerle şekillenen gerekse de "Yunus Emre Enstitüleri, YTB, TİKA, Türkiye Maarif Vakfı" gibi kurumlar özelinde yaptığı faaliyetlere ek olarak 2010 yılından sonra da tarihi dizilerle artarak devam ettirdiği bir kültürel diplomasi etkinliği söz konusudur.

Yumuşak gücün en etkin biçimde kullanıldığı bir kamu diplomasisi aracı olarak tasarlanan kültürel diplomasi anlayışı yabancı kamuoyu nezdinde de son derece dikkat çekici olmaktadır. Türk kamu kurumlarının yaptığı faaliyetlere ek olarak Türk popüler dizilerinin Ortadoğu'dan Balkanlar'a kadar geniş bir ölçekte ilgi uyandırdığı bir dönemde, özellikle 2011 yılından itibaren popüler hale gelen tarihi Türk dizileri de Dünya çapında birçok ülkeye ihraç edilmiştir. Tarihi Türk dizileri bu ihraçlarla modern Türk dizilerinden farklı olarak eski Türk yaşantılarını ve tarihteki önemli Türk sultanlarını ekranlara taşımış ve böylece Türk imajını dünya çapında temsil edilebilir bir forma kavuşturmuştur. Yabancı ülkelerin izlerkitlelerine farklı sanatsal formlarla

sunulan tarihi Türk dizileri, eski Türk kültürüyle estetize edilmiş bir kültürel elçi konumuna gelmiştir.

Bir milletin tarihinin, kültürünün, dilinin, sanatının ve milli hassasiyetlerinin dünya çapında yayılarak o ülkenin imajına katkıda bulunması durumu ancak kültürel diplomasiyle uzun vadeli, çift yönlü, kalıcı ve proaktif olmaktadır. Bu minvalde çalışmanın tarihsel süreçler dolayısıyla Türk kültürüne yakın bir konumda bulunan ve Balkanlar'da yer alan iki ülkede yapılması önem arz etmektedir. Armstrong'un ifade ettiği gibi kültürel diplomasinin "kalpleri ve gönülleri" kazanma fonksiyonu kültürün bir aktarıcısı olan diziler sayesinde mümkündür. Türk kültürel diplomasisinin sahadaki işleyişini ve etkilerini algılamak adına tarihi Türk dizilerinin Balkan ülkelerinden Arnavutluk'taki ve Kosova'daki etkilerini kavramak aynı zamanda bu medya içeriklerinin literatürde konumlandırılması ve tekrar modellenmesi yönüyle de önem arz etmektedir.

Bu çalışma geneline bakıldığında, tarihi Türk dizileri Arnavutluk ve Kosova'da kültürel diplomasi ve Türk tarihini öğrenme açısından önemli katkılar sağlamış olsa da, tarihin yalın aktarıcılığı ve kapsayıcılığı konularında tarihi dizilerin bu anlamda daha fazla düzenlemeler yapmaları gerekli görülmektedir. Türk tarihinin dizilerde genel olarak Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminden itibaren 20. Yüzyıl'a değin ele alınması söz konusudur. Türk tarihinin, eski Orta Asya göçebe Türk dönemlerinin izleyicilerin algılarını etkileyecek şekilde geniş bir ölçekte ele alınmaması katılımcılar tarafından görülen eksikliklerden biri olmaktadır. Özellikle "Muhteşem Yüzyıl" (2011-2014) dizisi özelinde bazı izleyiciler tarafından anakronik bir yaklaşım olarak değerlendirilen dizideki Türk sultanının yanlış temsiliyeti ve dizide geçen hikayenin tarihi gerçeklik bağlamından uzaklaştırıldığı da izlerkitle tarafından vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bazı tarih temalı Türk dizilerinde kimi kostümlerin dönemsel Türk izlerini tam olarak yansıtamaması ve kimi Arnavut şahsiyetlerinin Türk olarak lanse edilmesi de dizilerde görülen eksikliklerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bölgede izlenen Batı yapımı dizilerin kendini şiddet ve aşırılıklar üzerinden inşa ettiği düşünüldüğünde Batı dizilerinin aksine Türk tarihi yapımlarının kendini daha çok "medeniyet, hoşgörü, adalet, fetih" gibi kavramları ön plana daha çok çıkararak göstermesi beklenmektedir. Bunlara ek olarak tarih temalı bazı Türk dizilerinin

fantastik unsurlardan ve cinsellikten daha fazla arındırılarak uzun metrajlı dizi anlayışından ziyade 45 dakikalık dizi formatına geçmeleri gerektiği de katılımcılar tarafından düşünülmektedir. Bu sayede Türklere has karakteristik yapılar ve kültürel özellikler daha fazla ön plana çıkarılarak Türkiye'nin kültürel diplomasisi bağlamında bölgedeki etkinlik seviyesi daha da artırılmış olacaktır. Bu yönüyle tarihi Türk dizilerinin yeniden biçimlendirilmeleriyle bölgedeki insanlar üzerindeki kollektif bilincin Türk doktrinlerini destekleyecek bir biçimde daha üst seviyelere gelmesi de beklenmektedir. Tarihi Türk dizilerinin bölgede anakronizm çerçevesinde algılanmaması adına Türkiye'deki gerek kamu gerekse de özel yayıncı kuruluşlar nezdinde bu dizileri daha detaylı inceleyen birimlerin oluşturulması da gerekmektedir. Ayrıca Türk tarihi dizi yapımcılarının tarihi argümanları ve karakterleri daha geniş perspektifte ve hassas bir şekilde sinematik dünyaya yansıtmaları, Türk imgesininin bölgede daha da etkin olmasını sağlayacaktır.

Neticede genele bakıldığında tarihi Türk dizilerinin, bu araştırmada Arnavutluk ve Kosova bağlamından da anlaşılacağı üzere, yalnızca yerli izleyiciler arasında değil aynı zamanda uluslararası izleyiciler arasında da Türkiye'nin kültürü, tarihi ve değerleri hakkındaki algıların şekillenmesinde kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Tarih temalı Türk dizileri, dramatize edilmiş unsurlarına rağmen, ilgili ülkelerdeki birçok ders kitabında öğretilenlere kıyasla Türk tarihi hakkında Balkan milletleri için daha akılda kalıcı bir anlayış geliştirme eğiliminde olmaktadır. Bu tarihi diziler genellikle izleyicilerin bakış açılarında değişimlere yol açmakta ve onların tabi olduğu toplumlardaki Türklere karşı önyargılı kavramların altını oyarak bunlara karşı daha eleştirel bakmayı sağlamaktadır. Tarihi Türk dizileri farklı toplumlara geleneksel tarih anlayışı çerçevesinde öğretilenlerden ziyade alternatif bir bakış açısı sunarak onların tarih anlayışlarını bir dereceye kadar yeniden şekillendirme fırsatı sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan yöntemler dahilinde ve ulaşılan bulgular gereğince kültürel diplomasinin çok katmanlı boyutunun bir yüzü daha ortaya çıkarılmıştır. Bazı tarihi Türk dizilerine daha önce belirtilen çeşitli eleştiriler getirilmiş olsa da bu dizilerin bölge izleyicileri üzerindeki genel olumlu etkisi sönümlenmemiştir. Çalışmanın nitel bulgularında yer alan sonuçlara göre Arnavutluk'taki ve Kosova'daki katılımcıların dizi izleme pratiklerinden yola çıkarak tarihi Türk dizilerini kendi kültürlerine genel

anlamda yakın gördükleri ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bölgedeki izleyiciler Türk kültürünün Orta Asya'daki mitolojik ögelerinden yakın tarihteki Türk kültürel ögelerine kadar ilgi çekici birçok hususu içselleştirmektedirler. Katılımcılar Türk kültürel değerleriyle, Türk diliyle, tarihi Türk şahsiyetleriyle, eski Türk kıyafetleriyle ve eski Türk yaşam tarzlarıyla kendi zihinlerinde olan Türk imgelerini yeniden inşa etmektedirler. Türkiye'nin kültürel diplomasisinde proaktif bir model oluşturan tarihi Türk dizileri çalışmanın nicel sonuçlarına göre de izlerkitle içerisindeki önemli hususları ortaya koymaktadır. Hem Türkiye'ye ve Türklere karşı olumlu bir algıyla yaklaşan izleyicilerin hem de ilk başta negatif duygular temelinde tarihi Türk dizilerini izleyen katılımcıların bu diziler dolayısıyla Türk imgesine ve Türkiye'ye karşı artan bir pozitif duygulanım süreçlerinde oldukları gözlenmiştir. Ayrıca izleyicilerin Türkiye'ye verdikleri önem ile tarihi Türk dizilerini izleme pratikleri değerlendirildiğinde bu iki değişken arasında doğrusal (linear) bir korelasyon bulunmuştur. Bu korelasyona göre Arnavutluk'taki ve Kosova'daki izleyicilerin Türkiye'ye verdikleri önem arttıkça tarihi Türk dizilerini izleme ve bu dizileri benimseme durumları da artmaktadır. Buna ek olarak bölge izleyicilerinin tarihi Türk dizilerini keşfedip izlemeleri sayesinde; Türk Sinemasına, Türk ürünlerine, Türk insanlarına, Türk politikasına, Türk kuruluşlarına, Türk müziklerine, Türkiyeyi ziyaret etmeye, Türk diline ve Türk sanatçılarına karşı da pozitif tutumlar geliştirdikleri görülmektedir. Batı menşeili sinema yapımlarında ve Batı medyasında Türkiye ve Türk tarihi ile ilgili olumsuz anlatılara karşı bir direniş formu olarak ortaya çıkan tarihi Türk dizilerinin bu alanda bölgede denge kurduğu gözlenmektedir. Bu diziler sayesinde Türk milleti ve tarihi hakkında bölge milletlerinin nüans gözeten bir algıya sahip olarak uluslararası arenada Türkiye'nin yumuşak güç faaliyetlerini desteklediği tespit edilmiştir. Milletler arasındaki etkileşim durumları da göz önüne alındığında tarihi Türk dizilerinin doğrudan ve dolaylı olarak Türk imgesine ve Türkiye'nin kültürel diplomasisine hizmet ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2004). Bir sosyalizasyon aracı olarak televizyon ve şiddet. *bilig*(30).

Adorno, T. (2004). *Walter Benjamin üzerine.* (D. Muradoğlu, Çev.) YKY Yayınları.

Adorno, T. (2014). *Minima moralia.* (O. Koçak, Çev.) Metis Yayınları.

Adorno, T. (2021). *Kültür endüstrisi - Kültür yönetimi.* İletişim Yayınları.

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği.* (E. Ö. Ülner, Çev.) Kabalcı Yayıncılık.

Adorno, W. T., & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği.* (E. Ö. Nihat Ülner, Çev.) Kabalcı Yayınevi.

Adorno, W. T., & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği.* Kabalcı Yayınevi.

Aguilar, M. (1996). *Cultural diplomacy and foreign policy: German-American relations, 1955-1968 (Studies in modern european history).* Peter Lang Inc., International Academic Publishers.

Akın, K. (2021). *Yerli dizi yersiz uzun.* Klaros Yayınları.

Akkuş, A. (2016). *Yeni iletişim ortamlarıyla birlikte değişen kamu diplomasisi pratikleri.* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.

Akova, S. (2014). *Türk dizilerinin Balkanlardaki etkileri (Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek örneklemi).* Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmış doktora tezi.

Aksoy, S., & Narmanlı, D. (2019). Tutan/tutmayan" tanımlaması ile yaratılan farklılık yanılsamasına karşı yerli dizilerin aynılığı. *Gümüşhane İletişim*.

Alasuutari, P. (1995). *Researching culture: qualitative method and cultural studies.* Sage. https://doi.org/California: Sage, 1995, s.112.

Alemdar, K., & Erdoğan, İ. (2002). *Öteki kuram, kitle İletişimi kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi.* Erk Yayınları.

Alpar, R. (2010). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinde örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlik.* Detay Anatolia Akademik Yayıncılık.

Alver, F. (2009). Terör ve haber söylemi. M. Şeker, & Ş. T. içinde, *Kültürel çalışmalarda medya metinlerinin okunması sürecinde izleyicinin konumlandırılması.* Literatürk Yayınevi.

Andrea, E., & Pia, M. J. (2015). The use of international television formats by public service broadcasters in Australia, Denmark and Germany. *International Communication Gazette, 4*(77).

Andrew, J. D. (2010). *Büyük sinema kuramları.* (Z. Atam, Çev.) Doruk Yayıncılık.

Arık, B. (2008). Raymond Williams. M. Çoban içinde, *Kadife Karanlık.* Su Yayınevi.

Armitage, R. L., & Nye, J. (2007). *Csis commission on smart power: a smarter, more secure America.* Center for Strategic and International Studies.

Armstrong, M. C. (2009). Operationalizing public diplomacy. P. M. Nancy Snow içinde, *Routledge Handbook of Public Diplomacy.* Published in association with the USC Center on Public, Diplomacy at the Annenberg School based at the

University of Southern California.

Artunç, R. T. (2021). Ad hoc diplomasi. M. Güneş içinde, *Diplomasi kavramları sözlüğü* (s. 22-24). SDE Yayınları.

Aslan, P. (2018). *Bir uluslararası halkla ilişkiler stratejisi olarak kültür ve yaratıcı endüstri ürünleri: Latin Amerika pazarında Türk dizileri üzerine bir araştırma.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi .

Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazi,hatirlama ve politik kimlik.* Ayrıntı Yayınları.

Avşar, Z., & Koyuncu, S. (2022). Teorik çerçevede kültürel diplomasi. *Türkiye'nin yumuşak güç enstrümani olarak kültürel diplomasi ve iletişim.* içinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Aydede, C. (2009). Teorik ve uygulamalı halkla ilişkiler kampanyaları. *Mediacat Yayınları*.

Aziz, A. (1981). *Radyo ve televizyona giriş.* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Bakanlığı, T. K. (2018). *RTÜK televizyon izleme eğilimleri araştırmasının sonuçları açıklandı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı : http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-220845/rtuk-televizyon-izleme-egilimleri-arastirmasinin-sonucl-.html adresinden alındı

Bakır, A. M. (2018). *Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri arasinda pazarlama iletişiminin bir aracı olarak Türk dizileri.* Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü , Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Baldwin, D. A. (2020). *Economic statecraft.* Princeton University Press.

Barich, H., & Kotler, P. (1991). A framework for marketing ımage management. *MIT Sloan Management Review, 2*(32).

Barker, C. (2010). Structuralism, poststructuralism, and cultural studies. M. Ryan içinde, *The encyclopedia of literary and cultural theory.* John Wiley & Sons.

Barker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity.* Sage.

Barratt, J. (1985). Diplomacy at the UN. G. R. Jennings içinde, *South african diplomacy at the UN* (s. 191-203). Macmillan Press.

Barthes, R. (2009). *Nasıl birlikte yaşanır?* Sel Yayıncılık.

Basmacı, P. (2008). Yeni iletişim teknolojilerinin bireyin serbest zaman kullanımına etkisi ve kuramsal açıdan değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2.

Batı, U. (2005). Bir anlam yaratma süreci ve ideolojik yapı olarak reklamların göstergebilim bir bakış açısıyla çözümlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(29).

Belanger, L. (1999). Redefining cultural diplomacy: cultural security and foreign policy in Canada. *Political Psychology*, 677-699.

Benrazek, Y. (2022). *The effects of modern Turkish tv series as a soft power on the algerian society: analytical study.* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi.

Berridge, G., & James, A. (2003). *A dictionary of diplomacy.* Palgrave.

Binark, M. (2007). *Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu.* Dipnot. https://doi.org/Ankara

Black, T. (2002). *Understanding social science research.* SAGE Publications.

Bleicher, J. K. (1999). Bernhard zimmerman,siegen, arbeitshefte bildschrimmedien. I. Schneider içinde, *Von der musterfamilie zur mietshausbesatzung, wege zu fernsehgeschichten.* Universitat GH-SIEGEN.

Boyle, J. (1994). Portfolios: purposes and possibilities. *Assessment Update*.

Brinkmann, S. (2013). *Qualitative interviewing.* Oxford University Press.

Bryant, J. (1989). Situation comedy of the sixties: the evolution of a popular genre. *Studies in American Humor*(7), 118-139.

Buccianti, A. (2010). Dubbed Turkish soap operas conquering the Arab world: social liberation or cultural alienation? *Arab Media & Society*(10).

Busby, G., & Klug, J. (2001). Movie-induced tourism: The challenge of measurement and other issues. *Journal of Vacation Marketing*, 316-332.

Carnes, L. (2008). Public diplomacy and soft power ın strategic ınfluence:public diplomacy, counterpropaganda and political warfare. J. M. Waller. içinde IWP Press.

Carr, E. H. (2020). *Yirmi yıl krizi, 1919-1939.* (C. Cemgil, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2007). Communication, power and counter-power in the network society. *International Journal Of Communication*, 238-266.

Castells, M. (2013). *Ağ toplumunun yükselişi.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cereci, S. (2016). *Televizyon sosyolojisi.* Phoenix Yayınları.

Chaubet, F. F. (2004). L'Alliance française ou la diplomatie de la langue (1883-1914) revue historique. *LANGUE ET POLITIQUE*.

Connerton, P. (1976). *Critical sociology: selected readings.* Penguin Books.

Copeland, D. (2013). Digital technology. J. H. Andrew F. Cooper içinde, *The Oxford handbook of modern diplomacy.*

Coser, L. (2010). *Sosyolojik düşüncenin ustaları.* (İ. M. Himmet Hülür, Çev.) De Ki.

Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). *The annals of the american academy of political and social science.* University of Southern California.

Creswell, J. W. (2002). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.* SAGE Publications.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches.* SAGE Publications.

Critchlow, J. (2004). Review: public diplomacy during the cold war: the record and ıts ımplications. *Journal of Cold War Studies, MIT Press, 6*(1), 75-89.

Culbert, H. (1986). *Information control and propaganda: records of the office of war ınformation.* University Publication of America.

Cull, N. J. (2007). *The evolution of pd as a concept and its core approaches.* Figueroa

Press.

Cull, N. J. (2008). Public diplomacy before gullion: the evolution of a phrase. N. Snow, & P. M. Taylor içinde, *Routledge handbook of public diplomacy.* Routledge.

Cull, N. J. (2008). Public diplomacy: taxonomies and histories. *The annals of the american academy of political and social science*, 31-54.

Cummings, M. (2003). *Cultural diplomacy and the united states government: a survey.* A Report by the Center for Arts and Culture.

Cummings, M. (2003). *Cultural diplomacy and the united states government: a survey.* Washington: A Report by the Center for Arts and Culture.

Çelenk, S. (2010). Aşk-ı memnu'dan aşkı memnu'ya yerli dizi serüvenimiz. *Birikim*, 18-27.

Çelik, A. (2012). *Kültür endüstrisi üç yanliş bir doğru.* Literatür Yayıncılık.

Çelik, N. (1999). İdeoloji kuramlarında özne: althusser ve gramsci. *Kültür ve iletişim*, 101-128.

Çetin, K. B. (2014). The "politicization" of Turkish television dramas. *International Journal of Communication, 1*(8), 2462–2483.

Çoban, A., & Buz, S. (2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri Ve Sosyal Hizmette Kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*.

d'Hooghe, I. (2005). Public Diplomacy in the People's Republic of China. J. Melissen içinde, *Studies in Diplomacy and International Relations* (s. 88-106). Palgrave Macmillan.

Dağlı, Ö., & Hacıbektaşoğlu, E. (2015). Televizyon reklamlarının çocuk-aile ilişkisi ve boş zaman kavramı ekseninde değerlendirilmesi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Dağtaş, B. (1999). İngiliz kültürel çalışmaları'nda ideoloji. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.

Dellaloğlu, B. F. (2003). Bir Giriş - Adorno yüz yaşında. B. F. Dellaloğlu içinde, *Adorno özel sayısı; adorno: kitle, melankoli, Felsefe.* Yapı Kredi Yayınları.

Deloitte. (2022, 02 01). *Dünyanın En Renkli Ekranı: Türkiye'de Dizi Sektörü*. Deloitte: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf adresinden alındı

Demir, D. (2019). *2000 sonrası Türk televizyon dizilerinde edebiyat uyarlamalarının aktarım biçimlerine eleştirel bir bakış ve geçişimli medya uygulamaları: Ayşe Kulin - Türkan.* İstanbul: (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.

Demir, V. (2007). *Türkiye'de medya siyaset ilişkisi.* Beta Yayıncılık.

Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç.* Beta Yayınları.

Demir, Z. (2018). Karl Marx'ın bakış açısından kapitalist toplumda yabancılaşma ve sonuçları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 63-74.

Dierauer, I. (2013). *Disequilibrium, Polarization, and Crisis Model: An International Relations Theory Explaining Conflict* . Plymouth: University Press of America.

Dursun, Ç. (2004). Haberde 'gerçekliğin inşa edilmesi' ne demektir? *haber hakikat ve iktidar ilişkisi.* içinde. Elips Kitap.

Edles, L. D. (2002). *Cultural Sociology in Practice.* Wiley.

Ellis, J. (1984). *Visible Fictions.* London: Routledge & Kegan Paul PLC.

Erdoğan, İ. (2001, Güz). le İletişimi Örneğiyle Marksist Siyasal Ekonomi Yaklaşımı Üzerine Bir Tartışma. *Praxis*(4), 276-313.

Erdoğan, İ. (2004). Popüler kültürün ne olduğu üzerine. (B. Öztürk, Çev.) *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*.

Erdoğan, İ. (2007). Temel Bilgiler: Eleştirel yaklaşımlarda iletişim anlayışı . *İletişim kuram ve araştırma dergisi*, 153-198.

Erdoğan, İ. (2008). *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler.* Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2005). *Popüler Kültür ve İletişim.* Erk Yayıncılık.

Erjem, Y., & Çağlayandereli, M. (2006). *Televizyon ve gençlik: Yerli dizilerin gençlerin model alma davranişi üzerindeki etkisi.* CÜ Sosyal Bilimler Dergisi.

Erman, S. (2016). *Bir propaganda aracı olarak tarihi diziler:" Diriliş Ertuğrul" ve" Filinta" örneği.* . Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Ertürk, D. (2011). Yeni sosyal hareketler içinde sınıfın yeri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1493-1514 .

Erzen, M. Ü. (2012). *Kamu Diplomasisi.* Derin Yayınları.

Etike, Ş. (2018). Kültürel Dönemeç: Postmodernizmin Eleştirel İletişim Çalışmalarına Etkisi Üzerine Bir Tartışma. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi* , 91-110.

Euronews. (2012, 06 29). Ortadoğu'da beyazcama Türk dizileriyle gelen bahar. (Euronews, Röportaj Yapan) 04 05, 2022 tarihinde ttps://www.youtube.com/watch?v=- 99NpSTkXDtA adresinden alındı

Evlioğlu, E. (2016). *Televizyon dizilerinde suç ve cezanın temsili: Karadayı dizisi.* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Fawkes, J. (2008). *Halkla İlişkiler Nedir? Halkla İlişkilerin El Kitabı.* Mediacat Yayınları.

Fejes, F. (1999). Eleştirel kitle iletişim araştırması ve medya etkileri: yok olan izleyici sorunu. M. Küçük içinde, *Medya, İktidar, İdeoloji.* Ark Yayınları.

Fichter, J. (1996). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.) Atilla Kitabevi.

Finn, H. K. (2003). The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences. *Foreign Affairs, 6*(82).

Fiori, G. (2014). *Antonio Gramsci.* İletişim Yayınları.

Fiske, J. (1992). *The cultural economy of fandom.* Routledge.

Fiske, J. (1999). *Popüler kültürü anlamak.* (S. İrvan, Çev.) Ark Yayınları.

Fiske, J. (2010). *Television culture.* Routledge.

Fiske, J. (2012). *Popüler Kültürü Anlamak.* Parşömen Yayıncılık.

Flew, T. (2002). Beyond ad hocery: defining creative ındustries. T. Flew içinde, *the second ınternational conference on cultural policy research* (s. 1-30). Queensland University of Technology.

Foddy, W. (1993). *Constructing questions for ınterviews and questionaires.* Cambridge:

U. Press.

Gallarotti, G. (2010). *Cosmopolitan power in ınternational relations. a synthesis of realism, neoliberalism and constructivism.* Cambridge University Press.

Gallarotti, G., & Filali, A. (2014). The soft power of Saudi Arabia. *International Studies*.

Gass, R. H., & Seiter, J. S. (2020). Credibility and public diplomacy. N. Snow, & N. J. Cull içinde, *Routledge handbook of public diplomacy* (s. 155-168). Routledge.

Geraghty, C., & Lusted, D. (1998). *The Television Studies Book.* Oxford University Press.

Gerbner, G. (1998). Stories We Tell! *Kültür ve iletişim*((1)1), 17-30.

Gerbner, G. (2014). *Medyaya Karşı.* (M. Morgan, Dü.) Ayrıntı Yayınları.

Geuss, R. (2002). *Eleştirel Teori.* (F. Keskin, Çev.) Ayrıntı Yayınları.

Geuss, R. (2002). *Eleştirel Teori: Habermas Ve Frankfurt Okulu.* (F. Keskin., Çev.) Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet.* (C. Atay, Çev.) Kalkedon Yayınları.

Gilboa, E. (2002). Myth and Reality. E. H. Potter içinde, *Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-First Century.* Montreal: McGill-Queen's University Press.

Gilboa, E. (2008). Searching for a Theory of Public. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*(616), 55-77. https://doi.org/doi:10.1007/978-1-349-17792-9

Gouveia, F. d., & Plumridge, H. (2005). *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy.*The Foreign Policy Centre.

Gökalp, E. (2019). *İnsan ve Toplum.* Anadolu Üniversitesi.

Griffin, E. (2000). *A First Look At Communication Theory.* MC Graw Hill.

Gura, R. (2006). *Frankofonia - sucast zahranicnej politiky Francuzska.* Banská Bystrica: Matej Bel University.

Güneş, S. (2001). *Medya ve Kültür.* Vadi Yayınları.

Güngör, N. (2011). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar.* Siyasal Kitabevi.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe – yöntem – analiz.* Seçkin Yayınevi.

Gürhan, N., & Okanlı, A. (2020). *Yaşamın Sırrı İletişim.* Ankara Nobel Tıp.

Güzel, S., & Aktaş, G. (2016). Türk televizyon dizilerinin destinasyon imajına ve seyaha etme eğilimine etkisi: Atina örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 1*(27), 111-124.

Hall, S. (1973). *Encoding and Decoding in the Television Discourse.* University of Birmingham.

Hall, S. (1980). *Encoding Decoding.* CCCS Stencilled.

Hall, S. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices. .* London: Sage Publications & Open University.

Hall, S. (1999). Encoding-decoding, media studies. E. P.-S. Thornhom. içinde Edinburgh: Edinburgh University Press.

Hall, S. (1999). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki.* Ark Yayıncılık.

Hall, S. (2005). The rediscovery of ‘ideology'; return of the repressed in media studies. *Culture, society and the media* (s. 52-86). içinde. Routledge.

Hall, S. (2006). Cultural Theory and Popular Culture: A Reader . J. Storey içinde, *The Rediscovery of ‘Ideology’: Return of te Repressed In Media Studies.* Pearson Education .

Hall, S., Lumley, B., & McLennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji “Gramsci”. (Çev. Sadun Emrealp).* Birey ve Toplum Yayınları.

Hallahan, K., & diğerleri, v. (2010). Defining strategic communication. *International Journal of Strategic Communication*, 3-35.

Hannerz, U. (1992). The Global Ecumene as a Network of Networks. A. Kuper içinde, *Conceptualizing Society* (s. 34-56). Routledge.

Hannerz, U. (1996). *Transnational Connections: Culture, People, Places.* London: Routledge.

Hardt, H. (1999). Eleştirel’in geri dönüşü ve radikal muhalefetin meydan okuyuşu: Eleştirel teori, kültürel çalışmalar ve amerikan kitle araştırması. M. Küçük içinde, *medya, iktidar, ideoloji.*

Harrington, D. (2009). *Confirmatory Factor Analysis.* Oxford University Press.

Harrison, P. d., Babbage, B., & Chin, C. S. (2005). *US department of state, cultural diplomacy the linchpin of public diplomacy.* Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy.

Hesa. (2022). *Students Data and Analysis.* https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/where-from.

Hesmondhalgh, D. (2008). Cultural and Creative Industries. T. Bennett, & J. Frow içinde, *The Sage Handbook of Cultural Analysis* (s. 552-569). London: SAGE Publications.

Heywood, A. (2014). *Global politics.* Palgrave Macmillan.

Hobbes, T. (1992). *Leviathan.* Yapı Kredi Yayınları.

Holdsworth, N. (2012). International TV execs talk Turkey. *VARIETY*.

Holliday, A. (2007). *Doing and writing qualitative research.* SAGE Publications.

Holloway, I., & Todres, L. (2003). *The status of method: flexibility, consistency and coherence, qualitative research, qualitative research.* Sage Publications . https://doi.org/10.1177/1468794103033004

Holloway, I., & Wheeler, S. (2010). *Qualitative Research.* Wiley-Blackwell Publication.

Horkheimer, M. (2005). *Akıl Tutulması.* Metis.

Hovland, C. (1953). *Communication & Persuasion, Connecticut.* Yale University Press.

Hovland, C., Irving, J., & Harold, K. (1963). *Communication and Persuasion.* Connecticut: Yale University Press.

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190130-7.htm. (2019, 01 30). *3. Madde* . https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190130-7.htm adresinden alındı

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190801-5.htm. (2019, 08 01). *Resmi*

Gazete. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190801-5.htm adresinden alındı

Hutton, J. G. (2001). Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Etki Alanları. *Kurgu Dergisi, 8*(18), 385-400.

Innis, H. (2007). *Empire and Communications.* Dundurn Press.

İrvan, S. (1994). *Eleştirel yaklaşımlarda izleyici araştırmaları: bir yöntem olarak alımlama çözümlemesi.* İlef Yıllık.

İrvan, S. (1997). *Dış politika ve basın: Türk basınındaki dış politika haberlerinin gündem belirleme yaklaşımı açısından çözümlenmesi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Jay, M. (1989). *Diyalektik imgelem.* (Ü. Oskay, Çev.) Ara Yayınları.

Jbor, J. (2019). Arap araştırma ve politika çalışmaları merkezi. *Türkiye: Yükselen Güç Diplomasisi*.

Jensen, K., & Rosengren, K. (2005). İzleyicinin peşindeki beş gelenek. Ş. Yavuz (Dü.) içinde, *Medya ve izleyici bitmeyen tartışma.* Vadi Yayınları.

Kamuoyu, Y. A. (2021, Ocak 14). *RTÜK*. www.rtuk.gov.tr: https://www.rtuk.gov.tr/assets/Icerik/AltSiteler/televizyonizlemeegilimleriarastirmasi2018.pdf adresinden alındı

Kang, H. (2013). Reframing cultural diplomacy: ınternational cultural politics of soft power and the creative economy. *Culture, Media & Creative Industries, London, King's College*.

Kaptan, Y., & Tutucu, M. (2019). The Rise of K-Dramas: Essays on Korean Television and Its Global Consumption. I. b. (Eds.) içinde, *The East Meets the Middle East: Cultural Proximity, Audience Reception and Korean TV Adaptations* (s. 221). North Carolina: McFarland Publishing.

Kara, B. (2012). *Kültürel kimliğin oluşumunda reklamların rolü: Fransa'da yaşayan 3. nesil Türk göçmenlerin reklamları alımlaması.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.

Kara, E. Ş. (2021). *A'dan z'ye görüşme / nitel araştırmalarda veri toplama yöntemi - teori – uygulama.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Karadaş, N. (2012). Televizyon reklamlarında aileye ilişkin değerlerin temsili. *Selçuk İletişim*.

Karakulas, S. (2019). *Bir endüstri ürünü olan dizilerin uluslararası pazarlanması: türk dizilerine ilişkin bir araştırma.* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Karakulas, S. (2019). *Bir endüstri ürünü olan dizilerin uluslararası pazarlanması: Türk dizilerine ilişkin bir araştırma.* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Karnaval. (2017, 3 15). *Karnaval*. Toygar Işıklı Latin Amerika için besteledi: https://karnaval.com/muzik/toygar-isikli-latin-amerika-icin-besteledi-15-490537-haber adresinden alındı

Kaul, S., & Sahni, S. (2017, Eylül 1). *Portrayal of Women in Television (TV) Serials.*

https://doi.org/10.1080/09737189.2010.11885293 adresinden alındı

Kayış, A. (2009). Güvenilirlik analizi. Ş. Kalaycı (Dü.) içinde, *Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik* (s. 403-419). Asil Yayın Dağıtım.

Kazancı, M. (2002). Althusser, ideoloji ve iletişimin dayanılmaz ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57*(1).

Kegley, C., & Raymond, G. (2013). *The global future.* Cengage Learning.

Kellner, D. (1989). *Critical theory, marxism, and modernity.* Johns Hopkins University Press.

Kellner, D. (2010). *Kültür endüstrileri. kitle iletişim kuramlari.* (E. Mutlu, Çev.) Ütopya Yayınevi.

Kellner, D. (2011). *Sinema savaşları bush-cheney döneminde hollywood sineması ve siyaset.* (G. Koca, Çev.) Metis Yayınları.

Kennett, P. (2004). *A handbook of comparative social policy patricia kennett.* Edward Elgar Publishing Limited.

Kırel, S. (2010). *Kültürel çalişmalar ve sinema.* Kırmızı Kedi Yayınevi.

Kıvanç, H. (2002). Türkiye'de televizyon'un öncüsü: İTÜ-TV : televizyon tarihimize ışık tutacak bir araştırma. *İstanbul Teknik Üniversitesi: Tarih Serisi*.

Kıvanç, H. (2002). Türkiye'de televizyon'un öncüsü: İTÜ-TV : televizyon tarihimize ışık tutacak bir araştırma. *İstanbul Teknik Üniversitesi: Tarih Serisi 3*, 1-67.

Kızılçelik, S. (2000). *Frankfurt okulu.* Anı Yayıncılık.

Kızılçelik, S. (2004). *Özgünlüğün sosyolojisi.* Anı Yayıncılık.

Kissinger, H. (2014). *Diplomasi.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kraidy, M. M. (2014). *Neo-Ottoman cool Turkish television and film in Arab public discourse.* Arab Media Report.

Krajeski, J. (2012, 09 18). *Hollywoodreporter*. 05 06, 2022 tarihinde Hollywoodreporter: https://www.hollywoodreporter.com/author/justin-krajeski/ adresinden alındı

Krasner, S. (1985). *Structural conflict: the third world against global liberalism.* University of Califomia Press.

Krell, C., & Lamnek, S. (2016). *Qualitative sozialforschung.* Beltz.

Kumru, B. Ç. (2014). The "politicization" of Turkish television dramas. *International Journal of Communication, 1*(8).

Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma.* Bağlam.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2008). *InterViews: learning the craft of qualitative research ınterviewing.* Sage.

Lamnek, S., & Krell, C. (2005). *Qualitative sozialforschung: lehrbuch.* Beltz.

Larrain. (1995). *İdeoloji ve kültürel kimlik.* Sarmal Yayınevi.

Lazarsfeld, P. F. (1968). The ıntellectual migration: europe and America 1930 – 1960. D. Fleming, & B. Bailyn içinde, *An episode in history of social research: a memoir.* Harvard University Press.

Lenczowski, J. (2009). Cultural diplomacy, political ınfluence, and ıntegrated strategy.

J. M. Waller içinde, *Strategic ınfluence, public diplomacy, counterpropaganda and political warfare.* Crossbow Press.

Leonard, M. (2002). *Public diplomacy.* The Foreign Policy Centre.

Lotz, A. (2014). *Cable guys: television and masculinities in the 21st century.* NYU Press.

Luke, C., & Kersel, M. (2013). *US cultural diplomacy and archaeology: soft power, hard heritage.* Routledge.

Luke, C., & Kersel, M. M. (2013). *U.S. cultural diplomacy and archaeology soft power, hard heritage.* Routledge.

Lull, J. (1995). *Media, communication, culture : a global approach.* Columbia University Press.

Mackiewicz, J. (2018). *Writing center talk over time a mixed-method study.* Routledge.

Maigret, E. (2014). *Medya ve iletişim sosyolojisi.* (H. Yücel, Çev.) İletişim Yayınları.

Malone, G. D. (1988). *Political advocacy and cultural communication: organizing the nation's public diplomacy.* University Press of America.

Mamedova, G. (2020). *Türkiye'de kamu diplomasisinin uygulanmasına yönelik mekanizmalar Türk dizilerinin Rusya'daki izleyici örneği.* Marmara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Marcus , G., & Fischer, M. (1996). *Anthropology as cultural critique an experimental moment in the human sciences.* The University of Chicago Press.

Marcus, G. (1995). Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology*(24), 95-117.

Marcuse, H. (1990). *Tek-boyutlu insan.* (A. Yıldırımlı, Çev.) İdea Yayınları.

Marcuse, H. (1991). *One-dimensional man.* Beacon Press.

Marczyk, G., Matteo, D. D., & Festinger, D. (2005). *Essentials of research design and methodology.* John Wiley & Sons.

Marx, K. (1999). *The German ıdeology: ıntroduction to a critique of political economy by Karl Marx (1987-01-01).* Lawrence & Wishart Ltd.

Marx, K. (2003). *Kapital.* Eriş Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. (2011). *Nüfus üzerine.* Sol Yayınları.

Mattelart, A., & Mattelart, M. (2011). *İletişim kuramları tarihi.* İletişim Yayınları.

Mattelart, T. (2011). *Media, Migrations and Transnational Cultures: Media Perspectives for the 21st Century.* London: Routledge.

May, E. R. (2022, 1 15). *New York Times*. Nytimes: https://www.nytimes.com/1994/05/01/books/l-kissinger-s-diplomacy-841706.html adresinden alındı

McLuhan, M. (1968). *War and peace in the global village.* Bantam.

McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man.* MIT.

Medin, B., & Koyuncu, S. (2017). Bir yumuşak güç aracı olarak sinema: hollywood örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 836-844.

Melissen, J. (2005). *The new public diplomacy; soft power in ınternational relations.*

Palgrave Macmillian.

Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in educations.* Jossey-Bass.

Merskin, D. (2004). The construction of arabs as enemies: post-september 11 discourse of George Bush. *Mass Communication and Society, 2*(7).

Mfa. (2022, 04 06). *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. mfa.gov.tr: http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-merkezleri___-turkdili-ve-edebiyati-bolumleri-ve-turkce-egitim-merkezleri.tr.mfa adresinden alındı

Mohydin, R. (2020). The lasting appeal of turkish entertainment. *TRT World*.

Moran, A. (1998). *Copycat television.* University of Luton Press.

Morgenthau, H. J. (1997). *Politics among nations : the struggle for power and peace.* Peking University Press.

Morley, D. (1992). *Television, Audiences, and Cultural Studies.* Londn&NY: Routledge.

Mulcahy, K. V. (1999). Cultural diplomacy and the exchange programs: 1938–1978. *The Journal of Arts Management, Law, and Society, 1*(29), 7-28.

Mutlu, E. (1995). *Televizyonda program yapımı.* Ankara Üniversitesi Yayınları.

Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü.* Bilim ve Sanat Yayınları.

Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve toplum.* Trt Yayınları.

Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya.* Ütopya.

Mutlu, E. (2008). *Televizyonu anlamak.* Ayraç Yayınevi.

Mynet. (2016, 7 25). *Mynet*. 06 04, 2022 tarihinde Latin Amerika'da Türk dizileri tam bir çılgınlık halini aldı: https://www.mynet.com/latin-amerikada-turk-dizileri-tam-bir-cilginlik-halini-aldi-88055-mymagazin adresinden alındı

Nakamura, K., & Weed, W. C. (2009). U.S public diplomacy: background and current ıssues. *Analyst in Foreign Policy Legislation*.

Neiger, M., Meyers, O., & Zandberg, E. (2011). *On media memory: collective memory in a new media age.* Macmillan.

Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar.* Siyasal Kitabevi.

Nocera, L. (2014). *Middle Eastern intrigue? Turkish Soaps, the rediscovery of the Ottoman past and a new image for Turkey in the Middle East.* Arab Media Report.

Nossel, S. (2004). Smart power. *Foreign Affairs*(83 (2)), 131-142.

Nuroğlu, E. (2013). Dizi turizmi: Orta Doğu ve Balkanlar'dan gelen turistlerin Türkiye'yi ziyaret kararinda Türk dizileri ne kadar etkili? *5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi.* 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi.

Nye, J. (2005). *Soft power: the means to success in world politics.* Public Affairs.

Nye, J. S. (1990). The changing nature of world power. *Political Science Quarterly, 2*(105), 177-192. https://doi.org/https://doi.org/10.2307/2151022

Nye, J. S. (2003). *Amerikan gücünün paradoksu.* Literatür Yayınları.

Nye, J. S. (2004). *Power in the global ınformation age, from realism to globalization.*

Routledge.

Nye, J. S. (2005). *Yumuşak güç: dünya siyasetinde barışın yolu.* Elips Kitap.

Nye, J. S. (2008). Public diplomacy in a changing world. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*(616), 94-109.

Nye, J. S. (2009). Get smart: combining hard and soft power. *Foreign Affairs*.

Nye, J. S. (2011). *The future of power.* Public Affairs.

Nye, J. S. (2020). *Yumuşak güç. dünya siyasetinde başarının yolu.* BB101 Yayınları.

Nye, S. J. (2003). *Amerikan gücünün paradoksu.* Literatür Yayıncılık.

Nye, S. J. (2003). *Amerikan gücünün paradoksu.* Literatür Yayıncılık.

Oğuz, G. Y. (2002). Televizyon durum komedilerinde anlatı yapısı. *Kurgu Dergisi*(19).

Oğuz, G. Y. (2002). Televizyon Durum Komedilerinde Anlatı Yapısı. *Kurgu Dergisi*, 11.

Okanlı, A. (2020, Aralık 21). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı.* Atatürk Üniversitesi AÖF: https://www.ataaof.edu.tr/Dosyalar/CocukPsikolojisiVeRuhSagligi.pdf adresinden alındı

Okutan, B. (2021, 08 10). *İspanya ve Latin Amerika'da Türk dizilerine neden büyük ilgi gösteriliyor?* Sputnik: https://tr.sputniknews.com/columnists/201909161040184081-ispanya-ve-latin-amerikada-turk-dizilerine-neden-buyuk-ilgi-gosteriliyor adresinden alındı

Olasky, M. N. (1984). Retrospective: bernays doctrine of public opinion. *Public Relations Review, 3*(10), 3-12.

Onay, D. (2006). *Louis Althusser'de ideoloji ve bilinç ilişkisi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Oppeenheimer, F. (1997). *Devlet.* Engin Yayıncılık.

Orakçı, S. F. (2021). *Diriliş Ertuğrul dizisi üzerine bir alımlama çalışması/A reception study on Diriliş Ertuğrul tv series.* Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Outrey, A. (1953). In revue française de science politique. *Histoire et principes de l'administration française des affaires étrangères*(4), 714-738.

Oxford. (2022, 01 01). *Oxford Languages*. Oxford: https://languages.oup.com adresinden alındı

Öymen, O. (2003). *Silahsız savaş: bir mücadele sanatı olarak diplomasi.* Remzi Kitabevi.

Özbek, M. (2002). *Popüler kültür ve orhan gencebay.* İletişim Yayınevi.

Özçetin, B. (2010, Haziran). İdeoloji, iletişim, kültür: bir stuart hall değerlendirmesi. *Akdeniz İletişim Dergisi*(13), 139-159.

Özçetin, B. (2018). *Kitle iletişim kuramları: kavramlar, okullar, modeller*. İletişim Yayınları.

Özden, Ç. (1997). *Dünden bugüne radyo-televizyon.* Beta Yayınları.

Özdener, E., & Toprak, İ. (2022, 06 07). *Anadolu Ajansı*. Dünya halkları Türk dizileri sayesinde Türk kültürünü merak etmeye başlıyor: https://www.aa.com.tr/tr/kultur/bakan-ersoy-dunya-halklari-turk-dizileri-

sayesinde-turk-kulturunu-merak-etmeye-basliyor/2607802 adresinden alındı

Özensel, E. (2020). Farklılıkların bir arada yaşamasında bir sorun alanı olarak ötekinin ötekileştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(43).

Özer, Ö. (2012). *İletişimin radikal ekonomi politik yaklaşımı çerçevesinde haberin ekonomi-politiği.* Literatürk Academia.

Özmen, S. (2014). *Radyo ve televizyon okumaları.* Derin Yayınları.

Öztürk, M., & Atik, A. (2016). Ulusal pazardan küresel pazarlara uzanan süreçte türk dizilerinin gelişimi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1*(2), 66-82.

Öztürk, M., & Atik, A. (2016). Ulusal pazardan küresel pazarlara uzanan süreçte türk dizilerinin gelişimi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(2), 66-82.

Öztürkmen, A. (2018). Turkish content: the historical rise of the dizi genre. tv/series. *Open Edition Journals*(13).

Papisca, A. (2012). Value roots for multi-level governance and ıntercultural dialogue. L. Bekemans içinde, *Intercultural dialogue and multi-level governance in europe, a human rights based approach.* PETER LANG Publication.

Parsa, S. (1994). *Televizyon estetiği.* Ege Üniversitesi.

Pasquier, D. (1997). *"Les Travaux Sur La Réception",Sociologie de la Communication.* (Paul Béaud (edt), Dü.) Paris: Réseaux.

Patton, M. (2002). *Qualitative evaluation and research methods.* Sage.

Petrovic, J. (2007, 4). Stick and carrot. *Western Balkan Security Observer*, s. 54-61.

Pew. (2009). *A report on the size and distribution of the world's Muslim population.* 01 06, 2022 tarihinde Pew Research Center: http://www.pewforum.org/newassets/images/reports/Muslimpopulation/Muslim population.pdf adresinden alındı

Phil, S. (1998). *Frankfurt okulu.* Kabalcı Yayınevi.

Pınar, L. (2017). Amerika Birleşik Devleri'nin yumuşak gücü ve Hollywood. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1*(6).

Pickard, M. (2016). Intersection: is Turkey reaching a turning point? *Dramaquarterly*.

Poggi, G. (2001). *Modern devletin gelişimi: sosyolojik bir yaklaşım.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Pop, N. A., Baba, C. A., Anysz, R. N., & Tohanean, D. (2020). National branding strategy and ıts effects on business and tourism. Proceedings of the 14th International Conference on Business Excellence.

Porter, J. E. (1999). *Star trek and sacred ground: explorations of star trek, religion and American culture.* NYU Press.

Postman, N. (2002). *Televizyon öldüren eğlence.* Ayrıntı Yayınları.

Potter, E. (2003). Canada and the new public diplomacy. *International Journal, 1*(58), 43-64.

Rahte, E. (2017). Medya ve kültürün küresel akışı: Türk dizilerinin Kosova'da alımlanması. *Milli Folklor Dergisi*(114), 66-78.

Rahte, E. (2022). Küresel melezlik, küresel imgelem ve ulusaşırı karşılaşmalar: Türk dizilerinin İsveç'te alımlanması, Hacettepe Üniversitesi, Södertörn Üniversitesi. *2219 Tübitak Projesi*.

Rahte, E. Ç. (2013). Gündüz kuşağı televizyonunun etnografik analizi: bir introspektif çalişmasi. E. H içinde, *Sahanın sesleri iletişim araştırmalarında etnografik yöntem içinde* (s. 17). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ralph, N., & Stylianos, P. (1991). The ınternationalization. *European Journal of Communication, 1*(6).

Roland Barthes. (2003). *Çağdaş söylenler.* (T. Yücel, Çev.) Metis Yayınları.

Ronfeldt, D., & Arquilla, J. (2009). Noopolitik a new paradigm for public diplomacy. N. Snow, & P. M. Taylor içinde, *Routledge handbook of public diplomacy.* Routledge.

Ronfeldt, D., & Arquilla, J. (2009). Noopolitik a new paradigm for public diplomacy. P. M. Nancy Snow içinde, *Routledge handbook of public diplomacy.* Routledge.

Roulston, K. (2001). Qualitative research. *1*(3).

Rousselin, M. (2013). *Turkish Soap Power: International Perspectives and Domestic Paradoxes.*

Rtük. (2018). *Televizyon yayınlarında şiddet araştırması.* Kamuoyu, Yayın Araştırmaları Ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Rtük. (2020). *Televizyon yayınlarında şiddet araştırması.* Kamuoyu, Yayın Araştırmaları Ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Ryan, G., & Bernard, H. (2000). Data management and analysis methods. N. Denzin, & Y. Lincoln içinde, *Handbook of qualitative research.* Sage Publications.

Sabah, D. (2019, 4 1). *Turkish TV series broadcast in 156 countries blessing for furniture exports*. Daily Sabah. adresinden alındı

Safçı, C. (2021). *Kosova'da Türk azınlık medyası ve Türk izleyicilerin medya içeriklerini alımlaması.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Sancar, G. A. (2022). *Kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler.* Beta Yayınevi.

Savaş, G. (2011). Kitle iletişim araçlarına eleştirel bir yaklaşım. *Journal of Human Science*.

Sejfula, M. (2019). *Kültürün küresel karşı-akışına örnek olarak Türk dizileri ve Türk dizilerinin Makedonya'daki üniversite öğrencileri tarafından alımlanması.* Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Shashi, K., & Shradha, S. (2017). Portrayal of women in television. *Studies on Home and Community Science*, 15-20. https://doi.org/https://doi.org/10.1080/09737189.2010.11885293

Sırt, E. (2013). Mavi marmara baskınının kamu diplomasisi aracılığıyla meşrulaştırılma çabaları. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Signitzer, B. H., & Coombs, T. (1992). Public relations and public diplomacy: Conceptual covergences. *Public Relations Review*, 137-147.

Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research.* SAGE Publications.

Singh, K. (2007). *Quantitative socıal research methods.* Sage Publications India.

Smith, B. (1989). *Discerning the subject. minneapolis.* University ot Minnesota Press.

Smith, P. (2005). *Kültürel kuram.* (S. G. Gündoğdu, Çev.) Babil Yayınları.

Smith, S. (2007). *Applying theory to practice: ıssues for critical reflection.* Cambridge University Press.

Snow, N. (2009). Rethinking public diplomacy. P. M. Nancy Snow içinde, *Routledge handbook of public diplomacy.* Routledge.

Snow, N., & Taylor, P. M. (2009). Four seasons in one day the crowded house of public diplomacy in the uk. A. Fisher içinde, *Routledge handbook of public diplomacy.* Routledge Avenue.

Soroka, S. N. (2003). Media, public opinion and foreign policy. *Harvard ınternational journal of press/politics*, 27-48.

Söğütlüler, T. (2022). *Z kuşağının netflix yerel içeriklerini alımlama biçimleri.* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.

Spies, Y. K. (2019). *Global south perspectives on diplomacy.* Springer Nature Switzerland.

Spurk, J. (2008). *Toplumsal aklın eleştirisi: Frankfurt okulu ve toplum teorisi.* (I. Ergüden, Çev.) Versus Kitap.

Sreejesh, S., & Mohapatra, S. (2013). *Mixed method research design an application in consumer-brand relationships.* Springer.

Sreejesh, S., & Mohapatra, S. (2013). *Mixed method research design an application in consumer-brand relationships (cbr).* Springer.

Stojanova, C. (2017). The great war: cinema, propaganda and the emancipation of film language. *Film and Media Studies*(14).

Storey, J. (2000). *Popüler kültür çalişmalari: kuramlar ve metodlar.* (K. Karaşahin, Çev.) Babil Yayınları.

Storey, J. (2018). *Cultural theory and popular culture.* Routledge.

Straubhaar, J. (1991). Beyond media imperialism: asymmetrical interdependence and cultural proximity. *Critical Studies in Mass Communication*, 39-59.

Straubhaar, J. (1991). Beyond media imperialism: asymmetrical interdependence and cultural proximity. *Critical Studies in Mass Communication*, 39-59.

Strinati, D. (2004). *An ıntroduction to theories of popular culture.* Routledge.

Sulaj, A. (2019, 12 3). *Anadolu Ajansı*. Türk dizileri Balkanlar'da Latin Amerika dizilerinin yerini aldı: https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-balkanlarda-latin-amerika-dizilerinin-yerini-aldi/1662085 adresinden alındı

Sulaj, A., Cuka, F., & Aliju, D. (2019, 12 3). *Anadolu Ajansı*. Türk dizileri Balkanlar'da Latin Amerika dizilerinin yerini aldı: AA: https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-balkanlarda-latin-amerika-dizilerinin-yerini-aldi/1662085 adresinden alındı

Szondi, G. (2008). *Discussion papers ın diplomacy, public diplomacy and nation branding: conceptual similarities and differences.* Netherlands Institute of International Relations Clingendael.

Szondi, G. (2009). Central European public diplomacy, a transitional perspective on national reputation management. P. Taylor, & N. Snow içinde, *The Routledge Handbook of Public Diplomacy.* Routledge.

Şahin, K. (2011). Kültürel yozlaşmaya neden olan bir unsur olarak televizyon. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 243-277.

Şahin, K. (2019). Öğretmen adaylarının tarihi dizi/filmlerle yaşam boyu öğrenme algısı ve tarih şuuru oluşumu hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Erzincan Binali Yildirim Üniversitesi*.

Şeker, T. (2013). 5n1k haber programının alımlama analizi. *Selçuk İletişim*, 105-117.

Şeker, T., & Şimşek, F. (2012). Kodlama-kodaçımı bağlamında muhteşem yüzyıl dizisinin lise öğrencileri üzerindeki etkilerine yönelik alımlama analizi. *Selçuk İletişim Dergisi, 2*(7), 111-120.

Şen, F., & Çetinkaya, A. (2013). Medyada sınıf temsilleri: "1 mayıs emek ve dayanışma günü" haberleri üzerine bir çözümleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*.

Şentürk, R. (2009). McLuhan'ın televizyon teorisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(15), 17-31.

Şentürk, R., Sivas, G., & Eken, İ. (2017). *Türkiye'de film endüstrisi (2011-2015).* İTO Yayınları.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics.* Allyn and Bacon.

Tabachnick, G., & Fidell, S. (2007). *Using multivariate statistics.* Allyn and Bacon.

Tannenbaum, P. (1975). Zillmann, emotional arousal in the facilitation of aggression through communication. *Advances in Experiment Social Psychology*(8).

TDK. (2022, 01 06). *Türk Dil Kurumu*. TDK Web sayfası: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

Terzi, Y. (2019). *Anket, güvenilirlik geçerlilik analizi.* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İstatistik Bölümü.

Tılıç, D. (1998). *Utanıyorum ama gazeteciyim.* İletişim Yayınları.

TİAK. (2022, 05 02). *Tv İzleme Ölçümü*. Türkiye televizyon izleme ölçümü: https://www.tiak.com.tr/tv-izleme-olcumu/turkiye-televizyon-izleme-olcumu adresinden alındı

TRT. (2022, 04 05). *TRT1*. Uyanış: Büyük Selçuklu : https://www.trt1.com.tr/arsiv/uyanis-buyuk-selcuklu adresinden alındı

TRT. (2022b, 06 05). *Türkiye Radyo Televizyon*. Payitaht Abdülhamid: https://www.trtizle.com/diziler/payitaht-abdulhamid adresinden alındı

TRT. (2022c, 05 04). *TRT1*. https://www.trt1.com.tr/arsiv/uyanis-buyuk-selcuklu. adresinden alındı

Tuch, H. N. (1993). *Communicating with the world: u.s. public diplomacy overseas.* St. Martin's Press.

Tuncer, H. (2006). *Eski ve yeni diplomasi.* Ümit Yayıncılık.

Turkrus. (2014, 02 01). *Turkrus*. 04 08, 2023 tarihinde Rusyada 2. çalikuşu devri: http://www.turkrus.com/63897-rusyada-2-calikusu-devrixh.aspx adresinden alındı

Turner, G. (2016). *İngiliz kültürel çalışmaları.* Heretik.

Tümer, G. (1982). Televizyon insanı. *Gösteri Dergisi*(15).

Türkkan, E. (1999). Kısmi ekonomik liberalizm ve güven sorunu. *Yeni Türkiye*(25), 354 – 372.

Ural, A., & Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi.* Detay Yayıncılık.

Uslu, Z. K. (2000). *Televizyon ve kadın.* Alfa Yayınları.

Valantin, J.-M. (2006). *Hollywood, Pentagon ve Washington / küresel stratejinin üç aktörü.* (Ö. F. Turan, Çev.) Babıali Kültür Yayıncılığı.

Villanueva, C. (2007). *Representıng cultural dıplomacy soft power, cosmopolitan constructivism and nation branding in sweden and mexico.* Vaxjo University Press.

Vivian, J. (1999). *Media of mass communication.* Allyn and Bacon.

Voloşinov, N. (2001). *Marksizm ve dil felsefesi.* Ayrıntı Yayınevi.

Waller, M. J. (2009). Strategic ınfluence: public diplomacy, counterpropaganda, and political warfare. *Cultural diplomacy, political ınfluence, and ıntegrated strategy.* içinde

Wallerstein, I. (1993). *Jeopolitik ve joekültür.* İz Yayıncılık.

Waltz, K. N. (1979). *Theory or ınternational politics.* Addison-Wesley Publising.

Waszkewitz, L. G. (2015). Chapter 51 Ernst Satow, a guide to diplomatic practice, 1917. J. Barrett, & J.-P. Gauci içinde, *British contributions to ınternational Law, 1915-2015* (s. 1367-1375). Brill.

Weber, C. (2013). *International relations theory: a critical ıntroduction.* Routledge.

Weller, N., & Barnes, J. (2014). *Strategies for social ınquiry,finding pathways: mixed-method research for studying causal mechanisms.* Cambridge University Press.

Williams, C. T. (1994). Soap Opera. *National Forum, 4*(74). dergi.kmu.edu.tr. adresinden alındı

Williams, R. (1985). *Keywords: a vocabulary of culture and society.* Oxford University Press.

Wilson, E. J. (2008). Hard power, soft power, smart power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 110-124.

Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *Annals of the american academy of political and social science*(616), 110-124.

Windahl, S., & Mcquail, D. (2017). *Kitle iletişim çalışmalarında iletişim modelleri.* İmge Kitabevi.

Wolcott, H. F. (2009). *Writing up qualitative research.* SAGE Publications.

Wolcott, H. F. (2009). *Writing up qualitative research.* SAGE Publications.

Wood, H. K. (2007). The mediated conversational floor: An interactive approach to audience reception analysis. *Media Culture & Society , 1*(29), 75-103. https://doi.org/10.1177/0163443706072000

Yağmurlu, A. (2019). Kültürel diplomasi: kuram ve pratikteki çerçevesi. *Selçuk İletişim*, 1182-1210.

Yashot, M. (2020). *Türkiye'de yaşayan Yemenlilerin Türk televizyon dizilerini alımlamaları.* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları.* Dipnot.

Yetim, M., & Erdağ, R. (2018). Uluslararası ilişkilerde eleştirel söylem analizi: revizyonist söylemin gelişimi. *Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 79-100.

Yıldırım, A. (2018, 10 15). *Türk dizileri 300 milyon dolarlik ihracat yapiyor*. 03 01, 2022 tarihinde Haberturk: https://www.haberturk.com/turk-dizileri-300-milyon-dolarlik-ihracat-yapiyor-2179942-ekonomi adresinden alındı

Yıldız, D., & Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*.

Yıldız, G. (2020, 01 31). *Anadolu Ajansı*. Amerika'da Türk dizisi tutkunlari Türkçe dersleri aliyor: https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/bilisim/amerikada-turk-dizisi-tutkunlari-turkce-dersleri-aliyor/655555 adresinden alındı

Yıldızdöken, Ç. (2015). *Platon'da demokratia kavramı.* Serüven Yayınları.

Yılmaz, N. (2009). *Tüketim kültürü bağlamında kadınlar ve televizyon dizileri: Hatırla Sevgili / Women and television series in the context of consuming culture: Hatırla Sevgili.* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi .

Yılmaz, R. (2021). *Türkiye'de kültür endüstrisi ve Türk dizilerinin dış ticarete etkisi.* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi SBE Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Zamorano, M. (2016). Reframing cultural diplomacy: the ınstrumentalization of culture under the soft power theory. *Culture Unbound Journal of Current Cultural Research*, 165-186.

Zavalsız, Y. S., & Dağcı, Y. S. (2019). Televizyon dizilerinin toplum üzerindeki etkisi (Karabük örneği). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1*(19).

ETİK KURUL ONAYI

BAŞVURU NO: 370

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY FORMU

Projenin Adı	"Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması"	
Projenin Niteliği	Proje/Yüksek Lisans/Uzmanlık/Doktora Tezi	
Proje Araştırmacıları	M. Oğuz YEGİN Doç. Dr. Burak MEDİN	(Sorumlu Araştırmacı) (Danışman)
Sorumlu Araştırmacının Haberleşme Bilgileri	M. Oğuz YEGİN Doç. Dr. Burak MEDİN E-posta adresi: oguzyegin@ohu.edu.tr	(Sorumlu Araştırmacı) (Danışman)

KARAR:
Etik Kurulumuza başvuran ***M. Oğuz YEGİN'in, "Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması"*** adlı çalışması değerlendirilerek aşağıdaki sonuca ulaşılmıştır.

Proje etik açıdan uygun bulunmuştur. ☑
Projenin etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir. ☐
Proje etik açıdan uygun bulunmamıştır. ☐

31/08/2021

ADI SOYADI	
Etik Kurul Başkanı	Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Etik Kurul Başkan Yrd.	Prof. Dr. Kasım KARAMAN
Üye	Prof. Dr. Celal YILDIZ
Üye	Prof. Dr. Mustafa KARAGÖZ
Üye	Prof. Dr. Hakan AYDIN
Üye	Prof. Dr. Mikail AKBULUT
Üye	Prof. Dr. Habibe ŞAHİN
Üye	Prof. Dr. Ahmet HASKÖSE
Üye	Doç. Dr. Burak ADIGÜZEL

EKLER

EK-1: BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU (Türkçe)

Sayın (gönüllü adayı / gönüllü adayı yasal temsilcisi);

Sizi (*Arnavutluk ve Kosova*)'da yürütülen *"Kültürel Diplomasi Bağlamında Tarihi Türk Televizyon Dizilerinin Alımlanması"* başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın ne amaçla ve nasıl yapılacağını, bu araştırmanın gönüllü katılımcılara getireceği olası faydaları, riskleri ve rahatsızlıklarını bilmeniz ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu form araştırma sorumlusu olarak bizler tarafından size sözel olarak aktarılan bilgilendirmenin yazılı şeklini içermektedir. Formu imzalamadan önce size sözel olarak da anlatılan aşağıdaki bilgileri birkez de dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Katılmayı kabul ettiğiniz takdirde, tarafınız ve bilgilendirme esnasında yanınızda olan tanık kişi tarafından imzalanan bu formun bir kopyası saklamanız için size verilecektir.

Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. İstemediğiniz sorulara cevap vermeme hakkına sahipsiniz. Her üç durumda da hiçbir yaptırıma ve hak kaybına maruz kalmayacağınızı bildirmek isteriz.

Ayrıca yapılacak olan çalışmada / araştırmada "Kişisel Verilerin Korunması Kanununun" ilgili maddeleri dikkate alınacağını belirtmek isteriz.

Araştırma Sorumlusu

Mustafa Oğuz Yeğin

Araştırmanın Amacı

Gönüllü olarak katılmanızı teklif ettiğimiz çalışma bir araştırma projesidir. Bu araştırma projesinin amacı; 18-65 yaş arası kişilerin Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetleri bağlamında Türk dizilerini izleme alışkanlıklarını ve bu bağlamda kültürel diplomasi faaliyetlerini irdelemektir.

Araştırmaya Dair Araştırmacı ve Katılımcı Hakkında Bilgiler

Kosova ve Arnavutluk ülkelerinde yapılacak araştırma, 18 yaş üzerindeki kişileri kapsayacaktır, 1 aylık bir araştırma süresi öngörülmekte olup, derinlemesine görüşmeler için 30 kişi, anketler

için ise 700 kişi hedeflenmektedir. Derinlemesine görüşmelerde 60-120 dakika arasında bir süre öngörülürken, anketler için 15 dakikalık bir süre öngörülmektedir.

Araştırmanın Size Getirebileceği Risk ve Rahatsızlıklar Nelerdir?

Araştırmada genel anlamda kişiye risk ve rahatsızlık verecek bir durum bulunmamaktadır.

Araştırmanın Topluma ve Size Olası Faydaları

Toplumların dinamik yapısı gereği sürekli değişim ve dönüşüme uğradığı açıktır. Bu hususta toplumlardaki değişim ve dönüşümü anlamlandırabilmek adına bilimsel teyite ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tip bilimsel çalışmalar toplumun yönelimlerini ve diğer toplumlarla ilişkilerini anlamlandırmada önem arz etmektedir.

Araştırmaya Katılma / Ayrılma Konusunda Haklarınız ve Araştırmacının Haklarınızı Koruma Güvencesi

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra herhangi bir zamanda bırakabilirsiniz. Çalışmaya katılmama, çalışmadan çıkma veya çıkarılma durumlarında herhangi bir ceza ya da yararınıza olan hakların kaybı kesinlikle söz konusu olmayacaktır. Araştırma konusu ile ilgili araştırmaya devam etme isteğinizi etkileyebilecek yeni bilgiler elde edilmesi durumunda siz ya da yasal temsilciniz bilgilendirilecektir.

Araştırmanın sonuçları bilimsel ve eğitim amaçları ile kullanılacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak, gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır. Araştırmada verileri yorumlayabilmek adına görüşme yapılan kişilerden ses kayıtları da alınacaktır.

İletişim Kurulacak Kişi(ler)

Mustafa Oğuz Yeğin

Yukarıda Belirtilen Hususlar Dışında Sorularınız Var İse, Bu Bölüme Eklenerek Cevaplandırılacaktır.

☐ **Gönüllünün sorduğu ek sorular ve cevapları**

☐ **Ek bir soru bulunmamaktadır.**

RIZA / ONAY / ONAM

Yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırmaya ilişkin bilgilendirme bölümünü okudum ve aşağıda imzası olan ilgili tarafından önce sözlü sonra yazılı olarak bilgilendirildim. Katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz

olarak araştırmadan ayrılabileceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum.

Bu koşullarda;

1) Söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı (çocuğumun/vasimin bu çalışmaya katılmasını) kabul ediyorum.
2) Gerek duyulursa kişisel bilgilerime mevzuatta belirtilen kişi/kurum/kuruluşların erişebilmesine,
3) Çalışmada elde edilen bigilerin (*kimlik bilgilerim gizli kalmak koşulu ile*) yayın için kullanılma, arşivleme ve eğer gerek duyulursa bilimsel katkı amacı ile ülkemiz dışına aktarılmasına olur veriyorum.

Ek başkaca bir açıklamaya gerek duymadan, hiçbir baskı altında kalmadan ve bilinçli olarak bu araştırmaya katılmayı onaylıyorum

Gönüllünün (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İletişim

Tarih:

İmzası:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İletişim:

Tarih:

İmzası:

Tercüme Yapanın (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İletişim:

Tarih:

İmzası:

Varsa Onay Alma İşlemine Başından Sonuna Kadar Tanıklık Eden Kişi (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İletişim:

Tarih:

İmzası:

Gönüllünün Dil / İletişim Problemi var ise;

Gönüllüye tarafından yapılan tüm açıklamaları tercüme ettim. Gönüllüye toplam sayfadan, bilgilendirme ve rıza bölümlerinden oluşan bu formun tüm sayfalarını okuyarak tercüme ettim. Tercüme ettiğim bilgiler gönüllü tarafından anlaşılmış ve uygun bulunmuştur.

Yukarıda ismi yazılı gönüllüye / yasal temsilcisine tarafımdan araştırmanın amacı, içeriği, yöntemi, fayda ve riskleri, gönüllüye ait haklar konusunda açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca gönüllünün / yasal temsilcisinin işbu formu ayrıntılı inceleyerek imzalaması sağlanmıştır.

Açıklamaları Yapan Kişinin

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih (gün/ay/yıl):…/…./…..

Toplam 2 sayfadan oluşan işbu Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu 2 nüsha olarak hazırlanmış olup, bir nüshası gönüllüye teslim edilmiştir.

EK-2: FORMULARI I INFORMUAR P CONR Pëlqimin Vullnetar (Arnavutça)

I dashur (kandidat vullnetar / përfaqësues ligjor i kandidatit vullnetar);

Ju ftojmë në hulumtimin e titulluar "Pritja e serive televizive historike turke në kontekstin e diplomacisë kulturore" të kryer në (Shqipëri dhe Kosovë). Para se të vendosni nëse do të merrni pjesë ose jo në këtë hulumtim, duhet të dini qëllimin dhe mënyrën se si do të kryhet hulumtimi, përfitimet e mundshme, rreziqet dhe shqetësimet e këtij hulumtimi për pjesëmarrësit vullnetarë, dhe ju duhet të merrni vendimin tuaj lirisht brenda kornizës së ky informacion. Prandaj, është shumë e rëndësishme të lexoni dhe kuptoni këtë formë. Kjo formë përmban formën e shkruar të informacionit që ju është përcjellë me gojë nga ne si mbikëqyrës i kërkimit. Para nënshkrimit të formularit, merrni kohë për të lexuar me kujdes informacionin e mëposhtëm, i cili gjithashtu ju shpjegohet me gojë. Nëse pranoni të merrni pjesë, një kopje e këtij formulari do t'ju jepet për ruajtje, e nënshkruar nga ju dhe dëshmitari që ishte me ju gjatë informimit.

Pjesëmarrja në hulumtim është plotësisht vullnetare. Ju keni të drejtë të mos merrni pjesë në studim ose të tërhiqeni nga studimi në çdo kohë pas pjesëmarrjes. Ju keni të drejtë të mos i përgjigjeni pyetjeve që nuk dëshironi. Në të tre rastet, ne dëshirojmë t'ju informojmë se nuk do t'i nënshtroheni asnjë sanksioni ose humbjeje të të drejtave.

Përveç kësaj, ne dëshirojmë të pohojmë se nenet përkatëse të "Ligjit për mbrojtjen e të dhënave personale" do të merren parasysh në studimin / hulumtimin që do të kryhet.

Zyrtar për Kërkime

Mustafa Oğuz Yeğin

Qëllimi i hulumtimit

Studimi që ne ju ofrojmë të merrni pjesë vullnetarisht është një projekt kërkimor. Qëllimi i këtij projekti kërkimor; Qëllimi i këtij studimi është të shqyrtojë zakonet e njerëzve të moshës 18-65 vjeç për të parë serialet televizive turke në kontekstin e aktiviteteve të diplomacisë kulturore të Turqisë dhe aktiviteteve të diplomacisë kulturore në këtë kontekst.

Informacion rreth Studiuesit dhe Pjesëmarrësit

Hulumtimi që do të kryhet në vendet e Kosovës dhe Shqipërisë do të mbulojë personat e moshës 18-65 vjeç, parashikohet një periudhë kërkimore prej 6 muajsh, 20 persona janë shënjestruar për intervista të thelluara dhe 350 persona janë synuar për anketime. Një periudhë prej 60-120 minutash është parashikuar për intervista të thelluara, ndërsa një periudhë prej 15 minutash është parashikuar për sondazhe.

Cilat janë rreziqet dhe shqetësimet e hulumtimit?

Në studim, nuk ka asnjë situatë që do të shkaktojë rrezik dhe siklet tek personi në përgjithësi.

Përfitimet e mundshme të kërkimit për shoqërinë dhe ju

Shtë e qartë se shoqëritë pësojnë ndryshime dhe transformime të vazhdueshme për shkak të strukturës së tyre dinamike. Në këtë drejtim, nevojitet konfirmim shkencor në mënyrë që të ketë kuptim të ndryshimit dhe transformimit në shoqëri. Studime të tilla shkencore janë të rëndësishme për të kuptuar tendencat e shoqërisë dhe marrëdhëniet e saj me shoqëritë e tjera.

Të drejtat tuaja në pjesëmarrjen / lënien e kërkimit dhe sigurimin për të mbrojtur të drejtat tuaja të kërkuesit

Pjesëmarrja në këtë hulumtim është tërësisht në diskrecionin tuaj. Ju mund të refuzoni të merrni pjesë në hulumtim ose të ndaloni në çdo kohë pasi të ketë filluar. Nuk do të ketë absolutisht asnjë ndëshkim ose humbje të të drejtave tuaja në rast të mospjesëmarrjes në studim, lënies ose largimit nga studimi. Ju ose përfaqësuesi juaj ligjor do të informoheni nëse merren informacione të reja rreth subjektit të kërkimit që mund të ndikojnë në gatishmërinë tuaj për të vazhduar kërkimin.

Rezultatet e hulumtimit do të përdoren për qëllime shkencore dhe edukative.

Të gjitha informacionet e marra nga ju do të përdoren për qëllime kërkimore dhe do të mbahen konfidenciale, dhe informacioni juaj i identitetit, nëse ka, do të mbrohet kur të publikohet kërkimi. Regjistrimet audio do të merren gjithashtu nga të intervistuarit në mënyrë që të interpretojnë të dhënat në hulumtim.

Personat e Kontaktit

Mustafa Oğuz Yeğin- oguzyegin38@gmail.com

Nëse keni ndonjë pyetje tjetër përveç çështjeve të lartpërmendura, ato do të shtohen në këtë pjesë dhe do të marrin përgjigje.

☐ **Pyetje shtesë të bëra nga vullnetari dhe përgjigjet e tyre**

☐ **Nuk ka pyetje shtesë.**

Pëlqimi / Miratimi / Pëlqimi

Unë kam lexuar seksionin e informacionit mbi kërkimin, tema dhe qëllimi i të cilit është thënë më lart, dhe jam informuar fillimisht me gojë dhe më pas me shkrim nga personi me nënshkrimin më poshtë. Unë e kuptoj plotësisht qëllimin dhe qëllimin e studimit ku më kërkohet të marr pjesë, dhe përgjegjësitë e mia si vullnetar. Kam pasur rastin të bëj pyetje dhe të diskutoj në lidhje me studimin dhe mora përgjigje të kënaqshme. Unë gjithashtu u shpjegova me gojë për

rreziqet dhe përfitimet e mundshme të studimit. Unë e kuptoj që kam marrë pjesë vullnetarisht në hulumtim, se mund të largohem nga kërkimi në çdo kohë me ose pa arsye, dhe se mund të përjashtohem nga kërkimi nga studiuesi pavarësisht nga vullneti im.

Në këto kushte;

1) Unë pajtohem të marr pjesë në kërkimin në fjalë me pëlqimin tim (pjesëmarrja e fëmijës/kujdestarit tim në këtë studim) pa asnjë presion ose detyrim.

2) Nëse është e nevojshme, personat/institucionet/organizatat e specifikuara në legjislacion mund të kenë qasje në informacionin tim personal,

3) Unë jap pëlqimin që informacioni i marrë në studim të përdoret për publikim, arkivim dhe, nëse është e nevojshme, të transferohet jashtë vendit tonë për kontribut shkencor (me kushtin e ruajtjes së konfidencialitetit të identitetit tim).

Unë me vetëdije jam dakord të marr pjesë në këtë hulumtim pa ndonjë shpjegim të mëtejshëm, pa asnjë presion

Vullnetar (me dorëshkrimin e tij)

Emri dhe mbiemri:

Komunikimi

Data:

Nënshkrimi:

Për ata nën kujdestari ose kujdestari të prindit ose kujdestarit (me dorëshkrimin e tyre)

Emri dhe mbiemri:

Komunikimi:

Data:

Nënshkrimi:

Përkthyes (me dorëshkrimin e tij)

Emri dhe mbiemri:

Komunikimi:

Data:

Nënshkrimi:

Personi që Dëshmoi Nga Fillimi në Fund të Procesit të Pëlqimit (me dorëshkrimin e tij)

Emri dhe mbiemri:

Komunikimi:

Data:

Nënshkrimi:

Nëse vullnetari ka një problem me gjuhën / komunikimin;

Unë kam përkthyer të gjitha shpjegimet e bëra nga vullnetari. Kam lexuar dhe përkthyer të gjitha faqet e kësaj forme, e cila përbëhet nga një faqe e përgjithshme, seksione informacioni dhe pëlqimi për vullnetarin. Informacioni që kam përkthyer ishte kuptuar dhe i përshtatshëm nga vullnetari.

Vullnetari / përfaqësuesi ligjor i lartpërmendur është shpjeguar nga unë për qëllimin, përmbajtjen, metodën, përfitimet dhe rreziqet e hulumtimit dhe të drejtat e vullnetarit. Përveç kësaj, u sigurua që vullnetari / përfaqësuesi ligjor të ekzaminonte dhe nënshkruante këtë formular në detaje.

Personi që bëri deklaratat

Emri dhe mbiemri:

Nënshkrimi:

Data (dita/muaji/viti):…/…./… ..

Ky Formular i Pëlqimit të Informuar Vullnetar, i përbërë nga 2 faqe gjithsej, është përgatitur në 2 kopje dhe një kopje i është dorëzuar vullnetarit.